

۲۱	بخش اوّل : احکام عمومي
۲۳	جلسه اول : وجوب شناخت احکام فقهي دين
۲۳	۱- تقسيم احکام :
۲۴	۲- وجوب شناخت احکام دين
۲۶	جلسه دوم : تقليد
۲۶	۱- معنای تقليد
۲۶	۲- وجوب تقليد ؛ برای افراد غير مجتهد و محتاط
۲۷	۳- شرایط مرجع تقليد
۲۸	۴- راه شناخت مرجع تقليد
۲۸	۵- راه های دستیابی به فتاوی مرجع تقليد
۲۹	۶- بقاء بر تقليد
۲۹	۷- عدول از مجتهدی به مجتهد دیگر
۳۱	جلسه سوم : وضو (۱)
۳۱	۱- چگونگی وضو
۳۱	۲- اعمال وضو
۳۲	۳- شرایط آب وضو
۳۲	۴- شرایط اعضای وضو
۳۳	۵- شرایط وضوگیرنده
۳۳	۶- رعایت ترتیب و موالات در وضو
۳۴	وضوی جبیره ای
۳۶	جلسه چهارم : وضو (۲)
۳۶	۱- چیزهایی که باید برای آنها وضو گرفت مانند
۳۷	۲- مبطلات وضو
۳۷	۳- مواردی که وضو گرفتن مستحب است
۳۸	جلسه پنجم : غسل
۳۸	۱- انواع غسل (به لحاظ انجام دادن)
۳۹	۲- غسل های واجب (جنابت - مسّ میت)
۴۰	۳- شرایط صحیح بودن غسل
۴۱	۴- کارهایی که بر فرد جنب حرام است
۴۳	جلسه ششم : تیمم
۴۳	۱- مواردی که به جای وضو و غسل باید تیمم کرد
۴۳	۲- چگونگی تیمم
۴۴	۳- چیزهایی که تیمم بر آنها صحیح است
۴۴	۴- شرایط صحیح بودن تیمم
۴۴	۵- احکام تیمم :
۴۶	جلسه هفتم : نماز (۱)
۴۶	۱- اهمیت نماز
۴۷	۲- مقدمات نماز
۴۷	۳- پوشش در نماز (آقایان و بانوان)
۴۷	۴- مکان نمازگزار
۴۸	۵- قبله

۴۹	۶- نماز در مسجدالحرام
۴۹	۷- لباس نمازگزار
۵۱	جلسه هشتم : نماز (۲)
۵۱	۱- واجبات نماز
۵۲	۲- فرق بین رکن و غیر رکن
۵۲	۳- نمازهاي واجب
۵۲	۴- نمازهاي مستحب
۵۶	جلسه نهم : نماز (۲)
۵۶	۱- مبطلات نماز
۵۶	۲- شکیات نماز
۵۹	۳- نماز احتیاط
۶۰	۴- سجده سهو
۶۰	۵- مستحبات نماز
۶۳	۶- مکروهات نماز
۶۴	جلسه دهم : نماز جماعت
۶۴	۱- اهمیت نماز جماعت
۶۵	۲- شرایط نماز جماعت
۶۵	۳- شرایط امام جماعت
۶۵	۴- وظیفه مأموم در نماز جماعت
۶۵	۵- چگونگی پیوستن به نماز جماعت
۶۷	۶- نماز جماعت با اهل سنت
۶۸	۷- نماز جماعت به صورت استداره ای در مسجدالحرام
۶۹	۸- خواندن نماز جماعت در محل اسکان زائران در مکه و مدینه
۷۰	جلسه یازدهم : خمس
۷۰	۱- وجوب خمس
۷۰	۲- چیزهایی که خمس به آنها تعلق می گیرد
۷۱	۳- احکام خمس
۷۱	۴- مصرف خمس
۷۲	۵- چگونگی قرار دادن سال خمسی
۷۵	۶- چه چیزهایی خمس ندارد
۷۵	۷- خمس فیش های ثبت نامی حج و مسائل مربوط به آن
۷۶	جلسه دوازدهم : زکات
۷۷	۱- زکات بر نه چیز تعلق می گیرد
۷۷	۲- موارد زکات و نصاب هر يك
۷۸	۳- احکام زکات
۷۹	۴- مصرف زکات
۸۰	۵- چند روایت در زمینه اهمیت روایت
۸۱	جلسه سیزدهم : نجاسات
۸۱	۱- یازده چیز از نجاسات شمرده می شود
۸۳	۲- چیز پاک چگونه نجس می شود ؟
۸۴	۳- چگونه چیز نجس پاک می شود

۸۴	۴. مسائل مربوط به طهارت و نجاست در مسجدالحرام و منازل
۸۵	جلسه چهارم : مطهرات
۸۵	۱. مطهرات
۸۵	۲. اقسام آب ها
۸۷	۳. چگونگی پاک شدن نجاست با آب
۸۸	۴. آب های لوله کشی و پاک شدن چیز نجس با آنها
۸۹	۵. پرهیز از وسواس
۹۰	جلسه پانزدهم : نماز مسافر
۹۰	۱. قصر و اتمام
۹۰	۲. شرایط سفر و شکسته شدن نماز
۹۱	۳. قصد ده روز و مسائل مربوط به آن
۹۲	۴. نماز در مکه و مدینه و در مسجدالحرام و مسجدالنبی (صلی الله علیه وآله)
۹۳	۵. حکم نماز قبل از رفتن به عرفات
۹۴	جلسه شانزدهم : نماز قضا
۹۴	۱. آیا رعایت ترتیب در قضا کردن نمازها لازم است ؟
۹۴	۲. در دو مورد بجا آوردن قضا نماز واجب است :
۹۵	۳. نماز قضا بدر
۹۶	۴. خواندن نماز قضا به جماعت
۹۶	۵. نماز قضا در سفر و چگونگی آن
۹۷	۶. زائران و نمازهای قضا
۹۸	جلسه هفدهم : احکام قرآن
۹۸	۱. احکام قرآن
۹۸	۲. لمس خطوط قرآن
۹۹	۳. نوشتن چیزی روی صفحات قرآن
۹۹	۴. آداب تلاوت قرآن
۱۰۰	۵. رعایت احترام قرآن
۱۰۱	جلسه هیجدهم : احکام مسجد
۱۰۱	۱. احکام مسجد
۱۰۲	۲. احکام نجس شدن مسجد
۱۰۲	۳. خوابیدن در مسجد
۱۰۲	۴. آداب حضور در مسجد
۱۰۴	۵. رعایت نکردن نظافت در مسجد
۱۰۵	۶. مسأله طهارت و نجاست در مسجد الحرام و مسجدالنبی (صلی الله علیه وآله)
۱۰۵	۷. رعایت طهارت و نجاست در مواقف و مشاعر
۱۰۶	جلسه نوزدهم : احکام خرید و فروش
۱۰۶	۱. احکام خرید و فروش .
۱۰۷	۲. چگونگی فسخ معامله
۱۰۸	۳. خیار عیب
۱۰۹	۴. خیار غبن
۱۰۹	۵. اقاله
۱۱۰	۶. مجهول المالك

۱۱۱	جلسه بیستم : لقطه حرم
۱۱۱	۱- اشیاء پیدا شده در محدوده حرم
۱۱۲	۲- اشیاء پیدا شده در مکه و مدینه
۱۱۲	۳- گم شدن کفش ها و کفش های بجای مانده
۱۱۴	جلسه بیست و یکم : احکام خوردنی ها و آشامیدنی ها
۱۱۴	۱- خوردن چیزی که برای انسان ضرر دارد
۱۱۴	۲- خوردن خاک ، تربت
۱۱۵	۳- خوردن چیز نجس
۱۱۶	۴- چیزهایی که موقع غذا خوردن مستحب است
۱۱۷	۵- مکروهات غذا خوردن
۱۱۷	۶- مستحبات آب آشامیدن
۱۱۷	۷- مکروهات آب آشامیدن
۱۱۸	جلسه بیست و دوم : احکام نذر
۱۱۸	۱- معنای نذر
۱۱۸	۲- چگونگی نذر شرعی
۱۱۹	۳- شرایط نذر کننده
۱۱۹	۴- نذر زن بدون اجازه شوهر
۱۱۹	۵- نذر فرزند بدون اجازه پدر
۱۱۹	۶- نذر برای کار حرام یا مکروه
۱۱۹	۷- نذر برای ترك کار واجب یا مستحب
۱۲۰	۸- چگونگی عمل به نذر
۱۲۰	۹- نذر مدت دار
۱۲۰	۱۰- نذورات نسبت به حرم ها و اماکن دینی
۱۲۲	جلسه بیست و سوم : احکام قسم خوردن
۱۲۲	۱- قسم شرعی
۱۲۲	۲- شرایط قسم
۱۲۳	۳- قسم بدون اجازه پدر
۱۲۳	۴- كفاره عمل نکردن به قسم
۱۲۳	قسم اخباری
۱۲۴	جلسه بیست و چهارم : امر به معروف و نهی از منکر
۱۲۴	۱- اهمیت امر به معروف و نهی از منکر
۱۲۵	۲- تعریف معروف و منکر
۱۲۵	۳- وجوب امر به معروف و نهی از منکر
۱۲۵	۴- مراتب امر بمعروف و نهی از منکر
۱۲۶	۵- شرایط امر بمعروف و نهی از منکر
۱۲۷	۶- وظیفه زائران در رابطه با تخلفات رفتاری موسم
۱۲۸	جلسه بیست و پنجم : احکام نماز جمعه
۱۲۸	۱- اهمیت نماز جمعه
۱۲۸	۲- شرایط صحیح بودن نماز جمعه
۱۲۹	۳- واجبات نماز جمعه
۱۲۹	۴- مستحبات نماز جمعه

۱۲۹	۵- وظیفه نمازگزاران جمعه
۱۳۰	۶- آداب روز جمعه
۱۳۱	جلسه ویژه خواهران : اقسام غسل
۱۳۱	۱- غسل حیض
۱۳۴	۲- غسل استحاضه و اقسام آن - قلیله - متوسطه - کثیره
۱۳۴	۳- وظایف مستحاضه نسبت به نماز و طواف
۱۳۵	۴- وظایف بانوان هنگام حیض و نفاس در رابطه با نماز - روزه و طواف
۱۳۷	بخش دوم : مناسک حج
۱۳۹	جلسه اول : آمادگی برای سفر
۱۳۹	۱- لوازم مورد نیاز برای احرام
۱۴۱	۲- تصحیح نماز
۱۴۲	۳- حسابرسی اموال
۱۴۲	۴- شرایط استطاعت
۱۴۳	۵- نیابت
۱۴۴	جلسه دوم : عمره و حج تمتع
۱۴۴	۱- معنای حج و عمره
۱۴۴	۲- چرا حج تمتع به این نام نامیده می شود ؟
۱۴۵	۳- فهرست اعمال عمره و حج
۱۴۵	۴- فهرست اعمال حج تمتع
۱۴۷	جلسه سوم : احرام عمره تمتع
۱۴۷	۱- پیش از احرام
۱۴۷	۲- هنگام احرام (واجبات ، مستحبات)
۱۴۸	۳- مکان احرام
۱۴۸	۴- محرمات احرام
۱۵۱	جلسه چهارم : طواف عمره تمتع (۱)
۱۵۱	۱- شرایط طواف کننده
۱۵۲	۲- واجبات طواف
۱۵۴	جلسه پنجم : طواف عمره تمتع (۲)
۱۵۷	جلسه ششم : نماز طواف
۱۵۷	۱- کیفیت نماز طواف
۱۵۷	۲- مکان نماز طواف
۱۵۸	۳- زمان نماز طواف
۱۵۸	۴- شك در نماز طواف
۱۵۹	۵- وظیفه کسانی که نمازشان صحیح نیست
۱۵۹	۶- مستحبات نماز طواف
۱۶۰	جلسه هفتم : سعی صفا و مروه
۱۶۰	۱- زمان سعی
۱۶۰	۲- مستحبات بین طواف و سعی
۱۶۱	۳- واجبات سعی
۱۶۲	۴- احکام سعی
۱۶۲	۵- مستحبات سعی

۱۶۳	جلسه هشتم : تقصیر - از تقصیر تا احرام حج
۱۶۳	۱- زمان تقصیر
۱۶۳	۲- مکان تقصیر
۱۶۴	۳- احکام تقصیر
۱۶۴	۴- از تقصیر عمره تمتّع تا احرام حج
۱۶۶	جلسه نهم : احرام حج تمتع
۱۶۶	۱- واجبات احرام
۱۶۷	۲- زمان احرام
۱۶۷	۳- مکان احرام
۱۶۸	۴- مستحبات احرام
۱۶۹	۵- محرمات احرام
۱۷۰	جلسه دهم : وقوف در عرفات
۱۷۰	۱- معنای وقوف
۱۷۰	۲- زمان وقوف
۱۷۱	۳- مکان وقوف
۱۷۱	۴- اقسام وقوف
۱۷۱	۵- ترك وقوف
۱۷۲	۶- مستحبات وقوف
۱۷۲	۷- آداب روز عرفه
۱۷۲	۸- برنامه های روز عرفه
۱۷۴	جلسه یازدهم : وقوف در مشعرالحرام
۱۷۴	۱- زمان وقوف
۱۷۵	۲- مکان وقوف
۱۷۵	۳- اقسام وقوف
۱۷۵	۴- کوچ از مشعرالحرام
۱۷۶	۵- وظیفه بانوان و معذوران
۱۷۶	۶- واجبات و مستحبات وقوف
۱۷۶	۷- شرایط سنگریزه ها
۱۷۸	جلسه دوازدهم : واجبات منی (۱)
۱۷۸	۱- رمی جمره عقبه
۱۷۹	۲- واجبات رمی
۱۷۹	۳- مستحبات رمی
۱۸۱	جلسه سیزدهم : واجبات منی (۲)
۱۸۱	قربانی
۱۸۱	۱- حیوان هایی که می توان ذبح کرد
۱۸۲	۲- زمان قربانی
۱۸۲	۳- شرایط قربانی
۱۸۳	۴- نیابت در قربانی
۱۸۳	۵- مکان قربانی
۱۸۳	۶- مصرف قربانی
۱۸۴	جلسه چهاردهم : واجبات منی (۳)

۱۸۴	حلق یا تقصیر
۱۸۴	۱- افراد موظف به حلق
۱۸۵	۲- افراد موظف به تقصیر
۱۸۵	۳- زمان حلق یا تقصیر
۱۸۵	۴- مکان حلق یا تقصیر
۱۸۵	۵- مستحبات حلق یا تقصیر
۱۸۶	۶- مستحبات روز عید
۱۸۶	۷- مستحبات منی
۱۸۸	جلسه پانزدهم : واجبات منی (۴)
۱۸۸	بیتوته
۱۸۸	۱- تعریف بیتوته
۱۸۸	۲- زمان بیتوته
۱۸۹	۳- مکان بیتوته
۱۸۹	۴- کسانی که بیتوته بر آنها واجب نیست
۱۸۹	۵- ترك بیتوته
۱۹۰	۶- محاسبه نیمه شب برای بیتوته
۱۹۱	جلسه شانزدهم : واجبات منی (۵)
۱۹۱	رمی جمرات
۱۹۱	۱- واجبات رمی
۱۹۱	۲- زمان رمی
۱۹۱	۳- رمی شبانه
۱۹۲	۴- ترتیب رمی
۱۹۲	۵- شکایات رمی
۱۹۲	۶- مستحبات رمی جمرات
۱۹۳	۷- کوچ از منی
۱۹۴	جلسه هفدهم : اعمال پس از منی
۱۹۴	۱- اعمال مکه و ترتیب آنها
۱۹۴	۲- زمان اعمال مکه
۱۹۵	۳- کیفیت اعمال مکه
۱۹۵	۴- طواف نساء
۱۹۵	۵- مراحل خروج از احرام
۱۹۶	۶- فاصله بین اعمال
۱۹۶	۷- تقدیم اعمال پس از منی بر وقوف
۱۹۸	جلسه هجدهم : محرمات احرام (۱)
۱۹۸	۱- تقسیم محرمات احرام
۱۹۸	۲- تقسیمی دیگر برای محرمات احرام
۱۹۹	۳- محرمات ویژه آقایان
۱۹۹	توضیح محرمات مخصوص آقایان
۲۰۰	توضیح محرمات مخصوص بانوان
۲۰۲	جلسه نوزدهم : محرمات مشترك احرام
۲۰۲	۱- استفاده از بوی خوش

۲۰۲	۲. نگاه در آینه
۲۰۳	۳. زدودن مو از بدن
۲۰۳	۴. کرم زدن و روغن مالیدن به بدن
۲۰۳	۵. سرمه کشیدن به چشم
۲۰۳	۶. انگشتر به دست کردن برای زینت
۲۰۴	۷. جدال :
۲۰۴	۸. فسوق :
۲۰۴	۹. بیرون آوردن خون از بدن
۲۰۴	۱۰. کشتن جانوران بدن
۲۰۵	۱۱. ناخن گرفتن
۲۰۵	۱۲. کشیدن دندان
۲۰۵	۱۳. کندن درخت و گیاه حرم
۲۰۵	۱۴. شکار
۲۰۵	۱۵. عقد کردن زن برای خود یا دیگری
۲۰۶	۱۶. لذت های جنسی
۲۰۶	۱۷. استمناء
۲۰۷	جلسه بیستم : کفارات محرمات احرام
۲۰۷	۱. ارتکاب سهوی محرمات احرام
۲۰۷	۲. برخی از محرماتی که ممکن است اتفاق بیفتد و کفاره آنها
۲۰۸	۳. سقوط حرمت و وجوب کفاره
۲۰۹	۴. شرایط حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می شود
۲۰۹	۵. محل ذبح کفاره
۲۰۹	۶. مصرف کفاره
۲۱۰	جلسه بیست و یکم : احکام متفرقه عمره و حج
۲۱۰	۱. وظیفه معذوران
۲۱۲	۲. فراموشی برخی از اعمال و حکم اعاده یا قضای آنها
۲۱۳	۳. مستحبات مکه
۲۱۴	جلسه بیست و دوم : عمره مفرده
۲۱۴	۱. تعریف عمره مفرده
۲۱۴	۲. زمان عمره مفرده
۲۱۵	۳. اعمال عمره مفرده
۲۱۵	۴. تفاوت های عمره تمتع با عمره مفرده
۲۱۶	۵. استطاعت عمره مفرده (وجوب یا استحباب)
۲۱۶	۶. عمره مفرده تکراری و فاصله دو عمره

بسم الله الرحمن الرحيم

دروس

احکام و مناسک حج

معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری

مقدمه

یکی از مباحث اساسی و مورد نیاز زائران بیت الله الحرام ، احکام دین و مناسک عمره و حج است . بر اساس این نیاز بخشی از فرصت روحانیان معظم کاروانها نیز باید به آموزش این مسائل اختصاص یابد ، چرا که درستی و نادرستی اعمال آنان بسته به آگاهی آنها و مطابقت اعمالشان با احکام شرعی است .

نوشته حاضر ، یکی از متون آموزشی حج تمتع است که به موضوع احکام عمومی و مناسک حج پرداخته و بر اساس سرفصل های مصوب که پیشتر منتشر گردیده تدوین شده است . جهت استفاده بهتر از این نوشته نکات ذیل یادآوری می شود :

۱- این مجموعه در دو بخش تدوین شده که بخش اول حاوی احکام عمومی مورد نیاز زائران و بخش دوم ، احکام اختصاصی و مناسک حج است .

۲- چون این اثر اولین تجربه در این راستاست و بر اساس سرفصل های از پیش تنظیم شده تدوین گشته ، حجم برخی از دروس بیش از فرصت يك جلسه و برخی دیگر کمتر از آن است ، لذا روحانیون معظم مطالب مورد نیاز باقی مانده

را در جلسه بعد استفاده خواهند کرد .

۳- چون فعلا فرصت پرداختن به فتاوای همه مراجع معظم تقلید نبود ، لذا این نوشته بیشتر به احکام عمومی و اتفاقی پرداخته و در برخی از موارد نیز به تفاوت فتاوای مراجع اشاره شده است . امید است در آینده بتوانیم با رفع کاستی های آن تفاوت فتاوا را نیز در آن لحاظ کنیم .

۴- در پایان ضمن آرزوی موفقیت برای تمام عالمان متعهدی که خالصانه در راه رشد و تعالی فکری و فرهنگی جامعه به ویژه زائران بیت الله الحرام تلاش می کنند این کار را بی عیب و نقص نمی دانیم ، و نظرات اصلاحی و تکمیلی عزیزان را بر دیده منت می نهیم .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

حوزه علمیه قم - پاییز ۱۳۸۵ هـ ش .

محمدحسین فلاح زاده

بخش اول : احکام عمومی

جلسه اول :

وجوب شناخت احکام فقهی دین

۱- تقسیم احکام :

هرکاری که انسان انجام می دهد ، در اسلام دارای حکم خاصی است که عبارت است از :

*** واجب :** عملی که انجام آن لازم است و ترك آن عذاب دارد ؛ مانند نماز و روزه .

*** حرام :** عملی که ترك آن لازم است و انجامش عذاب دارد ؛ مانند دروغ و ظلم .

*** مستحب :** عملی که انجام آن نیکو است و ثواب دارد ، ولی ترك آن هم عذاب ندارد ؛ مانند نماز شب و صدقه .

*** مکروه :** عملی که ترك آن نیکو است و ثواب دارد ، ولی انجامش عذاب ندارد ؛ مانند فوت کردن به غذا و خوردن غذای داغ .

*** مباح :** عملی که انجام و ترك آن مساوی است ، نه عذابی دارد و نه ثوابی ؛ مانند راه رفتن ، نشستن^(۱) .

۲- وجوب شناخت احکام دین

بر همه مکلفان لازم است احکام مورد نیاز خود را یاد بگیرند تا بتوانند به وظایف خود عمل کنند و سعادت دنیا و آخرت را کسب کنند .

از آن جا که همه مردم نمی توانند در تشخیص و استخراج احکام الهی از منابع آن ، تخصص لازم را به دست آورند و تنها افراد اندکی به این امر موفق می شوند ، دیگران برای شناخت احکام دین و وظیفه خود به آنان مراجعه می کنند .

مجتهد و فقیه

شخصی که با بهره گیری از علوم و دانش های لازم ، به حدی رسیده است که می تواند وظایف و تکالیف دینی را از منابع آن استخراج کند ، « مجتهد » یا « فقیه » نامیده می شود .

مرجع تقلید

مجتهد و فقیهی که مردم در مسائل و احکام دینی از او پیروی می کنند ، «مرجع تقلید» نام دارد .

مرجع تقلید ، مسائل دینی را با استفاده از وحی الهی (قرآن) و سنت معصومین (علیهم السلام) (روایات) به ما می رساند و با خصوصیات که دارد ، سخنی از روی خواسته و سلیقه خود نمی گوید ؛ بلکه آن چه را که از قرآن و روایات فهمیده ، بازگو می کند . بنابراین ، تقلید و پیروی از مجتهد ، اطاعت از شخص نیست ؛ بلکه

اطاعت از احکام خداست که توسط مرجع تقلید به دست ما رسیده ، و بالاتر این که ، اطاعت از پیامبران نیز اطاعت از شخص نیست ؛ بلکه اطاعت از فرمان خدا و وحی است .

۱۱. الفتاوی الواضحة ، ج ۱ ، ص ۸۳

جلسه یازدهم:

خمس

۱- وجوب خمس

برخی می‌پندارند، خمس و زکات، تنها برعهده کسانی است که ثروت فراوان دارند و در رفاه کامل به سر می‌برند و در مقابل، برخی بر این باورند که تمام افراد باید خمس بپردازند و همه اموال انسان مشمول خمس خواهد بود.

اما این پندار صحیح نیست؛ بلکه هر انسان عاقل و بالغی که یکی از موارد خمس را داشته باشد، باید ۵۱ آن را برای مصارفی که مشخص شده است، بپردازد و افرادی که هیچ کدام از موارد خمس یا زکات را نداشته باشند، تکلیفی ندارند؛ بلکه در برخی موارد باید به آنها خمس یا زکات داده شود.

۲- چیزهایی که خمس به آنها تعلق می‌گیرد

خمس به هفت چیز تعلق می‌گیرد که عبارتند از:

۱- آن چه از مخارج سال اضافه بیاید.

۲- معدن

۳- گنج

۴- غنایم جنگی

۵- جواهری که با فرو رفتن در دریا به دست می‌آید.

۶- مال حلال مخلوط به حرام.

۷- زمینی که غیر مسلمان از مسلمان خریداری کند، با شرایطی که در کتاب های مفصل فقهی آمده است.

۳- احکام خمس

۱- اگر به واسطه قناعت کردن، چیزی از مخارج سالش زیاد بیاید باید خمس آن را بدهد.

۲- اگر اثاثیه ای که برای منزل خریده، نیازش از آن برطرف شود، بنابر احتیاط واجب باید خمس آن را بدهد، مثل آن که یخچال بزرگ تری بخرد، و به یخچال قبلی نیاز نداشته باشد.

۳- آذوقه ای که از درآمد سال برای مصرف سالش خریده؛ مانند برنج، روغن و چای، اگر در آخر سال زیاد بیاید، باید خمس آن را بدهد.

۴- اگر کودک غیربالغ سرمایه ای داشته باشد و از آن سودی به دست آید، بنابر احتیاط واجب باید پس از بلوغ، خمس آن را بدهد.

۴- مصرف خمس

خمس مال را باید دو قسمت کرد، نصف آن که سهم امام زمان (علیه السلام) است به مجتهد جامع الشرائطی که از او تقلید می کند، یا نماینده او می پردازد؛ و نصف دیگر را باید، یا به مجتهد جامع الشرائط بدهد و یا با اجازه او به سادات دارای شرایط بپردازد.

*شرایط سیدی که می توان به او خمس داد:

- فقیر باشد، و یا در سفر مانده باشد، هرچند در شهر خود فقیر نباشد.

- شیعه دوازده امامی باشد.

- آشکارا معصیت نکند (بنابر احتیاط واجب) و دادن خمس، کمک بر گناه او نباشد.

- از افرادی که مخارج آنان برعهده اوست، مانند همسر و فرزند نباشد (بنابر احتیاط واجب).

یادآوری

از جمله شرایط لباس احرام، مباح بودن آن است، و برخی از مخارج حج نیز، اگر از مال خمس نداده باشد اعمال و مناسک دچار اشکال خواهد شد، بنابراین به حجاج عزیز توصیه می شود، چنانچه تاکنون در زندگی حسابرسی خمسی نداشته اند، به مرجع تقلید خود یا یکی از نمایندگان ایشان مراجعه کرده و نسبت به حسابرسی آن اقدام نمایند، و اگر از این بابت بدهی دارند، بپردازند و یا اجازه بگیرند، تا خدای ناکرده اعمالشان دچار اشکال نشود که سبب زحمت در دنیا و عذاب در آخرت خواهد شد.

۵- چگونگی قرار دادن سال خمسی

کسانی که با کسب و کار، درآمدی به دست می آورند، دوگروهند:

۱- آنان که درآمدها در تاریخ معینی به دستشان می رسد؛ مانند کارمندان دولت و کارگران شرکت ها که در وقت معینی حقوق و مزد خود را دریافت می کنند.

۲- کسانی که درآمدها تدریجی و روزانه است؛ مانند تاجران و صنعتگران.

آغاز سال خمسي گروه اول، وقتي است كه اولين درآمد را به دست مي آورند و آغاز سال خمسي گروه دوم، اولين روزي است كه شروع به فعاليت مي كنند و سودي به دست مي آورند.

هزينه هاي ساليانه

از زماني كه سال خمسي آغاز مي شود، به مدت يك سال كليه هزينه هاي زندگي از قانون پرداخت خمس معاف و بخشوده هستند، به شرط آن كه:

۱- از شأن اجتماعي مصرف كننده بالاتر نباشد.

۲- در مصرف، اسراف و زياده روي نشده باشد.

هزينه هاي ساليانه؛ مانند: خوراك، پوشاك، اثاثيه منزل، وسيله نقليه اي كه مخصوص كسب و كار نباشد، هزينه هاي مهماني، ازدواج، كتاب هاي مورد نياز و...

قانون محاسبه خمس

وقتي از زمان آغاز سال خمسي، يك سال كامل گذشت، واجب است انسان به اموال و دارايي خود رسيدگي كرده، براساس قانون خمس، به وظيفه خود عمل كند.

چيزهايي كه هنگام فرارسيدن سال خمسي موجود است و خمس به آنها تعلق نمي گيرد، عبارتند از:

۱- اثاثيه: لوازم زندگي و چيزهاي ديگري كه با درآمد سال گذشته و در همان مدت تهيه شده اند، جزو هزينه ساليانه هستند و خمس به آنها تعلق نمي گيرد؛ مگر آن كه انسان بدون حسابري خمسي، با درآمدي كه با خمس مخلوط بوده، آنها را خريداري كرده باشد.

۲- چيزهايي كه به عنوان عيدي، پاداش، هديه، بخشش و چشم روشني به انسان داده اند، خمس ندارد.

۳- ارث (در صورتي كه ميت، خمس بدهكار نباشد) و مهریه، خمس ندارد.

غير از موارد بالا، هرچه از هزينه سال زياد بيايد، بايد ۵۱ آن به عنوان خمس پرداخت شود، كه در سه مورد خلاصه مي شود:

۱- مواد مصرفي: مانند خوراكي ها، نوشيدني ها و مواد سوختي، هرچند از تهيه آنها زمان اندكي گذشته باشد و از ضروريات زندگي به حساب آيد، چون در سال گذشته خمسي مصرف نشده اند، بايد خمس آنها پرداخت شود.

۲- پول: در بانك باشد يا در منزل، از زمان به دست آوردن آن، مدت زيادي گذشته باشد، يا اندك.

۳- سرمايه كسب: مانند مغازه، ابزار كار و كارخانه^(۳) از درآمد تهيه شده باشد.

وقتي ۵۱ چيزهايي كه بايد به عنوان خمس بپردازيم، جدا كرديم، بايد آن را به مرجع تقليد خود يا نماينده او تحويل دهيم؛ چرا كه قبل از اين كار، تصرف در آن مال جايز نيست.

بنابراين، شخصي كه درآمدي دارد، بايد داراي سال خمسي باشد و اگر بخواهد براي زندگي آینده خود چيزي تهيه كند، مي تواند از درآمد بين سال بخرد، و چنان چه پول آن را پس انداز كند تا پس از گذشت سال، خريداري كند، بايد خمس آن را بپردازد.

۱. (۱)

به فتواي برخي از مراجع تقليد، عيدي و پاداش و هديه و امثال آن اگر در طول سال استفاده نشود و تا سر سال خمس باقي بماند، خمس دارد.

۲.

به فتواي برخي از مراجع تقليد، سرمايه كسب به مقداري كه براي به دست آوردن مخارج زندگي لازم باشد، خمس ندارد.

-۷۵-

۶- چه چيزهايي خمس ندارد

مالي كه از راه هاي زير به دست بيايد، خمس ندارد:

۱- از راه ارث به دست آيد.

۲- چيزي كه به انسان بخشيده اند.

۳- جايزه هايي كه دريافت كرده است.

۴- آن چه به عنوان عيدي به انسان داده اند.

۵- مالي كه به عنوان خمس يا زكات يا صدقه به كسي داده اند.

۷- خمس فيش هاي ثبت نامي حج و مسائل مربوط به آن

هم اكنون كساني كه قصد تشرف به حج يا عمره را دارند، بايد براي حفظ نوبت، مبلغ مقرري را به بانك سپارند كه اين مبلغ مطابق قرارداد مضاربه است و سودي نيز به آن تعلق مي گيرد و پس از چند سال، نوبت تشرف آن ها فرا مي رسد، اصل پول و سود آن را دريافت مي كنند و به سازمان حج و زيارت مي سپارند و به عمره يا حج مشرف مي شوند.

با توجه به ثبت نام جديد اكثر مراجع معظم تقليد، پول ثبت نامي را متعلق خمس مي دانند.

۱) .

به فتوای برخی از مراجع تقلید، بخشش و جایزه و عیدی، اگر تا سرسال خمس استفاده شود و باقی بماند، خمس دارد. ۷۶-

جلسه دوازدهم:

زکات

یکی دیگر از وظایف مهم اقتصادی مسلمانان، پرداخت زکات است.

از اهمیت زکات همین بس که در قرآن مجید، پس از نماز آمده و نشانه ایمان و عامل رستگاری شمرده شده است.

در روایات متعددی که از معصومین (علیهم السلام) نقل شده آمده است: «کسی که از پرداخت زکات جلوگیری کند، از دین خارج است».

زکات هم مانند خمس موارد معینی دارد، یک قسم از آن مالیات بدن و حیات است که هر سال یک مرتبه در روز عید فطر پرداخت می شود و تنها بر کسانی که قدرت مالی پرداخت آن را دارند واجب است، که برای هر فرد، سه کیلوگرم، برنج و مانند آن پرداخت می شود.

قسم دیگر، زکات اموال است، ولی چنین نیست که تمام اموال مردم مشمول این قانون باشد، و تنها نه چیز است که زکات دارد و می توان آنها را به سه دست تقسیم کرد:

۱- زکات بر نه چیز تعلق می گیرد

گندم

غلات جو

خرما

کشمش

موارد وجوب زکات

شتر

دام ها گاو

گوسفند

طلا

سکه ها نقره

۲. موارد زکات و نصاب هر يك

زکات در صورتي واجب مي شود که مورد زکات به حدّ نصاب برسد که نصاب هريک و مقدار زکات آنها به قرار زیر مي باشد:

شنوع مالنصاب مقدار زکات

۱ گندم * ۱۰۱ در صورتي که با باران و آب رودخانه آبياري شده باشد

۲ جو ۸۴۷/۲۰۷ * ۲۰۱ در صورتي که با آب دستي و دلو و موتور پمپ آبياري

۳ خرما کيلوگرم شده باشد

۴ کشمش ۴۰۳ در صورتي که با هردو آبياري شده باشد

اولين نصاب

۵ شتره شتر تا ۲۵ شتر هر ۵ شتر يك گوسفند

۲۶ شتر يك شتر

۶ گاو ۳۰ گاو يك گوساله يك ساله

۷ گوسفند ۴۰ گوسفند يك گوسفند

۸ طلا ۱۵ مثقال ۴۰۱

۹ نقره ۱۰۵ مثقال ۴۰۱

يادآوري:

براي شتر، گاو و گوسفند نصاب هاي ديگري نيز هست که براي آشنايي با آنها مي توانيد به رساله توضيح المسائل مراجعه کنيد.

۳. احکام زکات

۱- مخارجي را که براي گندم، جو، خرما و انگور کرده است، مانند قيمت بذر، مزد کارگر و مزد تراکتور و... مي تواند از حاصل کسر کند، ولي مقدار نصاب قبل از کم کردن اين مخارج محاسبه مي شود و اگر قبل از کسر مخارج به حد نصاب برسد، پرداخت زکات واجب شده است، ولي زکات باقيمانده را مي پردازد.

۲- زکات دام ها در صورتي واجب مي شود که:

*يك سال مالك آنها باشد؛ بنابر اين اگر مثلاً ۱۰۰ عدد گاو را خريداري کند و پس از ۹ ماه بفروشد، زکات واجب نيست.

*حيوان در تمام سال بيکار باشد، بنابر اين گاو يا شتري که در کار مزرعه يا حمل بار از آن استفاده مي شود زکات ندارد.

*حيوان در تمام سال از علف بيابان بچرد، پس اگر در تمام سال يا مقداري از آن، از علف چيده شده يا کاشته شده بخورد، زکات ندارد.

۳- زکات طلا و نقره در صورتي واجب است که به صورت سکه اي باشد که معامله با آن رواج دارد، بنابر اين آن چه امروزه بانوان به عنوان زيور استفاده مي کنند، زکات ندارد.

۴- پرداخت زکات از عبادات است و بايد آن چه مي پردازد به نيت زکات و با قصد قربت باشد.

۴. مصرف زکات

مصرف زکات هشت مورد است که مي توان آن را در تمام يا برخي از اين موارد مصرف کرد:

۱- فقير، و آن کسي است که درآمد يا موجودي وي کمتر از خرج سالانه خود و خانواده اش باشد.

۲- مسکين، آن که به کلي درمانده و بينواست.

۳- کسي که از طرف امام(عليه السلام) يا نايب او مأمور جمع آوري و نگهداري و توزيع زکات است.

۴- براي الفت دادن دلها به اسلام و مسلمانان؛ مانند غيرمسلمانان که اگر به آنها کمکي بشود، به دين اسلام ماييل مي شوند يا در جنگ به مسلمانان کمک مي کنند.

۵- آزاد کردن بردگان.

۶- بدهکاري که نمي تواند قرض خود را بدهد.

۷- در راه خدا؛ يعني در کارهايي که نفع آن به عموم مي رسد و مورد رضايت خداست؛ مانند ساختن جاده، پل، مسجد و...

۸. مسافري که در سفر درمانده است و خرج برگشت به وطن را ندارد، هرچند در وطن خود فقير نباشد.

يادآوري

گرچه زکات بر تمام افراد جامعه واجب نمي شود، ولي افراڊي که زکات بدهکارند، لازم است قبل از سفر نسبت به پرداخت آن اقدام کنند، تا اعمال عمره و حشاش دچار اشکال نشود.

۵. چند روايت در زمينه اهميت روايت

۱. قال الصادق(عليه السلام): «ما فرض الله علي هذه الأمة شيئاً أشدّ عليهم من الزكاة وفيها تهلك عامتهم.»

۲. قال الكاظم(عليه السلام): «حصّنوا أموالكم بالزكاة.»

۳. قال رسول الله(صلي الله عليه وآله): «زكّوا أموالكم تقبل صلاتكم»

۴. قال رسول الله(صلي الله عليه وآله): «إذا منعت الزكاة منعت الارض برکاتها.»

۱. (۱) وافي، ج ۱۰، ص ۳۳

۲. (۲) جامع الاحاديث، ج ۹، ص ۴۹

۳. (۳) همان، ص ۲۹

۴. (۴) همان، ص ۵۴

جلسه سيزدهم:

نجاسات

۱. يازده چيز از نجاسات شمردده مي شود

۱. از نظر اسلام، همه چيز پاك است، به جز برخي از اشيا که آلوده و نجس اند و بايد از آنها پرهيز کرد و مواظب بود که بدن و لباس و محيط زندگي و خوردني ها و نوشيدني ها آلوده به آنها نباشد.

۲. تعداد چيزهاي نجس بسيار محدود و اندک است؛ ولي دانستن آنها براي هر فرد مسلمان لازم است. همان گونه که گفته شد، اشياء نجس و آلوده را مي توان تطهير و پاك کرد.

- ۱ - ادرار (بول) انسان و حيوان هاي حرام گوشت خون جهنده دار
- ۲ - مدفوع (غايط) مانند گربه و موش
- ۳ - مني نجاسات
- ۴ - مردار انسان و حيواني كه خون جهنده دارد
- ۵ - خون مانند: گوسفند
- ۶ - سگ كه در خشكي زندگي مي كند ولي دريايي آن نجس نمي باشد
- ۷ - خوك
- ۸ - شراب و هر مايع مست كننده
- ۹ - آب جو (فقاغ) - آب جوي غيرطبي
- ۱۰ - كافر
- ۱۱ - عرق شتر نجاست خوار

۱- ادرار و مدفوع انسان و تمامي حيوان هاي حرام گوشت كه خون جهنده دارند نجس است.

۲- ادرار و مدفوع حيوان هاي حلال گوشت، مانند گاو و گوسفند و حيوان هايي كه خون جهنده ندارند؛ مانند: مار و ماهي پاك است.

۳- بول و غائط حيوان هايي كه گوشت آنها مكروه است پاك مي باشد؛ مانند: اسب و الاغ.

۴- فضله پرندگان حرام گوشت، مانند كلاغ، نجس است.

احكام خون

۱- خون انسان و هر حيواني كه خون جهنده دارد نجس است؛ مانند مرغ و گوسفند.

۲- خون حيواني كه خون جهنده ندارد پاك است؛ مانند ماهي و پشه.

۳- خوني كه گاهي در تخم مرغ يافت مي شود نجس نيست، ولي بنابر احتياط واجب بايد از خوردن آن اجتناب كرد و اگر خون را با زرده تخم مرغ به هم بزنند كه از بين برود، خوردن زرده هم مانعي ندارد.

۴- خوني که از لاي دندان (لثه) مي آيد، اگر با آب دهان مخلوط شده و از بين برود پاك است و در آن صورت فرو بردن آب دهان هم اشكال ندارد.

-۸۳-

احكام مردار

۱- مردار حيواني که خون جهنده ندارد پاك است، مانند ماهي.

۲- مردار حيواني که خون جهنده دارد، اجزاء بي روح آن مانند مو و شاخ، پاك و اجزاء روح دارش مانند گوشت و پوست، نجس است.

۱ - سگ و خوک، تمام اجزاء آن نجس است مردار حيوان

۱ - خون جهنده دارد ۱ - اجزاء روح دار، نجس است

۲ - غير سگ و خوک ۲ - اجزاء بي روح، پاك است

۲ - خون جهنده ندارد، تمام اجزاء آن پاك است

۲- چيز پاك چگونه نجس مي شود؟

چيزهاي پاك هم ممكن است با برخورد با نجاسات نجس شوند، در صورتي که يکي از آن دو (چيز پاك يا نجس) طوري تر باشد که رطوبت يکي از آن دو به ديگري برسد.

در موارد زير حکم به پاكي مي شود:

*ندانيم پاك و نجس به هم برخورد کرده اند يا نه.

*ندانيم چيز پاك و نجس مرطوب بوده اند يا نه.

*ندانيم رطوبت يکي به ديگري سرايت کرده است يا نه.

۱- اگر انسان نداند چيز پاكي نجس شده يا نه؟ پاك است و جستجو و وارسى هم لازم نيست، هرچند بتواند نجس بودن يا پاك بودن آن را بفهمد.

۲- خوردن و آشاميدن چيز نجس حرام است.

۳- اگر انسان ببيند کسي چيز نجسي را مي خورد، يا با لباس نجس نماز مي خواند، لازم نيست به او بگويد.

۳. چگونه چیز نجس پاک می شود

در درس بعد به تفصیل خواهد آمد.

۴. مسائل مربوط به طهارت و نجاست در مسجدالحرام و منازل محل اسکان زائران

پاک نگه داشتن محل زندگی و عبادت، امری است پسندیده، ولی آن چه به عنوان تکلیف و وظیفه واجب شمرده شده است، پاک بودن بدن و لباس نمازگزار و طواف کننده است و خوردنی ها و نوشیدنی های وی نیز باید پاک باشد.

و برای نماز نیز تنها محل گذاشتن پیشانی، در حال سجده لازم است و بقیه موارد پاک بودن آن شرط نیست و از آن جا که اصل در اشیاء بر طهارت است و تا یقین به نجس بودن آنها پیدا نشود، حکم به طهارت می شود، لذا حجاج محترم باید توجه داشته باشند که محل طواف و سعی و سایر اماکن مقدس همه پاک است و با احتمال به نجس شدن آنها نباید حکم به نجاست آنها کرد و از هرگونه شک و وسوسه و احتیاط های بی مورد پرهیز کرد.

جلسه چهارم:

مطهرات

۱. - مطهرات

همه اشیاء نجس پاک می شود و عمده پاک کننده ها عبارتند از:

۱. آب

۲. زمین

۳. آفتاب

۴. اسلام

۵. برطرف شدن نجاست

۲. اقسام آب ها

آب، بسیاری از چیزهای نجس را پاک می کند، اما اقسام مختلفی دارد

که شناخت آنها، ما را برای یادگرفتن بهتر مسائل مربوط به آن، کمک می کند.

اقسام آب ها مضاف مُطلق قَليل

- ۱ - آب چاه
- ۲ - آب جاري
- ۳ - آب باران
- ۴ - آب راکد کُر

آب مضاف: آبي است که يا از چيزي گرفته باشند (مانند آب سيب و هندوانه) و يا با چيزي مخلوط شده باشد، به قدری که به آن، آب نگویند؛ مانند شربت.

آب مطلق: آبي است که مضاف نباشد.

احکام آب مضاف

- ۱- چيز نجس را پاک نمي کند (از مطهرات نمي باشد).
- ۲- با برخورد نجاست، نجس مي شود، هرچند نجاست کم باشد و بو يا رنگ يا مزه آب عوض نشود.
- ۳- وضو و غسل با آن باطل است.

اقسام آب مطلق

- آب يا از زمين مي جوشد؛
- و يا از آسمان مي بارد؛
- و يا نه مي جوشد و نه مي بارد.
- به آبي که از آسمان ببارد «باران» گویند.
- و به آبي که از زمين مي جوشد، اگر جريان داشته باشد «آب جاري» گویند و
- اگر بدون جريان باشد، «آب چاه» گویند.

آبی که از زمین نمی جوشد و از آسمان نمی بارد، «آب راکد» اگر مقدارش زیاد باشد، «کر» و اگر کم باشد «قلیل» است.

حجم: ۴۲/۸۷۵ وجب، مقدار آبی که اگر در ظرفی که درازا و پهنا و گودی مقدار کُر: آن هریک حداقل ۳/۵ وجب باشد بریزند پر شود، به مقدار کر است.

وزن: ۳۷۷/۴۱۹ کیلوگرم

مقدار آب قلیل: آبی که از کر کمتر باشد قلیل است.

تنها آب مطلق، آلودگی ها را پاک می کند.

گرچه ممکن است آب مضاف چیز کثیفی را تمیز کند، ولی هرگز نجس را پاک نمی کند.

۳. چگونگی پاک شدن نجاست با آب

آب، مایه زندگی و پاک کننده بیشترین نجاسات است و از جمله مطهراتی است که همه روزه تمام افراد با آن سروکار دارند.

و اما چگونگی تطهیر چیزهای نجس:

- طرف

۱ - با آب کر: یک مرتبه

۲ - با آب قلیل: سه مرتبه

تطهیر اشیاء نجس

۱ - با آب کر: یک مرتبه

۲ - غیر ظرف ۱ - به بول نجس شده ۲ - با آب قلیل: دومرتبه

۱ - با آب کر: یک مرتبه

۲ - به غیر بول نجس شده ۲ - با آب قلیل: یک مرتبه

توضیح:

الف: برای تطهیر اشیاء نجس، ابتدا باید عین نجس را برطرف کرده، سپس به همان تعداد که در نمودار آمده است آن را آب کشید؛ مثلاً طرف نجس را بعد از برطرف کردن آلودگی، اگر يك مرتبه در آب کر بشویند کافی است.

ب: فرش و لباس و چیزهایی مانند فرش و لباس که آب را به خود می گیرد و قابل فشردن است، چنان چه با آب قلیل تطهیر می کنند، باید بعد از هر بار شستن، آن را فشرده تا آب های داخل آن بیرون آید و یا به گونه ای دیگر آب آن گرفته شود و در آب کر و جاری هم احتیاط واجب آن است که آب داخل آن گرفته شود.

ج: آب جاری و چاه در احکامی که برای تطهیر اشیاء نجس بیان شد، مانند آب کر است.

مسأله:

ظرف نجس را می توان این گونه آب کشید:

با آب کر: يك بار آن را در آب برده و بیرون آورند.

با آب قلیل: آن را سه مرتبه پر از آب کرده و خالی کنند، یا سه مرتبه قدری آب در آن ریخته و هر مرتبه آب را به طوری در آن بگردانند که به جاهای نجس برسد و بیرون بریزند.

۴. آب های لوله کشی و پاک شدن چیز نجس با آنها

۱- تمام اقسام آب های مطلق به جز آب قلیل تا زمانی که بو یا رنگ یا مزه نجاست نگرفته باشد پاک است و هرگاه بر اثر برخورد با نجاست، بو یا رنگ یا مزه نجاست بگیرد نجس می شود (بنابراین، آب جاری، چاه، کر و حتی باران در این حکم مشترکند)

۲. آب لوله های عمارات که متصل به منبع کر می باشد در حکم آب کر است.

۵. پرهیز از وسواس

در برخی از اماکن مکه و مدینه، بر اثر ازدحام جمعیت، ممکن است نظافت آن اماکن به خوبی مراعات نشود، ولی تمیز نبودن، دلیل بر نجس بودن نیست، و تا یقین به نجس شدن چیزی حاصل نشود، آن چیز پاک است و حجاج عزیز هرگز نباید به خود وسوسه راه دهند که سبب غفلت از مراتب معنوی اعمال عمره و حج است. همچنان که امام خمینی(قدس سره) می فرماید.

روحانیون عزیز در عین حالی که مسائل را به طور واضح و دقیق بیان می کنند ولی از مشکل تراشی و حالت های وسواس گونه که زائران را در شك و تردید و احتیاط های بی مورد قرار می دهد خودداری کنند، چرا که وسواس در برنامه و مراسم و عبادت ها و ادعیه موجب کسالت و بی توجهی در واجبات می شود.

جلسه پانزدهم:

نماز مسافر

۱ - قصر و اتمام

انسان باید در سفر، نمازهاي چهاررکعتي را دورکعت (يعني شکسته) بجا آورد، به شرط آن که مسافرتش از هشت فرسخ که حدود ۴۵ کیلومتر است کمتر نباشد.

۲ - شرایط سفر و شکسته شدن نماز

۱- اگر مسافر از جايي که نمازش تمام ^(۱) است - مثل وطن - حداقل چهارفرسخ مي رود و چهار فرسخ برمي گردد نمازش در این سفر هم شکسته است.

۲- کسی که به مسافرت مي رود، زماني باید نمازش را شکسته بخواند که حداقل به مقداري دور شود که دیوارهاي آن جا را نبیند ^(۲) و اذان آن جا را هم نشنود (این فاصله را حد ترخص مي گویند) و چنان چه قبل از آن که به این مقدار

۱ . به نماز چهاررکعتي، نماز تمام گفته مي شود در مقابل نماز دورکعتي.

۲ . به نظر برخي از فقها، به قدری دور شود که اهالي آنجا او را نبینند.

دور شود بخواهد نماز بخواند باید تمام بخواند.

۳- اگر از محلي مسافرت مي کند که خانه و دیوار ندارد، وقتي به جايي برسد که اگر آن محل دیوار داشت، از آن جا دیده نمي شد، باید نماز را شکسته بخواند.

۴- اگر به جايي مي رود که دو راه دارد، يك راه آن کمتر از هشت فرسخ و راه دیگر آن هشت فرسخ يا بیشتر باشد، اگر از راهي که هشت فرسخ است برود، باید نماز را شکسته بخواند و اگر از راهي که هشت فرسخ نیست برود باید نماز را چهاررکعتي بخواند.

۳- قصد ده روز و مسائل مربوط به آن

در این مکان ها نماز تمام است:

۱- در وطن.

۲- در جايي که مي داند و يا بنا دارد ده روز بماند.

۳- در جايي که سي روز با تردید مانده؛ يعني معلوم نبوده است که مي ماند يا مي رود، در این صورت باید بعد از سي روز نماز را تمام بخواند.

مسافري که قصد کرده ده روز در محلي بماند، اگر بیشتر از ده روز در آن جا بماند، تا وقتي مسافرت نکرده است، باید نمازش را تمام بخواند و لازم نیست دوباره قصد ماندن ده روز کند.

اگر مسافر از قصد ده روز برگردد:

الف: قبل از خواندن نماز چهار رکعتي از قصد خود برگردد: باید نماز را شکسته بخواند.

ب: بعد از خواندن يك نماز چهار رکعتي از قصد خود برگردد: تا وقتي که در آنجا هست باید نماز را تمام بخواند.

۴- نماز در مکه و مدینه و در مسجدالحرام و مسجدالنبي(صلي الله عليه وآله)

۱- اگر مدت اقامت زائران در مدینه منوره ده روز یا بیشتر باشد، باید نماز را تمام بخواند، هرچند بین ده روز به مسجد قُبا، قبلتین، مساجد خندق یا أُحُد بروند، چون به سبب توسعه شهر، این اماکن به شهر متصل شده است.

۲- مسافري که نمازش شکسته است در اماکن زیر می تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند:

*مسجدالحرام

*مسجدالنبي(صلي الله عليه وآله)

*مسجد کوفه

*حرم امام حسین(عليه السلام)

۳- حکم مسأله قبل اختصاص به مسجد قدیم ندارد، بلکه در قسمت های توسعه یافته جدید هم مسافر می تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند.

۴- حکم مسأله قبل اختصاص به نماز دارد و شخص مسافر نمی تواند در آنجا روزه بگیرد ولی در مدینه منوره، مسافر می تواند برای برآمدن حاجت سه روز روزه مستحب بگیرد.

۵- در سفري که نماز شکسته است، روزه هم صحیح نیست، مگر آنکه بعد از ظهر به مسافرت برود که روزه آن روز صحیح است و یا قبل از ظهر به وطن یا جایی که می خواهد ده روز بماند برسد و مبطلی هم انجام نداده باشد، بنابراین کسی که در غیر وطن کمتر از ده روز می ماند، نمی تواند روزه بگیرد.

۶- در سفر، نماز قضا می توان خواند، هر چند نماز چهار رکعتي، ولی روزه قضا نمی توان گرفت.

هـ. حکم نماز قبل از رفتن به عرفات

حجاجي که پیش از رفتن به عرفات وارد مکه می شوند دو دسته اند:

الف: قبل از رفتن به عرفات (روز عرفه)، ده روز یا بیشتر در شهر مکه اقامت می کنند؛ مثلاً روز ۲۵ ذیقعده وارد مکه شده اند؛ باید قبل از رفتن به عرفات و همچنین در عرفات و مشعر و پس از بازگشت به مکه نماز را تمام بخوانند، چون فاصله هیچکدام از این اماکن با شهر مکه چهار فرسخ نمی باشد.

ب: قبل از گذشت ده روز از اقامت در مکه، باید عرفات بروند مثلاً روز سوّم ذی حجّه وارد مکه شده اند؛ باید قبل از رفتن به عرفات، مشعر و منی و در آن اماکن نماز را شکسته بخوانند، و پس از برگشت به شهر مکه اگر ده روز یا بیشتر می مانند، باید نماز بخوانند، و چنانچه کمتر از ده روز می مانند، نماز شکسته است.

جلسه شانزدهم:

نماز قضا

«نماز قضا»، نمازي را گویند که بعد از وقت خوانده می شود.

انسان باید نمازهای واجب را در وقت خود بخواند و چنانچه بدون عذر نمازي از او قضا شود، گناهکار است و باید توبه کرده و قضای آن را هم بجا آورد.

۱. آیا رعایت ترتیب در قضا کردن نمازها لازم است؟

قضای نمازهای یومیّه لازم نیست به ترتیب خوانده شود^(۱)؛ مثلاً کسی که يك روز نماز عصر و روز بعد نماز ظهر را نخوانده، لازم نیست اول نماز عصر و بعد از آن نماز ظهر را قضا کند.

۲. در دو مورد بجا آوردن قضای نماز واجب است:

الف: نماز واجب را در وقت آن، نخوانده باشد.

ب: بعد از وقت متوجه شود نمازي که خوانده است باطل بوده.

۱. به فتوای برخی از فقها، مراعات ترتیب در قضای نمازهای یومیّه لازم است.

کسی که نماز قضا دارد، نباید در خواندن آن کوتاهی کند، ولی واجب نیست فوراً آن را بجا آورد.

حالت های مختلف انسان نسبت به نماز قضا:

*می داند نماز قضا ندارد: چیزی واجب نیست.

*شک دارد نماز قضا دارد یا نه: چیزی واجب نیست.

*احتمال می دهد نماز قضایی داشته باشد: مستحب است احتیاطاً قضای آن را بجا آورد.

*می داند نماز قضا دارد، ولی شماره آنها را نمی داند؛ مثلاً نمی داند چهار تا بوده یا پنج تا: چنانچه کمتر را بخواند کافی است.

*اگر شماره آنها را می دانسته ولی فراموش کرده است؛ اگر مقدار کمتر را بخواند کفایت می کند.

*شماره آن را هم می داند: باید قضای همان تعداد را بجا آورد.

۳- نماز قضای پدر

۱- تا انسان زنده است اگرچه از خواندن نماز خود عاجز باشد، شخص دیگری نمی تواند نمازهای او را قضا کند.

۲- پس از مرگ پدر، نماز و روزه هایی را که بجا نیاورده باشد بر پسر بزرگتر واجب است آن نماز و روزه ها را قضا کند، و احتیاطاً متسحب است نماز و روزه هایی را که از مادرش^(۱) قضاء شده است بجا آورد.

۳- حالت های مختلف پسر بزرگتر نسبت به نماز قضای پدر:

الف: می داند، پدر نماز قضا داشته است و:

۱ به فتوای برخی از فقها، قضای نماز مادر نیز بر پسر بزرگ او واجب است.

*تعداد آن را هم می داند: باید آنها را قضا کند.

*تعداد آن را نمی داند: اگر مقدار کمتر را بجا آورد کافی است.

*شک دارد که خودش بجا آورده است یا نه: بنابر احتیاط واجب باید قضا کند.

ب: شک دارد که پدر، نماز قضا داشته است یا نه: چیزی بر او واجب نیست.

۴- اگر پسر بخواهد نماز پدر یا مادر را بخواند، باید به تکلیف خود عمل کند؛ مثلاً نماز قضای صبح و مغرب و عشاء را باید بلند بخواند.

۵- اگر پسر بزرگتر، پیش از آنکه نماز و روزه پدر را قضا کند، از دنیا برود، بر پسر دوم چیزی واجب نیست.

۴. خواندن نماز قضا به جماعت

نماز قضا را با جماعت می‌توان خواند، چه نماز امام جماعت ادا باشد یا قضا، و لازم نیست هر دو، يك نماز را بخوانند؛ مثلاً اگر نماز قضای صبح را با نماز ظهر یا عصر امام بخواند اشکال ندارد.

۵. نماز قضا در سفر و چگونگی آن

۱- اگر مسافری که باید نماز را شکسته بخواند، نماز ظهر یا عصر یا عشا، از او قضا شود، باید آن را دو رکعتی بجا آورد، اگرچه در غیر سفر بخواهد قضای آن را بجا آورد.

۲- در سفر نمی‌توان روزه گرفت، حتی روزه قضا، ولی نماز قضا می‌توان بجا آورد.

۳- اگر در سفر بخواهد نمازهایی را که در غیر سفر قضا شده است بجا آورد،

باید نمازهای ظهر و عصر و عشا را چهار رکعتی قضا کند.

۴- نماز قضا را در هر وقتی می‌توان بجا آورد؛ یعنی قضای نماز صبح را می‌توان ظهر یا شب خواند.

۶. زائران و نمازهای قضا

آنان که نماز قضا دارند، فرصت را از دست ندهند و اوقات فراغت خود را بیهوده نگذرانند، و بیش از مقدار نیاز وقت خود را در بازارها و مغازه‌ها تلف نکنند، و نمازهای قضای خود را بجای آورند، که این وظیفه واجب آنهاست، و باید بدان عمل کنند و چه بهتر که این عبادت‌ها در اماکن مقدسی همچون مسجدالحرام و مسجدالنبی(صلي الله عليه وآله) انجام شود، که افزون بر عمل به واجب شرعی از پاداش بیشتری نیز بهره‌مند خواهند شد.

جلسه هفدهم:

احکام قرآن

۱- احکام قرآن

۱- قرآن همیشه باید پاک و تمیز باشد و نجس کردن خط و ورق قرآن، حرام است، و اگر نجس شود باید فوراً آن را آب بکشند.

۲- اگر جلد قرآن نجس شود و بی احترامی به قرآن باشد باید آن را آب بکشند.

۲- لمس خطوط قرآن

۱- رساندن جایی از بدن به نوشته قرآن، برای کسی که وضو ندارد حرام است.

۲- در تمام این موارد لمس کردن خطوط قرآن بدون وضو حرام است؛

*در نوشته قرآنی فرقی بین آیات و کلمات بلکه حروف و حتی حرکات آن نیست.

*در چیزی که قرآن بر آن نوشته شده است، بین کاغذ و زمین و دیوار و پارچه، فرقی نیست.

*در نوشته قرآنی فرقی نیست که با قلم نوشته شده باشد یا چاپ یا گچ و یا چیز دیگر.

*اگر نوشته قرآنی در قرآن هم نباشد، لمس کردن آن حرام است. پس اگر آیه ای از قرآن در کتاب دیگری نوشته شده باشد، بلکه اگر کلمه ای از آن در کاغذی باشد، یا نصف کلمه ای از آن از برگ قرآن یا کتاب دیگری بریده شده باشد، باز هم لمس آن بدون وضو حرام است.

۳- موارد زیر، لمس نوشته قرآن به حساب نمی آید و حرام نمی باشد:

*لمس آن از پشت شیشه، یا پلاستیک.

*لمس ورق قرآن و جلد آن و اطراف نوشته ها (گرچه مکروه است).

*ترجمه قرآن، به هر لغتی باشد، مگر اسم خداوند که به هر لغتی باشد، لمس آن برای کسی که وضو ندارد حرام است، مانند کلمه «خدا».

۴- کلماتی که مشترك بین قرآن و غیر قرآن است مانند «مؤمن»، «الذین» اگر نویسنده به قصد قرآن نوشته باشد لمس آن بدون وضو حرام است.

۲- نوشتن چیزی روی صفحات قرآن

قرآن های مساجد، معمولا وقف است و تصرف در مال موقوف حتی با نوشتن مطالبی بر آن، حرام است افزون بر اینکه اینگونه کارها سبب برخی از مشکلات برای مؤمنین و توهین دیگران به پیروان مکتب اهل بیت خواهد شد و برخی نوشته ها بی احترامی به قرآن نیز هست.

۴- آداب تلاوت قرآن

تلاوت قرآن ثواب بسیار زیادی دارد و در برخی اماکن و اوقات ثواب

بیشتری دارد، از جمله در شهر مکه، و در ماه رمضان سفارش بیشتری شده است و چنانچه بتواند يك دور کامل قرآن را بخواند بهتر است.

برای ثلاث قرآن آدابی ذکر کرده اند که از جمله آنهاست:

۱- با طهارت بودن.

هر چند دست به خط و ورق قرآن نزنند.

۲- رو به قبله نشستن موقع تلاوت قرآن.

۳- به ترتیل خواندن، نه تند و با صدای بسیار بلند و نه کند و صدای بسیار آهسته.

۴- تدبیر و تفکر در معانی قرآن.

۵- رعایت احترام قرآن

قرآن، کتاب مقدس و مورد احترام است و هرگونه عملی که سبب بی احترامی به قرآن باشد حرام است از جمله:

۱- گذاشتن قرآن در جایی که بی احترامی است.

۲- گذاشتن قرآن بر چیزی که بی احترامی است.

۳- نوشتن قرآن با چیزی و بر چیزی و به گونه ای که بی احترامی باشد.

۴- سوزاندن قرآن و حتی آیاتی از قرآن که در غیر قرآن نوشته شده است.

۵- انداختن و پرتاب کردن قرآن و حتی گذاشتن قرآن بر روی زمین در صورتی که بی احترامی به آن باشد.

جلسه هیجدهم:

احکام مسجد

۱ - احکام مسجد

۱- نماز خواندن در مساجد مستحب است، بلکه حاضر نشدن در مسجد خصوصاً برای همسایگان مسجد - در صورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد - مکروه است.

۲- تعطیل کردن مسجد مکروه است و مستحب است انسان نماز را در مسجدی بخواند که نمازگزار ندارد تا تعطیل نشود.

از امام صادق(علیه السلام) روایت شده است که - سه چیز در قیامت از مردم شکایت می کنند: اول مسجد متروکی که اهالی آنجا در آن نماز نمی خوانند.

دوم: عالمی که بین عده ای جاهل قرار دارد و از او استفاده نمی کنند.

سوم: قرآنی که متروک مانده و غبار گرفته است و آن را تلاوت نمی کنند.

۳- زیاد رفتن به مسجد مستحب است.

از پیامبر اکرم(صلي الله عليه وآله) روایت شده که هر کس به مسجد رود از وقتی که روانه مسجد می شود تا به خانه برمی گردد، برای هر قدم که برمی دارد ده حسنه نوشته می شود.

۲. احکام نجس شدن مسجد

۱- نجس کردن زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار مسجد حرام است.

۲- احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند، مگر آنکه واقف، آن را جزو مسجد قرار نداده باشد.

۳- نجس کردن فرش مسجد نیز بنا بر احتیاط واجب حرام است.

۴- اگر مسجدی را غصب کنند و به جای آن، خانه و مانند آن بسازند که دیگر به آن مسجد نگویند، باز هم بنا بر احتیاط واجب نجس کردن آن حرام و تطهیر آن واجب است.

۳- خوابیدن در مسجد

خوابیدن در مسجد مکروه است و اگر بی احترامی به مسجد باشد جایز نیست.

۴- آداب حضور در مسجد

این کارها درباره مسجد مستحب است:

*زودتر از همه به مسجد رفتن و دیرتر از همه از مسجد بیرون آمدن

*چراغ مسجد را روشن کردن

*تمیز کردن مسجد

*هنگام وارد شدن، ابتدا پای راست را داخل مسجد گذاشتن

*هنگام بیرون آمدن از مسجد اول پای چپ را بیرون گذاشتن

*خواندن دو رکعت نماز تحیت و احترام مسجد

*خوشبو کردن خود و پوشیدن بهترین لباسها برای رفتن به مسجد

این کارها درباره مسجد مکروه است:

*عبور از مسجد، به عنوان محل عبور؛ بدون آنکه در آنجا نماز بخواند.

*انداختن آب دهان و بینی در مسجد و اگر بی احترامی باشد، حرام است.

*خوابیدن در مسجد، مگر در حال ناچاری.

*فریاد زدن در مسجد و صدا را بلند کردن، مگر برای اذان.

*خرید و فروش در مسجد.

*سخن گفتن از امور دنیا.

*رفتن به مسجد، برای کسی که سیر یا پیاز خورده و بوی دهانش مردم را آزار می دهد.

*همسایه مسجد اگر عذری نداشته باشد مکروه است در غیر مسجد نماز بخواند.

*مستحب است، انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی شود، غذا نخورد. در کارها با او مشورت نکند، همسایه او نشود، از او زن نگیرد و به او زن ندهد.

ترتیب اولیت مساجد برای نماز خواندن از نظر ثواب:

۱- مسجد الحرام.

۲- مسجد النبی(صلي الله عليه وآله).

۳- مسجد کوفه.

۴- مسجد بیت المقدس.

۵- مسجد جامع هر شهر.

۶- مسجد محله.

۷- مسجد بازار.

*برای زنها نماز خواندن در خانه بهتر است، ولی اگر بتوانند کاملاً خود را از

نامحرم حفظ کنند، بهتر است در مسجد نماز بخوانند.

*نماز در حرم امامان(عليهم السلام) مستحب، بلکه بهتر از مسجد است و نماز در حرم امیرالمؤمنین(عليه السلام)برابر دویست هزار نماز است.

۵. رعایت نکردن نظافت در مسجد

۱- برطرف کردن نجاست از مسجد واجب است و فرقی در این مسأله بین داخل، سقف و پشت بام و حتی طرف داخل دیوار مسجد نیست.

یعنی هر جای مسجد نجس شود باید تطهیر شود یا به گونه ای دیگر نجاست برطرف گردد.

۲- بنابر احتیاط واجب، اگر طرف بیرون دیوار مسجد نجس شود، برطرف کردن نجاست از آن واجب است، مگر آنکه واقف طرف بیرون را جزو مسجد قرار نداده باشد.

۳- هنگامی که انسان از نجاست مسجد مطلع شد، فوراً باید آن را تطهیر کند، پس نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.

۴- برطرف کردن نجاست از مسجد، واجب کفایی است و اختصاص به کسی که مسجد را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده ندارد، بلکه بر همه افرادی که می توانند مسجد را تطهیر کنند واجب است.

۵- اگر فرش مسجد نجس شود، بنابر احتیاط واجب باید آن را تطهیر کنند ولی چنانچه به واسطه آب کشیدن خراب می شود و بریدن یا تراشیدن جای نجس بهتر است، باید محل نجس را بتراشند یا ببرند و اگر کسی که می برد یا می تراشد خودش نجس کرده باشد، باید آن را اصلاح کند.

۶- اگر انسان نتواند مسجد را تطهیر کند یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند،

تطهیر مسجد بر او واجب نیست، ولی اگر بی احترامی به مسجد باشد، بنابر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد.

۶- مسأله طهارت و نجاست در مسجد الحرام و مسجد النبی(صلی الله علیه وآله)

لزوم طهارت مسجد الحرام و مسجد النبی(صلی الله علیه وآله) با سایر مساجد و حرمت تنجیس آنها با سایر مساجد فرقی ندارد.

ولی از آنجا که تطهیر مسجدین به ویژه مسجد الحرام به روش خاص صورت می پذیرد، برخی از زائران نسبت به طهارت آن مکان های مقدس دچار تردید می شوند که جای این تردید نیست و جاهایی که یقین به نجس شدن آنها نباشد، پاک است و پرهیز از آنها واجب نیست، افزون بر آنکه به شهادت برخی از اهل اطلاع شیوه تطهیر آنها نیز صحیح است و مشکلی ندارد.

۷- رعایت طهارت و نجاست در مواقف و مشاعر

افزون بر اینکه احترام آن اماکن مقدس لازم است و بهتر است نظافت و طهارت آن اماکن را مراعات کنند برای تطهیر بدن و لباس نیز ممکن است به جهت کمبود امکانات نظافت و طهارت به طور کامل مراعات نشود که دقت در این گونه موارد برای پاک ماندن لباس احرام لازم است.

احکام خرید و فروش

۱- احکام خرید و فروش.

از آنجا که در اسلام بیکاری و تنبلی بسیار نکوهش شده و تلاش برای تحصیل مخارج زندگی، واجب می باشد، کسانی که بجز از راه خرید و فروش نتوانند مخارج خود را تأمین کنند؛ یعنی تحصیل آن منحصر در همین راه باشد و راه دیگری برایشان امکان نداشته باشد، واجب است با خرید و فروش خرج زندگی خود را به دست آورند و محتاج به دیگران نشوند.

۱- فروختن و اجاره دادن خانه یا وسیله ای دیگر برای استفاده حرام، حرام است.

۲- خرید و فروش، نگهداری، نوشتن، خواندن و درس دادن کتاب و مجلات و نوارهای گمراه کننده حرام است، مگر زمانی که برای هدفی صحیح باشد، مثلاً برای پاسخ دادن به اشکال های آن

۳- مخلوط کردن جنسی که می فروشد با چیزی که ارزش ندارد و یا ارزش آن کمتر است، حرام می باشد؛ مثل آنکه روغن خوب را با غیر خوب یا شیر را با آب

مخلوط کند و بفروشد (این عمل را غش در معامله می گویند).

۴- جنس وقف شده را نمی توان فروخت، مگر در صورتی که خراب شده باشد و قابل استفاده نباشد، مانند بخاری نفتی مسجد که قابل استفاده برای مسجد نباشد.

۵- خرید و فروش خانه یا چیز دیگری که به کسی اجاره داده، اشکال ندارد ولی استفاده آن در مدت اجاره برای کسی است که آن را اجاره کرده است.

۶- در معامله باید خصوصیات جنسی که خرید و فروش می کنند معلوم باشد ولی گفتن خصوصیات که گفتن و نگفتن آنها تأثیری در میل و رغبت مردم نسبت به آن کالا ندارد، لازم نیست.

۷- خرید و فروش دو کالای همجنس که با وزن یا پیمانه می فروشند به زیادت «ربا» و حرام است؛ مثلاً یک تن گندم بدهد و یک تن و ۲۰۰ کیلوگرم بگیرد.

و همچنین کالا یا پولی را به کسی قرض بدهد و پس از مدتی زیادت بگیرد؛ مثلاً یکصد هزار تومان قرض بدهد و پس از یکسال یکصد و بیست هزار تومان بگیرد.

۲- چگونگی فسخ معامله

در برخی از موارد فروشنده یا خریدار می توانند معامله را فسخ کنند که از جمله آنهاست:

*خریدار یا فروشنده گول خورده باشد.

*در هنگام معامله قرارداد کرده اند که تا مدت معینی، هر دو یا یکی از آنها بتوانند معامله را بهم بزنند؛ مثلاً هنگام خرید و فروش بگویند، هرکس پشیمان شد تا سه روز دیگر می تواند پس بدهد.

*کالایی که خریده است معیوب بوده و بعد از معامله بفهمد.

*فروشنده خصوصیات برای کالای خود بیان کرده و بعداً معلوم شود آنگونه نبوده است؛ مثلاً بگوید این دفتر ۲۰۰ برگ است بعداً معلوم شود کمتر است.

اگر بعد از معامله عیب مال را بفهمد و فوراً آن را بهم نزند، دیگر حق بهم زدن معامله را ندارد.

۲- خیار عیب

۱- اگر بعد از معامله عیب مال را بفهمد و فوراً معامله را فسخ نکند، دیگر حق به هم زدن معامله را نخواهد داشت.

۲- هرگاه بعد از خریدن جنس، عیب آن را بفهمد، اگر چه فروشنده حاضر نباشد، می تواند معامله را به هم بزند.

۳- در این موارد اگر خریدار بفهمد مال معیوب است حق فسخ ندارد.

*موقع خریدن، عیب مال را بداند.

*به عیب مال راضی شود.

*وقت معامله بگوید: اگر مال عیبی داشت پس نمی دهم و تفاوت قیمت را هم نمی گیرم.

*فروشنده در وقت معامله بگوید: این مال را با هر عیبی که دارد می فروشم.

۴- اگر فروشنده هنگام معامله عیب کالا را معین کند و بگوید آن را با این عیب می فروشم ولی پس از معامله معلوم شود عیب دیگری هم دارد، خریدار می تواند به خاطر عیبی که فروشنده معین نکرده کالا را پس دهد یا تفاوت قیمت بگیرد.

۵- در این موارد اگر خریدار بفهمد مال معیوب بوده فقط می تواند تفاوت

قیمت بگیرد ولی حق فسخ معامله را ندارد.

*بعد از معامله تغییری در کالا بدهد که مردم بگویند به طوری که خریداری و تحویل داشته شده باقی نمانده است.

*پس از انجام معامله بفهمد کالا معیوب است و تنها بر حق برگرداندن آن را ساقط کرده باشد.

*بعد از تحویل گرفتن کالا، عیب دیگری در آن پیدا شود.

بجز در حیوان که تا سه روز می تواند برگرداند.

۴- خیار عین

اگر خریدار قیمت جنس را نداند، یا در وقت معامله غفلت کند و جنس را گرانتر از قیمت معمولی آن بخرد، چنانچه به قدری گران خریده که مردم او را مغبون می دانند و به کمی و زیادی آن اهمیت می دهند، اختیار فسخ معامله را دارد و همچنین نسبت به فروشنده.

۵- اقاله

اقاله، فسخ طرفین قرارداد است، به این معنی هر دو طرف بر فسخ قرارداد توافق کنند.

۱- اقاله در تمام عقود جاری می شود بجز در نکاح که نیاز به اجرای صیغه طلاق دارد.

۲- اگر یکی از طرفین درخواست فسخ قرارداد را داشته باشد و دیگری بپذیرد نیز اقاله تحقق می یابد.

۳- در خرید و فروش، اقاله کردن آن هر چیزی اضافه بر قیمت معین شده یا

کمتر از آن جایز نیست، پس اگر مشتری اقاله کند با چیزی اضافه بر قیمت معین شده یا فروشنده اقاله کند به کمتر از آن قیمت باطل است و تأثیری ندارد.

۶- مجهول المالك

اگر مالی بر عهده انسان باشد ولی صاحبش را نشناسد، مثلاً پولی از کسی قرض گرفته و نمی داند طلبکار کیست و نمی تواند او را پیدا کند، یا کالایی از دیگران نزد او باقی مانده مثلاً در مغازه یا تعمیرگاه یا ماشین او جا مانده و صاحبش را نمی شناسد، باید از طرف صاحبش صدقه بدهد و احتیاط آن است که با اجازه حاکم شرع باشد.

جلسه دوم :

تقلید

۱- معنای تقلید

تقلید به معنای پیروی کردن و دنباله روی است و در این جا پیروی از « فقیه » می باشد ؛ یعنی انسان کارهای خود را مطابق فتوای مجتهد انجام دهد .

۲- وجوب تقلید ؛ برای افراد غیر مجتهد و محتاط

*کسی که مجتهد نیست و نمی تواند احکام و دستورهای الهی را به دست آورد باید از مجتهد تقلید کند .

*وظیفه اکثر مردم در احکام دین ، تقلید است چون افراد کمی هستند که بتوانند در احکام ، اجتهاد کنند .

*به مجتهدی که دیگران از او تقلید می کنند « مرجع تقلید » می گویند .

۳. شرایط مرجع تقلید

*مجتهدی که انسان از او تقلید می کند بنابر احتیاط واجب باید دانش فقهی او از سایر مجتهدین زمان خود بیشتر باشد .

*شخص عادل در مرتبه ای از تقوا قرار دارد که در پی انجام واجبات و پرهیز از گناهان است و نشانه عدالت آن است که گناهان کبیره^(۱) را انجام نمی دهد و گناه صغیره را تکرار نمی کند .

*کسی که تازه به سن بلوغ رسیده است ، یا تاکنون تقلید نمی کرده ، باید مجتهدی را مرجع تقلید خود قرار دهد که زنده باشد و نمی تواند از مجتهدی که فوت کرده است تقلید کند .

*کسی که از مجتهدی تقلید می کند ، اگر مرجع تقلیدش از دنیا برود ، می تواند با اجازه مجتهد زنده ، بر تقلید وی باقی بماند .

*کسی که بر تقلید میت باقی مانده است در مسائلی که میت در آنها فتوا ندارد و همچنین مسائل جدید ؛ مانند جنگ و صلح و . . . باید از مجتهد زنده تقلید کند .

*مجتهدی که انسان از او تقلید می کند ، باید پیرو مذهب جعفری ؛ یعنی شیعه دوازده امامی باشد ، پس شیعیان نمی توانند در احکام ، به فتوای علمای غیر دوازده امامی عمل کنند .

*اسلام وظیفه زن و مرد را متناسب با طبیعت و چگونگی خلقت وی قرار داده است ، برداشتن مسئولیت بسیار خفیه و سنگین مرجعیت ، از دوش بانوان ، نادیده گرفتن حق آنها نیست ؛ چون در اسلام بانوان نیز می توانند در علوم اسلامی تا اجتهاد پیش بروند و احکام خدا را از منابع آن (قرآن و روایات) استخراج کنند

۱. گناه کبیره ، گناه بزرگ است که بر آن وعده عذاب و آتش داده شده است ؛ مانند : دروغ و تهمت ، غیر آن را گناه صغیره گویند .

و از کسی تقلید نکنند .

*اعلم کسی است که در استخراج احکام (از قرآن و روایات) از مجتهدان دیگر استادتر باشد .

۴. راه شناخت مرجع تقلید

۱- بر مکلف واجب است که جهت شناختن مجتهد اعلم جستجو کند .

۲- انسان در تقلید مستقل است و تابع دیگران نمی باشد ، مثلاً زن در این مسأله تابع شوهر نیست و هرکس را دارای شرایط تشخیص داد از او تقلید می کند هرچند شوهرش مقلد مجتهد دیگری باشد .

۳- انسان می تواند از یکی از راه های زیر ، مجتهد و اعلم را تشخیص دهد :

*خود انسان یقین کند ، مثل آن که از اهل علم باشد و بتواند مجتهد و اعلم را بشناسد .

*دو نفر عالم عادل که می توانند مجتهد و اعلم را تشخیص دهند ، مجتهد بودن یا اعلم بودن کسی را تصدیق کنند .

*عهده ای از اهل علم که می توانند مجتهد و اعلم را تشخیص دهند و از گفته آنان اطمینان پیدا می شود ، مجتهد بودن یا اعلم بودن کسی را تصدیق کنند .

۵- راه های دستیابی به فتاوی مرجع تقلید

*شنیدن از خود مجتهد .

*شنیدن از دو نفر یا يك نفر عادل .

*شنیدن از يك نفر مورد اطمینان و راستگو .

*دیدن در رساله مجتهد .

۱- اگر مجتهد اعلم در مسأله ای فتوا نداشته باشد ، مقلد می تواند به مجتهد دیگری که در آن مسأله فتوا دارد رجوع کند و بنابر احتیاط واجب باید مجتهدی که به فتوایش رجوع می شود از دیگران اعلم باشد .

۲- اگر فتوای مجتهد در مسأله ای عوض شود ، مقلد باید به فتوای جدید عمل کند و عمل کردن به فتوای گذشته جایز نیست .

۶- بقاء بر تقلید

۱- بقای بر تقلید میت اشکال ندارد ، یعنی کسی که در زمان حیات مجتهدی به فتوایش یا بعضی از آنها عمل کرده باشد ، می تواند بر تقلید او باقی بماند ، حتی در مسائلی که در زمان حیات آن مجتهد به آنها عمل نکرده نیز می تواند از وی تقلید کند ؛ مثلاً در زمان حیات او به حج نرفته و اکنون پس از مرگ او به حج می رود ، می تواند مناسک حج را مطابق فتوای او عمل کند .

۲- بقای بر تقلید میت باید با اجازه مجتهد زنده باشد ؛ یعنی چنانچه به فتوای مجتهد زنده بقای بر تقلید میت جایز باشد می تواند همچنان از او تقلید کند .

۳- کسی که بر تقلید میت باقی مانده است ، در مسائلی که میت فتوا نداده و همچنین در مسائل جدید باید از مجتهد زنده تقلید کند .

۷. عدول از مجتهدی به مجتهد دیگر

*عدول از غیر اعلم به اعلم بنابر احتیاط ، واجب است .

*عدول از مساوی به مساوی هستند ، جایز نیست ، در صورتی که به فتوای آن مجتهد عمل کرده باشد .

*عدول از اعلم به غیر اعلم ، جایز نیست .

*عدول از مجتهدی که مدتی از او تقلید می کرده و اکنون معلوم شده است که اهلیت فتوا نداشته ، واجب است .

*عدول از مجتهدی که یکی از شرایط مرجعیت را از دست داده ، مثلاً دیوانه شده یا فراموشی به او دست داده ، به مجتهد جامع الشرایط ، واجب است .

*عدول از مجتهدی که تاکنون از او تقلید می کرده و اکنون از دنیا رفته است به مجتهد زنده جایز بلکه احتیاط مستحب است .

*عدول از مجتهد زنده به مجتهد مرده بنابر احتیاط واجب^(۱) جایز نیست . هرچند قبلاً از او تقلید می کرده و پس از مرگ وی به مجتهد زنده رجوع کرده است .

۱. برخی از مراجع تقلید ، عدول از مجتهد زنده به مجتهد زنده مساوی را جایز می دانند .

جلسه سوم :

وضو (۱)

۱- چگونگی وضو

انسان باید در وضو ابتدا صورت را بشوید و سپس دست راست و بعد از آن دست چپ را . بعد از شستن این اعضا ، باید با رطوبت کف دست ، سر را مسح کند ؛ یعنی دست را بر آن بکشد و سپس پای راست و در آخر پای چپ را مسح کند .

۲- اعمال وضو

کارهای وضو

۱. شستن

۱. صورت از جایی که موی سر روییده تا آخر چانه (طول) . و از پهنای فاصله بین شست و انگشت میانه که بر صورت قرار گیرد (عرض) .

۲. دست راست از آرنج تا نوک انگشتان

۳. دست چپ

۲. مسح

۱. سر = قسمت جلوي آن ، که بالاي پيشاني است .

۲. پاي راست روي پا از نوک انگشت تا برآمدگي^(۱) .

۳. پاي چپ روي پا از نوک انگشت تا برآمدگي

۱. برخي از مراجع تقلید ، مسح روي پا تا آخر آن را لازم مي دانند .

۲. شرایط آب وضو

۱. وضو با آب نجس و مضاف باطل است ، خواه انسان بداند آن آب نجس يا مضاف است يا نداند ، يا فراموش کرده باشد .

۲. آب وضو بايد مباح باشد ، بنا براین در موارد زیر وضو باطل است :

* وضو گرفتن با آبي که صاحب آن راضي نيست (راضي نبودن او معلوم است)

* آبي که معلوم نيست صاحب آن راضي است يا نه .

* آبي که وقف افراد خاصي است ، مانند حوض برخي از مدارس و وضوخانه بعضي از هتل ها و مسافرخانه ها و ...

۳. وضو گرفتن از نهري هاي بزرگ ، گرچه انسان نداند صاحبان آنها راضي هستند يا نه اشکال ندارد ، اما اگر صاحبان آن از وضو گرفتن جلوگیری کنند ، احتیاط واجب آن است که وضو نگیرند .

۴. اگر آب وضو در ظرف غصبي باشد و با آن وضو بگیرد باطل است .

۵. وضو گرفتن از آب هاي داخل مسجد الحرام و مسجد النبي (ﷺ) که مخصوص نوشیدن است جایز نيست .

۴. شرایط اعضاي وضو

۱. اعضاي وضو در موقع شستن و مسح بايد پاک باشد .

۲- اگر چیزی بر اعضاي وضو باشد (اعضاي شستن) که از رسیدن آب به آن جلوگیری کند ، یا بر اعضاي مسح است ، هرچند از رسیدن آب جلوگیری نکند ، برای وضو باید برطرف شود .

۳- خطوط قلم خودکار و لکه هاي رنگ و چربي و کرم در صورتي که رنگ

بدون جرم باشد ، مانع وضو نیست ، ولي اگر جرم داشته باشد (روي پوست را گرفته) باید برطرف شود .

۵- شرایط وضوگیرنده

۱- کسی که مي داند اگر وضو بگیرد مريض مي شود و یا مي ترسد که

مريض شود ، باید تیمم کند و اگر وضو بگیرد باطل است . ولي اگر نداند که آب برای او ضرر دارد و وضو بگیرد و بعد بفهمد که ضرر داشته ، وضویش

صحیح است .

۲- وضو ، باید به قصد قربت انجام شود ، يعني برای انجام فرمان خداوند عالم وضو بگیرد .

۳- لازم نیست نیت را به زبان آورد ، یا از قلب خود بگذرانند ، بلکه همین مقدار که مي داند وضو مي گیرد کافی است ، به طوري که اگر از او پرسند ، چه مي کنی ؟ بگوید وضو مي گیرم .

۶- رعایت ترتیب و موالات در وضو

ترتیب

کارهاي وضو بدین ترتیب باید انجام شود :

*شستن صورت

*شستن دست راست

*شستن دست چپ

*مسح سر

*مسح پاي راست

*مسح پاي چپ

اگر ترتیب اعمال وضو به هم بخورد وضو باطل است ، حتی اگر پای چپ و راست را همزمان^(۱) مسح کند .

مُوالات

۱- موالات یعنی ؛ پشت سر هم انجام دادن و فاصله نینداختن بین اعمال وضو .

۲- اگر بین کارهای وضو به قدری فاصله شود که وقتی می خواهد جایی را بشوید یا مسح کند رطوبت جاهایی که پیش از آن شسته یا مسح کرده ، خشک شده باشد ، وضو باطل است .

۷- وضوي جَبیره اي

تعريف جبیره : دوايي که بر زخم می زنند و چیزی که با آن زخم را می بندند ، « جَبیره » نام دارد .

۱- شخصی که بر اعضای وضویش ، زخم یا شکستگی است ؛ اگر بتواند به طور معمول وضو بگیرد ، باید به طور معمول وضو بگیرد . مثلاً ؛

الف : روی زخم باز است و آب برای آن ضرر ندارد .

ب : روی زخم بسته است ولی باز کردن آن امکان دارد و آب ضرر ندارد .

۲- چنان چه زخم بر صورت یا دستهاست و روی آن باز است و آب ریختن روی آن ضرر دارد ، اگر اطراف آن را بشوید کافی است .

۳- اگر زخم یا شکستگی در جلوی سر یا روی پاها است (محل مسح) و

۱ به فتوای برخی از مراجع تقلید مسح همزمان پاها اشکال ندارد .

۳۵

روی آن باز است ، چنان چه نتواند آن را مسح کند ، باید پارچه پاکي روی آن بگذارد و روی پارچه را با تری آب وضو که در دست مانده ، مسح کند .

کیفیت انجام وضوي جبیره اي

در وضوي جبیره اي ، باید جاهایی که شستن یا مسح آن امکان دارد به طور معمول بشوید یا مسح کند ، و مواردی که امکان ندارد ، دست تر بر جبیره بکشد .

۳۶

جلسه چهارم :

وضو (۲)

۱- چیزهایی که باید برای آنها وضو گرفت مانند

وضو

- ۱ - شرط صحت عمل ، یعنی اگر آن عمل بدون وضو انجام شود صحیح نیست
- ۱ - نماز (به جز نماز میت)
- ۲ - اجزاء فراموش شده نماز (سجده و تشهد)
- ۳ - طواف
- ۲ - شرط جواز عمل و حرام نبودن ، یعنی اگر آن عمل بدون وضو انجام گیرد حرام است
- ۱ - مس نوشته قرآن
- ۲ - مس اسم خداوند و صفات خاص او
- ۳ - به احتیاط واجب مس اسم انبیاء و ائمه (**علیهم السلام**) و ملائکه
- ۳ - شرط کمال عمل ؛ یعنی برای درك ثواب یا ثواب بیشتر مانند قرائت قرآن
- ۴ - رفع کراهت عمل ، مانند غذاخوردن در حال جنابت که با وضو کراهت آن رفع می شود .

۲- مبطلات وضو

- ۱- خارج شدن ادرار یا مدفوع از انسان .
- ۲- خارج شدن باد معده و روده از مخرج غائط .
- ۳- خواب ، چنان چه گوش نشنود و چشم نبیند .
- ۴- چیزهایی که عقل را از بین می برد ؛ مانند دیوانگی ، مستی ، بیهوشی .
- ۵- استحاضه زنان .
- ۶- آن چه سبب غسل شود ؛ مانند جنابت و مسّ میت .

۳- مواردی که وضو گرفتن مستحب است

*برای نماز میت .

*رفتن به مسجد و حرم امامان .

*خواندن قرآن .

*همراه داشتن قرآن .

*خواهیدن .

*رساندن جایی از بدن به جلد یا حاشیه قرآن .

*زیارت اهل قبور .

جلسه پنجم :

غُسل

در غسل باید تمام بدن و سر و گردن شسته شود ، خواه غسل واجب باشد مانند جنابت ، و یا مستحب ، مانند غسل جمعه ، به عبارت دیگر تمام غسل ها در انجام فرقی ندارند مگر در نیت .

۱- انواع غسل (به لحاظ انجام دادن)

غسل را به دو صورت می توان انجام داد : « ترتیبی » و « ارتماسی » .

در غسل ترتیبی ، ابتدا سر و گردن شسته می شود ، سپس نیمه راست بدن و بعد از آن نیمه چپ .

در غسل ارتماسی ، تمام بدن یک باره در آب قرار می گیرد . پس در غسل ارتماسی باید آب به قدری باشد که انسان بتواند تمام بدن را زیر آب ببرد .

نحوه انجام غسل

۱ - ترتیبی

* اول سر و گردن

* و سپس نیمه راست بدن

* و بعد از آن نیمه چپ بدن را بشوید

۲ - ارتماسی

* با نیت غسل يك باره زیر آب می رود به طوری که تمام بدن در آب قرار گیرد

* یا به تدریج زیر آب می رود که در نهایت تمام بدن در آب قرار گیرد

* و یا زیر آب رفته و در آب به نیت غسل بدن را تکان می دهد

۲. غسل های واجب (جنابت - مسّ میت)

غسل جنابت

چگونه انسان جنب می شود ؟

عوامل جنابت

۱ - بیرون آمدن منی

* کم باشد یا زیاد

* در خواب باشد یا بیداری

۲ - جماع (آمیزش)

* با حلال باشد یا با حرام

* منی بیرون بیاید یا نیاید

غسل مسّ میت

۱- اگر کسی جایی از بدن خود را به بدن انسان مرده ای که سرد شده و غسلش نداده اند برساند ، باید غسل مسّ میت کند .

۲- در این موارد مسّ بدن انسان مرده سبب غسل نمی باشد :

* انسانی که در میدان نبرد به شهادت رسیده است ، در صورتی که در میدان جان دهد .

* مرده ای که بدنش گرم است و هنوز سرد نشده است .

*مرده اي كه غسلش داده اند .

۳. غسل مس ميت را بايد مانند غسل جنابت انجام دهند ، ولي كسي كه غسل مس ميت کرده ، اگر بخواهد نماز بخواند ، بايد وضو هم بگيرد^(۱) .

۴. اگر چند ميت را مس كند يا يك ميت را چند بار مس نمايد ، يك غسل كافي است .

۵. براي كسي كه بعد از مس ميت غسل نكرده است ، توقف در مساجد و خواندن سوره هايي كه سجده واجب دارد مانعي ندارد ، ولي براي نماز و مانند آن بايد غسل كند و وضو بگيرد .

۲. شرايط صحيح بودن غسل

۱. تمام شرط هايي كه براي صحيح بودن وضو گفته شد ، در صحيح بودن غسل هم شرط است ، به جز موالات و همچنين لازم نيست بدن را از بالا به پايين بشويد .

۱. به فتواي برخي از مراجع معظم تقليد با غسل واجب ، مثل غسل مس ميت نيز مي توان نماز خواند و وضو لازم نيست .

۴۱

۲. كسي كه چند غسل بر او واجب است ، مي تواند به نيت همه آنها يك غسل به جا آورد .

۳. كسي كه غسل جنابت کرده ، نبايد براي نماز وضو بگيرد ، ولي با غسل هاي ديگر نمي شود نماز خواند و بايد وضو هم بگيرد^(۱) .

۴. در غسل ارتماسي بايد تمام بدن پاك باشد ، ولي در غسل ترتيبی پاك بودن تمام بدن لازم نيست و اگر هر قسمتي را پيش از غسل دادن همان قسمت ، تطهير كند كافي است .

۵. غسل جبیره اي مثل وضوي جبیره اي است ، ولي بنا بر احتياط واجب بايد آن را ترتيبی به جا آورد .

۶. كسي كه روزه واجب گرفته ، نمي تواند در حال روزه غسل ارتماسي انجام دهد ، چون روزه دار نبايد تمام سر را در آب فرو برد ، ولي اگر از روي فراموشي غسل ارتماسي كند صحيح است .

۷. در غسل لازم نيست تمام بدن با دست شسته شود ، و چنانچه با نيت غسل ، آب به تمام بدن برسد كافي است .

۴. كارهايي كه بر فرد جنب حرام است

*رساندن جايي از بدن به خط قرآن ، اسم خداوند و بنا بر احتياط واجب اسامي پيامبران و ائمه و حضرت زهرا (

عليهم السلام) .

*رفتن به مسجدالحرام و مسجدالنبی (صَلَّی اللّٰه علیہ وَاٰلہٖ) هرچند از يك در داخل شود و از در دیگر بیرون رود .

۱. به فتوای برخی از مراجع تقلید با غسل های واجب و برخی از غسل های مستحب نیز می توان نماز خواند و نیاز به وضو نیست .

۴۲

*توقف در مساجد .

*گذاشتن چیزی در مسجد هرچند از بیرون مسجد باشد .

*خواندن سوره هایی از قرآن که سجده واجب دارد ، حتی يك حرف از آن .

*توقف در حرم امامان (علیهم السلام) بنابر احتیاط واجب .

سوره های سجده دار قرآن :

- سوره شماره ۳۲ (سوره سجده)

- سوره شماره ۴۱ (سوره فصلت)

- سوره شماره ۵۳ (سوره نجم)

- سوره شماره ۹۶ (علق)

*اگر جنب از يك در مسجد وارد شود و از در دیگر خارج شود (عبور بدون توقف) مانع ندارد ، به جز مسجدالحرام و مسجدالنبی که عبور هم جایز نیست .

*اگر شخصی در خانه اش مکانی را برای نماز قرار دهد و همچنین نمازخانه مؤسسه ها و ادارات ، حکم مسجد ندارد .

۴۳

جلسه ششم :

تیمم

۱- مواردی که به جای وضو و غسل باید تیمم کرد

۱- اگر آب نباشد ؛

۲- دست رسي به آب نباشد ؛

۳- آب براي بدن ضرر داشته باشد ؛

۴- وقت كافي براي غسل يا وضو نباشد .

۲- چگونگی تیمم

۱- زدن كف دودست با هم بر چيزي كه تیمم بر آن صحيح است .

۲- كشیدن هردودست بر تمام پيشاني و دو طرف آن ، از جايي كه موي سر رویده است ، تا روي ابروها و بالاي بيني .

۳- كشیدن كف دست چپ بر تمام پشت دست راست .

۴- كشیدن كف دست راست بر تمام پشت دست چپ^(۱) .

۱ به فتوای برخی از فقها در تیمم بدل از غسل ، يك بار باید دست بر زمین بزند و بر پيشاني بکشد و بار دیگر بر زمین بزند و بر دستها بکشد .

۴۴

یادآوری : تمام کارهای تیمم باید با قصد تیمم و برای اطاعت از دستور الهی انجام شود ، و همچنین باید معلوم کند که تیمم به جاي وضو است یا غسل .

۲- چیزهایی که تیمم بر آنها صحيح است

*خاك

*ريگ

*اقسام سنگ ها مانند : سنگ سیاه ، سنگ مرمر ، سنگ گچ (قبل از پخته شدن) ، سنگ آهك (قبل از پخته شدن)

*گل پخته مانند : آجر ، كوزه .

۴- شرایط صحيح بودن تیمم

*اعضای تیمم ، یعنی پيشاني و دست ها پاك باشد .

*پیشانی و پشت دست ها را از بالا به پایین مسح کند .

*چیزی که بر آن تیمم می کند پاک و مباح باشد .

*ترتیب را رعایت کند .

*موالات را رعایت کند .

*چیزی بین دست و پیشانی و همچنین کف دست و پشت دست در هنگام مسح فاصله نباشد .

۵- احکام تیمم :

۱- تیممی که به جای وضو است با تیممی که به جای غسل است فرقی ندارد مگر در نیت .

۴۵

۲- کسی که به جای وضو تیمم کرده است ، اگر یکی از چیزهایی که وضو را باطل می کند از او سر بزند تیممش باطل می شود .

۳- کسی که به جای غسل تیمم کرده است هرگاه یکی از اسباب غسل ، مثل جنابت یا مسّ میت پیش آید تیممش باطل می شود .

۴- تیمم در صورتی صحیح است که نتواند وضو بگیرد ، یا غسل کند ، بنابراین اگر بدون عذر تیمم کند ، صحیح نیست و اگر عذر داشته باشد و برطرف شود ، مثلاً آب نداشته و آب پیدا کند ، تیمم او باطل می شود .

۵- اگر به جای غسل جنابت تیمم کند ، لازم نیست برای نماز وضو بگیرد ، ولی اگر به جای غسل های دیگر تیمم کند ، با آن تیمم نمی تواند نماز بخواند و باید برای نماز وضو بگیرد و اگر نتواند وضو بگیرد ، باید تیمم دیگری به جای وضو انجام دهد .

۴۶

جلسه هفتم :

نماز (۱)

۱- اهمیت نماز

نماز ، بهترین حالت بندگی خداست و در میان اعمال واجب ، دارای اهمیت ویژه ای است . نماز ، دستور خداوند بزرگ برای انسان های پاک و وارسته است و نمازخواندن ، اطاعت فرمان اوست .

نماز ، بهترین شیوه ارتباط با خالق یکتا و جلوه ای از عبادت انسان در پیشگاه اوست .

نماز ، مانند نهر آبی است که نمازگزار ، روزی پنج مرتبه خود را در آن شست و شو می دهد .

و نمازگزار ، بنده خالص خداست که با نماز ، ارتباطی خالصانه با پروردگار خویش برقرار می کند و نماز به او آرامش روح می بخشد تا در جریان های زندگی ، با امید به فردایی روشن ، به تلاش پردازد .

۲. مقدمات نماز

برای نماز خواندن آمادگی لازم است . مسائلی که به عنوان آمادگی برای نماز پیش از نماز باید مراعات شود ، « مقدمات نماز » نام دارد . مسائل مربوط به نماز را به سه دسته تقسیم کرده اند : الف (مقدمات ؛ ب (مقارنات ؛ ج (خلل و احکام متفرقه .

۲. پوشش در نماز (آقایان و بانوان)

۱- مردان باید عورت را بپوشانند و بهتر است از ناف تا زانو را بپوشانند .

۲- زنان باید تمام بدن را بپوشانند به جز :

*دست ها تا مچ ؛

*پاها تا مچ ؛

*صورت به مقداری که در وضو باید شسته شود .

۳- بر زنان پوشاندن دست ها و پاها و صورت به مقداری که در مسأله پیش گفته شد در نماز واجب نیست ، گرچه پوشاندن آن هم مانع ندارد ولی از نگاه نامحرم پاها را باید بپوشانند .

۴- مکان نمازگزار

مکانی که انسان در آن نماز می خواند باید دارای شرایط زیر باشد :

*مباح باشد (غصبی نباشد .)

*ثابت باشد (مانند اتومبیل در حال حرکت نباشد .)

*تنگ و سقف آن کوتاه نباشد تا بتواند قیام و رکوع و سجود را به طور صحیح انجام دهد .

*جایی که پیشانی را می گذارد (در حال سجده) پاک باشد .

*مکان نمازگزار اگر نجس است طوري تر نباشد که به بدن یا لباس وي سرايت کند .

*جايي که پيشاني را مي گذارد (در حال سجده) از جاي زانو ها و بنابر احتياط واجب از جاي انگشتان پا ، بیش از چهار انگشت بسته ، پست تر یا بلندتر نباشد .

احکام مکان نمازگزار

۱- نماز خواندن در مکان غصبی (مثلاً در خانه اي که بدون اجازه صاحب خانه وارد شده است) باطل است .

۲- در حال ناچاري نماز خواندن بر چيزي که حرکت مي کند ؛ مانند قطار و هواپيما و در جايي که سقف آن کوتاه است و یا جایش تنگ است ؛ مانند سنگر و بر مکان ناهموار اشکال ندارد .

۳- انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پيغمبر (ﷺ) و آله (و امام) عليه السلام (نماز نخواند .

۴- مستحب است ، انسان نماز را در مسجد بخواند ، و در اسلام بر این مسأله سفارش بسيار شده است .

۵- قبله

۱- خانه کعبه ، که در شهر مکه و در مسجدالحرام قرار دارد ، «قبله» است و نمازگزار باید رو به آن نماز بخواند .

۲- کسی که بیرون شهر مکه و دور از آن است اگر طوري بایستد که بگویند رو به قبله نماز مي خواند کافي است .

۶- نماز در مسجدالحرام

در برخي روايات ، آمده است که ثواب يك رکعت نماز در مسجدالحرام ، معادل صد هزار رکعت و در مسجدالنبی معادل ده هزار رکعت نماز در جاي دیگر است . چه به جا و مناسب است که زائران محترم از این فرصت به خوبي استفاده کنند و نمازهاي واجب بلکه مستحب را در این مکان هاي شريف بجاي آورند و از پاداش بسيار زياد آن بهره مند گردند .

۷- لباس نمازگزار

لباس نمازگزار باید این شرایط را دارا باشد :

*پاک باشد (نجس نباشد .)

*مباح باشد (غصبی نباشد .)

*از اجزاء مردار نباشد ؛ مثلاً از پوست حیوانی که مطابق دستور اسلام کشته نشده است تهیه نشده باشد ، حتی کمریند و کلاه .

*از حیوان حرام گوشت نباشد ؛ مثلاً از پوست پلنگ یا خوک تهیه نشده باشد .

*اگر نمازگزار مرد است ، لباس او طلاباف یا ابریشم خالص نباشد و نیز نماز خواندن با انگشتر و حلقه طلا باطل است .

از شرایط بالا آن چه ممکن است برای هرکس پیش آید شرط اول است ، چون کمتر کسی است که با لباس غصبی یا با لباسی که از اجزاء مردار تهیه شده نماز بخواند ، بنابراین به توضیح شرط اول می پردازیم .

یادآوری : علاوه بر لباس ، بدن نمازگزار نیز باید پاک باشد .

در این موارد نماز خواندن با بدن یا لباس نجس باطل است :

*عمداً با بدن یا لباس نجس نماز بخواند ؛ یعنی با این که می داند بدن یا

۵۰

لباسش نجس است با همان حال نماز بخواند .

*در یادگرفتن مسأله کوتاهی کرده و به جهت ندانستن مسأله با بدن یا لباس نجس نماز خوانده است .

*نجس بودن بدن یا لباس را می دانسته ، ولی هنگام نماز فراموش کرده و با آن نماز خوانده است .

در این موارد ، اگر با بدن یا لباس نجس نماز خواند صحیح است :

*ندانند بدن یا لباسش نجس است و بعد از نماز متوجه شود .

*بهبواسطه زخمی که در بدن اوست ، بدن یا لباسش نجس شده و آب کشیدن یا عوض کردن آن هم دشوار است .

*لباس یا بدن نمازگزار به خون نجس شده است ، ولی مقدار آلودگی کمتر از درهم^(۱) است .

*ناچار باشد که با بدن یا لباس نجس نماز بخواند ؛ مثلاً آب برای تطهیر ندارد .

راهنمایی

حجاج عزیز باید توجه داشته باشند که لباس احرام هم مانند لباس نمازگزار باید پاک باشد ، بنابراین در مدت اعمال ، مواظب باشند که لباس احرامشان نجس نشود ، بهویژه در عرفات ، مشعر ، منی و قربانگاه که احتمال آن زیاده است و چنان چه نجس شد ، باید آن را تطهیر یا تعویض کنند و بهتر است لباس احرامی نیز اضافه همراه داشته باشند .

۱. يك درهم تقريباً به اندازه يك بندانگشت است .

جلسه بيست و يكم:

احكام خوردني ها و آشاميدني ها

خداوند بزرگ براي استفاده انسان ها، طبيعت زيبا و تمام حيوانات و ميوه ها و سبزيجات را در اختيار آنها قرار داده است، تا از آنها براي خوردن و آشاميدن و پوشاك و مسكن و ساير نيازهاي خود به كار گيرند، ولي براي حفظ جان انسانها و سلامتي جسم و روح آنها و بقاي نسلها و احترام به حقوق ديگران، قوانين و مقرراتي قرار داده است كه در اين درس به برخي از آنچه كه در رابطه با خوراكي ها و آشاميدني هاست مي پردازيم:

۱. خوردن چيزي كه براي انسان ضرر دارد

خوردن چيزي كه براي انسان ضرر دارد حرام است، مثلاً خوردن غذاي چرب براي مريضي كه غذاي چرب برايش ضرر دارد حرام است.

۲. خوردن خاك، تربت

۱- خوردن گل حرام است.

۱۱۵-

۲- خوردن كمّي از تربت سيدالشهدا(عليه السلام) براي شفا يافتن از بيماري اشكال ندارد.

۳- خوردن و آشاميدن چيز نجس حرام است.

۴- خوردن چيزي كه براي انسان ضرر دارد حرام است، مثلاً خوردن غذاي چرب براي مريضي كه غذاي چرب برايش ضرر دارد حرام است.

۷- بر هر مسلماني واجب است مسلمان ديگري را كه نزديك است از گرسنگي يا نشنگي بميرد، نان و آب داده و از مرگ نجات دهد.

۲. خوردن چيز نجس

از جمله مواردی که رعایت طهارت ضرورت دارد و پرهیز از نجاسات واجب است، مسأله خوردن و آشامیدن است. خوردنی ها و آشامیدنی های انسان باید دارای این شرایط باشد: الف: پاک باشد، ب: مباح باشد، ج: حلال باشد، د: برای سلامتی ضرر نداشته باشد.

۱- خوردن و آشامیدن چیز نجس حرام است و خوراندن عین نجس به اطفال حرام است ولی خوراندن غذای متنجس به اطفال حرام نیست.

۲- غذاهای غیر گوشتی، که در کشورهای اسلامی تولید شده است؛ اعم از سبزیجات، حبوبات، میوه ها و فرآورده های لبنی مانند: پنیر، ماست، کره، خامه، که از حیوان حلال گوشت گرفته می شود، تخم مرغ و سایر پرندگان حلال گوشت، نان، بیسکویت، شکلات، آدامس، شیرینی و سایر خوردنی هایی که از گوشت حیوان نیست، پاک و خوردن آنها حلال است، مگر آنکه انسان یقین کند نجس شده است. بنابر این مسأله چند صورت دارد:

* می داند که با بدن کافر تماس نداشته و به نحو دیگری نیز نجس نشده

۱۱۶-

است ر پاک و حلال است.

* شك دارد نجس شده است یا نه ر پاک و حلال است.

* احتمال می دهد نجس شده باشد ولی یقین ندارد ر پاک و حلال است.

* می داند بر اثر تماس با بدن کافر یا به گونه ای دیگر نجس شده است رنجس و حرام است.

۴. چیزهایی که موقع غذا خوردن مستحب است:

۱- دست ها را قبل از غذا و پس از آن بشوید.

۲- در اول غذا «بسم الله» و در پایان، «الحمد لله» بگوید.

۳- با دست راست غذا بخورد.

۴- لقمه را کوچک بردارد.

۵- غذا را خوب بجود.

۶- میوه را پیش از خوردن با آب بشوید.

۷- اگر چند نفر سر سفره نشسته اند، هرکسی از غذای جلوی خودش بخورد.

۸- میزبان پیش از همه شروع به غذا خوردن کند و بعد از همه دست بکشد.

۵- مکروهات

۱- در حال سیري غذا خوردن

۲- پرخوري (زیاد غذا خوردن)

۳- نگاه کردن به صورت دیگران هنگام غذا خوردن

۴- خوردن غذای داغ

۵- فوت کردن به غذایی که می خورد

۶- پاره کردن نان با کارد

-۱۱۷-

۷- گذاشتن نان زیر ظرف غذا

۸- دور انداختن میوه، پیش از آنکه کاملاً آن را بخورد.

۶- مستحبات آب آشامیدن

۱- در روز، ایستاده آب بخورد.

۲- پیش از آشامیدن آب «بسم الله» و بعد از آن «الحمد لله» بگوید.

۳- به سه نفس آب بیاشامد.

۴- پس از آشامیدن آب، حضرت امام حسین(علیه السلام) و خاندان و یاران او را یاد و قاتلان ایشان را لعن کند.

۷- مکروهات آب آشامیدن

۱- زیاد آشامیدن

۲- آشامیدن آب بعد از غذای چرب

۳- با دست چپ آب نوشیدن

۴- در شب، ایستاده آب نوشیدن

جلسه بیست و دوم:**احکام نذر****۱- معنای نذر**

نذر، پیمانی است میان انسان و خدای خود برای انجام دادن یا ترك كاري یا پرداخت مالي، و چون اكثر موارد نذر در زمان ما، نذر مالي است و نذورات مردمی یکی از منابع مهمّ مالي كارهایی خیر در جامعه ماست لذا احكام آن را در این بخش می آوریم:

۲- چگونگی نذر شرعی

۱- در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست انسان آن را به عربی بخواند، پس اگر بگوید: «چنانچه مریض من خوب شود برای خدا بر من است که ده هزار تومان به فقیر بدهم»، نذر او صحیح است.

۲- انسان كاري را می تواند نذر کند که انجام آن برایش ممکن باشد، بنابراین کسی که مثلاً نمی تواند پیاده به حج برود، اگر نذر کند که پیاده برود، نذر او صحیح نیست.

۳- شرایط نذر کننده

نذر کننده باید مکلف و عاقل باشد و به اختیار و قصد خود نذر کند، بنابراین، نذر کسی که او را مجبور کرده اند، یا در حال عصبانیت بی اختیار نذر کند صحیح نیست.

۴- نذر زن بدون اجازه شوهر

نذر زن بدون اجازه شوهر باطل است. برخي از فقها نیز نذر زن بدون اجازه شوهر را اگر منافات با حق شوهر نداشته باشد صحیح می دانند.

۵- نذر فرزند بدون اجازه پدر

برای نذر لازم نیست از پدر خود اجازه بگیرد و چنانچه بدون اجازه او هم نذر کند صحیح است.

۶- نذر برای کار حرام یا مکروه

متعلق نذر باید عملی راجح یعنی واجب یا مستحب یا ترک حرام یا مکروه باشد، و به فتوای برخی از فقها امر مباح هم جایز است. بنابراین اگر نذر کند کار حرام یا مکروهی را انجام دهد، صحیح نیست.

۷- نذر برای ترک کار واجب یا مستحب

همانگونه که گفته شد اگر نذر کند، کار واجب یا مستحبی را ترک کند، این نذر صحیح نیست.

-۱۲۰-

۸- چگونگی عمل به نذر

۱- اگر انسان نذر کند کاری را انجام دهد، باید همانطور که نذر کرده عمل کند، پس اگر نذر کند روز اول ماه روزه بگیرد، چنانچه روز قبل یا بعد از آن بجا آورد، کفایت نمی کند.

۲- اگر نذر کند که به فقیر معینی صدقه بدهد، نمی تواند آن را به فقیر دیگری بدهد.

۳- اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان (علیهم السلام) برود، چنانچه به زیارت امام دیگر برود، کافی نیست و چنانچه به واسطه عذر نتواند آن امام را زیارت کند، چیزی بر او واجب نیست.

۹- نذر مدت دار

مدت دار بودن نذر دو فرض دارد:

الف: نذر مشروط باشد و شرط آن مدت دار باشد به این معنا که اگر تا وقت معینی شرط محقق شد؛ مثلاً حاجت او برآورده شد، فلان کار را انجام می دهد و اگر تا آن موقع شرط محقق نشد، عمل به نذر، واجب نیست.

ب: عمل به نذر مدت معینی داشته باشد به این معنا که نذر می کند تا فلان موقع، به نذر عمل می کند، در این صورت اگر بدون عذر تا وقت معین به نذر عمل نکند، تخلف نذر به حساب می آید و کفاره دارد.

۱۰- نذورات نسبت به حرم ها و اماکن دینی

۱- اگر برای حرم یکی از امامان (علیهم السلام) یا امامزادگان چیزی نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند، از قبیل فرش، پرده و روشنایی.

-۱۲۱-

۲- اگر برای خود امام (علیه السلام) یا امامزاده چیزی نذر کند، چنانچه مصرف معینی را قصد کرده، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده، باید به فقیران و زائران بدهد و یا مسجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به امام (علیه السلام) هدیه کند.

-۱۲۲-

جلسه بیست و سوم:

احکام قسم خوردن

۱- قسم شرعی

اگر کسی به یکی از اسامی خداوند عالم؛ مانند «خدا» و «الله» قسم بخورد که کاری را انجام دهد یا ترک کند؛ مثلاً سوگند بخورد که روزه بگیرد یا سیگار نکشد، واجب است به آن عمل کند. این قسم «انشائی» است و نوع دیگر آن قسم «اخباری» است.

۲- شرایط قسم

کسی که قسم می خورد باید این شرایط را داشته باشد:

* بالغ و عاقل باشد.

* از روی قصد و اختیار قسم بخورد.

* اگر می خواهد نسبت به مال قسم بخورد، حاکم شرع او را از تصرف اموالش ممنوع نکرده باشد.

-۱۲۳-

۲- قسم بدون اجازه پدر

اگر فرزند بدون اجازه پدر قسم بخورد صحیح است؛ یعنی قسم، مشروط به اجازه نیست و قسم زن نیز اگر منافات با حق شوهر نداشته باشد نیاز به اجازه او ندارد.

۴- كفاره عمل نکردن به قسم

اگر عمداً به سوگندی که خورده است عمل نکند، باید كفاره بدهد و كفاره آن یکی از این سه چیز است:

*آزاد کردن يك برده

*سیر کردن ده فقیر

*پوشاندن ده فقیر

کسی که قسم می خورد، - چه از گذشته خبر دهد، یا برای آینده باشد - اگر حرف او راست باشد، قسم خوردن او مکروه است و اگر دروغ باشد، حرام و از گناهان بزرگ است.

قسم اخباري

اگر انسان برای خبری که می دهد و مطلبی را به اطلاع دیگران می رساند قسم بخورد، چنانچه آن مطلب دروغ باشد، حرام است و اگر راست باشد قسم خوردن مکروه است.

۱۲۴-

جلسه بیست و چهارم:

امر به معروف و نهی از منکر

هر انسانی نسبت به کارهای ناپسندی که در جامعه انجام می پذیرد و کارهای نیک و پسندیده ای که ترك می شود، مسئولیت دارد، بنابراین اگر کار واجبی ترك شود و یا حرامی اتفاق بیفتد، سکوت و بی تفاوتی در مقابل آن جایز نیست، و تمام افراد جامعه باید برای برپایی «واجب» و جلوگیری از «حرام» اقدام کنند، که این عمل، «امر به معروف» و «نهی از منکر» است.

۱- اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

علاوه بر آیات بسیار زیادی که در قرآن درباره امر به معروف و اهمیت و آثار آن وارد شده، در برخی از سخنان امامان معصوم(علیهم السلام) چنین آمده است:

«*امر به معروف و نهی از منکر» از مهمترین واجبات و شریفترین آنهاست.

*واجبات دینی به سبب «امر به معروف و نهی از منکر» استوار می گردد.

«*امر به معروف و نهی از منکر» از ضروریات دین است و کسی که آن را مُنکر شود کافر است.

۱۲۵-

*اگر مردم امر به معروف و نهی از منکر را ترك کنند، برکت گرفته می شود و دعاها مستجاب نمی گردد.

۲- تعریف معروف و منکر

در احکام دین، به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می شود. بنابراین واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب «امر به معروف» و بازداشتن آنها از کارهای حرام و مکروه «نهی از منکر» است.

۳- وجوب امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، واجب کفایی است که اگر به قدر کفایت به انجام آن اقدام کنند، از دیگران ساقط می شود و اگر همه کس آن را ترك کرده باشند، چنانچه شرایط آن موجود باشد، همه آنها ترك واجب کرده اند.

۴- مراتب امر بمعروف و نهی از منکر

۱- در مرتبه اول، با معصیت کار به گونه ای برخورد شود که بفهمد این طرز رفتار، به خاطر انجام گناه است؛ مثلاً از او روی گرداند یا با چهره عبوس و برافروخته با او برخورد کند، یا با او رفت و آمد نکند.

۲- در مرتبه بعد، او را با زبان، امر و نهی کند؛ یعنی به او بگوید و دستور دهد.

۳- مرتبه سوم، استفاده از زور برای جلوگیری از منکر و برپایی واجب است؛ یعنی زدن گناهکار.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیه الله خامنه ای - دامت برکاته - نسبت

۱۲۶-

به چگونگی اجرای مرتبه سوم امر به معروف و نهی از منکر چنین نگاشته اند:

«با توجه به اینکه در زمان قدرت حکومت اسلامی، امکان ارجاع مرتبه سوم از امر به معروف و نهی از منکر به قوه قضائیه و نیروی انتظامی وجود دارد، بویژه در مواردی که جلوگیری از منکر، متوقف بر تصرف در اموال مرتکب شونده می باشد، یا لازم است تعزیر شود یا او را زندانی کنند، بر مکلفین واجب است در امر به معروف و نهی از منکر به دو مرتبه اول اکتفا کنند و در صورتی که اثر نکرد و نیاز به توسّل و زور وجود داشت، مسئله را به نیروهای انتظامی و قضایی ارجاع دهند.

۵- شرایط امر بمعروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر با وجود برخی شرایط، واجب می باشد و در صورت نبود آنها، تکلیف ساقط است و آن شرایط عبارت است از:

- ۱- کسی که امر یا نهی می کند، بداند آنچه را که دیگری انجام می دهد حرام است و آنچه را ترك کرده، واجب است، پس هرکسی که نمی داند این عمل که او انجام می دهد حرام است یا نه؟ جلوگیری واجب نیست.
- ۲- احتمال بدهد امر یا نهی او تأثیر دارد، بنابراین می داند تأثیر ندارد، یا شك دارد، امر و نهی واجب نیست.
- ۳- شخص گناهکار اصرار بر ادامه کار خود داشته باشد، پس اگر معلوم شود، گناهکار بنای ترك عمل را دارد و دوباره تکرار نمی کند و یا موفق به تکرار نمی شود، امر و نهی واجب نیست.
- ۴- امر و نهی، سبب ضرر جانی یا آبرویی یا ضرر مالی قابل توجه، به خودش یا نزدیکان و یاران و همراهان و یا سایر مؤمنان نباشد.

-۱۳۷-

۶- وظیفه زائران در رابطه با تخلفات رفتاری موسم

سزاوار است، کسی که به معروف امر می کند و از منکر جلوگیری می کند:

*مانند طبیبی دلسوز و پدری مهربان باشد.

*قصد خود را خالص کند و تنها برای رضای خداوند اقدام کند، و عمل خود را از هرگونه برتری جویی پاک کند.

*خود را پاک و منزّه نداند، چه بسا همان شخصی که اکنون خطایی از او سرزده است، دارای صفات پسندیده ای باشد که مورد محبت الهی است، هرچند این عمل او هم اکنون ناپسند و مورد غضب الهی باشد.

-۱۳۸-

جلسه بیست و پنجم:

احکام نماز جمعه

۱- اهمیت نماز جمعه

يکي از اجتماعات هفتگي مسلمانان «نماز جمعه» است، و نمازگزاران در روز جمعه مي توانند به جاي نماز ظهر، نماز جمعه بخوانند.

امام خميني(رحمه الله) در اهميت نماز جمعه چنين نگاشته اند:

«نماز جمعه و دو خطبه آن، مانند حج و نماز عيد فطر و قربان، از مراسم بزرگ مسلمانان است، ولي متأسفانه، مسلمانان از وظائف مهم سياسي اين عبادت، غافل و ناآگاهند، در صورتي که انساني، با اندک مطالعه و دقت در احکام کشوري، سياسي، اجتماعي و اقتصادي اسلام در مي يابد که اسلام دين سياست است و کسي که دين را از سياست جدا مي داند، ناداني است که نه اسلام را مي شناسد و نه سياست را.»

۲- شرايط صحيح بودن نماز جمعه

۱- تمام شرايطي که در نماز جماعت بايد رعایت شود، در نماز جمعه هم

۱۲۹-

معتبر است.

۲- بايد به جماعت برگزار شود و فردا صحيح نيست.

۳- حداقل تعداد افراد براي برپايي نماز جمعه، پنج نفر مي باشد؛ يعني يك نفر امام، و چهار نفر مأوموم.

۴- بين دو نماز جمعه، حداقل بايد يك فرسخ فاصله باشد.

۳- واجبات نماز جمعه

نماز جمعه دو رکعت است، مانند نماز صبح، ولي دو خطبه دارد که توسط امام جمعه، قبل از نماز ايراد مي شود.

۴- مستحبات نماز جمعه

۱- خواندن حمد و سوره با صدای بلند (توسط امام جمعه).

۲- خواندن سوره «جمعه» بعد از حمد، در رکعت اول (توسط امام جمعه).

۳- خواندن سوره «منافقون» پس از حمد در رکعت دوم (توسط امام جمعه).

۴- خواندن دو قنوت، يکي در رکعت اول، پيش از رکوع، ديگري در رکعت دوم، پس از رکوع.

۵- وظيفه نمازگزاران جمعه

۱- بنابر احتیاط واجب باید به خطبه ها گوش دهند.

۲- احتیاط مستحب است از سخن گفتن بپرهیزند، و چنانچه سخن گفتن، سبب از بین رفتن فایده خطبه ها و یا گوش ندادن به آنها شود، ترك آن واجب است.

-۱۳۰-

۳- احتیاط مستحب است، شنوندگان، هنگام ایراد خطبه ها، رویه امام جمعه بنشینند، و بیش از مقداری که در نماز اجازه داده شده، به اطراف نگاه نکنند.

۶- آداب روز جمعه

شب و روز جمعه دارای اهمیت و فضیلت خاصی است، اعمال خیر نیز در این شب و روز از ثواب بیشتری برخوردار است.

علاوه بر آداب که تحت عنوان «آمادگی برای نماز جمعه» گفته شد موارد ذیل در روز جمعه مستحب است:

۱- زیارت امام حسین(علیه السلام);

۲- زیارت امام زمان(عج) که زیارت نامه خاصی نیز برای این روز وارد شده است;

۳- خواندن دعای ندبه;

۴- صلوات بر محمد و آل محمد; هزار مرتبه و در روزهای دیگر صد مرتبه.

۵- صدقه دادن به فقرا;

۶- هدیه دادن به خانواده;

۷- آموختن مسائل دینی و معارف اسلامی;

۸- زیارت قبور مؤمنان;

۹- خوردن انار;

۱۰- خواندن دعای سمات در آخر روز جمعه.

جمعه.

غسل

۱۱-

این غسل ثواب بسیار زیادی دارد و وقت آن تا ظهر روز جمعه است و چنانچه انسان تا ظهر موفق نشد، بعد از ظهر نیز می تواند انجام دهد.

-۱۳۱-

جلسه ویژه خواهران:

اقسام غسل

۱- غسل حیض

غسل حیض (قاعدگی)

زمانی که خونریزی قاعدگی قطع شود، زن باید برای نماز و سایر کارهایی که نیاز به طهارت دارد غسل کند.

نشانه های خون حیض

*قبل از بلوغ دیده نمی شود و اگر دختری قبل از بلوغ خونی ببیند حکم حیض ندارد.

*زن های سیده پس از ۶۰ سالگی و زن های غیر سیده پس از ۵۰ سالگی،

۱(۱)

ممکن است دختری بالغ باشد ولی خونریزی قاعدگی نداشته باشد چون وراثت و تغذیه و آب و هوا هم در این مسأله تأثیر دارد، چنانچه امروزه معمولاً نخستین خونریزی دخترها در سنین ۱۲ یا ۱۳ سالگی می باشد.

۲(۲)

به فتوای برخی از فقهاء، زن های سیده و غیر سیده پس از ۶۰ سالگی یائسه می شوند.

-۱۳۲-

خون حیض نمی بینند و چنانچه پس از آن سنین خونی ببینند حکم حیض ندارد.

*دوره قاعدگی کمتر از سه روز نیست، پس اگر جریان خون قبل از سه روز قطع شود حکم حیض ندارد.

*دوره قاعدگي بيش از ده روز طول نمي كشد و چنانچه خونريزي بيش از ده روز طول بگشد، پس از ده روز حكم حيض ندارد.

*خونريزي در سه روز اول به طور مستمر مي باشد - هرچند در داخل، خون باشد و بيرون نيايد - پس اگر مثلاً دو روز خون ببيند سپس بطور كامل قطع شود و يك روز ديگر دوباره خون ببيند، از آغاز، حيض نبوده است.

*فاصله دو حيض حداقل ده روز مي باشد، پس اگر بعد از تمام شدن دوره قاعدگي قبل از آنكه ده روز فاصله شود خون ببيند، خون دوم حكم حيض ندارد.

*خون حيض معمولاً غليظ و گرم و پررنگ است و با فشار و كمّي سوزش مي آيد.

احكام دوران قاعدگي

۱- در مدت قاعدگي، اين كارها بر بانوان حرام است:

*نماز و طواف كعبه

*كارهايي كه بر جنب حرام است؛ مانند توقف در مسجد.

آمیزش با همسر، براي زن و مرد، هر دو حرام است.

۲- در ايام قاعدگي نماز و روزه بر زن واجب نيست، و نمازها قضا ندارد ولي قضاي روزه هاي واجب را بايد پس از ماه مبارك رمضان بجا آورد.

۳- خوردن قرص در ايام حج يا بعضي مواقع كه زن ها ميل دارند عادت ماهيانه نداشته باشند در صورت مضر نبودن اشكال ندارد.

-۱۳۳-

وظيفه زن، هنگام شروع خونريزي

ش چگونگي جريان خون وظيفه

تاكنون خونريزي قاعدگي نداشته، مانند دختري كه خونريزش براي اولين مرتبه شروع شده. (مبتدئه)

اولين خونريزي قاعدگي او نيست ولي هنوز عادت منظمي پيدا نكرده است. (مضطربه)

خونريزي قاعدگي او از نظر تعداد روزها منظم است مثلا هميشه پس از ۵ روز خونريزي پاك مي شود ولي از نظر وقت شروع خونريزي منظم نشده است. (عدديه)

خونريزي قاعدگي از نظر تعداد روزها منظم نيست; مثلا گاهي پس از ۵ روز خونريزي پاك مي شود و گاهي پس از ۶ روز، ولي از نظر وقت شروع خونريزي منظم است; مثلا هميشه ۲۵ روز پس از پاك شدن دوباره خونريزي شروع (وقتيه)

خونريزي قاعدگي او هم از نظر تعداد روزها و هم از نظر وقت شروع خونريزي شروع مي شود و پس از ۵ روز قطع (وقتيه عدديه)

عادت منظمي در خونريزي داشته است ولي اكنون آن را فراموش کرده است. (ناسيه)

در اين سه صورت از ابتدای خونريزي اگر نشانه هاي خون قاعدگي را دارد، يا يقين کند تا سه روز طول مي کشد بايد آن را حيض به حساب آورد و به احكام آن عمل کند.

در اين دو صورت، چون وقت شروع خونريزي مشخص است، از ابتدای شروع بايد آن را حيض به حساب آورد و به احكام آن عمل کند.

اگر نشانه هاي خون قاعدگي را دارد يا يقين کند كه ۳ روز طول مي کشد، بايد آن را حيض به حساب آورد و به احكام آن عمل کند.

١٣٤-

٢. غسل استحاضه و اقسام آن - قليله - متوسطه - كثيره

استحاضه

يكي ديگر از خون هايي كه گاهي اوقات از رحم دختر يا زن بيرون مي آيد «استحاضه» است. خون استحاضه معمولاً زرد رنگ و سرد است و بدون فشار و سوزش بيرون مي آيد و غليظ نيست ولي ممكن است گاهي، پررنگ و گرم و غليظ باشد و با فشار بيرون آيد.

«به زني كه خونريزي استحاضه دارد، مُستحاضه گويند.»

اقسام استحاضه

خون استحاضه براساس كمّي و زيادي آن، به سه دسته تقسيم مي شود: قليله، متوسطه و كثيره. بر پايه اين تقسيم، وظيفه زن نيز متفاوت است.

٣. وظيف مستحاضه نسبت به نماز و طواف

وظيفه مستحاضه قليله

اگر جريان خون تنها يك طرف پنبه را آلوده کرده باشد و به درون آن نفوذ کرده ولي از طرف ديگر ظاهر نشده، قليله است و زن بايد براي نماز بدن را تطهير کرده و بنابر احتياط واجب پنبه را عوض کند و وضو بگيرد. بنابر اين استحاضه قليله غسل ندارد.

وظیفه مستحاضه متوسطه

اگر خونریزی به قدری است که به درون پنبه نفوذ کرده و از طرف دیگر آن ظاهر شده ولی لباس یا پارچه روی پنبه را آلوده نکرده باشد، استحاضه متوسطه است و زن باید برای نماز افزون بر وظایفی که برای قلیله گفته شد، برای آن نمازی که قبل از آن یا در بین آن مستحاضه شده است غسل کند و تا زمانی که

۱۳۵-

خونریزی مستحاضه متوسطه ادامه دارد هر روز قبل از نماز صبح غسل کند. بنابراین، در استحاضه متوسطه در هر شبانه روز یک غسل کافی است، اما پس از قطع خونریزی نیز باید غسل کند.

وظیفه مستحاضه کثیره

اگر خونریزی به قدری است که به پنبه نفوذ کرده و از طرف دیگر آن ظاهر شده و لباس یا پارچه روی پنبه را آلوده کرده، استحاضه کثیره است و زن باید برای هر نماز علاوه بر وظایفی که برای قلیله گفته شد، دستمال را عوض کند یا آب بکشد و غسلی هم انجام دهد ولی اگر نماز ظهر و عصر را با هم بخواند و فاصله نیندازد، یک غسل برای هر دو کافی است و همچنین برای نماز مغرب و عشا.

چند مسأله:

۱- مستحاضه متوسطه و کثیره نیز باید پس از قطع خونریزی غسل کنند.

۲- غسل استحاضه با سایر غسل ها تفاوتی ندارد مگر در نیت.

۳- با غسل استحاضه نمی توان نماز خواند، بلکه باید به علاوه غسل وضو هم بگیرد.

۴- وظایف بانوان هنگام حیض و نفاس در رابطه با نماز - روزه و طواف

اگر زن در ایام عادت ماهانه، طواف بجا آورد باطل است.

طهارت از حدث شرط طواف مستحبی نیست، ولی زن حیض و نفاس چون نباید به مسجدالحرام وارد شوند، نمی توانند طواف مستحبی بجا آورند.

اگر سهواً یا از روی غفلت و یا به جهت ندانستن مسأله، طواف را بیوضو یا با

۱۳۶-

حال جنابت یا حیض یا نفاس بجا آورد، باطل است.

اگر زنی قبل از احرام یا هنگام احرام و در بین اعمال عمره یا حج حیض شود، وظایف خاصی دارد، که در مناسک حج آمده است، به آنها مراجعه کند و یا از روحانی کاروان سؤال نماید.

مستحاضه قليله براي انجام طواف واجب و نماز آن، بايد مانند نمازهاي يوميه، بدن و لباس را تطهير كند و وضو هم بگيرد.

مستحاضه متوسطه، به علاوه كارهاي قليله، بايد براي طواف و نماز طواف، غسل استحاضه انجام دهد، و بنابر احتياط واجب، به غسلي كه براي انجام نمازهاي يوميه بجا آورده اكتفا نكند.

مستحاضه كثيره بايد تمام وظايفي كه براي نماز يوميه انجام مي دهد، براي طواف واجب و نماز آن نيز جداگانه انجام دهد، و احتياط واجب آن است به وظايفي كه براي نمازهاي يوميه انجام داده اكتفا نكند.

-۱۳۷-

بخش دوم:

مناسك عمره و حج

-۱۳۹-

جلسه اول:

آمادگي براي سفر

سفر به مكه مكرمه براي عمره و حج اهميت بسيار زيادي دارد كه بدون آمادگي لازم اقدام به آن شايسته نيست.

آمادگي و توانايي مالي و بدني و باز بودن راه جزو شرايط شرعي و استطاعت لازم براي اين سفر است. افزون بر آن، شناخت وظايفي كه بايد به آن عمل كنند و محرماتي كه از آن بپرهيزند و معرفتي كه پيدا كنند و كمالي كه به دست آورند نيز لازم است. گذشته از اين امور برخي از آمادگي ها كه جنبه فقهي و شرعي دارد و پيش از سفر بايد به آنها اقدام كرد، در اين مقال آورده مي شود.

۱- لوازم مورد نياز براي احرام

***لباس احرام**

تهیه لباس احرام بهیژه برای کسانی که در بدو ورود برای اعمال به میقات می روند یا به اصطلاح «مدینه بعد» هستند، از جمله اموری است که پیش از سفر باید اقدام کرد. در این امر، هرچند وظیفه مردان و زنان با هم تفاوت دارد، ولی

-۱۴۰-

شرایط عمومی لباس احرام برای هردو گروه داشتن شرایط لباس نماز است، یعنی همان ویژگی ها که لباس نماز دارد، لباس احرام نیز باید داشته باشد؛ یعنی: مباح باشد، پاک باشد، از اجزاء مردار و حیوان حرام گوشت نباشد، به مقدار لازم بدن را بپوشاند، نازک و بدن نما نباشد و...

علاوه بر این شرایط، لباس احرام مردان نباید دوخته باشد، حتی به شکل لباس های معمولی نیز نباشد، بلکه به صورت دو تکه پارچه ندوخته یا حوله است که یکی را به کمر می بندند و دیگری را بر دوش می افکنند.

چون در حال احرام، استفاده از هرگونه عطر و بوی خوش حرام است، لباس احرام نیز نباید خوشبو باشد، لذا پیش از سفر این لباس را جایی که معطر است نگذارند تا هنگام احرام بوی خوش نداشته باشد.

***دمپایی و کفش بانوان**

مردان در حال احرام نباید کفش بپوشند، بلکه پوشیدن هرچیزی که تمام روی پا را بگیرد جایز نیست، لذا برای حال احرام باید دمپایی مناسبی که تمام روی پا را نمی پوشاند تهیه کنند و این نیز چون در حال احرام پوشیده می شود، باید برخی از شرایط لباس احرام را داشته باشد، یعنی پاک و مباح باشد و از چرم حیوان حرام گوشت یا مردار تهیه نشده باشد.

کفش بانوان در حال احرام نیز باید این شرایط را داشته باشد.

***همیان**

همیان، کمربند پهنی است که مردان در حال احرام بر کمر می بندند، که برای نگه داشتن حوله احرامی و نگهداری پول و لوازم دیگر از آن استفاده می شود. دوخته بودن همیان، حتی برای مردان اشکال ندارد.

-۱۴۱-

***لوازم متفرقه**

داشتن ناخن گیر یا قیچی برای تقصیر، تسبیح برای گفتن ذکر (چون در بسیاری از اعمال عمره و حج اذکار مکرر وجود دارد) و نیز کتاب مختصر مناسک و دعا نیز مناسب است.

۲. تصحیح نماز

هرچند نماز را همیشه باید صحیح خواند و تصحیح نماز از وظایف همیشگی نمازگزار است، ولی از آن جا که در مجموعه اعمال عمره و حج سه نماز واجب وجود دارد و این نمازها نیز مانند سایر نمازهای واجب دارای اهمیت زیادی است، افزون بر این که غلط خواندن آنها ممکن است موجب بطلان اعمال عمره و حج بشود و پیامدهایی نیز به دنبال خواهد داشت، بنابراین ضرورت تصحیح نماز پیش از سفر دوچندان خواهد بود. لذا بر زائران عزیز لازم است که نماز خود را بر عالم محل، یا روحانی کاروان عرضه کنند و چنان چه اشکالی داشت، برطرف گردد.

نمازهای واجب این سفر عبارتند از:

- نماز طواف عمره تمتع;

- نماز طواف حج;

- نماز طواف نساء;

و چنان چه عمره مفرده نیز به جا آورد، آن هم دو نماز دارد؛ یکی نماز طواف عمره مفرده و دوم نماز طواف نساء.

-۱۴۲-

۲- حسابرسی اموال

همان گونه که پیشتر گفته شد، لباس احرام باید مباح باشد و قربانی نیز این چنین است، بلکه هرچه در این سفر خرج می شود از مال حلال باشد، هرچند زائران خانه خدا، به طور غالب افراد تلاش گری هستند و با کار و دریافت مزد حلال و پس انداز مازاد بر مخارج سال برای این سفر ثبت نام کرده اند و هرگز مالی که غصبی باشد ندارند، ولی گاهی بر اثر برخی کوتاهی ها وجوه شرعی واجب مثل خمس و زکات را نپرداخته اند که لازم است پیش از سفر به این امر مهم توجه داشته باشند و چنان چه تاکنون حسابرسی اموال نداشته اند با مراجعه به دفتر مرجع تقلید خود یا نماینده وی یا لاقل به روحانی کاروان مراجعه و نسبت به این مسأله اقدام کنند و چنان چه چیزی باعث خمس یا زکات یا سایر وجوه شرعی بدهکار شدند بپردازند و با خیالی آسوده به این سفر اقدام کنند.

و چنان چه بدهی آنها زیاد باشد، که اکنون قدرت پرداخت همه آن را نداشته باشند، می توانند مهلت بگیرند و در آینده بپردازند.

یادآوری می شود کسانی که حساب خمس دارند و از درآمد بین سال پول ثبت نامی را پرداخته اند، به فتوای بسیاری از مراجع معظم تقلید، پول ثبت نامی نیز مشمول خمس است.

۴- شرایط استطاعت

یکی از سؤالات مهم درباره حج، آن است که برچه کسانی حج واجب است و یکی از مسائل مهم در این اعمال، نیت است.

برای روشن شدن پاسخ این دو سؤال بحث استطاعت باید تبیین شود، یعنی اگر شرایط استطاعت موجود باشد، حج بر آنها واجب است و باید به نیت حج واجب یا «حجة الاسلام» به جا آورند

و چنان چه آن شرایط موجود نباشد، واجب نیست و به نیت مستحب به جا می آورند و می توانند به نیابت دیگری انجام دهند.

اقسام استطاعت

- مالی

- بدنی (صحت و توانایی)

- طریقی (باز بودن و امنیت راه)

- زمانی (داشتن وقت کافی)

استطاعت مالی نیز به امور ذیل حاصل می شود:

- داشتن مخارج حج (رفت و برگشت و مخارج دیگر)

- داشتن ضروریات زندگی، مانند خانه مسکونی، وسیله سواری، لوازم منزل، پوشاک، ابزار و سایر نیازمندی ها

- داشتن شغل یا ملک یا راه درآمد دیگری که پس از برگشت مجبور نشود به سختی زندگی کند.

۵- نیابت

مسائل مربوط به نیابت پیش از سفر باید مراعات شود، چون کسی که شرایط نداشته باشد، از آغاز نمی تواند و نباید نیابت دیگری را در عمره و حج بپذیرد.

شرایط نیابت

- حج واجب برعهده نایب نباشد؛

- عذری از انجام اعمال عمره و حج نداشته باشد، مثلاً نمازش غلط نباشد به طوری که نتواند تصحیح کند؛

- با مناسک حج آشنایی داشته باشد.

جلسه دوم:

عمره و حج تمتع

۱- معنای حج و عمره

حج به معنای قصد و عمره به معنای زیارت است، ولی در اصطلاح فقه، بجای آوردن اعمال خاصی در مکه و اطراف آن است که در جلسات آینده تفصیل آنها خواهد آمد.

۲- چرا حج تمتع به این نام نامیده می شود؟

حج تمتع نوعی از حج است که وظیفه افراد بیرون از مکه که از فاصله ۱۶ فرسخ یا بیشتر می آیند می باشد و علت نامگذاری آن این است که تمتع به معنای لذت بردن، بهره مند شدن است و چون در این نوع از عمره و حج در مدتی که انسان از احرام عمره خارج می شود تا زمانی که بار دیگر برای حج محرم می شود کارهایی که به سبب احرام حرام شده بود از جمله زن و مرد بر یکدیگر حلال می شود.

-۱۴۵-

۳- فهرست اعمال عمره و حج

آن چه زائران ایرانی و کسانی که از بیرون مکه می آیند در ماه های حج انجام می دهند دو بخش است:

- عمره تمتع

- حج تمتع

فهرست اعمال عمره تمتع بدین شرح است:

- احرام; در میقات; مثلاً مسجد شجره یا جحفه

- طواف; در مسجدالحرام به دور کعبه

- نماز طواف; دو رکعت، در مسجدالحرام، پشت مقام ابراهیم

- سعی; بین صفا و مروه، پیمودن هفت مرتبه فاصله بین صفا و مروه

- تقصیر; کوتاه کردن قدری از مو و ناخن

۴- فهرست اعمال حج تمتع

- احرام; در شهر مکه، پیش از ظهر روز نهم ذی حجه

- وقوف در عرفات؛ از ظهر روز نهم ذي حجه تا مغرب آن روز

- وقوف در مشعرالحرام؛ شب عيد قربان (دهم ذي حجه)

- رمي جمره عقبه؛ سنگ زدن به آخرين جمره در منا، روز عيد قربان

- قرباني؛ ذبح يك گوسفند يا گاو يا شتر در روز عيد قربان

- حلق (تراشيدن سر) يا تقصير، در روز عيد قربان در منا

- بيتوته؛ ماندن شب هاي يازدهم و دوازدهم ذي حجه در منا

- طواف حج؛ هفت دور طواف كعبه به نيت طواف حج

- نماز طواف حج؛ دو ركعت نماز پشت مقام ابراهيم، پس از طواف

- ۱۴۶-

- سعي؛ هفت شوط سعي بين صفا و مروه

- طواف نساء؛ هفت دور طواف به گرد كعبه به نيت طواف نساء

- نماز طواف نساء؛ دو ركعت نماز پشت مقام ابراهيم به نيت نماز طواف نساء

اين فهرست اعمالی بود که زائران بيت الله الحرام به عنوان اعمال عمره تمتع و حج تمتع بجا مي آورند که هريك احكام و آداب خاص دارد که در درس هاي آينده خواهد آمد.

يادآوري اين نکته لازم است که اين اعمال دشوار نيست، ولي دقيق است و چنان چه احكام و مناسك آن به دقت فرا گرفته شود به راحتی مي توان به آنها عمل کرد؛ إن شاء الله.

- ۱۴۷-

جلسه سوم:

احرام عمره تمتع

اولین عمل از اعمال عمره و حج، احرام است. احرام، مستحبات و واجباتی دارد که در این بخش به طور اختصار به آنها می پردازیم.

۱- پیش از احرام

مستحبات:

- از اول ماه ذی القعدة و اگر از این تاریخ نتوانست، از اول ذی الحجة، موی سر و صورتش را کوتاه نکند.
- پیش از احرام بدن خود را پاکیزه کند و ناخن و شارب خود را بگیرد.
- پیش از احرام در میقات غسل کند.
- **یادآوری:** چنان چه نتواند در میقات غسل کند یا خوف آن داشته باشد که در آن جا نتواند غسل کند، می تواند، پیش از میقات، مثلاً در مدینه غسل کند.

۲- هنگام احرام (واجبات، مستحبات)

واجبات احرام

- پوشیدن لباس احرام

۱۴۸-

- نیت (محرم می شوم به احرام عمره تمتع قربة إلی الله)

- لبیک، لبیک اللهم لبیک، لبیک لا شریک لک لبیک، إن الحمد والنعمۃ لک والملك، لا شریک لک لبیک.

مستحبات هنگام احرام

در صورت امکان پس از نماز ظهر محرم شود و اگر ممکن نبود، پس از نماز واجب دیگر، مثلاً نماز مغرب یا عشاء و اگر آن هم ممکن نبود، پس از شش یا دو رکعت نماز مستحب احرام و نیز دعاهايي وارد شده که اگر بتواند بخواند خوب است.

۳- مکان احرام

مکان احرام عمره تمتع میقات است، و میقات مکانی است که برای احرام معین شده که عبارت است از: مسجد شجره، جُحفه، وادی عقیق (ذات عرق)، قرن المنازل و یلملم.

کسانی که از مسیر مدینه به مکه می روند باید در مسجد شجره که بیرون مدینه و در منطقه ذوالحلیفه است محرم شوند و به فتوای اکثر مراجع تقلید، باید داخل مسجد محرم شوند، ولی در سایر میقات ها هرچند مسجدی ساخته باشند رفتن داخل مسجد و محرم شدن در آن لازم نیست، بلکه در بیرون مسجد هم در منطقه ای که میقات است اشکال ندارد.

۴. محرمات احرام

انسان، پس از پوشیدن لباس احرام و نیت و گفتن لبیک مُحرم است و باید تا پایان اعمال عمره از کارهایی که بر محرم حرام است پرهیز کند.

۱۴۹-

مجموع کارهایی که بر محرم حرام است، بیست و چهارتاست، ولی بسیاری از آن ها مورد ابتلاء نیست که در این جا به برخی از موارد مورد ابتلاء اشاره می شود.

*محرمات مشترك بين مردان و زنان که بر هر دو گروه حرام است:

- استعمال عطریات و بوی خوش

- نگاه در آینه

- ناخن گرفتن

- زدودن مو از بدن

- کندن یا کشیدن دندان

- روغن مالیدن به بدن

- بیرون آوردن خون از بدن، مثلاً زخم کردن آن

- قسم خوردن به الله

- فخرفروشی به دیگران

- کندن درخت و گیاه منطقه حرم

- زن و شوهر نیز در حال احرام بر یکدیگر حرامند

*محرمات مخصوص مردان

- پوشیدن لباس دوخته

- پوشیدن چیزی که تمام روی پا را بگیرد؛ مثل کفش و جوراب

- پوشاندن سر

- در حال حرکت سایه بان بالای سر داشتن، مثل گرفتن چتر روی سر یا در ماشین سقف دار سوار شدن

-۱۵۰-

***محرمات مخصوص بانوان**

- پوشیدن صورت با روبند و امثال آن

- پوشیدن زیور برای زینت؛ زیورآلاتی که قبلاً بر تن داشته لازم نیست بیرون آورد

گره زدن و سنجاق زدن به لباس احرام

مردان برای آن که لباس احرام از دوششان نیفتد، می توانند قسمتی از آن را بر قسمتی دیگر بگذارند و با گذاشتن سنگ یا چیز دیگر و انداختن کیش به دور آن، لباس احرام را نگه دارند و به فتوای برخی از فقهاء سنجاق زدن و گره زدن آن نیز اشکال ندارد.

-۱۵۱-

جلسه چهارم:

طواف عمره تمتع (۱)

پس از احرام و ورود به شهر مکه زائران باید هفت دور طواف کعبه بجای آورند که یکی از مهم ترین اعمال عمره و حج است، طواف دارای شرایط و واجباتی است که در این بخش به آنها اشاره می شود.

۱- شرایط طواف کننده

***طهارت بدن و لباس**

طواف از جهات مختلف، همچون نماز است؛ از جمله این که طواف کننده باید بدن و لباسش پاک باشد، افزون بر این که، لباسی که بر تن دارد باید شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد.

***طهارت از حدث**

طواف کننده باید با وضو باشد و غسلی برعهده او نباشد، و چنانچه نتواند وضو بگیرد یا غسل کند باید تیمم کند. و طواف عمره بدون طهارت صحیح نیست، خانم‌هایی که در ایام عادت ماهیانه به سر می‌برند باید صبر کنند و پس از

-۱۵۲-

پاك شدن، غسل بجاي آورند و طواف کنند.

***پوشش بدن**

طواف کننده باید در حال طواف به مقداری که در نماز لازم است بدن خود را بپوشاند.

***ختنه**

پسرها و مردها باید ختنه شده باشند و بدون آن طواف صحیح نیست.

***نیت**

طواف و سایر اعمال عمره، از عبادات است و باید با نیت باشد؛ یعنی گشتن به دور کعبه باید به قصد طواف و برای اطاعت دستور خداوند باشد.

۲. واجبات طواف

***شروع از حجرالأسود:**

طواف باید از گوشه‌ای از کعبه که حجرالاسود در آن قرار دارد آغاز شود؛ همان گوشه‌ای که نزدیک در کعبه است.

حجرالاسود، سنگ مقدسی است که با ارتفاع حدود ۱/۵ متر از زمین در یکی از گوشه‌های کعبه کار گذاشته شده است و اکنون با يك قاب نقره‌ای محافظت می‌شود. به هریک از گوشه‌های کعبه، رکن و مجموع آنها را ارکان کعبه می‌نامند که به ترتیب براساس دور طواف، چنین نامگذاری شده‌اند: رکن حجرالأسود، رکن عراقی، رکن شامی، رکن یمانی.

***ختم کردن به حجرالأسود**

نقطه آغاز و پایان طواف حجرالأسود است، یعنی هفت دور طواف مقابل حجرالأسود به پایان می‌رسد و طواف، کمتر یا بیشتر از این مقدار صحیح نیست، اما دقت در این امر لازم نیست و همین مقدار که عرفاً بگویند روبه روی

-۱۵۳-

حجرالأسود است کافي است
و ایستادن مقابل حجر در آغاز طواف و در پایان
آن و در پایان هر شوط از طواف لازم نیست، ولي مستحب است با دست خود به سمت حجر اشاره کند و دست خود را بیوسد.

***هفت دور طواف کردن**

طواف کعبه هفت دور است نه کمتر نه زیادت و به هر دور آن «شوط» گفته مي شود.

***کعبه را در طرف چپ خود قرار دادن**

طواف کننده باید همان گونه که همه مسلمانان طواف مي کنند به دور کعبه بگردد، يعني عقب عقب نرود، برخلاف مسیر طواف کنندگان نچرخد، و در حال طواف رو به کعبه نباشد، ولي نگاه به سمت راست یا چپ، حتي پشت سر اگر بدن را نگرداند اشکال ندارد.

***محدوده طواف**

به فتوای اکثر مراجع تقلید، طواف کعبه در مسجدالحرام تا جایی که مردم طواف مي کنند و عرفاً بگویند دور کعبه مي گردد صحیح است، ولي به نظر برخی دیگر از مراجع تقلید، طواف باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم که حدود ۱۳ متر است باشد. ولي برای مقلدین این مراجع نیز اگر طواف در آن محدوده مشکل باشد یا ممکن نباشد، و نتوانند صبر کنند تا در وقت خلوت طواف کنند، در فاصله دورتر نیز اشکال ندارد.

***بیرون حجر اسماعیل طواف کردن**

طواف کننده باید به دور حجر اسماعیل هم بگردد، يعني در حال طواف داخل حجر نرود. حجر اسماعیل، فضایی است بین کعبه و دیوار نیم دایره به عرض حدود ۱۰ متر که از رکن عراقی (شمالی) تا رکن شامی (غربی) کعبه امتداد دارد، همان ضلعی که ناودان کعبه قرار دارد.

۱۵۷-

جلسه هشتم :

نماز (۲)

۱- واجبات نماز

۱- نماز با گفتن « اَللّهُ اَكْبَرُ » شروع مي شود و با سلام به پایان مي رسد .

۲- آن چه در نماز انجام مي شود يا واجب است و يا مستحب .

۳- واجبات نماز ، يازده چيز است كه برخي رُكن و برخي غيررُكن است .

واجبات نماز

رُكن

۱ - نیت

۲ - قیام

۳ - تكبيرة الاحرام

۴ - ركوع

۵ - سجود

غير رُكن

۱ - قرائت

۲ - ذكر

۳ - تشهد

۴ - سلام

۵ - ترتيب

۶ - موالات

۲- فرق بين رُكن و غير رُكن

اركان نماز ، اجزاء اساسي آن به شمار مي آيد و چنان چه يکي از آنها بجا آورده نشود و يا اضافه شود ، هرچند برائث فراموشي هم باشد ، نماز باطل است .

واجبات ديگر ، گرچه انجام آنها لازم است ، ولي چنان چه از روي فراموشي ، کم يا زياد شود نماز باطل نيست .

۳- نمازهاي واجب

اقسام نماز

۱ - واجب

۱ - هر روزه (يوميه)

۱ - صبح

۲ - ظهر

۳ - عصر

۴ - مغرب

۵ - عشاء

۲ - مقطعي

۱ - آیات

۲ - طواف واجب

۳ - ميت

۴ - قضاي پدر بر پسر بزرگ تر

۵ - نمازي كه با نذر واجب مي شود

۲ - مستحب : نمازهاي مستحب بسيار است .

۴- نمازهاي مستحب

۱- نماز مستحب را « نافله » گویند .

۲- نمازهاي مستحبّ بسيار است و اين نوشته گنجایش تمام آنها را ندارد ؛ امّا

برخی از آنها را که اهمیت بیشتری دارد ، می آوریم :

نماز حاجت

۳- در وقت سختی و مشکلات ، برای برآوردن حاجت ، خواندن دو رکعت نماز به نیت نماز حاجت مستحب است .

۴- کسی که خواستار حاجت است ، پس از خواندن این دو رکعت ، حمد و ثنای الهی را به جای آورده ، بر پیامبر و آل او (**علیهم السلام**) صلوات می فرستد و پس از آن ، آیه آخر سوره « حشر » و شش آیه اول سوره « حدید » و دو آیه از سوره « آل عمران » ، یعنی از (**قُلْ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ**) تا (**يَغْيِرْ حِسَابَ**) را می خواند و سپس حاجت خود را از خداوند درخواست می کند .

نماز غُفيله

یکی از نمازهای مستحبی ، نماز « غُفيله » است که پس از نماز مغرب خوانده می شود .

نماز غُفيله دو رکعت است ؛ در رکعت اول ، پس از حمد ، به جای سوره ، این آیه خوانده می شود (: **وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا** **قَطَنَ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ** . ^(۱))

و در رکعت دوم ، پس از حمد ، به جای سوره ، این آیه خوانده می شود :

(**وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ** . ^(۲))

۱۱ انعام : ۵۹

۱۲ انبیاء : ۸۷

و در قنوت آن ، این دعا خوانده می شود :

« **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَفَاتِحِ الْغَيْبِ الَّتِي لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَي مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي** ^(۱) **اللَّهُمَّ أَنْتَ وَلِيُّ يَعْمَتِي وَالْقَادِرُ عَلَي طَلِبَتِي ، تَعْلَمُ حَاجَتِي ، فَأَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ ، وَآلِ مُحَمَّدٍ ، عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، لَمَّا قَضَيْتَهَا لِي** »

نافله نمازهای روزانه

نام نماز تعداد رکعت هاي نافله وقت نافله

نماز صبح ۲ رکعت قبل از نماز صبح

نماز ظهر چهار نماز ۲ رکعتي (۸ رکعت) قبل از نماز ظهر

نماز عصر چهار نماز ۲ رکعتي (۸ رکعت) پيش از نماز عصر

نماز مغرب دو نماز ۲ رکعتي (۴ رکعت) پس از نماز مغرب

نماز عشاء ۲ رکعت نشسته پس از نماز عشاء

هفده رکعت نماز واجب که در شبانه روز خوانده مي شود ، (در غير سفر و روز جمعه) ۲۳ رکعت نافله دارد که به علاوه ۱۱ رکعت نماز شب ، جمعاً ۳۴ رکعت مي شود ؛ يعني دوبرابر تعداد رکعت هاي نماز واجب .

دو مسأله

۱- در روز جمعه ، بر شانزده رکعت نافله ظهر و عصر چهار رکعت اضافه مي شود ؛ يعني هر نماز ده رکعت نافله دارد .

۱ به جاي جمله « أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي » مي تواند حاجت ديگري از خدا بخواند .

۵۵

۲- نافله ظهر و عصر را در سفر نبايد خواند ؛ ولي نافله عشاء را به نيت اين که شايد مطلوب باشد ، (به قصد رجاء) مي توان خواند .

نماز شب

يکي از نمازهاي مستحبکه ثواب بسيار زيادي دارد ، نماز شب است .

نماز شب ۱۱ رکعت است که بدین ترتيب خوانده مي شود :

دو رکعت - به نيت نافله شب .

دو رکعت - به نيت نافله شب .

دو رکعت - به نيت نافله شب .

دو رکعت - به نیت نافله شب .

دو رکعت - به نیت نافله شَفَع .

یک رکعت - به نیت نافله وَتَر .

وقت نماز شب

۱- وقت نماز شب از نصف شب است تا اذان صبح و بهتر است نزدیک اذان صبح خوانده شود .

۲- مسافر و کسی که برای او سخت است نافله شب را بعد از نصف شب بخواند ، می تواند آن را در اول شب به جا آورد .

نماز شب ، بهیژه نافله وَتَر ، آداب خاصّ و مستحَبّات زیادی دارد که در کتاب های مفصّل فقهی و ادعیه آمده است ، و اگر انسان بتواند آنها را نیز بجا آورد ، ثواب بیشتری خواهد داشت .

جلسه نهم :

نماز (۳)

۱- مبطلات نماز

آنگاه که نمازگزار ، تکبیرة الاحرام می گوید و نماز را شروع می کند تا پایان آن ، بعضی از کارها بر او حرام می شود که اگر در نماز ، یکی از آنها را انجام دهد نمازش باطل است . مهم ترین آنها عبارت است از :

* خوردن و آشامیدن .

* سخن گفتن .

* خندیدن .

* گریستن .

* روی از قبله برگرداندن .

* کم یا زیاد کردن ارکان نماز .

* بر هم زدن صورت نماز .

۲- شكيات نماز

براي شك در نماز احكام خاصي است و بيان تمام موارد آن از حدّ اين

۵۷

جزوه خارج است ولي به طور مختصر به بيان اقسام شك و احكام هر کدام مي پردازيم :

* شك در اجزاي نماز :

الف : اگر در انجام جزئي از اجزاي نماز شك كند ، يعني نمي داند آن جزء را به جا آورده است يا نه ، اگر جزء بعدي را شروع نكرده است ، يعني هنوز از محل آن جزء نگذشته است ، بايد آن را بجا آورد . ولي اگر بعد از داخل شدن در جزء بعدي شك پيش آمده است ، يعني از محل آن گذشته است ، به چنين شكّي اعتنا نمي شود و نماز را ادامه مي دهد و صحيح است .

ب : اگر در صحت جزئي از نماز شك كند ، يعني نمي داند جزئي را كه به جا آورده ، صحيح انجام شده است يا نه ، در اين صورت به شك خود اعتنا نمي كند ، يعني بنا مي گذارد بر صحيح بودن آن و نماز را ادامه مي دهد و صحيح است .

* شك در ركعات : (۱)

شك هايي كه نماز را باطل مي كند :

۱- اگر در نماز دوركعتي ؛ مثل نماز صبح يا در نماز مغرب ، شك در ركعت پيش آيد ، نماز باطل است .

۲- شك بين يك و بيشتر از يك ؛ يعني اگر شك كند يك ركعت خوانده يا بيشتر ، نماز باطل است .

۳- اگر در نماز نداند چند ركعت خوانده ، نماز باطل است .

۱. شك در ركعات نماز موارد ديگري نيز دارد ، امّا چون پيش آمدن آن موارد بسيار كم است ، از بيان آنها صرف نظر شد . براي آشنايي مي توانيد به رساله توضيح المسائل ، مسائل ۱۱۶۵ تا ۱۲۰۰ مراجعه كنيد .

۵۸

شك در ركعت هاي نماز چهار ركعتي

شك	در حال قيام	در ركوع	بعد از ركوع	در سجده	بعد از سجده هادر حالت نشسته	وظيفه نمازگزار در مواردی كه نماز صحيح مي باشد
----	-------------	---------	-------------	---------	--------------------------------	--

شك بين ۲ و ۳	باطل	باطل	باطل	باطل	باطل	صحيح	بنابر سه گذاشته و يك ركعت ديگر مي خواند و پس از سلام ، يك ركعت نماز احتياط ايستاده ، يا دو ركعت نشسته مي خواند .
شك بين ۲ و ۴	باطل	باطل	باطل	باطل	باطل	صحيح	بنابر چهار مي گذارد و نماز را تمام مي كند و بعد از نماز دو ركعت نماز احتياط ايستاده مي خواند .
شك بين ۳ و ۴	صحيح	صحيح	صحيح	صحيح	صحيح	صحيح	بنا را بر چهار مي گذارد و نماز را تمام مي كند و بعد از نماز يك ركعت نماز احتياط ايستاده يا دو ركعت نشسته مي خواند
شك بين ۴ و ۵	صحيح	باطل	باطل	باطل	باطل	صحيح	اگر در حال قيام شك پيش آمده است ، بدون ركوع مي نشيند و نماز را تمام مي كند و يك ركعت نماز احتياط ايستاده يا دو ركعت نشسته مي خواند و اگر در حالت نشسته پيش آمده است ، بنا را بر چهار مي گذارد و نماز را تمام مي كند و بعد از نماز دو سجده سهو بجا مي آورد .

* شك هايي كه نبايد به آنها اعتنا كرد :

۱- در نماز مستحب .

۲- در نماز جماعت ؛ كه توضيح اين دو خواهد آمد .

۳- پس از سلام نماز ؛ يعني اگر بعد از تمام شدن نماز ، شك در ركعت يا اجزاء پيش آيد ، لازم نيست نماز را دوباره بخواند .

۴- بعد از گذشت وقت نماز ، يعني اگر پس از گذشت وقت نماز ، شك كند كه نماز را خوانده است يا نه ، خواندن آن نماز لازم نيست .

* يادآوري

- اگر در تعداد ركعت هاي نماز مستحبي شك كند ، بنا بر دو مي گذارد ، چون تمام نمازهاي مستحبي - به جز نماز وتر و اعرابي - دوركعتي است ، پس اگر شك بين يك و دو يا دو و بيشتر از آن پيش آيد ، بنا بر دو مي گذارد و نماز صحيح است .

- در نماز جماعت ، اگر امام جماعت شك كند ، ولي مأموم شك نداشته باشد و مثلاً با گفتن « الله اكبر » امام را مطلع كند ، امام جماعت به شك خود اعتنا نمي كند و همچنين اگر مأموم شك كند ، ولي امام جماعت شك نداشته باشد ، همان گونه كه امام جماعت نماز را انجام مي دهد ، او هم عمل مي كند و صحيح است .

- اگر يكي از شك هايي كه نماز را باطل مي كند پيش آيد ، بايد كمّي فكر كند و چنان چه چيزي يادش نيامد و شك باقي ماند ، نماز را به هم مي زند و دوباره شروع مي كند .

۳- نماز احتیاط

۱- در مواردی که نماز احتیاط واجب می شود ، مثل شك بین ۳ و ۴ ، باید بعد از سلام نماز ، بدون آن که صورت نماز را به هم بزند و یا مبطلی از مبطلات نماز را انجام دهد ، برخیزد و بدون اذان و اقامه تکبیر بگوید و نماز احتیاط را بخواند .

۶۰

فرق نماز احتیاط با نمازهای دیگر :

* نیت آن را نباید به زبان آورد .

* سوره و قنوت ندارد (هرچند دورکعتی باشد) .

* حمد را باید آهسته بخواند (بنابر احتیاط واجب) .

۲- اگر يك رکعت نماز احتیاط ، واجب باشد ، پس از سجده ها ، تشهد می خواند و سلام می دهد و اگر دو رکعت واجب شده باشد ، نباید در رکعت اول تشهد و سلام بخواند ، بلکه باید يك رکعت دیگر هم (بدون تکبیر الاحرام) بخواند و در پایان رکعت دوم تشهد می خواند و سلام می دهد .

۴- سجده سهو

۱- در مواردی که سجده سهو واجب می شود ، مانند شك بین ۴ و ۵ در حالت نشسته ، باید بعد از سلام نماز ، به سجده رود و بگوید : **يَسْمُ اللَّهُ وَبِاللَّهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ** و بهتر است بگوید : **يَسْمُ اللَّهُ وَبِاللَّهِ أَسْلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ** و بعد بنشیند و دوباره به سجده رود و یکی از ذکرهای بالا را بگوید ، سپس بنشیند و تشهد و سلام را بجا آورد .

۲- سجده سهو تکبیر الاحرام ندارد .

۵- مستحبات نماز

* تکبیر الاحرام

مستحب است نمازگزار موقع گفتن تکبیر الاحرام و تکبیرهای بین نماز ، دست ها را تا مقابل گوش ها بالا ببرد .

۶۱

* قرائت

در حال قرائت این امور مستحب است :

- ۱- در رکعت اول پیش از حمد بگوید : « أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ . »
- ۲- در رکعت اول و دوم نماز ظهر و عصر « بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ » را بلند بگوید .
- ۳- حمد و سوره را شمرده بخواند و در آخر هر آیه وقف کند ، یعنی آن را به آیه بعد نچسباند .
- ۴- در حال خواندن حمد و سوره به معنای آن توجه داشته باشد .
- ۵- در تمام نمازها در رکعت اول ، سوره « إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ » و در رکعت دوم سوره « قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ » را بخواند .

*رکوع

برخی از مستحبات رکوع بدین شرح است :

- ۱- ذکر رکوع را سه یا پنج یا هفت مرتبه ، بلکه بیشتر بگوید .
- ۲- پیش از رفتن به رکوع در حالی که ایستاده است تکبیر بگوید .
- ۳- در حال رکوع بین دو قدم (روی زمین) را نگاه کند .
- ۴- پیش از ذکر رکوع یا بعد از آن صلوات بفرستد .
- ۵- پس از رکوع ، هنگامی که ایستاد و بدن آرام گرفت ، بگوید : « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ »

*سجده

- ۱- طول دادن سجده ها مستحب است .
- ۲- صلوات فرستادن در سجده ها مستحب است .
- ۳- گفتن « استغفر الله ربّي و أتوبُ اليه » پس از سجده اولی در حالی که بدن

آرام گرفت مستحب است .

۴- و در این موارد مستحب است تکبیر بگوید :

*بعد از رکوع و قبل از سجده .

*پس از سجده اول ، در حالي كه نشست و بدنش آرام گرفت .

*پيش از سجده دوم ، در حالي كه نشسته است و بدنش آرام است .

*بعد از سجده دوم .

*قنوت نماز

۱- مستحب است در ركعت دوم نماز بعد از حمد و سوره و پيش از ركوع ، قنوت بخواند ، يعني دست ها را بلند كند و مقابل صورت بگيرد و دعا يا ذكر بخواند .

۲- در قنوت هر ذكر بگويد اگرچه يك « سُبْحَانَ اللَّهِ » باشد كافي است و مي تواند اين دعا را بخواند :

«رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ .»

*تعقيب نماز

تعقيب - در بحث نماز - يعني مشغول شدن به ذكر و دعا و قرآن بعد از سلام نماز .

۱- بهتر است در حال تعقيب رو به قبله باشد .

۲- لازم نيست تعقيب به عربي باشد ، ولي بهتر است چيزهايي را كه در كتاب هاي دعا دستور داده اند بخواند .

۳- گفتن تسبيحات حضرت زهرا (عليها السلام) يعني : ۲۴ مرتبه « اللَّهُ أَكْبَرُ » ، ۳۳ مرتبه « أَلْحَمْدُ لِلَّهِ » و ۳۳ مرتبه « سُبْحَانَ اللَّهِ » مستحب است .

۶- مكروهات نماز

چيزهايي كه در نماز مكروه است بدین شرح است :

۱- بر هم گذاشتن چشم ها .

۲- بازي كردن با انگشتان و دست ها .

۳- سكوت كردن در هنگام خواندن حمد يا سوره و يا ذكر ، براي شنيدن حرف كسي .

۴- هر كاري كه خضوع و خشوع را از بين ببرد .

۵- برگرداندن صورت به طرف راست یا چپ به مقدار کم (چون زیاد آن نماز را باطل می کند .)

جلسه دهم :

نماز جماعت

۱- اهمیت نماز جماعت

گذشته از آن که در روایات زیادی ، برای نماز جماعت ، آجر و پاداش بسیاری وارد شده است ، با دقت در برخی از مسائل احکام ، به اهمیت این عبادت پی می بریم ، و در این جا به برخی از آنها اشاره می کنیم :

۱- شرکت در نماز جماعت برای هرکس مستحب است ، بهویژه برای همسایه مسجد .

۲- مستحب است ، انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند .

۳- نماز جماعت ، هرچند اول وقت خوانده نشود ، از نماز فرادای اول وقت بهتر است .

۴- نماز جماعتی که مختصر خوانده می شود ، از نماز فرادایی که آن را طول بدهد بهتر است .

۵- سزاوار نیست انسان بدون عذر نماز جماعت را ترك کند .

۶- حاضر نشدن به نماز جماعت از روی بی اعتنائی به آن ، جایز نیست .

۲- شرایط نماز جماعت

هنگام برپایی نماز جماعت ، شرایط زیر ، باید مراعات شود :

*مأموم از امام ، جلوتر نایستند ، و احتیاط واجب آن است که کمی عقب تر بایستند .

*جایگاه امام جماعت از جایگاه مأمومین ، بالاتر نباشد .

*فاصله امام و مأموم و فاصله صف ها ، زیاد نباشد .

*بین امام و مأموم و همچنین بین صف ها چیزی مانند دیوار یا پرده مانع نباشد ، ولی نصب پرده بین صف مردها و زن ها اشکال ندارد .

۳- شرایط امام جماعت

*امام جماعت باید بالغ و عادل باشد و نماز را به طور صحیح بخواند .

۴- وظیفه مأموم در نماز جماعت

۱- مأموم نباید تکبیرة الاحرام را پیش از امام بگوید ، بلکه احتیاط واجب آن است که تا تکبیر امام تمام نشده ، تکبیر نگوید .

۲- مأموم ، باید غیر از حمد و سوره همه چیز نماز را خودش بخواند ، ولی اگر رکعت اول یا دوم او ، و رکعت سوم یا چهارم امام باشد ، باید حمد و سوره را بخواند .

۵- چگونگی پیوستن به نماز جماعت

*رکعت اول

۱- در بین قرائت : مأموم حمد و سوره را نمی خواند و بقیه اعمال را با امام

جماعت بجا می آورد .

۲- در رکوع : رکوع و بقیه اعمال را با امام جماعت بجا می آورد .

*رکعت دوم

۱- در بین قرائت : مأموم حمد و سوره را نمی خواند و با امام ، قنوت و رکوع و سجده را بجا می آورد و آنگاه که امام جماعت تشهد می خواند ، بنا بر احتیاط واجب باید به صورت نیم خیز ، بنشیند و اگر نماز دو رکعتی است یک رکعت دیگر به تنهایی بخواند و نماز را تمام کند و اگر سه یا چهار رکعتی است ، در رکعت دوم که امام جماعت در رکعت سوم می باشد ، حمد و سوره بخواند (هرچند امام جماعت تسبیحات بخواند) و آن گاه که امام جماعت رکعت سوم را تمام کرد ، و برای رکعت چهارم برمی خیزد ، مأموم باید پس از دو سجده ، تشهد بخواند ، و برخیزد و قرائت رکعت سوم را بجا آورد و در رکعت آخر نماز که امام جماعت با تشهد و سلام ، نماز را به پایان می برد یک رکعت دیگر می خواند .

۲- در رکوع : رکوع را با امام جماعت بجا می آورد و بقیه نماز را همانگونه که گفته شد ، انجام می دهد .

*رکعت سوم

۱- در بین قرائت : چنان چه می داند که اگر اقتدا کند برای خواندن حمد و سوره و یا لا اقل حمد تنها وقت دارد ، می تواند اقتدا کند و باید حمد و سوره یا حمد را بخواند ، و اگر می داند فرصت ندارد ، بنابر احتیاط واجب باید صبر کند تا امام جماعت به رکوع رود ، سپس به او اقتدا کند .

۲- در رکوع : چنان چه در رکوع اقتدا کند ، رکوع را با امام به جا مي آورد و حمد و سوره براي آن رکعت ساقط است ، و بقيه نماز را همانگونه که قبلاً بيان شد بجا مي آورد .

*رکعت چهارم

۱- در بين قرائت : حکم اقتدا در رکعت سوم را دارد ، و آن گاه که امام جماعت در رکعت آخر نماز براي تشهد و سلام مي نشيند ، مأموم مي تواند برخيزد و نمازش را به تنهائي ادامه دهد و مي تواند به طور نيم خيز بنشيند تا تشهد و سلام امام جماعت تمام شود و سپس برخيزد .

۲- در رکوع : رکوع و سجده ها را با امام بجا مي آورد (اکنون رکعت چهارم امام و رکعت اول مأموم است) و بقيه نماز را همانگونه که گذشت انجام مي دهد .

۶- نماز جماعت با اهل سنت

در ايامي که زائران محترم در دو شهر مکه و مدینه هستند ، از فرصت استفاده کرده و در نماز جماعت مساجد اين دو شهر بهويژه مسجدالحرام و مسجدالنبی (ﷺ) که با جمعيت زيادي برگزار مي شود شرکت کنند تا هم از ثواب بسيار زياد نماز جماعت و نماز خواندن در اين اماکن مقدس بهره مند شوند ، و هم از کارهايي که سبب توهين به مذهب تشيع و انگشت نما شدن شيعيان مي گردد ، بهويژه برگشت به منازل ، نزديک وقت نماز يا هنگام برپايي نماز و يا تماشاي نماز جماعت جداً پرهيزند .

جهت آشنائي با اهميت اين موضوع ، برخي از مسائل شرعي را در اين جا مي آوريم :

۱- خارج شدن از مسجدالحرام و مسجد مدینه هنگام شروع نماز جماعت جايز نيست و بر شيعيان واجب است که با آنان نماز جماعت بخوانند .

۲- شرکت در نماز جماعت اهل سنت ، اختصاص به مسجدالحرام و مسجدالنبی (ﷺ) ندارد و در ديگر مساجد هم از نماز واجب کفايت مي کند .

استفتاء

س : گاهي مشاهده مي شود که هنگام برپايي نماز جماعت در مسجدالنبی (ﷺ) و مسجدالحرام ، بعضي از حجاج از مسجد خارج مي شوند و يا کناري ايستاده و تماشا مي کنند ، لطفاً نظر مبارك را در اين باره مرقوم فرماييد :

امام خميني (قدس سره) : (وقتي که در « مسجدالحرام » يا « مسجدالنبی » نماز جماعت منعقد شد ، مؤمنين نبايد از آن جا

خارج شوند و باید از جماعت تخلف نکنند و با سایر مسلمین به جماعت نماز بخوانند .

۷. نماز جماعت به صورت استداره ای در مسجدالحرام

س : کسی که نماز را در مسجدالحرام به نحو استداره (به دور کعبه) خوانده است به طوری که رودروای امام جماعت و یا طرفین او ایستاده بوده است ، آیا این نماز احتیاج به اعاده دارد ؟

امام خمینی (قدس سره) : با وضع فعلی نیاز به اعاده ندارد .

آیه الله گلپایگانی (قدس سره) : نماز به نحو استداره مانعی ندارد ، ولی بنابر احتیاط باید به حسب دایره مقدم بر امام نباشد ، و همچنین بنابر احتیاط با مراعات قید قبلی نزدیک تر از امام به کعبه نباشد .

آیه الله اراکی (قدس سره) : اگر مأموم در مواضع سجده و نزدیک نبودن به کعبه از امام عقب تر باشد اشکال ندارد .

آیه الله خوئی (قدس سره) : نماز به نحو استداره ، اطراف کعبه اشکال ندارد .

۶۹

۸. خواندن نماز جماعت در هتل ها و محل اسکان زائران در مکه و مدینه

در مکه و مدینه در مسافرخانه و هتل نباید نماز را به جماعت بخوانند و می توانند در جماعت سایر مسلمین در مساجد شرکت کنند و نماز را به جماعت بخوانند .

۷۰

جلسه یازدهم :

خمس

۱. وجوب خمس

برخی می پندارند ، خمس و زکات ، تنها برعهده کسانی است که ثروت فراوان دارند و در رفاه کامل به سر می برند و در مقابل ، برخی بر این باورند که تمام افراد باید خمس بپردازند و همه اموال انسان مشمول خمس خواهد بود . اما این پندار صحیحی نیست ؛ بلکه هر انسان عاقل و بالغی که یکی از موارد خمس را داشته باشد ، باید ۵۱ آن را برای مصارفی که مشخص شده است ، بپردازد و افرادی که هیچ کدام از موارد خمس یا زکات را نداشته باشند ، تکلیفی ندارند ؛ بلکه در برخی موارد باید به آنها خمس یا زکات داده شود .

۲. چیزهایی که خمس به آنها تعلق می گیرد

خمس به هفت چیز تعلّق می گیرد که عبارتند از :

۱- آن چه از مخارج سال اضافه بیاید .

۲- معدن

۳- گنج

۴- غنایم جنگی

۵- جواهری که با فرو رفتن در دریا به دست می آید .

۶- مال حلال مخلوط به حرام .

۷- زمینی که غیر مسلمان از مسلمان خریداری کند ، با شرایطی که در کتاب های مفصّل فقهی آمده است .

۳- احکام خمس

۱- اگر به واسطه قناعت کردن ، چیزی از مخارج سالش زیاد بیاید باید خمس آن را بدهد .

۲- اگر اثاثیه ای که برای منزل خریده ، نیازش از آن برطرف شود ، بنابر احتیاط واجب باید خمس آن را بدهد ، مثل آن که یخچال بزرگ تری بخرد ، و به یخچال قبلی نیاز نداشته باشد .

۳- آذوقه ای که از درآمد سال برای مصرف سالش خریده ؛ مانند برنج ، روغن و چای ، اگر در آخر سال زیاد بیاید ، باید خمس آن را بدهد .

۴- اگر کودک غیربالغ سرمایه ای داشته باشد و از آن سودی به دست آید ، بنابر احتیاط واجب باید پس از بلوغ ، خمس آن را بدهد .

۴- مصرف خمس

خمس مال را باید دو قسمت کرد ، نصف آن که سهم امام زمان (علیه السلام) است به مجتهد جامع الشرایطی که از او تقلید می کند ، یا نماینده او می پردازد ؛ و نصف دیگر را باید ، یا به مجتهد جامع الشرایط بدهد و یا با اجازه او به سادات دارای

شرایط پردازد .

*شرایط سیدی که می توان به او خمس داد :

- فقیر باشد ، و یا در سفر مانده باشد ، هرچند در شهر خود فقیر نباشد .

- شیعه دوازده امامی باشد .

- آشکارا معصیت نکند (بنابر احتیاط واجب) و دادن خمس ، کمک بر گناه او نباشد .

- از افرادی که مخارج آنان برعهده اوست ، مانند همسر و فرزند نباشد (بنابر احتیاط واجب) .

یادآوری

از جمله شرایط لباس احرام ، مباح بودن آن است ، و برخی از مخارج حج نیز ، اگر از مال خمس نداده باشد اعمال و مناسک دچار اشکال خواهد شد ، بنابراین به حجاج عزیز توصیه می شود ، چنان چه تاکنون در زندگی حسابرسی خمس نبوده اند ، به مرجع تقلید خود یا یکی از نمایندگان ایشان مراجعه کرده و نسبت به حسابرسی آن اقدام نمایند ، و اگر از این بابت بدهی دارند ، بپردازند و یا اجازه بگیرند ، تا خدای ناکرده اعمالشان دچار اشکال نشود که سبب زحمت در دنیا و عذاب در آخرت خواهد شد .

۵- چگونگی قرار دادن سال خمسی

کسانی که با کسب و کار ، درآمدی به دست می آورند ، دگروهند :

۱- آنان که درآمدشان در تاریخ معینی به دستشان می رسد ؛ مانند کارمندان دولت و کارگران شرکت ها که در وقت معینی حقوق و مزد خود را دریافت می کنند .

۷۳

۲- کسانی که درآمدشان تدریجی و روزانه است ؛ مانند تاجران و صنعتگران .

آغاز سال خمسی گروه اول ، وقتی است که اولین درآمد را به دست می آورند و آغاز سال خمسی گروه دوم ، اولین روزی است که شروع به فعالیت می کنند و سودی به دست می آورند .

هزینه های سالیانه

از زمانی که سال خمسی آغاز می شود ، به مدت يك سال کلیه هزینه های زندگی از قانون پرداخت خمس معاف و بخشوده هستند ، به شرط آن که :

۱- از شأن اجتماعی مصرف کننده بالاتر نباشد .

۲- در مصرف ، اسراف و زیاده روی نشده باشد .

هزینه های سالیانه ؛ مانند : خوراک ، پوشاک ، اثاثیه منزل ، وسیله نقلیه ای که مخصوص کسب و کار نباشد ، هزینه های میهمانی ، ازدواج ، کتاب های مورد نیاز و . . .

قانون محاسبه خمس

وقتی از زمان آغاز سال خمسی ، يك سال کامل گذشت ، واجب است انسان به اموال و دارایی خود رسیدگی کرده ، براساس قانون خمس ، به وظیفه خود عمل کند .

چیزهایی که هنگام فرارسیدن سال خمسی موجود است و خمس به آنها تعلق نمی گیرد ، عبارتند از :

۱- اثاثیه : لوازم زندگی و چیزهای دیگری که با درآمد سال گذشته و در همان مدت تهیه شده اند ، جزو هزینه سالیانه هستند و خمس به آنها تعلق نمی گیرد ؛ مگر آن که انسان بدون حسابرسی خمسی ، با درآمدی که با خمس مخلوط بوده ، آنها را خریداری کرده باشد .

۷۴

۲- چیزهایی که به عنوان عیدی ، پاداش ، هدیه ، بخشش و چشم روشنی به انسان داده اند ، خمس ندارد^(۱) .

۳- ارث (در صورتی که میت ، خمس بدهکار نباشد) و مهریه ، خمس ندارد .

غیر از موارد بالا ، هرچه از هزینه سال زیاد بیاید ، باید ۵۱ آن به عنوان خمس پرداخت شود ، که در سه مورد خلاصه می شود :

۱- مواد مصرفی : مانند خوراکی ها ، نوشیدنی ها و مواد سوختی ، هرچند از تهیه آنها زمان اندکی گذشته باشد و از ضروریات زندگی به حساب آید ، چون در سال گذشته خمسی مصرف نشده اند ، باید خمس آنها پرداخت شود .

۲- پول : در بانک باشد یا در منزل ، از زمان به دست آوردن آن ، مدت زیادی گذشته باشد ، یا اندک .

۳- سرمایه کسب : مانند مغازه ، ابزار کار و کارخانه^(۲) از درآمد تهیه شده باشد .

وقتی ۵۱ چیزهایی که باید به عنوان خمس بپردازیم ، جدا کردیم ، باید آن را به مرجع تقلید خود یا نماینده او تحویل دهیم ؛ چرا که قبل از این کار ، تصرف در آن مال جایز نیست .

بنابراین ، شخصی که درآمدی دارد ، باید دارای سال خمسی باشد و اگر بخواهد برای زندگی آینده خود چیزی تهیه کند ، می تواند از درآمد بین سال بخرد ، و چنان چه پول آن را پس انداز کند تا پس از گذشت سال ، خریداری کند ، باید خمس آن را بپردازد .

۱- به فتوای برخی از مراجع تقلید ، عیدی و پاداش و هدیه و امثال آن اگر در طول سال استفاده نشود و تا سر سال خمس باقی بماند ، خمس دارد .

۲. به فتوای برخی از مراجع تقلید ، سرمایه کسب به مقداری که برای به دست آوردن مخارج زندگی لازم باشد ، خمس ندارد .

۶. چه چیزهایی خمس ندارد

مالی که از راه های زیر به دست بیاید ، خمس ندارد :

۱- از راه ارث به دست آید .

۲- چیزی که به انسان بخشیده اند .

۳- جایزه هایی که دریافت کرده است .

۴- آن چه به عنوان عیدی به انسان داده اند^(۱) .

۵- مالی که به عنوان خمس یا زکات یا صدقه به کسی داده اند .

۷. خمس فیش های ثبت نامی حج و مسائل مربوط به آن

هم اکنون کسانی که قصد تشریف به حج یا عمره را دارند ، باید برای حفظ نوبت ، مبلغ مقرّری را به بانک سپارند که این مبلغ مطابق قرارداد مضاربه است و سودی نیز به آن تعلّق می گیرد و پس از چند سال ، نوبت تشرّف آن ها فرا می رسد ، اصل پول و سود آن را دریافت می کنند و به سازمان حجّ و زیارت می سپارند و به عمره یا حجّ مشرف می شوند . با توجّه به ثبت نام جدید اکثر مراجع معظم تقلید ، پول ثبت نامی را متعلّق خمس می دانند .

۱. به فتوای برخی از مراجع تقلید ، بخشش و جایزه و عیدی ، اگر تا سرسال خمس استفاده شود و باقی بماند ، خمس دارد .

جلسه ششم:

نماز طواف

پس از طواف باید دو رکعت نماز به نیت نماز طواف بخوانند.

۱- کیفیت نماز طواف

نماز طواف مانند نماز صبح است، ولی اذان و اقامه ندارد و بر مردان واجب نیست حمد و سوره آن را بلند بخوانند.

۲- مکان نماز طواف

نماز طواف را باید در مسجدالحرام، پشت مقام ابراهیم(علیه السلام) بخوانند به طوری که مقام ابراهیم بین نمازگزار و کعبه واقع شود و چنانچه مسجدالحرام خلوت باشد و مزاحمتی برای دیگران نباشد، هرچه نزدیک تر بایستند بهتر است و به نظر برخی از فقهاء چنان چه دو طرف مقام (نزدیک آن) بخوانند اشکال ندارد.

مقام ابراهیم؛ سنگی است که حضرت ابراهیم(علیه السلام) هنگام ساختن کعبه زیر پای خود می گذاشت و اثر پای آن حضرت به معجزه الهی بر سنگ مانده است و

۱۵۸-

اکنون در مسجدالحرام به فاصله ۱۳ متر با کعبه در یک محفظه بلورین و ضریح کوچک نگهداری می شود.

۳- زمان نماز طواف

نماز طواف باید پس از طواف و پیش از سعی خوانده شود و با طواف نباید زیاد فاصله داشته باشد، یعنی پس از تمام شدن طواف باید نماز را بخواند به طوری که بگوید بعد از طواف نماز طواف را خواند.

۴- شك در نماز طواف

شك در نماز طواف حکم شك در نماز واجب دورکعتی، مثل نماز صبح را دارد؛ بنابراین:

الف) اگر در تعداد رکعت های نماز طواف شك کند، نماز باطل است؛

ب) اگر در اجزای نماز، مثل سجده یا تشهد شك کند، دو فرض دارد:

۱- اگر در انجام دادن آن جزء شك کند، چنان چه وارد جزء بعدی نشده (از محل آن نگذشته) آن جزء را به جا می آورد، مثلاً در رکعت دوم پیش از تشهد شك کند يك سجده به جا آورده یا دو سجده که در این صورت يك سجده دیگر به جا می آورد و چنان چه از محل آن گذشته باشد، به شك خود اعتناء نمی کند و نماز صحیح است.

۲- اگر در صحت آن جزء شك کند، یعنی نمی داند آن چه به جای آورده صحیح بوده یا نه، به شك خود اعتناء نمی کند و نماز صحیح است.

ج) اگر بعد از تمام شدن نماز طواف، برایش شکي پیش آید، هرچه باشد اعتناء نمی شود و نماز خوانده شده کفایت می کند.

۱۵۹-

۵. وظیفه کسانی که نمازشان صحیح نیست

نماز طواف جزء نمازهای واجب است و مانند سایر نمازها باید به طور صحیح خوانده شود و چون جزء مجموعه اعمالی است که اگر صحیح نباشد ممکن است، پیآمدهایی داشته باشد، مثلاً در احرام باقی بماند، دارای اهمیت ویژه ای است، لذا بر تمام افراد لازم است که برای تصحیح نماز خود اقدام کنند و چنانچه کسی تلاش کرد و تا وقت اعمال نتوانست تصحیح کند، باید خودش نماز طواف را بجا آورد.

۶. مستحبات نماز طواف

*خواندن سوره توحید پس از حمد در رکعت اول

*خواندن سوره کافرون پس از حمد در رکعت دوم

*بجا آوردن حمد و ثنای الهی و صلوات بر محمد و آل محمد پس از نماز

*طلب قبولی نماز از خداوند

*خواندن دعاهاي واردشده پس از نماز

یادآوری می شود چون نماز باید به طور صحیح خوانده شود، چنانچه سوره کافرون را نمی تواند صحیح بخواند باید هر سوره ای که بلد هست بخواند.

-۱۶۰-

جلسه هفتم:

سعی صفا و مروه

یکی دیگر از اعمال عمره تمتع، سعی بین صفا و مروه است؛ یعنی هفت مرتبه پیمودن فاصله بین صفا و مروه.

صفا و مروه دو کوه کوچک بوده نزدیک مسجدالحرام که امروزه فاصله بین آن دو را به صورت راهروی سرپوشیده ساخته اند.

۱. زمان سعی

سعی باید پس از نماز طواف و پیش از تقصیر انجام شود و فاصله انداختن بین نماز طواف و سعی اشکال ندارد، ولی نباید سعی را برای فردا بگذارد.

۲- مستحبات بین طواف و سعی

*قدری از آب زمزم بیاشامد و بر سر و صورت خود بریزد و بگوید:

«اللهم اجعله علماً نافعاً ورزقاً واسعاً وشفاءً من كل داء وسقم»

*با آرامی دل و جان بالای صفا رفته و رو به خانه کعبه کرده و حمد و

-۱۶۱-

ثنای الهی را به جا آورد و نعمت های الهی را به خاطر بیاورد و این اذکار را بگوید:

الله اکبر (هفت مرتبه)

الحمد لله (هفت مرتبه)

لا إله إلا الله (هفت مرتبه)

*سپس دعاهاي دیگری را که وارد شده بخواند.

۳- واجبات سعی

*سعی باید از صفا آغاز و به مروه ختم شود

یادآوری می شود، چون قسمتی از صفا و مروه را برداشته اند، بخشی از راه شیب دار و محوطه مسطح نیز جزء کوه حساب می شود، لذا همین که از بالای قسمت شیب دار، سعی را آغاز کنند صحیح است و رفتن بالای صخره ها لازم نیست و بر مروه نیز پس از بالا رفتن از قسمت شیب دار و رسیدن به قسمت مسطح کافی است.

*هفت شوط بودن

سعی نیز مانند طواف هفت شوط است و پیمودن فاصله صفا تا مروه يك مرتبه و برگشتن از مروه به صفا مرتبه دوم به حساب می آید؛ بنابراین هفت شوط سعی بر مروه ختم می شود.

*روبه مروه و رو به صفا حرکت کردن

در حال سعی، وقتی که از صفا به مروه می رود باید رو به مروه باشد و نیز وقتی به طرف صفا برمی گردد باید رو به صفا باشد و عقب عقب یا کج کج حرکت کردن صحیح نیست.

۴. احکام سعی

- *برای سعی طهارت شرط نیست، بنابراین سعی بدون وضو و با بدن و لباس نجس نیز صحیح است.
- *نشستن و استراحت کردن و رفع خستگی بر صفا و مروه و در بین آنها جایز نیست و اگر در بین سعی باشد، باید از همان جا که سعی را قطع کرده است ادامه دهد.
- *سعی در طبقه دوم چون بالاتر از دو کوه است اشکال دارد.

۵. مستحبات سعی

- *پیاده به جا آورد نه سواره، هرچند سواره هم - حتی برای توانمند - صحیح است.
- *دعاها و اذکاری که وارد شده است را بخواند که از جمله آنهاست:
- الله اکبر (۱۰۰ مرتبه)
- لا اله الا الله (۱۰۰ مرتبه)
- الحمد لله (۱۰۰ مرتبه)
- سیحان الله (۱۰۰ مرتبه)
- *برای مردان مستحب است، فاصله ای که با خط و چراغ سبزرنگ مشخص شده است هروله کند، یعنی کمی تندتر بروند و در وقت برگشتن نیز به همان ترتیب برگردند، ولی برای زنها هروله کردن مستحب نیست.

جلسه هشتم:

تقصیر - از تقصیر تا احرام حج

آخرین عمل از اعمال عمره تمتع تقصیر است، یعنی چیدن مقداری از ناخن و موی سر یا صورت.

۱- زمان تقصیر

تقصیر باید پس از سعی باشد، هرچند لازم نیست فوراً تقصیر کند، ولی تا وقتی که تقصیر نکرده است، هیچ کدام از محرمات احرام بر او حلال نمی شود.

۲. مکان تقصیر

تقصیر، مکان معینی ندارد، گرچه اکنون متعارف است که بعد از سعی بر مروه تقصیر می کنند.

یادآوری می شود که به تازگی در کنار مروه محوطه ای مسقف اضافه کرده اند برای افرادی که سعیشان به پایان می رسد و برای تقصیر توقف می کنند، تا محل دور زدن مردم بر مروه شلوغ نباشد.

۱۶۴-

۳. احکام تقصیر

* با تقصیر، اعمال عمره تمتع به پایان می رسد و کارهایی که به سبب احرام حرام شده بود حلال می شود.

* تقصیر نیز جزء اعمال عمره و از عبادات است و باید به قصد قربت و به نیت یکی از اعمال عمره انجام داده شود.

* کسی که خودش تقصیر نکرده، نباید موی شخص دیگری را بچیند، چون هنوز محرم است و در حال احرام زدودن مو، حتی از بدن دیگران نیز حرام است، لذا افرادی که خودشان تقصیر نکرده اند نمی توانند برای دیگران تقصیر کنند، ولی چیدن ناخن شخص دیگر اشکال ندارد.

* لازم نیست انسان خودش مو یا ناخن را بچیند، پس دیگران هم می توانند برایش تقصیر کنند، ولی خودش باید نیت کند.

* چون معمولاً محل توقف مردم برای تقصیر شلوغ است، بانوان مواظب باشند برای تقصیر، موهای سرشان را مرد نامحرم نبیند.

۴. از تقصیر عمره تمتع تا احرام حج

در فاصله بین تقصیر عمره تمتع تا احرام حج برخی کارها بر حاجیان حرام است که باید از آنها بپرهیزند و بسیاری کارها مستحب است که می توانند آنها را انجام دهند.

* محرمات:

- به جای آوردن عمره مفرده

- تراشیدن سر

- بیرون رفتن از شهر مکه، به فتوای عده ای از مراجع تقلید، هرچند عده ای

دیگر بیرون رفتن را به شرط آن که مطمئن است برای اعمال حج می تواند بازگردد جایز می دانند.

- کندن و بریدن درخت و گیاه حرم

- شکار، حتی کشتن ملخ و امثال آن.

یادآوری: کندن و بریدن درخت و گیاه و نیز شکار از محرمات مخصوص حرم است و بر کسانی که عمره تمتع بجای نیاورده باشند نیز حرام است و اختصاص به این زمان - فاصله تقصیر تا احرام حج نیز ندارد.

***مستحبات:**

- تلاوت قرآن و چنانچه بتوانند يك دور كامل قرآن را در مکه بخوانند، ثواب بسیار زیادی دارد.

- طواف مستحب

- نماز در مسجدالحرام و سایر مساجد معتبر مکه.

در برخی روایات آمده است که ثواب يك رکعت نماز در مسجدالحرام معادل صدهزار رکعت نماز در جای دیگر است و چه به جا و مناسب است زائران محترم از این فرصت به خوبی استفاده کنند و چنانچه نماز واجب از آنها قضا شده است، آنها را در مسجدالحرام در مکه یا مسجدالنبي در مدینه منوره بجای آورند تا افزون بر بجای آوردن وظیفه شرعی خود از پاداش بسیار زیاد آن هم بهره مند شوند.

- زیارت قبور اولیاء مدفون در قبرستان ابوطالب.

جلسه نهم:

احرام حج تمتع

اعمال حج نیز مانند عمره با احرام آغاز می شود. حجاج پس از اتمام اعمال عمره تمتع و فرارسیدن وقت احرام حج، برای رفتن به عرفات و مشعر و منی و بجای آوردن مناسك حج آماده می شوند.

۱- واجبات احرام

احرام حج با عمره جز در نیت تفاوتی ندارد بنابراین واجبات احرام حج نیز عبارت است از:

*پوشیدن لباس احرام

*نیت

*لبیک

پس مردان باید همان دو تکه لباس احرام را با شرایطی که در اعمال عمره گفته شد بپوشند، ولی لازم نیست حتماً همان لباس احرام عمره باشد، بلکه عوض کردن آن نیز اشکال ندارد و بانوان نیز لباسی که پاک و مباح باشد و شرایط

-۱۶۷-

لباس نمازگزار را داشته باشد و حریر نیز نباشد می پوشند.

پوشیدن لباس احرام و گفتن لبیک باید به نیت یکی از اعمال حج؛ یعنی احرام و به قصد طاعت الهی باشد، و تفاوت آن با عمره در این است که در آن جا به قصد عمره تمتع محرم می شدند و این جا به قصد حج تمتع.

کسانی که حج واجب خود را بجا آورده اند، به قصد استحباب و کسانی که از طرف دیگران آمده اند به قصد نیابت از او محرم می شوند.

یادآوری: اعمال عمره و حج به هر نیتی شروع شود، یعنی به هر نیتی محرم شود باید به همان نیت به پایان ببرد.

۲- زمان احرام

احرام حج باید در ماه های حج باشد؛ یعنی شوال، ذی القعدة و ذی الحجة، ولی در حج تمتع باید پس از اتمام اعمال عمره تمتع باشد و نیز از نظر پایان وقت باید زمانی محرم شود که پیش از ظهر روز نهم ذی الحجة به صحرائ عرفات برسد تا وقوف در عرفات را که از ظهر روز عرفه است آغاز کند.

۳- مکان احرام

مکان احرام حج، شهر مکه است و به فتوای بسیاری از مراجع تقلید احرام در قسمت های جدید و توسعه یافته شهر مکه نیز صحیح است، هرچند برخی نیز احتیاط لازم می دانند که در مکه قدیم که حوالی مسجدالحرام است محرم شوند.

۴. مستحبات احرام

*پاکیزه کردن بدن و چیدن ناخن و شارب.

*غسل احرام.

*محرم شدن پس از نماز ظهر و اگر امکان نداشت، پس از نماز واجب دیگر و اگر آن هم ممکن نیست، پس از شش یا دو رکعت نماز مستحب.

*خواندن سوره توحید پس از حمد در رکعت اول و سوره کافرون در رکعت دوم در نماز پیش از احرام.

*حمد و ثنای الهی و صلوات بر پیامبر، پس از نماز.

*خواندن دعاهایی که وارد شده است.

*تکرار تلبیه در موارد ذیل:

- وقت برخاستن از خواب

- بعد از هر نماز واجب و مستحب

- وقت رسیدن به شخص سواره

- هنگام بالا رفتن از تل (تپه) یا سرازیر شدن از آن

- وقت سوار یا پیاده شدن

- آخر شب

- وقت سحر

- تکرار لبیک ها تا ظهر روز عرفه است، اما وقتی که ظهر فرا رسید باید تلبیه را قطع کنند.

*و نیز مستحب است در صورت امکان در مسجدالحرام و اگر ممکن بود در حجر اسماعیل یا نزد مقام ابراهیم محرم شوند.

۵. محرمات احرام

محرمات احرام حج، همان محرمات احرام عمره است که تفصیل آن خواهد آمد، ولی باید توجه داشت که حرکت از مکه به عرفات چنانچه در روز باشد، مردان محرم نباید ماشین سقف دار سوار شوند.

جلسه دهم:

وقوف در عرفات

دومین عمل از اعمال حج، وقوف در عرفات است. عرفات صحرائی مقدس است بیرون مکه با فاصله حدود ۲۰ کیلومتر تا مسجدالحرام و چند کیلومتر با شهر مکه، حجاج پس از احرام در مکه روانه این صحرا می شوند تا یکی دیگر از وظایف واجب خود در حج را بجای آورند.

۱- معنای وقوف

وقوف در لغت به معنای ایستادن است، ولی در اصطلاح فقهی «حضور در مکانی خاص» است، بنابراین در روز عرفه حجاج باید در عرفات حاضر شوند و در آن جا بمانند و لازم نیست ایستاده باشند، بلکه نشسته و خوابیده و در حال حرکت نیز اشکال ندارد.

۲- زمان وقوف

زمان وقوف به عرفات از ظهر روز نهم ذی الحجة (عرفه) تا غروب است که این مدت را به طور کامل باید در آن جا بمانند، لذا لحظه ای پیش از ظهر شرعی تا لحظه ای پس از غروب باید باشند تا یقین کنند تمام وقت را در عرفات بوده اند و چنانچه کسی عمداً دیرتر به عرفات وارد شود گناه کرده و چنانچه زودتر برود، علاوه بر آن که گناه کرده و يك شتر كفاره هم بر او واجب می شود.

۳- مکان وقوف

مکان وقوف، صحرای عرفات است، هر جای آن که باشد و امروزه حدود عرفات با تابلوهای زردرنگ مشخص شده که سمت بیرونی آن نوشته شده: «بداية عرفات» و سمت درونی آن نوشته شده: «نهاية عرفات». زائران نباید از این حدود بگذرند، ولی اگر کسی بخشی از وقت را بیرون عرفات باشد و دوباره به عرفات برگردد، هرچند گناه کرده، ولی وقوف او اشکال ندارد.

۴. اقسام وقوف

وقوف در عرفات دو قسم است: اختیاری و اضطراری.

کسانی که عذری ندارند باید تمام وقت (از ظهر تا غروب) را در عرفات باشند که وقوف در این مدت را «وقوف اختیاری» می گویند و کسانی که عذری دارند و نمی توانند روز عرفه به عرفات بروند، یا به جهتی به وقوف اختیاری نرسیدند، باید بخشی از شب عید قربان را در عرفات بمانند که وقوف در این مدت را «وقوف اضطراری» می گویند.

۵. ترك وقوف

وقوف در عرفات از ارکان حج است و اگر کسی عمداً آن را ترك کند، یعنی بدون عذر در روز نهم به عرفات نرود، حج او چنانچه باطل است. ولی چنانچه با عذر ترك شده، باید وقوف اضطراری بجای آورد و اگر وقوف اضطراری هم نتواند بجای آورد باید خود را به وقوف در مشعر برساند.

۶. مستحبات وقوف

* با طهارت بودن در حال وقوف.

* غسل و بهتر است نزدیک ظهر باشد.

* پرهیز از هرچه موجب حواس پرتی است.

* اگر از سمت مکه می آید، وقوف او سمت چپ جبل الرحمة باشد.

* وقوف در پایین کوه و در زمین هموار باشد (بالا رفتن از کوه مکروه است).

* در اول وقت، نماز ظهر و عصر را به يك اذان و دو اقامه بجا آورد.

۷. آداب روز عرفه

*خواندن دعاهايي که وارد شده است.

*خواندن دعای معروف امام حسین(علیه السلام) یا دعای امام سجاد(علیه السلام) در روز عرفه.

۸. برنامه هاي روز عرفه

اکنون برای بهره مندي بهتر از فرصت طلایي روز عرفه حجاج ایرانی برنامه هاي ویژه اي دارند که افزون بر مستحبات و آدابی که ذکر شد، برنامه عمومي صبح و عصر به صورت گروهی و دسته جمعی برگزار می شود که بدین شرح است:

الف) صبح: مراسم برائت از مشرکان:

که یکی از وظایف مهم حجاج در این ایام است و در عصر پیامبر و به دستور ایشان اجراء شده و سال ها متروک مانده بود.

در سال هاي اخیر به امر بنیانگذار جمهوری اسلامی، امام خمینی(قدس سره) احیاء شده و حجاج ایرانی و جمع زیادی از حجاج سایر کشورها این مراسم باشکوه را برگزار می کنند که در این سال ها صبح روز عرفه در عرفات برگزار می شود.

ب) عصر: دعای روز عرفه:

هرچند بسیاری از کاروان هاي حج و حجاج محترم در این روز و در این مکان مقدس دعای معروف امام حسین(علیه السلام) یا امام سجاد(علیه السلام) را می خوانند ولی هرساله به طور دسته جمعی در خیمه گاه بعثه حج تعداد زیادی از زائران حضور پیدا می کنند و دعای عرفه را به صورت دسته جمعی می خوانند که از شکوه و جلوه خاصی برخوردار است.

جلسه یازدهم:

وقوف در مشعرالحرام

سومین عمل از اعمال حج، وقوف در مشعرالحرام است.

مشعرالحرام یکی از اماکن مقدس بیرون شهر مکه است و در کنار وادی منی و با فاصله حدود پنج کیلومتری از عرفات قرار دارد که اکنون بر اثر توسعه شهر مکه، فاصله چندانی با شهر ندارد.

نام دیگر مشعرالحرام «مُزْدَلِیْه» است.

۱- زمان وقوف

زمان وقوف در مشعرالحرام از اذان صبح تا طلوع آفتاب روز عید قربان است. حجاج، پس از غروب از عرفات بیرون می آیند و روانه مشعرالحرام می شوند و شب عید را در مشعر سپری می کنند و به فتوای بسیاری از فقها شب عید را نیز باید به نیت اطاعت الهی در آن جا بمانند و از اذان صبح نیت وقوف داشته باشند.

۲- مکان وقوف

مکان وقوف مشعرالحرام است، هرچای آن که باشد و هم اکنون حدود مشعرالحرام با تابلوهایی به رنگ بنفش مشخص شده که سمت بیرونی آنها نوشته شده «بداية مُزدلفة» و سمت داخلی آنها «نهاية مزدلفة» که وقوف در خارج از این حدود صحیح نیست.

۳- اقسام وقوف

وقوف در مشعرالحرام سه قسم است:

الف) اختیاری

ب) اضطراری شبانه

ج) اضطراری روزانه

وقوف اختیاری: از اذان صبح است تا طلوع آفتاب روز عید قربان.

وقوف اضطراری شبانه: بخشی از شب عید است، پیش از اذان صبح، هرچند اندکی از آن.

وقوف اضطراری روزانه: بخشی از نیمه اول روز عید است، یعنی از طلوع آفتاب تا ظهر، هرچند اندکی از آن.

۴- کوچ از مشعرالحرام

هرچند زمان وقوف تا طلوع آفتاب است ولی حجاج می توانند کمی پیش از طلوع آفتاب از مشعر حرکت کنند، ولی بنا بر احتیاط نباید پیش از طلوع از

وادي» مُحَسَّر» که حد فاصله بين مشعر و مني است و قريب به ۳۰۰ متر است بگذرند.

۵. وظیفه بانوان و معذوران

برخي افراد مي توانند پيش از اذان صبح از مشعرالحرام کوچ کنند، يعني با انجام دادن وقوف اضطراري شبانه از آن جا بروند و وقوف بين الطلوعين بر آنها واجب نيست، هرچند به فتوای برخي از فقها، همين افراد نبايد پيش از نصف شب از آن جا بروند، بلکه بايد قدری پس از نیمه شب هرچند اندک در آن جا باشند و آن افراد اينهايند:

بانوان، کودکان، بيماران، پيرمردان، ناتوانان، پرستاران و راهنمايان آنها.

۶. واجبات و مستحبات وقوف

در مشعرالحرام کاري جز حضور در آن جا به قصد وقوف، قرۃ الي الله واجب نيست، ولي مستحبات زيادي دارد که برخي از آنها بدین شرح است:

*هر مقدار از شب را که بتواند، به عبادت و اطاعت الهي مشغول باشد.

*بخشي از وقت را هرچند کم به ذکر الهي مشغول باشد، و برخي از فقها ذکرگفتن در مشعرالحرام را بنابر احتياط، لازم دانسته اند.

*سنگريزه هايي که در مني بايد به جمرات بزنند در مشعر جمع آوري کند.

*دعاهايي که وارد شده بخواند.

۷. شرايط سنگريزه ها

سنگريزه هايي که براي رمي جمع آوري مي کنند بايد اين شرايط را داشته باشد:

*زياد بزرگ و زياد کوچک نباشد، به طوري که به آن ريگ گفته شود، پس سنگ بزرگ و شن ريزه کفايت نمي کند.

*سنگ باشد؛ کلوخ، سفال، سيمان، موزائيک و آجر نباشد.

مشرعالحرام و مني و شهر مکه - مگر قسمتي که از تنعيم گذشته است - جزء منطقه حرم است، ولي عرفات بيرون از حرم است.

*ديگري آن را در رمي به کار نبرده باشد.

*مباح باشد، رمي با ريگ غصبي و ريگي که ديگري براي خود برداشته صحيح نيست و ريگ گرفتن از ديگران که با رضايت بدهد اشکال ندارد.

لازم نیست ریگ ها را خود انسان جمع کند، بلکه اگر شخص دیگری هم جمع کند به او بدهد اشکال ندارد.

جلسه دوازدهم:

واجبات مني (۱)

پس از طلوع آفتاب روز دهم ذي الحجة (عید قربان) حجاج برای بجای آوردن بقیه اعمال حج از مشعرالحرام بیرون آمده و روانه مني می شوند.

مني، سرزمینی است واقع بین دو رشته کوه نزدیک مشعرالحرام و مکه که از انتهای وادی مُحَسَّر تا جمره عقبه امتداد دارد.

اعمالی که در مني باید انجام دهند بدین شرح است:

*رمي جمره عقبه

*قربانی در روز عید قربان

*حلق یا تقصیر

*بیتوته (شب های ۱۱ و ۱۲ ذي الحجة)

*رمي جمرات (روزهای ۱۱ و ۱۲ ذي الحجة)

۱- رمي جمره عقبه

۱- در آخر مني سه جمره وجود دارد که اولی «جمره اولی»، دومی «جمره وسطی» و سومی «جمره کُبری یا عقبه» نام دارد.

تا چند سال پیش این سه جمره به صورت سه ستون سنگی به عرض کمتر از یک متر بوده، ولی اکنون به سبب ازدحام جمعیت حجاج و مشکلاتی که هنگام رمي پیش می آمد آنها را توسعه داده اند و به صورت یک دیوار چند متری ساخته شده است.

اولین عمل واجب در روز عید قربان زدن هفت عدد ریگ به جمره عقبه است.

۲. واجبات رمی

*نیت: رمی نیز مثل سایر اعمال حج از عبادات است و باید با قصد قربت و بدون هرگونه ریا و خودنمایی صورت پذیرد.

*سنگ ها هفت عدد باشد، یعنی هفت عدد سنگریزه باید به جمره زده شود، ولی لازم نیست پشت سر هم بخورد، پس اگر مثلاً دو عدد از آنها به جمره بخورد و سومی نخورد، چهارمی اگر به ستون بخورد، سوم حساب می شود.

*سنگ ها را بیاندازد، پس اگر جلو برود و سنگ بگذارد کفایت نمی کند.

*سنگ به جمره بخورد.

*با پرتاب به جمره بخورد، پس اگر با برخورد به جایی یا با برخورد سنگ دیگران به جمره برخورد کند کافی نیست.

*به تدریج بزند، پس اگر چند سنگریزه را با هم به جمره بزند کافی نیست بلکه یکی حساب می شود.

۳. مستحبات رمی

برخی از مستحبات رمی بدین شرح است.

*با طهارت بودن هنگام رمی.

*هر سنگی که می اندازد تکبیر بگوید.

*جمره عقبه را پشت به قبله و در روزهای بعد که جمره اولی و وسطی را نیز رمی کند، آن دو را رو به قبله رمی کند، یعنی هنگام پرتاب ریگ ها، رو به قبله باشد.

*دعاهایی که در رمی وارد شده است بخواند.

جلسه سیزدهم:

واجبات مني (۲)

قرباني

حجاج در روز عيد قربان پس از رمي جمره عقبه بايد حيواني را در راه خدا به عنوان يکي از اعمال حج ذبح کنند.

۱- حيوان هايي که مي توان ذبح کرد

*گوسفند

*گاو

*شتر

۲- زمان قرباني

قرباني بايد روز عيد، پس از رمي جمره عقبه و پيش از حلق يا تقصير انجام شود، ولي چنانچه در روز عيد موفق نشد، فرداي آن روز بايد عمل کند، و به فتوای برخي از فقها، ذبح در شب نيز براي کسي که روز عيد موفق به ذبح نشده صحيح است.

۳- شرايط قرباني

حيواني که به عنوان قرباني ذبح مي شود شرايطي بايد داشته باشد که اهم آنها بدین شرح است:

*سالم باشد.

*خيلي پير نباشد.

*ناقص العضو نباشد، مثلاً بيضه هایش را نکوبیده باشند، کور و لنگ و دم بریده یا گوش بریده یا شاخ شکسته نباشد.

*لاغر نباشد، چاق بودن شرط نیست، ولي نبايد لاغر باشد.

*سن آن کامل باشد، يعني:

- گوسفند (بز): کمتر از دو سال نداشته باشد;

- گوسفند (میش): به احتیاط واجب کمتر از يك سال نداشته باشد و داخل در دوسال شده باشد.

- گاو: کمتر از دو ساله نباشد و وارد سال سوم شده باشد.

- شتر: کمتر از پنج ساله نباشد، بلکه وارد سال ششم شده باشد.

یادآوری: لازم نیست حیوان قربانی، نر باشد، اما مستحب است شتر یا گاو ماده باشد و گوسفند نر باشد.

۴- نیابت در قربانی

حاجی می تواند خودش حیوان را ذبح کند و می تواند به شخص دیگری نیابت بدهد تا او از طرفش حیوان را ذبح کند.

پس نیابت در قربانی برای کسی که خودش توانایی ذبح دارد، اشکال ندارد، ولی باید توجه داشت که در سال های اخیر و در کشتارگاه های جدید، به جهت ازدحام، همه حجاج نمی توانند به کشتارگاه بروند و زن ها را نیز راه نمی دهند.

۵- مکان قربانی

قربانی باید در منی انجام پذیرد، ولی در سال های اخیر به جهت ممنوعیت ذبح در منی و ایجاد کشتارگاه هایی در خارج - ولی نزدیک - منی، از آن جا که چاره ای جز این نیست، به فتوای مراجع تقلید ذبح در مسلخ های جدید کفایت می کند.

۶- مصرف قربانی

احتیاط مستحب است، قربانی را سه قسمت کنند:

- يك قسمت آن را هدیه بدهند;

- قسمت دیگر را صدقه بدهند;

- و باقیمانده را بخورند.

یادآوری: برخی از فقهاء این احتیاط را لازم دانسته اند، ولی امروزه عمل به احتیاط دشوار است، چون تمام قربانی ها با دستگاه های مکانیزه بسته بندی می شود و برای استفاده مردم فقیر برخی از کشورها فرستاده می شود و برداشتن و تقسیم آنها دشوار و گاهی غیرممکن است.

جلسه چهاردهم:

واجبات مني (۳)

حلق یا تقصیر

آخرین عمل از اعمال روز عید در مني حلق یا تقصیر است.

حلق به معنای تراشیدن موهای سر و تقصیر به معنای کوتاه کردن قدری از مو و ناخن است.

۱. افراد موظف به حلق

کسانی که باید سر بتراشند عبارتند از:

*کسی که سال اول حج او باشد، چه واجب، چه مستحب، برای خودش یا برای دیگری؛ به فتوای برخی از فقهاء، چنین فردی نیز می تواند تقصیر کند ولی حلق افضل است.

*کسی که موی خود را به منظوری چسبانده باشد؛

*کسی که موی سر را جمع کرده و به هم پیچیده و گره زده و بافته باشد.

۲. افراد موظف به تقصیر

کسانی که باید تقصیر کنند، عبارتند از:

*بانوان، و اگر حلق کنند کافی نیست؛

*کسانی که موی سر ندارند.

۳. زمان حلق یا تقصیر

زمان حلق یا تقصیر روز عید است، از طلوع تا غروب آفتاب، ولی برخی از فقهاء احتیاطاً مستحب می دانند که حلق یا تقصیر روز عید باشد و تأخیر آن تا روز سیزدهم ذی حجه را جایز می دانند و نیز برخی از فقهاء حلق در شب را برای کسی که در روز موفق به این عمل نشده است کافی می دانند.

۴. مکان حلق یا تقصیر

حلق یا تقصیر باید در منی انجام پذیرد و در بیرون منی صحیح نیست، لذا کسانی که برای قربانی به کشتارگاه رفته یا به جهتی دیگر از منی خارج شده اند باید توجه داشته باشند که برای حلق یا تقصیر باید به منی برگردند.

کسی که نمی تواند برای حلق یا تقصیر به منی برود، هر جا که هست حلق یا تقصیر می کند و موی خود را به منی می فرستد.

۵. مستحبات حلق یا تقصیر

*در تراشیدن سر، ابتدا از سمت راست جلوی سر شروع کند.

*موی سر خود را در منی در خیمه خود دفن کند.
(امروزه در برخی موارد عمل به این استحباب ممکن نیست)

*بهرتر است، پس از تراشیدن سر، از اطراف ریش و شارب خود را بزند و ناخن خود را بگیرد.

*هنگام حلق یا تقصیر، این دعا را بخواند:

«اللهم أعطني بكل شعرة نوراً يوم القيامة»

۶. مستحبات روز عید

روز عید، روز بسیار شریفی است و جدای از آنچه در منی برای حجاج واجب یا مستحب است، آداب زیادی دارد که از جمله مستحبات آن روز عبارت است از:

*غسل;

*نماز عید، مانند نماز عید فطر;

*خواندن دعای ندبه;

*خواندن سایر دعاهایی که وارد شده است;

*خواندن تکبیرها که کیفیت آنها خواهد آمد.

۷. مستحبات منی

به جز مستحبات رمی جمرات، قربانی، حلق یا تقصیر که آنها نیز در منی انجام می شود، اعمال زیر نیز جزء مستحبات منی شمرده شده است:

*ماندن در منی در روزهای یازدهم و دوازدهم و بیرون رفتن از آن جا حتی برای طواف مستحب;

*تکبیر گفتن، پس از پانزده نماز که اولی آنها نماز ظهر روز عید است، و در غیر منی پس از ده نماز مستحب است و بهتر است این تکبیرها را بگوید:

الله اکبر، الله اکبر، لا اله الا الله والله اکبر، الله اکبر والله الحمد، الله اکبر علي ما هدانا، الله اکبر علي ما رزقنا من بهيمة الأنعام، والحمد لله علي ما أبلانا;

*خواندن نمازهاي واجب و مستحب در مسجد خيف.

خواندن صد رکعت نماز در مسجد خيف و گفتن سبحان الله، لا اله الا الله و الحمد لله هرکدام صدمرتبه، ثواب بسيار زيادي دارد، ولي متأسفانه در طول سال، در اين مسجد بسته است و در ایام منی نیز به جهت بي برنامه‌گي و سوء مدیریت، عده اي از زائران در آن جا مي خوابند و مي نشينند که نماز خواندن در آن جا بسيار دشوار شده است.

جلسه دوازدهم :

زکات

يکي ديگر از وظائف مهم اقتصادي مسلمانان ، پرداخت زکات است .

از اهميت زکات همين بس که در قرآن مجيد ، پس از نماز آمده و نشانه ايمان و عامل رستگاري شمرده شده است .

در روايات متعددي که از معصومين (عليهم السلام) نقل شده آمده است : « کسي که از پرداخت زکات جلوگيري کند ، از دين خارج است » .

زکات هم مانند خمس موارد معينی دارد ، يك قسم از آن ماليات بدن و حيات است که هر سال يك مرتبه در روز عيد فطر پرداخت مي شود و تنها بر کساني که قدرت مالي پرداخت آن را دارند واجب است ، که براي هر فرد ، سه کيلوگرم ، برنج و مانند آن پرداخت مي شود .

قسم ديگر ، زکات اموال است ، ولي چنين نيست که تمام اموال مردم مشمول اين قانون باشد ، و تنها نه چيز است که زکات دارد و مي توان آنها را به سه دست تقسيم کرد :

۱- زکات بر نه چيز تعلق مي گيرد

موارد وجوب زکات

جو

گندم

خرما

كشمش

۲ - دام ها

شتر

گاو

گوسفند

۳ - سكه ها

طلا

نقره

۲. موارد زكات و نصاب هر يك

زكات در صورتي واجب مي شود كه مورد زكات به حدّ نصاب برسد كه نصاب هريك و مقدار زكات آنها به قرار زير مي باشد :

ش	نوع مال	نصاب	مقدار زكات
۱	گندم		۱۰/۱* در صورتي كه با باران و آب رودخانه آبياري شده باشد
۲	جو	۲۰۷/۸۴۷	۲۰/۱* در صورتي كه با آب دستي و دلو و موتور پمپ آبياري شده باشد
۳	خرما	كيلوگرم	۴۰/۳ در صورتي كه با هردو آبياري شده باشد
۴	كشمش		
۵	شتر	اولين نصاب ۵ شتر تا ۲۵ شتر ۲۶ شتر	هر ۵ شتر يك گوسفند يك شتر
۶	گاو	۳۰ گاو	يك گوساله يك ساله
۷	گوسفند	۴۰ گوسفند	يك گوسفند
۸	طلا	۱۵ مثقال	۴۰/۱
۹	نقره	۱۰۵ مثقال	۴۰/۱

برای شتر ، گاو و گوسفند نصاب های دیگری نیز هست که برای آشنایی با آنها می توانید به رساله توضیح المسائل مراجعه کنید .

۳- احکام زکات

۱- مخارجی را که برای گندم ، جو ، خرما و انگور کرده است ، مانند قیمت بذر ، مزد کارگر و مزد تراکتور و . . . می تواند از حاصل کسر کند ، ولی مقدار نصاب قبل از کم کردن این مخارج محاسبه می شود و اگر قبل از کسر مخارج به حد نصاب برسد ، پرداخت زکات واجب شده است ، ولی زکات باقیمانده را می پردازد .

۲- زکات دام ها در صورتی واجب می شود که :

*یک سال مالک آنها باشد ؛ بنابراین اگر مثلاً ۱۰۰ عدد گاو را خریداری کند و پس از ۹ ماه بفروشد ، زکات واجب نیست .

*حیوان در تمام سال بیکار باشد ، بنابراین گاو یا شتری که در کار مزرعه یا حمل بار از آن استفاده می شود زکات ندارد .

*حیوان در تمام سال از علف بیابان بچرد ، پس اگر در تمام سال یا مقداری از آن ، از علف چیده شده یا کاشته شده بخورد ، زکات ندارد .

۳- زکات طلا و نقره در صورتی واجب است که به صورت سکه ای باشد که معامله با آن رواج دارد ، بنابراین آن چه امروزه بانوان به عنوان زیور استفاده می کنند ، زکات ندارد .

۴- پرداخت زکات از عبادات است و باید آن چه می پردازد به نیت زکات و با قصد قربت باشد .

۴- مصرف زکات

مصرف زکات هشت مورد است که می توان آن را در تمام یا برخی از این موارد مصرف کرد :

۱- فقیر ، و آن کسی است که درآمد یا موجودی وی کمتر از خرج سالانه خود و خانواده اش باشد .

۲- مسکین ، آن که به کلی درمانده و بینواست .

۳- کسی که از طرف امام (علیه السلام) یا نایب او مأمور جمع آوری و نگهداری و توزیع زکات است .

۴- برای الفت دادن دلها به اسلام و مسلمانان ؛ مانند غیرمسلمانان که اگر به آنها کمکی بشود ، به دین اسلام مایل می شوند یا در جنگ به مسلمانان کمک می کنند .

۵- آزاد کردن بردگان .

۶- بدهکاری که نمی تواند قرض خود را بدهد .

۷- در راه خدا ؛ یعنی در کارهایی که نفع آن به عموم می رسد و مورد رضایت خداست ؛ مانند ساختن جاده ، پل ، مسجد و . . .

۸- مسافری که در سفر درمانده است و خرج برگشت به وطن را ندارد ، هرچند در وطن خود فقیر نباشد .

یادآوری

گرچه زکات بر تمام افراد جامعه واجب نمی شود ، ولی افرادی که زکات بدهکارند ، لازم است قبل از سفر نسبت به پرداخت آن اقدام کنند ، تا اعمال عمره و حجشان دچار اشکال نشود .

۸۰

۵- چند روایت در زمینه اهمیت روایت

۱- قال الصادق (علیه السلام) : « ما فرض الله علي هذه الأمة شيئاً أشدّ عليهم من الزكاة وفيها تهلك عامتهم ^(۱) . »

۲- قال الكاظم (علیه السلام) : « حصّنوا أموالكم بالزكاة ^(۲) . »

۳- قال رسول الله (صلّي الله عليه وآله) : « زكّوا أموالكم تقبل صلاتكم ^(۳) . »

۴- قال رسول الله (صلّي الله عليه وآله) : « إذا منعت الزكاة منعت الارض برکاتها ^(۴) . »

۱ . وافى ، ج ۱۰ ، ص ۳۳

۲ . جامع الاحادیث ، ج ۹ ، ص ۴۹

۳ . همان ، ص ۲۹

۴ . همان ، ص ۵۴

۸۱

جلسه سیزدهم :

نجاسات

۱- یارده چیز از نجاسات شمردہ می شود

۱- از نظر اسلام ، همه چیز پاك است ، به جز برخي از اشيا كه آلوده و نجس اند و بايد از آنها پرهيز كرد و مواظب بود كه بدن و لباس و محيط زندگي و خوردني ها و نوشيدني ها آلوده به آنها نباشد .

۲- تعداد چيزهاي نجس بسيار محدود و اندك است ؛ ولي دانستن آنها براي هر فرد مسلمان لازم است . همان گونه كه گفته شد ، اشياء نجس و آلوده را مي توان تطهير و پاك كرد .

نجاسات

۱ - ادرار (بول)

انسان و حيوان هاي حرام گوشت خون جهنده دار مانند گربه و موش

۲ - مدفوع (غايط)

انسان و حيوان هاي حرام گوشت خون جهنده دار مانند گربه و موش

۳ - مني

۴ - مردار انسان و حيواني كه خون جهنده دارد مانند : گوسفند

۵ - خون انسان و حيواني كه خون جهنده دارد مانند : گوسفند

۶ - سگ كه در خشكي زندگي مي كند ولي دريايي آن نجس نمي باشد

۷ - خوك كه در خشكي زندگي مي كند ولي دريايي آن نجس نمي باشد

۸۲

۸ - شراب و هر مايع مست كننده

۹ - آب جو (فقّاع) - آب جوي غيرطبي

۱۰ - كافر

۱۱ - عرق شتر نجاست خوار

۱- ادرار و مدفوع انسان و تمامي حيوان هاي حرام گوشت كه خون جهنده دارند نجس است .

۲- ادرار و مدفوع حيوان هاي حلال گوشت ، مانند گاو و گوسفند و حيوان هايي كه خون جهنده ندارند ؛ مانند : مار و ماهي پاك است .

۳- بول و غائط حيوان هايي كه گوشت آنها مكروه است پاك مي باشد ؛ مانند : اسب و الاغ .

۴. فضله پرندگان حرام گوشت ، مانند کلاغ ، نجس است .

احکام خون

۱. خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد نجس است ؛ مانند مرغ و گوسفند .
۲. خون حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است ؛ مانند ماهی و پشه .
۳. خونی که گاهی در تخم مرغ یافت می شود نجس نیست ، ولی بنابر احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب کرد و اگر خون را با زرده تخم مرغ به هم بزنند که از بین برود ، خوردن زرده هم مانعی ندارد .
۴. خونی که از لای دندان (لثه) می آید ، اگر با آب دهان مخلوط شده و از بین برود پاک است و در آن صورت فرو بردن آب دهان هم اشکال ندارد .

احکام مردار

۱. مردار حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است ، مانند ماهی .
۲. مردار حیوانی که خون جهنده دارد ، اجزاء بی روح آن مانند مو و شاخ ، پاک و اجزاء روح دارش مانند گوشت و پوست ، نجس است .

مردار حیوان

- ۱ - سگ و خوک ، تمام اجزاء آن نجس است
- ۲ - غیر سگ و خوک
- ۱ - خون جهنده دارد
- ۱ - اجزاء روح دار ، نجس است
- ۲ - اجزاء بی روح ، پاک است
- ۲ - خون جهنده ندارد ، تمام اجزاء آن پاک است

۲. چیز پاک چگونه نجس می شود ؟

چیزهای پاک هم ممکن است با برخورد با نجاسات نجس شوند ، در صورتی که یکی از آن دو (چیز پاک یا نجس) طوری تر باشد که رطوبت یکی از آن دو به دیگری برسد .

در موارد زیر حکم به پاکی می شود :

*ندانیم پاک و نجس به هم برخورد کرده اند یا نه .

*ندانیم چیز پاک و نجس مرطوب بوده اند یا نه .

*ندانیم رطوبت یکی به دیگری سرایت کرده است یا نه .

۱- اگر انسان نداند چیز پاکی نجس شده یا نه ؟ پاک است و جستجو و واریسی هم لازم نیست ، هرچند بتواند نجس بودن یا پاک بودن آن را بفهمد .

۲- خوردن و آشامیدن چیز نجس حرام است .

۳- اگر انسان ببیند کسی چیز نجسی را می خورد ، یا با لباس نجس نماز می خواند ، لازم نیست به او بگوید .

۸۴

۲- چگونه چیز نجس پاک می شود

در درس بعد به تفصل خواهد آمد .

۴- مسائل مربوط به طهارت و نجاست در مسجدالحرام و منازل محل اسکان زائران

پاک نگه داشتن محل زندگی و عبادت ، امری است پسندیده ، ولی آن چه به عنوان تکلیف و وظیفه واجب شمرده شده است ، پاک بودن بدن و لباس نمازگزار و طواف کننده است و خوردنی ها و نوشیدنی های وی نیز باید پاک باشد . و برای نماز نیز تنها محل گذاشتن پیشانی ، در حال سجده لازم است و بقیه موارد پاک بودن آن شرط نیست و از آن جا که اصل در اشیاء بر طهارت است و تا یقین به نجس بودن آنها پیدا نشود ، حکم به طهارت می شود ، لذا حجاج محترم باید توجه داشته باشند که محل طواف و سعی و سایر اماکن مقدس همه پاک است و با احتمال به نجس شدن آنها نباید حکم به نجاست آنها کرد و از هرگونه شک و وسوسه و احتیاط های بی مورد پرهیز کرد .

۸۵

جلسه چهارم :

مطهرات

۱- مطهرات

همه اشیاء نجس پاک می شود و عمده پاک کننده ها عبارتند از :

۱- آب

۲- زمین

۳- آفتاب

۴- اسلام

۵- برطرف شدن نجاست

۲- اقسام آب ها

آب ، بسیاری از چیزهای نجس را پاک می کند ، اما اقسام مختلفی دارد که شناخت آنها ، ما را برای یادگرفتن بهتر مسائل مربوط به آن ، کمک می کند .

اقسام آب ها

مضاف

مُطلق

۱ - آب چاه

۲ - آب جاری

۳ - آب باران

۴ - آب راکد

* کُر

* قلیل

آب مضاف : آبی است که یا از چیزی گرفته باشند (مانند آب سیب و هندوانه) و یا با چیزی مخلوط شده باشد ، به قدری که به آن ، آب نگویند ؛ مانند شربت .

آب مطلق : آبی است که مضاف نباشد .

احکام آب مضاف

۱- چیز نجس را پاک نمی کند (از مطهرات نمی باشد) .

۲- با برخورد نجاست ، نجس می شود ، هرچند نجاست کم باشد و بو یا رنگ یا مزه آب عوض نشود .

۳- وضو و غسل با آن باطل است .

اقسام آب مطلق

آب یا از زمین می جوشد ؛

و یا از آسمان می بارد ؛

و یا نه می جوشد و نه می بارد .

به آبی که از آسمان بیارد « باران » گویند .

و به آبی که از زمین می جوشد ، اگر جریان داشته باشد « آب جاری » گویند و

۸۷

اگر بدون جریان باشد ، « آب چاه » گویند .

آبی که از زمین نمی جوشد و از آسمان نمی بارد ، « آب راکد » اگر مقدارش زیاد باشد ، « کر » و اگر کم باشد « قلیل » است .

مقدار کُر : حجم : $\frac{۴۲}{۸۷۵}$ وجب ، مقدار آبی که اگر در ظرفی که درازا و پهنا و گودی آن هر یک حداقل $\frac{۳}{۵}$ وجب باشد بریزند پر شود ، به مقدار کر است .

وزن : $\frac{۳۷۷}{۴۱۹}$ کیلوگرم

مقدار آب قلیل : آبی که از کر کمتر باشد قلیل است .

تنها آب مطلق ، آلودگی ها را پاک می کند . گرچه ممکن است آب مضاف چیز کثیفی را تمیز کند ، ولی هرگز نجس را پاک نمی کند .

۲- چگونگی پاک شدن نجاست با آب

آب ، مایه زندگی و پاک کننده بیشترین نجاسات است و از جمله مطهراتی است که همه روزه تمام افراد با آن سروکار دارند . و اما چگونگی تطهیر چیزهای نجس :

تطهیر اشیاء نجس

۱ - با آب کر : يك مرتبه

۲ - با آب قليل : سه مرتبه

۲ - غيرظرف

۱ - به بول نجس شده

۱ - با آب کر : يك مرتبه

۲ - با آب قليل : دومرتبه

۲ - به غيربول نجس شده

۱ - با آب کر : يك مرتبه

۲ - با آب قليل : يك مرتبه

توضیح :

الف : براي تطهير اشياء نجس ، ابتدا بايد عين نجس را برطرف کرده ، سپس به همان تعداد که در نمودار آمده است آن را آب کشيد ؛ مثلاً ظرف نجس را بعد از برطرف کردن آلودگي ، اگر يك مرتبه در آب کر بشويند کافي است .

ب : فرش و لباس و چيزهايي مانند فرش و لباس که آب را به خود مي گيرد و قابل فشردن است ، چنان چه با آب قليل تطهير مي کنند ، بايد بعد از هر بار شستن ، آن را فشرده تا آب هاي داخل آن بيرون آيد و يا به گونه اي ديگر آب آن گرفته شود و در آب کر و جاري هم احتياط واجب آن است که آب داخل آن گرفته شود .

ج : آب جاري و چاه در احکامي که براي تطهير اشياء نجس بيان شد ، مانند آب کر است .

مسأله :

ظرف نجس را مي توان اين گونه آب کشيد :

با آب کر : يك بار آن را در آب برده و بيرون آورند .

با آب قليل : آن را سه مرتبه پر از آب کرده و خالي کنند ، يا سه مرتبه قدري آب در آن ريخته و هر مرتبه آب را به طوري در آن بگردانند که به جاهاي نجس برسد و بيرون بريزند .

۴- آب هاي لوله کشي و پاك شدن چيز نجس با آنها

۱- تمام اقسام آب های مطلق به جز آب قلیل تا زمانی که بو یا رنگ یا مزه نجاست نگرفته باشد پاک است و هرگاه بر اثر برخورد با نجاست ، بو یا رنگ یا مزه نجاست بگیرد نجس می شود (بنابراین ، آب جاری ، چاه ، کر و حتی باران

در این حکم مشترکند .)

۲- آب لوله های عمارات که متصل به منبع کر می باشد در حکم آب کر است .

۵- پرهیز از وسواس

در برخی از اماکن مکه و مدینه ، بر اثر ازدحام جمعیت ، ممکن است نظافت آن اماکن به خوبی مراعات نشود ، ولی تمیز نبودن ، دلیل بر نجس بودن نیست ، و تا یقین به نجس شدن چیزی حاصل نشود ، آن چیز پاک است و حجاج عزیز هرگز نباید به خود وسوسه راه دهند که سبب غفلت از مراتب معنوی اعمال عمره و حج است . همچنان که امام خمینی (**قدس سره**) می فرمایند .

روحانیون عزیز در عین حالی که مسائل را به طور واضح و دقیق بیان می کنند ولی از مشکل تراشی و حالت های وسواس گونه که زائران را در شک و تردید و احتیاط های بی مورد قرار می دهد خودداری کنند ، چرا که وسواس در برنامه و مراسم و عبادت ها و ادعیه موجب کسالت و بی توجهی در واجبات می شود .

جلسه پانزدهم :

نماز مسافر

۱- قصر و اتمام

انسان باید در سفر ، نمازهای چهاررکعتی را دورکعت (یعنی شکسته) بجا آورد ، به شرط آن که مسافرتش از هشت فرسخ که حدود ۴۵ کیلومتر است کمتر نباشد .

۲- شرایط سفر و شکسته شدن نماز

۱- اگر مسافر از جایی که نمازش تمام^(۱) است - مثل وطن - حداقل چهارفرسخ می رود و چهار فرسخ برمی گردد نمازش در این سفر هم شکسته است .

۲- کسی که به مسافرت می رود ، زمانی باید نمازش را شکسته بخواند که حداقل به مقداری دور شود که دیوارهای آن جا را نبیند^(۲) و اذان آن جا را هم نشنود (این فاصله را حد ترخص می گویند) و چنان چه قبل از آن که به این مقدار

۱. به نماز چهاررکعتي ، نماز تمام گفته مي شود در مقابل نماز دورکعتي .

۲. به نظر برخي از فقها ، به قدری دور شود که اهالي آنجا او را نبینند .

دور شود بخواهد نماز بخواند باید تمام بخواند .

۳. اگر از محلي مسافرت مي کند که خانه و دیوار ندارد ، وقتي به جايي برسد که اگر آن محل دیوار داشت ، از آن جا دیده نمي شد ، باید نماز را شکسته بخواند .

۴. اگر به جايي مي رود که دو راه دارد ، يك راه آن کمتر از هشت فرسخ و راه دیگر آن هشت فرسخ یا بیشتر باشد ، اگر از راهي که هشت فرسخ است برود ، باید نماز را شکسته بخواند و اگر از راهي که هشت فرسخ نیست برود باید نماز را چهاررکعتي بخواند .

۲- قصد ده روز و مسائل مربوط به آن

در این مکان ها نماز تمام است :

۱- در وطن .

۲- در جايي که مي داند و یا بنا دارد ده روز بماند .

۳- در جايي که سي روز با تردید مانده ؛ يعني معلوم نبوده است که مي ماند یا مي رود ، در این صورت باید بعد از سي روز نماز را تمام بخواند .

مسافري که قصد کرده ده روز در محلي بماند ، اگر بیشتر از ده روز در آن جا بماند ، تا وقتي مسافرت نکرده است ، باید نمازش را تمام بخواند و لازم نیست دوباره قصد ماندن ده روز کند .

اگر مسافر از قصد ده روز برگردد :

الف : قبل از خواندن نماز چهار رکعتي از قصد خود برگردد : باید نماز را شکسته بخواند .

ب : بعد از خواندن يك نماز چهار رکعتي از قصد خود برگردد : تا وقتي که در آنجا هست باید نماز را تمام بخواند .

۴- نماز در مکه و مدینه و در مسجدالحرام و مسجدالنبي (صَلَّي الله عليه وآله)

۱- اگر مدت اقامت زائران در مدینه منوره ده روز یا بیشتر باشد ، باید نماز را تمام بخوانند ، هرچند بین ده روز به مسجد قبا ، قبلتین ، مساجد خندق یا اُحُد بروند ، چون به سبب توسعه شهر ، این اماکن به شهر متصل شده است .

۲- مسافری که نمازش شکسته است در اماکن زیر می تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند :

*مسجدالحرام

*مسجدالنبي (صَلَّي الله عليه وآله ^(۱))

*مسجد کوفه

*حرم امام حسین (علیه السلام)

۳- حکم مسأله قبل اختصاص به مسجد قدیم ندارد ، بلکه در قسمت های توسعه یافته جدید هم مسافر می تواند نماز را تمام یا شکسته بخواند .

۴- حکم مسأله قبل اختصاص به نماز دارد و شخص مسافر نمی تواند در آنجا روزه بگیرد ولی در مدینه منوره ، مسافر می تواند برای برآمدن حاجت سه روز روزه مستحب بگیرد .

۵- در سفری که نماز شکسته است ، روزه هم صحیح نیست ، مگر آنکه بعد از ظهر به مسافرت برود که روزه آن روز صحیح است و یا قبل از ظهر به وطن یا جایی که می خواهد ده روز بماند برسد و مبطلی هم انجام نداده باشد ، بنابراین کسی که در غیر وطن کمتر از ده روز می ماند ، نمی تواند روزه بگیرد .

۶- در سفر ، نماز قضا می توان خواند ، هر چند نماز چهار رکعتی ، ولی روزه قضا نمی توان گرفت .

. (به نظر برخی از فقها ، مسافر در تمام شهر مکه و مدینه می تواند نماز را تمام بخواند .

۵- حکم نماز قبل از رفتن به عرفات

حجاجی که پیش از رفتن به عرفات وارد مکه می شوند دو دسته اند :

الف : قبل از رفتن به عرفات (روز عرفه) ، ده روز یا بیشتر در شهر مکه اقامت می کنند ؛ مثلاً روز ۲۵ ذیقعدۀ وارد مکه شده اند ؛ باید قبل از رفتن به عرفات و همچنین در عرفات و مشعر و پس از بازگشت به مکه نماز را تمام بخوانند ، چون فاصله هیچکدام از این اماکن با شهر مکه چهار فرسخ نمی باشد .

ب : قبل از گذشت ده روز از اقامت در مکه ، باید عرفات بروند مثلاً روز سوّم ذی حجّه وارد مکه شده اند : باید قبل از رفتن به عرفات ، مشعر و مني و در آن اماکن نماز را شکسته بخواند ، و پس از برگشت به شهر مکه اگر ده روز یا بیشتر می مانند ، باید نماز بخواند ، و چنانچه کمتر از ده روز می مانند ، نماز شکسته است .

جلسه شانزدهم :

نماز قضا

«نماز قضا» ، نمازي را گویند که بعد از وقت خوانده می شود .

انسان باید نمازهای واجب را در وقت خود بخواند و چنانچه بدون عذر نمازي از او قضا شود ، گناهکار است و باید توبه کرده و قضای آن را هم بجا آورد .

۱- آیا رعایت ترتیب در قضا کردن نمازها لازم است ؟

قضای نمازهای یومیّه لازم نیست به ترتیب خوانده شود ؛ ^(۱) مثلاً کسی که يك روز نماز عصر و روز بعد نماز ظهر را نخوانده ، لازم نیست اول نماز عصر و بعد از آن نماز ظهر را قضا کند .

۲- در دو مورد بجا آوردن قضای نماز واجب است :

الف : نماز واجب را در وقت آن ، نخوانده باشد .

ب : بعد از وقت متوجه شود نمازي که خوانده است باطل بوده .

۱ به فتوای برخی از فقها ، مراعات ترتیب در قضای نمازهای یومیّه لازم است .

کسی که نماز قضا دارد ، نباید در خواندن آن کوتاهی کند ، ولی واجب نیست فوراً آن را بجا آورد .

حالت های مختلف انسان نسبت به نماز قضا :

* می داند نماز قضا ندارد : چیزی واجب نیست .

* شك دارد نماز قضا دارد یا نه : چیزی واجب نیست .

* احتمال می دهد نماز قضایی داشته باشد : مستحب است احتیاطاً قضای آن را بجا آورد .

*مي داند نماز قضا دارد ، ولي شماره آنها را نمي داند ؛ مثلاً نمي داند چهار تا بوده يا پنج تا ؛ چنانچه کمتر را بخواند كافي است .

*اگر شماره آنها را مي دانسته ولي فراموش کرده است ؛ اگر مقدار کمتر را بخواند كفايت مي كند .

*شماره آن را هم مي داند ؛ بايد قضاي همان تعداد را بجا آورد .

۳- نماز قضاي پدر

۱- تا انسان زنده است اگرچه از خواندن نماز خود عاجز باشد ، شخص ديگري نمي تواند نمازهاي او را قضا كند .

۲- پس از مرگ پدر ، نماز و روزه هايي را كه بجا نياورده باشد بر پسر بزرگتر واجب است آن نماز و روزه ها را قضا كند ، و احتياط متسحب است نماز و روزه هايي را كه از مادرش ^(۱) قضاء شده است بجا آورد .

۳- حالت هاي مختلف پسر بزرگتر نسبت به نماز قضاي پدر :

الف : مي داند ، پدر نماز قضا داشته است و :

۱ به فتواي برخي از فقها ، قضاي نماز مادر نيز بر پسر بزرگ او واجب است .

*تعداد آن را هم مي داند ؛ بايد آنها را قضا كند .

*تعداد آن را نمي داند ؛ اگر مقدار کمتر را بجا آورد كافي است .

*شك دارد كه خودش بجا آورده است يا نه ؛ بنا بر احتياط واجب بايد قضا كند .

ب : شك دارد كه پدر ، نماز قضا داشته است يا نه ؛ چيزي بر او واجب نيست .

۴- اگر پسر بخواهد نماز پدر يا مادر را بخواند ، بايد به تكليف خود عمل كند ؛ مثلاً نماز قضاي صبح و مغرب و عشاء را بايد بلند بخواند .

۵- اگر پسر بزرگتر ، پيش از آنكه نماز و روزه پدر را قضا كند ، از دنيا برود ، بر پسر دوم چيزي واجب نيست .

۴- خواندن نماز قضا به جماعت

نماز قضا را با جماعت مي توان خواند ، چه نماز امام جماعت ادا باشد يا قضا ، و لازم نيست هر دو ، يك نماز را بخوانند ؛ مثلاً اگر نماز قضاي صبح را با نماز ظهر يا عصر امام بخواند اشكال ندارد .

۵- نماز قضا در سفر و چگونگي آن

۱- اگر مسافري كه بايد نماز را شكسته بخواند ، نماز ظهر يا عصر يا عشا ، از او قضا شود ، بايد آن را دو ركعتي بجا آورد ، اگرچه در غير سفر بخواهد قضاي آن را بجا آورد .

۲- در سفر نمي توان روزه گرفت ، حتي روزه قضا ، ولي نماز قضا مي توان بجا آورد .

۳- اگر در سفر بخواهد نمازهايي را كه در غير سفر قضا شده است بجا آورد ،

بايد نمازهاي ظهر و عصر و عشا را چهار ركعتي قضا كند .

۴- نماز قضا را در هر وقتي مي توان بجا آورد ؛ يعني قضاي نماز صبح را مي توان ظهر يا شب خواند .

۶- زائران و نمازهاي قضا

آنان كه نماز قضا دارند ، فرصت را از دست ندهند و اوقات فراغت خود را بيهوده نگذرانند ، و بيش از مقدار نياز وقت خود را در بازارها و مغازه ها تلف نکنند ، و نمازهاي قضاي خود را بجاي آورند ، كه اين وظيفه واجب آنهاست ، و بايد بدان عمل كنند و چه بهتر كه اين عبادت ها در اماكن مقدسي همچون مسجدالحرام و مسجدالنبی (صلی الله عليه وآله) انجام شود ، كه افزون بر عمل به واجب شرعي از پاداش بيشتري نيز بهره مند خواهند شد .

جلسه هفدهم :

احكام قرآن

۱- احكام قرآن

۱- قرآن هميشه بايد پاك و تميز باشد و نجس كردن خط و ورق قرآن ، حرام است ، و اگر نجس شود بايد فوراً آن را آب بکشند .

۲- اگر جلدقرآن نجس شود وبی احترامی به قرآن باشد باید آن را آب بکشند .

۲- لمس خطوط قرآن

۱- رساندن جايي از بدن به نوشته قرآن ، براي كسي كه وضو ندارد حرام است .

۲- در تمام اين موارد لمس كردن خطوط قرآن بدون وضو حرام است :

*در نوشته قرآني فرقي بين آيات و كلمات بلکه حروف و حتي حرکات آن نيست .

*در چیزی که قرآن بر آن نوشته شده است ، بین کاغذ و زمین و دیوار و پارچه ، فرقی نیست .

*در نوشته قرآنی فرقی نیست که با قلم نوشته شده باشد یا چاپ یا گچ و یا چیز دیگر .

*اگر نوشته قرآنی در قرآن هم نباشد ، لمس کردن آن حرام است . پس اگر آیه ای از قرآن در کتاب دیگری نوشته شده باشد ، بلکه اگر کلمه ای از آن در کاغذی باشد ، یا نصف کلمه ای از آن از برگ قرآن یا کتاب دیگری بریده شده باشد ، باز هم لمس آن بدون وضو حرام است .

۳- موارد زیر ، لمس نوشته قرآن به حساب نمی آید و حرام نمی باشد :

*لمس آن از پشت شیشه ، یا پلاستیک .

*لمس ورق قرآن و جلد آن و اطراف نوشته ها (گرچه مکروه است) .

*ترجمه قرآن ، به هر لغتی باشد ، مگر اسم خداوند که به هر لغتی باشد ، لمس آن برای کسی که وضو ندارد حرام است ، مانند کلمه « خدا . »

۴- کلماتی که مشترک بین قرآن و غیر قرآن است مانند « مؤمن » ، « الذین » اگر نویسنده به قصد قرآن نوشته باشد لمس آن بدون وضو حرام است .

۲- نوشتن چیزی روی صفحات قرآن

قرآن های مساجد ، معمولاً وقف است و تصرف در مال موقوف حتمی با نوشتن مطالبی بر آن ، حرام است افزون بر اینکه اینگونه کارها سبب برخی از مشکلات برای مؤمنین و توهین دیگران به پیروان مکتب اهل بیت خواهد شد و برخی نوشته ها بی احترامی به قرآن نیز هست .

۴- آداب تلاوت قرآن

تلاوت قرآن ثواب بسیار زیادی دارد و در برخی اماکن و اوقات ثواب

بیشتری دارد ، از جمله در شهر مکه ، و در ماه رمضان سفارش بیشتری شده است و چنانچه بتواند يك دور کامل قرآن را بخواند بهتر است .

برای ثلاث قرآن آدابی ذکر کرده اند که از جمله آنهاست :

۱- با طهارت بودن . هر چند دست به خط و ورق قرآن نزنند .

۲- رو به قبله نشستن موقع تلاوت قرآن .

۳- به ترتیل خواندن ، نه تند و با صدای بسیار بلند و نه کند و صدای بسیار آهسته .

۴- تدبّر و تفکر در معانی قرآن .

۵- رعایت احترام قرآن

قرآن ، کتاب مقدس و مورد احترام است و هرگونه عملی که سبب بی احترامی به قرآن باشد حرام است از جمله :

۱- گذاشتن قرآن در جایی که بی احترامی است .

۲- گذاشتن قرآن بر چیزی که بی احترامی است .

۳- نوشتن قرآن با چیزی و بر چیزی و به گونه ای که بی احترامی باشد .

۴- سوزاندن قرآن و حتی آیاتی از قرآن که در غیر قرآن نوشته شده است .

۵- انداختن و پرتاب کردن قرآن و حتی گذاشتن قرآن بر روی زمین در صورتی که بی احترامی به آن باشد .

جلسه شانزدهم:

واجبات منی (۵)

رمی جمرات

یکی دیگر از اعمال حج، رمی جمرات است؛ یعنی سنگ زدن به جمرات به همان شیوه ای که در بحث رمی جمره عقبه گذشت.

۱- واجبات رمی

واجبات رمی همان است که در بحث رمی جمره عقبه گذشت.

۲- زمان رمی

زمان رمي روزهاي يازدهم و دوازدهم ذي حجه است و در اين دوروز بايد در فاصله طلوع تا غروب آفتاب انجام داده شود.

اگر رمي را فراموش کند، بايد روز بعد آن را قضا کند.

۳- رمي شبانه

رمي جمرات بايد در روز انجام داده شود، ولي کسي که از رمي در روز معذور باشد، مي تواند در شب بجا آورد.

يادآوري: بانوان مي توانند رمي جمره عقبه که در روز عيد بايد بجا آورده شود، در شب انجام دهند، هرچند از رمي در روز معذور نباشند، ولي رمي روزهاي يازدهم و دوازدهم را مانند ديگران بايد روز انجام دهند، مگر آن که عذري داشته باشند.

۴- ترتيب رمي

در روزهاي يازدهم و دوازدهم ذي الحجة، ابتدا بايد به جمره اولي، سپس وسطي و در پايان به جمره عقبه سنگ بزنند و مراعات اين ترتيب لازم است.

۵- شكيات رمي

*اگر شك کند، ريگي که پرتاب کرده به جمره خورده يا نه، بايد ريگ ديگري بزند.

*اگر شك کند هفت سنگ زده يا کمتر، بايد آن قدر بزند تا مطمئن شود هفت عدد از آنها به جمره خورده است.

*بعد از فارغ شدن از رمي و انصراف از محل با اين که يقين داشته هفت عدد زده، به شك خود اعتنا نکند.

۶- مستحبات رمي جمرات

آن چه در رمي جمره عقبه مستحب است - که در جلسه دوازدهم گذشت - در رمي جمرات نیز مستحب است.

۷- کوچ از مني

در روز دوازدهم ذي الحجة، بعد از ظهر شرعي، حجاج مي توانند از مني خارج شوند، ولي چنان چه كسي آن روز از مني نرود تا آفتاب غروب كند، بايد شب سيزدهم را نيز در آن جا بيتوته كند و روز سيزدهم نيز جمرات را به همان ترتيب روزهاي گذشته رمي كند.

جلسه هفدهم:

اعمال پس از مني

پس از اعمال مني حجاج بايد به مكه برگردند براي پنج عمل از اعمال حج كه معروف است به اعمال مكه.

۱. اعمال مكه و ترتيب آنها

اعمالي كه در مكه بايد به جاي آورند، به ترتيب به اين شرح است:

*طواف حج

*نماز طواف حج

*سعي بين صفا و مروه

*طواف نساء

*نماز طواف نساء

۲. زمان اعمال مكه

گرچه وقت اين اعمال تا پايان ماه ذي الحجة است و حاجي مي تواند در مني بماند براي بقيه اعمالي كه در مني بجاي آورده مي شود، يعني بيتوته و رمي جمرات، ولي احتياط مستحب است در روز عيد قربان پس از اعمال روز عيد بجاي آورده شود.

۳. کیفیت اعمال مکه

کیفیت طواف و نماز طواف و سعی در حج با عمره تفاوتی ندارد، به جز در نیت. بنابراین تمام شرایط و واجباتی که در آن جا گفته شد، در این جا نیز باید مراعات شود.

۴. طواف نساء

کیفیت طواف نساء و نماز آن، مانند طواف عمره و نماز آن است، ولی باید به نیت طواف نساء و نماز طواف نساء به جا آورده شود.

طواف نساء و نماز آن، اختصاص به مردان ندارد، بلکه بر تمامی کسانی که حج یا عمره مفرده بجا می آورند واجب است.

۵. مراحل خروج از احرام

بیرون رفتن از احرام حج و حلال شدن محرمات احرام سه مرحله دارد:

مرحله اول: با حلق یا تقصیر که تمام محرمات حلال می شود، به جز بوی خوش و عطریات و زن و مرد.

مرحله دوم: پس از به جا آوردن طواف حج و نماز آن و سعی، بوی خوش و استعمال عطریات نیز حلال می شود.

مرحله سوم: پس از طواف نساء و نماز آن، زن و شوهر بر یکدیگر حلال می شوند.

۶. فاصله بین اعمال

*بین طواف حج و نماز آن نباید زیاد فاصله شود، بلکه باید پس از طواف، نماز آن نیز بجا آورده شود.

*بین نماز طواف و سعی، فاصله انداختن اشکال ندارد، ولی نباید سعی را برای فردا بگذارد.

*بین سعی و طواف نساء، فاصله انداختن اشکال ندارد و لازم نیست فوراً طواف نساء را بجا آورد و تأخیر انداختن آن، حتی تا چند روز بعد هم اشکال ندارد، ولی تا زمانی که مرد مُحرم طواف نساء و نماز آن را بجا نیاورد، زن بر او حلال نمی شود و نیز زن مُحرم تا وقتی که طواف نساء و نماز آن را بجا نیاورد، مرد بر او حلال نمی شود.

*بین طواف نساء و نماز آن، نباید زیاد فاصله شود، بلکه پس از طواف باید نماز آن را نیز بخواند.

۷. تقدیم اعمال پس از منی بر وقوف

اعمال مکه باید پس از منی به جا آورده شود، و مقدم داشتن آنها بر وقوف جایز نیست، مگر برای افرادی که در ذیل آورده می شود که این افراد می توانند پس از احرام حج، پیش از رفتن به عرفات آنها را بجا آورند:

*پیرمردان و پیرزنانی که در مراجعت از منی به خاطر ازدحام جمعیت از بجا آوردن اعمال ناتوان باشند یا نتوانند به مکه برگردند.

*بیمارانی که بعد از مراجعت از منی نمی توانند به خاطر ازدحام جمعیت، طواف کنند یا می ترسند که نتوانند.

*زنانی که می ترسند به خاطر حیض یا نفاس پس از برگشت از منی نتوانند این اعمال را بجا آورند و نمی توانند تا وقت پاک شدن صبر کنند.

*کسانی که می دانند تا آخر ذی الحجة به جهتی نمی توانند اعمال مکه را انجام دهند.

جلسه هجدهم:

محرمات احرام (۱)

هنگام احرام، چه در عمره یا حج، بسیاری از کارها بر مُحرم حرام است که باید از آنها پرهیز کند که فهرست اجمالی آنها پیشتر در ضمن اعمال عمره تمتع گفته شد و اکنون نوبت توضیح بیشتر در مورد آنها است.

۱- تقسیم محرمات احرام

کارهایی که در حال احرام حرام است، به سه دسته تقسیم می شود:

*محرمات ویژه آقایان: این دسته از محرمات، تنها برای مردان حرام است.

*محرمات ویژه بانوان: این دسته از محرمات نیز تنها بر زنان محرم حرام است.

*محرمات مشترک: بقیه محرمات بر مردان و زنان محرم حرام است.

۲- تقسیمی دیگر برای محرمات احرام

مجموع کارهایی که بر محرم حرام است، از جهت کفاره دار بودن یا نبودن به دو دسته تقسیم می شود:

الف) محرمات كفاره دار

ب) محرمات بدون كفاره

۲- محرمات ویژه آقایان

محرماتی که تنها بر مردان محرم حرام است بدین شرح است:

* زیر سایه بان حرکت کردن;

* پوشاندن سر;

* پوشیدن لباس دوخته;

* پوشیدن كفش یا چیزی که تمام روی پا را بپوشاند.

توضیح محرمات مخصوص آقایان

الف) با سایه بان حرکت کردن

۱- مردان محرم هنگام حرکت در مسیر دو منزل مثلاً از میقات تا مکه نباید زیر سایه حرکت کنند.

۲- زیر سایه رفتن در بین راه، هنگام توقف در رستوران، یا حرکت از زیر پل یا سقف پمپ بنزین و امثال آن اشکال ندارد.

۳- زیر سایه رفتن در منزلگاه اشکال ندارد.

۴- به فتوای برخی از فقها، مردان محرم هنگام حرکت در شب می توانند ماشین سقف دار سوار شوند، ولی به فتوای عده ای دیگر از فقهاء جایز نیست.

۵- به فتوای برخی از فقها، تمام شهر مکه و تمام عرفات و منی منزلگاه محسوب می شود، پس هنگام جابه جا شدن در این اماکن می توانند چتر روی سر بگیرند یا ماشین سقف دار سوار شوند، ولی به فتوای عده ای دیگر جایز نیست.

ب) پوشاندن سر

۱- مردان محرم نباید در حال احرام، سر را بپوشانند، و فرقی در این مسأله بین گذاشتن کلاه یا عرقچین بر سر یا انداختن چفیه یا حوله بر سر یا فرو بردن سر در آب نمی باشد.

۲- گذاشتن دست ها بر سر و گذاشتن سر بر بالش برای خوابیدن اشکال ندارد.

ج) پوشیدن لباس دوخته

۱- مردان باید برای احرام، تمام لباس های دوخته را از تن بیرون آورند و در طول احرام نیز نباید لباس دوخته بپوشند.

۲- بستن همیان بر کمر، هرچند دوخته باشد اشکال ندارد.

۳- سنجاق زدن به لباس احرام و وصل کردن بخشی از آن با بخشی دیگر به فتوای برخی از فقها اشکال ندارد.

(د) پوشیدن کفش یا چیزی که تمام روی پا را بگیرد

۱- مرد مُحَرَّم نباید چیزی مانند کفش، جوراب و هرچیز دیگری که تمام روی پا را می گیرد بپوشد. ولی پوشیدن دمپایی بنددار که تمام روی پا را نگیرد اشکال ندارد.

۲- اگر لباس احرام یا چیز دیگری روی پا بیفتد و آن را بپوشاند اشکال ندارد، چون بین پوشیدن و پوشاندن فرق است.

توضیح محرمات مخصوص بانوان

(الف) پوشاندن صورت

۱- زن محرم نباید تمام یا قسمتی از صورت خود را با نقاب و روبند و حتی چادر بپوشاند.

۲- گذاشتن صورت روی بالش برای خوابیدن و گذاشتن دست ها بر صورت اشکال ندارد.

۳- آویزان کردن چادر از جلوی صورت اگر با صورت فاصله داشته باشد اشکال ندارد.

(ب) پوشیدن زیور

۱- پوشیدن زیورآلات بر زن محرم، حرام است، چه به قصد آراستن خود باشد یا بدون آن.

۲- زیورهای که پیش از احرام به پوشیدن آنها عادت داشته لازم نیست آنها را برای احرام بیرون آورد، ولی نباید آن را به مرد نشان دهد، حتی به شوهرش.

جلسه نوزدهم:

محرمات مشترك احرام

در حال احرام برخي کارها بر مردان و زنان محرم حرام است که به اختصار به آنها اشاره مي شود:

۱- استفاده از بوي خوش

استفاده از بوي خوش به گونه هاي زير در حال احرام جايز نيست:

*عطر زدن به بدن يا لباس;

*پوشيدن لباسي که بوي عطر مي دهد;

*خوردن غذايي که بوي خوش دارد;

*بويدن گل ها و سبزي هاي خوشبوي غير صحرائي.

خريد و فروش عطريات در حال احرام اشکال ندارد، ولي آنها را نبويد، حتي براي امتحان.

۲- نگاه در آينه

نگاه در آينه در حال احرام هرچند به قصد ديدن خود يا خودآرايي نباشد حرام است، ولي به فتوای برخي از فقها، نگاه کردن در آينه اگر براي زينت نباشد، اشکال ندارد.

نگاه کردن در دوربين عکاسي و فيلمبرداري و نيز عکس يا فيلم گرفتن در حال احرام اشکال ندارد.

۳- زدودن مو از بدن

- در حال احرام، زدودن مو از بدن خود يا ديگري، به هر وسيله اي باشد، هرچند کم، حرام است.

- اگر هنگام وضو يا غسل بدون قصد مويي کنده شود، اشکال ندارد.

۴- کرم زدن و روغن ماليدن به بدن

- کرم زدن و روغن ماليدن به بدن در حال احرام هرچند خوشبو نباشد، حرام است.

- کرم زدن پيش از احرام اگر بوي خوش نداشته باشد يا بوي خوش آن تا وقت احرام باقي نمي ماند اشکال ندارد.

۵- سرمه کشيدن به چشم

سرمه کشیدن به چشم در حال احرام حرام است. برخی از فقها تنها سرمه سیاه را حرام می دانند، ولی عده ای دیگر غیرسیاه آن را نیز حرام می دانند.

۶- انگشتر به دست کردن برای زینت

در حال احرام اگر انگشتری برای زینت به دست کند حرام است، ولی انگشتری که از پیش از احرام به دست داشته لازم نیست بیرون آورد.

۷- جدال:

جدال به معنای قسم خوردن به «الله» یا معادل آن به زبان دیگر است، چه برای اثبات مطلبی یا رد کردن آن.

۸- فسوق:

فسوق، دروغ و فحش و فخرفروشی به دیگران است، و از محرمات احرام شمرده می شود.

دستور دادن به دیگران اگر از روی فخرفروشی باشد حرام است وگرنه اشکال ندارد.

۹- بیرون آوردن خون از بدن

زخم کردن بدن یا خون گرفتن در حال احرام، حرام است. ولی بدن اگر زخم نشود و خون گرفتن اگر برای تشخیص بیماری باشد اشکال ندارد.

- محرم می تواند از بدن دیگران خون بگیرد، مثلاً پزشک مُحرم از بدن بیمار خون بگیرد اشکال ندارد.

۱۰- کشتن جانوران بدن

این نیز یکی دیگر از محرمات احرام است و امروزه چندان مورد ابتلاء نیست.

۱۱- ناخن گرفتن

چیدن و کوتاه کردن ناخن در حال احرام با هر وسیله ای باشد حرام است و فرقی بین ناخن دست یا پا نیست.

۱۲- کشیدن دندان

کشیدن یا کندن دندان در حال احرام حرام است، ولی به فتوای برخی از فقها، اگر خون نیاید حرام نیست.

۱۳- کندن درخت و گیاه حرم

شهر مکه و اطراف آن تا حدود معینی «حرم» است که دارای احکام خاصی می باشد، از جمله کندن و بریدن درخت و گیاه آن حرام است.

اگر در حال راه رفتن به طور متعارف گیاه کنده شود اشکال ندارد.

کندن درخت و گیاه حرم اختصاص به افراد محرم ندارد، بلکه به محرم و غیرمحرم حرام است.

۱۴- شکار

افراد محرم باید از هرگونه شکار حیوان های صحرایی پرهیز کنند و نیز نشان دادن حیوان به شکارچی و نگه داشتن حیوان شکار شده نیز حرام است.

کشتن ملخ و امثال آن نیز حرام است، ولی حیوان هایی که قصد اذیت دارند، مثل زنبور و عقرب اشکال ندارد.

۱۵- عقد کردن زن برای خود یا دیگری

عقد کردن زن برای خود یا دیگری در حال احرام حرام است.

۱۶- لذت های جنسی

در حال احرام هرگونه لذت شهوانی از جنس مخالف حرام است، بنابراین زن و شوهر هرچند محرمیت آنها در حال احرام نیز باقی است، ولی هیچ گونه لذت جنسی از یکدیگر حتی نگاه با شهوت جایز نیست، اما نگاه و تماس بدنی بدون لذت اشکال ندارد، ولی بوسیدن یکدیگر و آمیزش حرام است.

۱۷- استمناء

در غیر حال احرام جزء گناهان کبیره است و در حال احرام گناهش افزون تر است.

یادآوری: برخی از محرمات احرام که برای زائران مبتلأ به نیست گفتن آنها در جلسات آموزشی نه تنها ضرورت ندارد، بلکه اتلاف وقت است.

جلسه بیستم:

کفارات محرمات احرام

در حال احرام برخی از کارها حرام است که موارد هر یک و احکام آنها گذشت.

برخی از این محرمات کفاره نیز دارد و کفاره محرمات احرام غالباً همان حیوان هایی است که به عنوان قربانی ذبح می شود، یعنی گوسفند یا گاو یا شتر و گاهی يك مدّ طعام که تقریباً ۷۵۰ گرم است.

۱- ارتکاب سهوي محرمات احرام

هیچ کدام از محرمات احرام در صورت ارتکاب سهوي کفاره ندارد، به جز صید.

یادآوری می شود غالب محرماتی که از زائران سر می زند عمدی نیست، بلکه به جهت بی توجهی و فراموشی است.

۲- برخی از محرماتی که ممکن است اتفاق بیفتد و کفاره آنها

بیشتر محرمات کفاره دارد از جمله کارهایی که از زائران سر نمی زند و چنانچه سر بزند سهوي است که کفاره ندارد، ولی برخی از آنها که ممکن است پیش آید، و کفاره آنها يك گوسفند است در اینجا می آوریم:

۱- استعمال بوي خوش

۲- پوشیدن لباس دوخته

۳- پوشاندن سر

۴- زیر سایه رفتن

۵- قَسَمِ راست (سه مرتبه)

۶- قَسَمِ دروغ (يك مرتبه)

۳. سقوط حرمت و وجوب کفاره

حرمت عمل، حکم تکلیفی است و وجوب کفاره، حکم وضعی است. چنانچه ارتکاب محرمات از روی ناچاری و با عذر باشد، حکم تکلیفی برداشته می شود، ولی حکم وضعی همچنان باقی است، یعنی هرچند آن عمل به جهت معذور بودن مکلف گناه محسوب نمی شود، ولی وجوب کفاره ساقط نمی شود؛ مانند:

* زیر سایه رفتن یا ماشین سقف دار سوار شدن در حالی که ماشین دیگری وجود ندارد و برای زائر نیز این امکان وجود ندارد تا با وسیله ای دیگر برود. در این جا حرکت زیر سایه بان حرام نیست، ولی کفاره يك گوسفند واجب است.

پوشیدن لباس دوخته برای کسی که به جهت مشکلی ناچار است لباس دوخته بپوشد، مثل بیماری که باید جوراب یا دستکش طبی دوخته بپوشد.

* استفاده از کرم معطر برای کسی که به جهت بیماری پوستی باید در حال احرام نیز استفاده کند.

۴. شرایط حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می شود

حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می شود لازم نیست شرایط حیوان قربانی را داشته باشد. مثلاً اگر حیوان لاغر هم ذبح کند کافی است، اما احتیاط مستحب است که آن شرایط را نیز داشته باشد.

۵. محل ذبح کفاره

محل ذبح کفاره محرمات احرام عمره مکه است.

و محل ذبح کفاره محرمات احرام حج منی است و چنان چه در آن جا ذبح نکند و در محل خود ذبح کند، کفایت می کند.

۶. مصرف کفاره

مصرف کفاره محرمات احرام فقراء هستند، یعنی باید به افراد فقیر داده شود. و فقیر کسی است که خرج سال خود را نمی تواند تأمین کند.

جلسه بیست و یکم:

احکام متفرقه عمره و حج

۱- وظیفه معذوران

یکی از ویژگی‌های مهم احکام دین، تناسب آنها با توانایی افراد است، یعنی وظیفه هر یک از افراد نسبت به مسائل شرعی متناسب با قدرت و توانایی او مشخص شده است. بنابراین در اعمال عمره و حج، کسانی که عذری دارند و از به جا آوردن برخی از اعمال معذورند نیز به طور واضح مشخص شده است که در این بخش به بیان وظیفه چهار گروه از معذوران یعنی بیماران و محصوران و مصدودان و بانوان معذور به عذر شرعی می‌پردازیم.

وظیفه بیماران

هرچند بیمارانی که از بجای آوردن اعمال عمره و حج عاجزند، مستطیع نیستند و حج بر آنها واجب نیست، اما چنانچه به حج رفتند یا در اثناء اعمال بیمار شدند، وظیفه آنها بدین شرح است:

الف) احرام و وقوف در عرفات و مشعرالحرام را باید خودشان بجا آورند، هرچند با وقوف اضطراری.

ب) بقیه اعمال را به کمک دیگران انجام دهند.

ج) چنانچه نتوانند با کمک دیگران اعمال را بجا آورند، نایب بگیرند.

وظیفه محصورشدگان

محصور، بیماری است که نتواند به مکه برود یا نتواند اعمال عمره یا حج را بجا آورد. کسی که محصور شده وظیفه اش بدین شرح است:

* اگر برای عمره محرم شده و نتواند به مکه برود، باید قربانی یا پول آن را به وسیله شخص امینی به مکه بفرستد تا در آن جا ذبح کنند.

* اگر برای حج محرم شده و نتواند به عرفات برود، باید قربانی یا پول آن را به منی بفرستد تا در آن جا ذبح کنند.

* در هر دو صورت با آن شخص قرار بگذارد که در روز خاص و ساعت معینی آن حیوان را ذبح کند؛ در حج روز عید قربان را قرار بگذارد و در عمره تمتع پیش از رفتن حجاج به عرفات.

* در روز قرار، پس از وقت معین شده که حیوان را ذبح کرده اند، تقصیر کند و از احرام خارج شود.

* و تنها برای طواف نساء نایب بگیرد تا برایش به جا آورند.

وظیفه مصدودها

مصدود کسی است که دشمن یا شخص دیگری او را از بجا آوردن عمره یا حج باز داشته است. شخص مصدود باید برای بیرون رفتن از احرام:

* در محلی که مصدود شده يك شتر یا گاو یا گوسفندی را به قصد بیرون رفتن از احرام ذبح کند.

*پس از آن تقصیر کند و با این دو عمل از احرام خارج می شود و طواف نساء نیز لازم نیست.

بانوان معذور به عذر شرعی

اگر برای بانوان عذر شرعی پیش آید یعنی حائض شوند، دو مشکل برای اعمال عمره و حجشان پیش می آید:

الف) وارد شدن به مسجدالحرام و توقف در مسجد شجره برای احرام.

ب) به جای آوردن طواف و نماز طواف.

بنابراین نسبت به سایر اعمال هیچ مشکلی از این جهت ندارند، چون در آنها طهارت شرط نیست و اما وظیفه آنها نسبت به توقف در مسجد شجره برای احرام:

*چنانچه بتوانند در حال عبور محرم شوند، همین گونه عمل کنند.

*اگر نتوانند در حال عبور محرم شوند، در بیرون مسجد، محاذی مسجد یعنی دو سمت راست یا چپ آن محرم می شوند.

*و نیز می توانند با نذر پیش از میقات، مثلاً در مدینه محرم شوند.

و وظیفه آنان نسبت به طواف و نماز طواف نیز بدین شرح است:

*اگر بتوانند باید صبر کنند تا پاك شوند و این اعمال را بجا آورند.

*و اگر نتوانند صبر کنند باید برای این اعمال نایب بگیرند و در برخی از موارد نیز وظیفه آنها از حج تمتع به حج افراد مبدل می شود که تفصیل آنها در کتاب های فقهی آمده است.

۲. فراموشی برخی از اعمال و حکم اعاده یا قضای آنها

چنانچه عملی از اعمال عمره یا حج فراموش شود، اعمال بعدی بجای آورده شود، در برخی از موارد اعاده یا قضای همان عمل کافی است، ولی در برخی از موارد، اعمال مترتبه نیز باید اعاده شود. لذا به زائران توصیه شود چنانچه عملی را فراموش کردند یا متوجه شدند باطل بجا آوردند، حکم آن را جویا شوند و به وظیفه خود عمل کنند.

۲. مستحبات مکه

ایام اقامت در مکه از فرصت های طلایی و ارزشمند عمر انسان محسوب می شود که نباید این فرصت را بیهوده گذرانند یا به کارهای بی ارزش یا کم ارزش مصروف داشت.

به جز اعمالی که جزو واجبات عمره و حج شمرده می شود، برخی از کارها در مکه مکرمه مستحب است که به برخی از آنها اشاره می شود:

الف) تلاوت قرآن که تأکید بسیار شده و ختم قرآن در مکه فضیلت بسیار دارد.

ب) طواف مستحب، با همان شرایطی که در طواف واجب گفته شد با این تفاوت که نماز این طواف لازم نیست پشت مقام بجا آورده شود.

طواف مستحب را می توان برای خود یا به نیابت از شخص دیگر، اعم از زنده یا مرده، يك یا چند نفر بجا آورد.

ج) طواف وداع؛ در آخرین لحظات اقامت در مکه و پیش از بیرون رفتن از آن مستحب است طواف ودعا بجا آورند.

د) زیارت قبور اولیاء الهی از جمله قبر حضرت ابوطالب و خدیجه در قبرستان حجون و مولدالنبي(صلي الله عليه وآله) نزدیک مسجدالحرام و نماز در مساجد معروف مکه مثل مسجد جن و مسجدالرایة و...

جلسه بیست و دوم:

عمره مفرده

گاهی اوقات برخی از زائران پس از اتمام اعمال حج اقدام به انجام عمره مفرده می کنند، لذا در پایان این بحث مختصری از احکام عمره مفرده آورده می شود.

۱- تعریف عمره مفرده

عمره به معنای زیارت است و چون این نوع از عمره جدای از اعمال حج و خود به تنهایی اعمالی مستقل به شمار می رود آن را عمره مفرده نامیده اند.

۲- زمان عمره مفرده

عمره مفرده زمان خاصی ندارد و در طول سال هر وقت که انسان به مکه مکرمه مشرف شود می تواند عمره مفرده بجای آورد، ولی در برخی اوقات بجا آوردن عمره مفرده جایز نیست؛ مثل:

*پس از اعمال عمره تمتع و پیش از احرام حج، در فاصله تقصیر عمره تمتع و احرام حج.

*پس از اعمال منی و پیش از اعمال مکه.

*در فاصله کوتاه با عمره قبلی که تفصیل آن خواهد آمد.

۳. اعمال عمره مفرده

مجموع اعمال عمره مفرده هفت تاست و به این ترتیب بجا آورده می شود:

* احرام;

* طواف عمره;

* نماز طواف عمره;

* سعی بین صفا و مروه;

* تقصیر;

* طواف نساء;

* نماز طواف نساء.

۴. تفاوت های عمره تمتع با عمره مفرده

عمره تمتع - عمره مفرده

به نیت عمره تمتع بجا آورده می شود - به نیت عمره مفرده بجا آورده می شود

باید در یکی از میقات های پنج گانه محرم شود - باید در میقات یا أدنی الحل محرم شود

طواف نساء و نماز آن لازم نیست - طواف نساء و نماز آن لازم است

۵. استطاعت عمره مفرده (وجوب یا استحباب)

کسی که استطاعت حج را ندارد، ولی استطاعت عمره مفرده را دارد، بنابر فتوای مشهور فقها بجا آوردن عمره مفرده بر او واجب نیست، یعنی لازم نیست به عمره برود و کسی که حج واجب بجا نیاورده و به نیابت از دیگری به حج رفته، احتیاط مستحب است پس از اعمال حج عمره مفرده بجا آورد.

۶. عمره مفرده تکراری و فاصله دو عمره

نسبت به فاصله دو عمره مفرده چند نظر فقهی وجود دارد:

الف) حداقل يك ماه باید فاصله باشد و در کمتر از این فاصله رجاء می تواند بجا آورد.

ب) حداقل باید ده روز فاصله باشد.

ج) اگر دو عمره برای يك نفر نباشد، مثلاً یکی را برای خودش و دیگری را به نیابت شخص دیگری بجا آورد فاصله شرط نیست.

د) بین دو یا چند عمره فاصله شرط نیست.

۱)۱ .

شتر را مانند سایر حیوانات ذبح نمی کنند، یعنی نباید سر آن را برید و چهار رگ را قطع کرد، بلکه باید آن را «نَحَرَ» کنند، یعنی کارد یا وسیله آهنی تیزی در گودی گلوئی او فرو کنند.

جلسه هیجدهم :

احکام مسجد

۱- احکام مسجد

۱- نماز خواندن در مساجد مستحب است ، بلکه حاضر نشدن در مسجد خصوصاً برای همسایگان مسجد - در صورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد - مکروه است .

۲- تعطیل کردن مسجد مکروه است و مستحب است انسان نماز را در مسجدی بخواند که نمازگزار ندارد تا تعطیل نشود . از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است که - سه چیز در قیامت از مردم شکایت می کنند : اول مسجد متروکی که اهالی آنجا در آن نماز نمی خوانند . دوم : عالمی که بین عده ای جاهل قرار دارد و از او استفاده نمی کنند . سوم : قرآنی که متروک مانده و غبار گرفته است و آن را تلاوت نمی کنند .

۳- زیاد رفتن به مسجد مستحب است . از پیامبر اکرم (صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ) روایت شده که هر کس به مسجد رود از وقتی که روانه مسجد می شود تا به خانه برمی گردد ، برای هر قدم که برمی دارد ده حَسَنَه نوشته می شود .

۲- احکام نجس شدن مسجد

۱- نجس کردن زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار مسجد حرام است .

۲- احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند ، مگر آنکه واقف ، آن را جزو مسجد قرار نداده باشد .

۳. نجس کردن فرش مسجد نیز بنا بر احتیاط واجب حرام است .

۴. اگر مسجدی را غصب کنند و به جای آن ، خانه و مانند آن بسازند که دیگر به آن مسجد نگویند ، باز هم بنا بر احتیاط واجب نجس کردن آن حرام و تطهیر آن واجب است .

۲- خوابیدن در مسجد

خوابیدن در مسجد مکروه است و اگر بی احترامی به مسجد باشد جایز نیست .

۴- آداب حضور در مسجد

این کارها درباره مسجد مستحب است :

*زودتر از همه به مسجد رفتن و دیرتر از همه از مسجد بیرون آمدن

*چراغ مسجد را روشن کردن

*تمیز کردن مسجد

*هنگام وارد شدن ، ابتدا پای راست را داخل مسجد گذاشتن

*هنگام بیرون آمدن از مسجد اول پای چپ را بیرون گذاشتن

*خواندن دو رکعت نماز تحیت و احترام مسجد

*خوشبو کردن خود و پوشیدن بهترین لباسها برای رفتن به مسجد

۱۰۳

این کارها درباره مسجد مکروه است :

*عبور از مسجد ، به عنوان محل عبور ؛ بدون آنکه در آنجا نماز بخواند .

*انداختن آب دهان و بینی در مسجد و اگر بی احترامی باشد ، حرام است .

*خوابیدن در مسجد ، مگر در حال ناچاری .

*فریاد زدن در مسجد و صدا را بلند کردن ، مگر برای اذان .

*خرید و فروش در مسجد .

*سخن گفتن از امور دنیا .

*رفتن به مسجد ، براي کسی که سیر یا پیاز خورده و بوی دهانش مردم را آزار می دهد .

*همسایه مسجد اگر عذری نداشته باشد مکروه است در غیر مسجد نماز بخواند .

*مستحب است ، انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی شود ، غذا نخورد . در کارها با او مشورت نکند ، همسایه او نشود ، از او زن نگیرد و به او زن ندهد .

ترتیب اولیت مساجد برای نماز خواندن از نظر ثواب :

۱- مسجد الحرام .

۲- مسجد النبی (صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَآلِهِ .)

۳- مسجد کوفه .

۴- مسجد بیت المقدس .

۵- مسجد جامع هر شهر .

۶- مسجد محله .

۷- مسجد بازار .

*برای زنها نماز خواندن در خانه بهتر است ، ولی اگر بتوانند کاملاً خود را از

۱۰۴

نامحرم حفظ کنند ، بهتر است در مسجد نماز بخوانند .

*نماز در حرم امامان (عَلَیْهِمُ السَّلَام) مستحب ، بلکه بهتر از مسجد است و نماز در حرم امیرالمؤمنین (عَلَیْهِ السَّلَام) برابر دویست هزار نماز است .

۵- رعایت نکردن نظافت در مسجد

۱- برطرف کردن نجاست از مسجد واجب است و فرقی در این مسأله بین داخل ، سقف و پشت بام و حتی طرف داخل دیوار مسجد نیست . یعنی هر جای مسجد نجس شود باید تطهیر شود یا به گونه ای دیگر نجاست برطرف گردد .

۲- بنابر احتیاط واجب ، اگر طرف بیرون دیوار مسجد نجس شود ، برطرف کردن نجاست از آن واجب است ، مگر آنکه واقف طرف بیرون را جزو مسجد قرار نداده باشد .

۳- هنگامی که انسان از نجاست مسجد مطلع شد ، فوراً باید آن را تطهیر کند ، پس نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است .

۴- برطرف کردن نجاست از مسجد ، واجب کفایی است و اختصاص به کسی که مسجد را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده ندارد ، بلکه بر همه افرادی که می توانند مسجد را تطهیر کنند واجب است .

۵- اگر فرش مسجد نجس شود ، بنابر احتیاط واجب باید آن را تطهیر کنند ولی چنانچه به واسطه آب کشیدن خراب می شود و بریدن یا تراشیدن جای نجس بهتر است ، باید محل نجس را بتراشند یا ببرند و اگر کسی که می برد یا می تراشد خودش نجس کرده باشد ، باید آن را اصلاح کند .

۶- اگر انسان نتواند مسجد را تطهیر کند یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند ،

۱۰۵

تطهیر مسجد بر او واجب نیست ، ولی اگر بی احترامی به مسجد باشد ، بنابر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند آن را تطهیر کند ، اطلاع دهد .

۶- مسأله طهارت و نجاست در مسجد الحرام و مسجد النبی (صلی الله علیه وآله)

لزوم طهارت مسجدالحرام و مسجد النبی (صلی الله علیه وآله) با سایر مساجد و حرمت تنجیس آنها با سایر مساجد فرقی ندارد . ولی از آنجا که تطهیر مسجدین به ویژه مسجدالحرام به روش خاص صورت می پذیرد ، برخی از زائران نسبت به طهارت آن مکان های مقدس دچار تردید می شوند که جای این تردید نیست و جاهایی که یقین به نجس شدن آنها نباشد ، پاک است و پرهیز از آنها واجب نیست ، افزون بر آنکه به شهادت برخی از اهل اطلاع شیوه تطهیر آنها نیز صحیح است و مشکلی ندارد .

۷- رعایت طهارت و نجاست در مواقف و مشاعر

افزون بر اینکه احترام آن اماکن مقدس لازم است و بهتر است نظافت و طهارت آن اماکن را مراعات کنند برای تطهیر بدن و لباس نیز ممکن است به جهت کمبود امکانات نظافت و طهارت به طور کامل مراعات نشود که دقت در این گونه موارد برای پاک ماندن لباس احرام لازم است .

۱۰۶

جلسه نوزدهم :

احکام خرید و فروش

۱- احکام خرید و فروش .

از آنجا که در اسلام بیکاری و تبلی بسیار نکوهش شده و تلاش برای تحصیل مخارج زندگی ، واجب می باشد ، کسانی که بجز از راه خرید و فروش نتوانند مخارج خود را تأمین کنند ؛ یعنی تحصیل آن منحصر در همین راه

باشد و راه دیگری برایشان امکان نداشته باشد ، واجب است با خرید و فروش خرج زندگی خود را به دست آورند و محتاج به دیگران نشوند .

۱- فروختن و اجاره دادن خانه یا وسیله ای دیگر برای استفاده حرام ، حرام است .

۲- خرید و فروش ، نگهداری ، نوشتن ، خواندن و درس دادن کتاب و مجلات و نوارهای گمراه کننده حرام است ، مگر زمانی که برای هدفی صحیح باشد ، مثلاً برای پاسخ دادن به اشکال های آن

۳- مخلوط کردن جنسی که می فروشد با چیزی که ارزش ندارد و یا ارزش آن کمتر است ، حرام می باشد ؛ مثل آنکه روغن خوب را با غیر خوب یا شیر را با آب

۱۰۷

مخلوط کند و بفروشد (این عمل را غش در معامله می گویند .)

۴- جنس وقف شده را نمی توان فروخت ، مگر در صورتی که خراب شده باشد و قابل استفاده نباشد ، مانند بخاری نفتی مسجد که قابل استفاده برای مسجد نباشد .

۵- خرید و فروش خانه یا چیز دیگری که به کسی اجاره داده ، اشکال ندارد ولی استفاده آن در مدت اجاره برای کسی است که آن را اجاره کرده است .

۶- در معامله باید خصوصیات جنسی که خرید و فروش می کنند معلوم باشد ولی گفتن خصوصياتي که گفتن و نگفتن آنها تأثیری در میل و رغبت مردم نسبت به آن کالا ندارد ، لازم نیست .

۷- خرید و فروش دو کالای همجنس که با وزن یا پیمانه می فروشند به زیادت « ربا » و حرام است ؛ مثلاً يك تُن گندم بدهد و يك تن و ۲۰۰ کیلوگرم بگیرد . و همچنین کالا یا پولی را به کسی قرض بدهد و پس از مدتی زیادت بگیرد ؛ مثلاً یکصد هزار تومان قرض بدهد و پس از یکسال یکصد و بیست هزار تومان بگیرد .

۲- چگونگی فسخ معامله

در برخی از موارد فروشنده یا خریدار می توانند معامله را فسخ کنند که از جمله آنهاست :

*خریدار یا فروشنده گول خورده باشد .

*در هنگام معامله قرارداد کرده اند که تا مدت معینی ، هر دو یا یکی از آنها بتوانند معامله را بهم بزنند ؛ مثلاً هنگام خرید و فروش بگویند ، هرکس پشیمان شد تا سه روز دیگر می تواند پس بدهد .

۱۰۸

*کالایی که خریده است معیوب بوده و بعد از معامله بفهمد .

*فروشنده خصوصیاتی برای کالای خود بیان کرده و بعداً معلوم شود آنگونه نبوده است ؛ مثلاً بگوید این دفتر ۲۰۰ برگ است بعداً معلوم شود کمتر است .

اگر بعد از معامله عیب مال را بفهمد و فوراً آن را بهم نزند ، دیگر حق بهم زدن معامله را ندارد .

۲- خیار عیب

۱- اگر بعد از معامله عیب مال را بفهمد و فوراً معامله را فسخ نکند ، دیگر حق به هم زدن معامله را نخواهد داشت .

۲- هرگاه بعد از خریدن جنس ، عیب آن را بفهمد ، اگر چه فروشنده حاضر نباشد ، می تواند معامله را به هم بزند .

۳- در این موارد اگر خریدار بفهمد مال معیوب است حق فسخ ندارد .

*موقع خریدن ، عیب مال را بداند .

*به عیب مال راضی شود .

*وقت معامله بگوید : اگر مال عیبی داشت پس نمی دهم و تفاوت قیمت را هم نمی گیرم .

*فروشنده در وقت معامله بگوید : این مال را با هر عیبی که دارد می فروشم .

۴- اگر فروشنده هنگام معامله عیب کالا را معین کند و بگوید آن را با این عیب می فروشم ولی پس از معامله معلوم شود عیب دیگری هم دارد ، خریدار می تواند به خاطر عیبی که فروشنده معین نکرده کالا را پس دهد یا تفاوت قیمت بگیرد .

۵- در این موارد اگر خریدار بفهمد مال معیوب بوده فقط می تواند تفاوت

قیمت بگیرد ولی حق فسخ معامله را ندارد .

*بعد از معامله تغییری در کالا بدهد که مردم بگویند به طوری که خریداری و تحویل داشته شده باقی نمانده است .

*پس از انجام معامله بفهمد کالا معیوب است و تنها بر حق برگرداندن آن را ساقط کرده باشد .

*بعد از تحویل گرفتن کالا ، عیب دیگری در آن پیدا شود . بجز در حیوان که تا سه روز می تواند برگرداند .

۴- خیار عین

اگر خریدار قیمت جنس را نداند ، یا در وقت معامله غفلت کند و جنس را گرانتر از قیمت معمولی آن بخرد ، چنانچه به قدری گران خریده که مردم او را مغبون می دانند و به کمی و زیادی آن اهمیت می دهند ، اختیار فسخ معامله را دارد و همچنین نسبت به فروشنده .

۵. اقاله

اقاله ، فسخ طرفین قرارداد است ، به این معنی هر دو طرف بر فسخ قرارداد توافق کنند .

۱- اقاله در تمام عقود جاری می شود بجز در نکاح که نیاز به اجرای صیغه طلاق دارد .

۲- اگر یکی از طرفین درخواست فسخ قرارداد را داشته باشد و دیگری بپذیرد نیز اقاله تحقق می یابد .

۳- در خرید و فروش ، اقاله کردن آن هر چیزی اضافه بر قیمت معین شده یا

۱۱۰

کمتر از آن جایز نیست ، پس اگر مشتری اقاله کند با چیزی اضافه بر قیمت معین شده یا فروشنده اقاله کند به کمتر از آن قیمت باطل است و تأثیری ندارد .

۶- مجهول المالك

اگر مالی بر عهده انسان باشد ولی صاحبش را شناسد ، مثلاً پولی از کسی قرض گرفته و نمی داند طلبکار کیست و نمی تواند او را پیدا کند ، یا کالایی از دیگران نزد او باقی مانده مثلاً در مغازه یا تعمیرگاه یا ماشین او جا مانده و صاحبش را نمی شناسد ، باید از طرف صاحبش صدقه بدهد و احتیاط آن است که با اجازه حاکم شرع باشد .

۱۱۱

جلسه بیستم :

لقطه حرم

۱- اشیاء پیدا شده در محدوده حرم

۱- برداشتن چیزی که پیدا شده مکروه است .

۲- اگر چیزی پیدا کند ولی بر ندارد ، وظیفه خاصی بر عهده اش نمی آید .

۳- اگر چیزی پیدا کند و بر دارد احکام خاصی دارد به این شرح :

الف : اگر نشانه ای ندارد که به واسطه آن صاحبش معلوم نشود بنابراین احتیاط واجب از طرف صاحبش صدقه بدهد .

ب : اگر نشانه دارد :

۱- قیمت آن از ۱۲/۶ نخود نقره سکه دار کمتر است

*صاحبش معلوم باشد ؛ باید به او بدهد .

*صاحبش معلوم نباشد ؛ می تواند برای خودش بردارد .

۲- قیمت آن به ۱۲/۶ نخود نقره سکه دار می رسد ؛ باید تا يك سال اعلام کند پس اگر صاحبش پیدا شد ، به او بدهد و اگر صاحبش پیدا نشد ، می تواند :

۱۱۲

*برای خودش بردارد .

*برای صاحبش نگهداری کند تا پیدا شود .

*احتیاط مستحب است که از طرف صاحبش صدقه بدهد .

۳- در مواردی که برای پیدا شدن صاحبش باید اعلام کند ، تا يك هفته روزی يك مرتبه و بعد از آن تا يك سال هفته اي يك مرتبه در محل اجتماع مردم ؛ مانند بازار و محل نماز جماعت باید اعلام کند

۴- بنابر احتیاط واجب باید فوراً اعلام کند و تأخیر نیندازد .

۵- اگر می داند ، اعلام کردن فایده ندارد و یا از پیدا شدن صاحبش ناامید است ، اعلام لازم نیست .

۶- اگر بچه نابالغ چیزی پیدا کند ، سرپرست او (پدر یا جد) باید اعلام کند .

۲- اشیاء پیدا شده در مکه و مدینه

اگر در مدینه چیزی پیدا کند حکم آن با اشیاء پیدا شده سایر جاها فرقی ندارد که به تفصیل بیان شد ولی اگر در مکه و اطراف آن یعنی در منطقه حرم چیزی پیدا کند حکم آن بدین شرح است :

برداشتن آن کراهت شدید دارد و بلکه احتیاط دربرداشتن است ، و اگر برداشت و قیمتش به ۱۲/۶ نخود نقره سکه دار می رسد و صاحبش پیدا نشود می تواند از طرف صاحبش صدقه بدهد ، یا آن را برای صاحبش نگهداری کند ، ولی نمی تواند برای خودش بردارد .

۳- گم شدن کفش ها و کفش های بجای مانده

اگر کفش انسان را ببرند و کفش دیگری بجای آن مانده باشد ، مسأله چند

۱۱۳

صورت دارد :

۱- مي داند كفشي كه مانده ، مالِ كسي است كه كفش او را برده ، اگر از پيدا شدن صاحبش نااميد شود و يا پيدا كردن او برايش سخت باشد ، مي تواند آن را به جاي كفش خودش بردارد ، ولي اگر قيمت آن كفش بيشتر از قيمت كفش خودش باشد ، و از پيدا شدن صاحبش نااميد شود ، بايد ، با اجازه حاكم شرع از طرف او صدقه بدهد .

۲- احتمال مي دهد ، كفشي كه مانده ، مالِ كسي نيست كه كفش او را برده ؛ اگر بردارد بايد صاحبش را پيدا كند و اگر از پيدا شدن او نااميد شد ، از طرف وي به فقير صدقه بدهد (ولي بهتر است بر ندارد) .

۱۱۴

جلسه بيست و يكم :

احكام خوردني ها و آشاميدني ها

خداوند بزرگ براي استفاده انسان ها ، طبيعتِ زيبا و تمام حيوانات و ميوه ها و سبزيجات را در اختيار آنها قرار داده است ، تا از آنها براي خوردن و آشاميدن و پوشاك و مسكن و ساير نيازهاي خود به كار گيرند ، ولي براي حفظ جان انسانها و سلامتي جسم و روح آنها و بقاي نسلها و احترام به حقوق ديگران ، قوانين و مقرراتي قرار داده است كه در اين درس به برخي از آنچه كه در رابطه با خوراكي ها و آشاميدني هاست مي پردازيم :

۱- خوردن چيزي كه براي انسان ضرر دارد

خوردن چيزي كه براي انسان ضرر دارد حرام است ، مثلاً خوردن غذاي چرب براي مريضي كه غذاي چرب برايش ضرر دارد حرام است .

۲- خوردن خاك ، تربت

۱- خوردن گل حرام است .

۱۱۵

۲- خوردن كمّي از تربت سيدالشهدا (عليه السلام) براي شفا يافتن از بيماري اشكال ندارد .

۳- خوردن و آشاميدنِ چيز نجس حرام است .

۴- خوردن چيزي كه براي انسان ضرر دارد حرام است ، مثلاً خوردن غذاي چرب براي مريضي كه غذاي چرب برايش ضرر دارد حرام است .

۷- بر هر مسلماني واجب است مسلمان ديگري را كه نزديك است از گرسنگي يا نشنگي بميرد ، نان و آب داده و از مرگ نجات دهد .

۳- خوردن چیز نجس

از جمله مواردی که رعایت طهارت ضرورت دارد و پرهیز از نجاسات واجب است ، مسأله خوردن و آشامیدن است . خوردنی ها و آشامیدنی های انسان باید دارای این شرایط باشد : الف : پاک باشد ، ب : مباح باشد ، ج : حلال باشد ، د : برای سلامتی ضرر نداشته باشد .

۱- خوردن و آشامیدن چیز نجس حرام است و خوراندن عین نجس به اطفال حرام است ولی خوراندن غذای متنجس به اطفال حرام نیست .

۲- غذاهای غیر گوشتی ، که در کشورهای اسلامی تولید شده است ؛ اعم از سبزیجات ، حبوبات ، میوه ها و فرآورده های لبنی مانند : پنیر ، ماست ، کره ، خامه ، که از حیوان حلال گوشت گرفته می شود ، تخم مرغ و سایر پرندگان حلال گوشت ، نان ، بیسکویت ، شکلات ، آدامس ، شیرینی و سایر خوردنی هایی که از گوشت حیوان نیست ، پاک و خوردن آنها حلال است ، مگر آنکه انسان یقین کند نجس شده است . بنابر این مسأله چند صورت دارد :

*می داند که با بدن کافر تماس نداشته و به نحو دیگری نیز نجس نشده

۱۱۶

است ر پاک و حلال است .

*شک دارد نجس شده است یا نه ر پاک و حلال است .

*احتمال می دهد نجس شده باشد ولی یقین ندارد ر پاک و حلال است .

*می داند بر اثر تماس با بدن کافر یا به گونه ای دیگر نجس شده است رنجس و حرام است .

۴- چیزهایی که موقع غذا خوردن مستحب است :

۱- دست ها را قبل از غذا و پس از آن بشوید .

۲- در اول غذا « بسم الله » و در پایان ، « الحمد لله » بگوید .

۳- با دست راست غذا بخورد .

۴- لقمه را کوچک بردارد .

۵- غذا را خوب بجود .

۶- میوه را پیش از خوردن با آب بشوید .

۷- اگر چند نفر سر سفره نشسته اند ، هرکسی از غذای جلوی خودش بخورد .

۸- میزبان پیش از همه شروع به غذا خوردن کند و بعد از همه دست بکشد .

۵- مکروهات

۱- در حال سیري غذا خوردن

۲- پرخوري (زياد غذا خوردن)

۳- نگاه کردن به صورت ديگران هنگام غذا خوردن

۴- خوردن غذاي داغ

۵- فوت کردن به غذايي که مي خورد

۶- پاره کردن نان با کارد

۷- گذاشتن نان زیر ظرف غذا

۸- دور انداختن میوه ، پیش از آنکه کاملاً آن را بخورد .

۶- مستحبات آب آشامیدن

۱- در روز ، ایستاده آب بخورد .

۲- پیش از آشامیدن آب « بسم الله » و بعد از آن « الحمد لله » بگوید .

۳- به سه نفس آب بیاشامد .

۴- پس از آشامیدن آب ، حضرت امام حسين (عليه السلام) و خاندان و یاران او را یاد و قاتلان ایشان را لعن کند .

۷- مکروهات آب آشامیدن

۱- زياد آشامیدن

۲- آشامیدن آب بعد از غذاي چرب

۳- با دست چپ آب نوشیدن

۴- در شب ، ایستاده آب نوشیدن

جلسه بیست و دوم :

احکام نذر

۱- معنای نذر

نذر ، پیمانی است میان انسان و خدای خود برای انجام دادن یا ترك كاري یا پرداخت مالي ، و چون اكثر موارد نذر در زمان ما ، نذر مالي است و نذورات مردمی یکی از منابع مهم مالی کارهای خیر در جامعه ماست لذا احکام آن را در این بخش می آوریم :

۲- چگونگی نذر شرعی

- ۱- در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست انسان آن را به عربی بخواند ، پس اگر بگوید : « چنانچه مریض من خوب شود برای خدا بر من است که ده هزار تومان به فقیر بدهم » ، نذر او صحیح است .
- ۲- انسان کاری را می تواند نذر کند که انجام آن برایش ممکن باشد ، بنابراین کسی که مثلاً نمی تواند پیاده به حج برود ، اگر نذر کند که پیاده برود ، نذر او صحیح نیست .

۳- شرایط نذر کننده

نذر کننده باید مکلف و عاقل باشد و به اختیار و قصد خود نذر کند ، بنابراین ، نذر کسی که او را مجبور کرده اند ، یا در حال عصبانیت بی اختیار نذر کند صحیح نیست .

۴- نذر زن بدون اجازه شوهر

نذر زن بدون اجازه شوهر باطل است . برخی از فقها نیز نذر زن بدون اجازه شوهر را اگر منافات با حق شوهر نداشته باشد صحیح می دانند .

۵- نذر فرزند بدون اجازه پدر

برای نذر لازم نیست از پدر خود اجازه بگیرد و چنانچه بدون اجازه او هم نذر کند صحیح است .

۶- نذر برای کار حرام یا مکروه

متعلق نذر باید عملی راجح یعنی واجب یا مستحب یا ترك حرام یا مکروه باشد ، و به فتوای برخی از فقها امر مباح هم جایز است . بنابر این اگر نذر کند کار حرام یا مکروهی را انجام دهد ، صحیح نیست .

۷- نذر برای ترك کار واجب یا مستحب

همانگونه که گفته شد اگر نذر کند ، کار واجب یا مستحبی را ترك کند ، این نذر صحیح نیست .

۱۲۰

۸- چگونگی عمل به نذر

۱- اگر انسان نذر کند کاری را انجام دهد ، باید همانطور که نذر کرده عمل کند ، پس اگر نذر کند روز اول ماه روزه بگیرد ، چنانچه روز قبل یا بعد از آن بجا آورد ، کفایت نمی کند .

۲- اگر نذر کند که به فقیر معینی صدقه بدهد ، نمی تواند آن را به فقیر دیگری بدهد .

۳- اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان (علیهم السلام) برود ، چنانچه به زیارت امام دیگر برود ، کافی نیست و چنانچه به واسطه عذر نتواند آن امام را زیارت کند ، چیزی بر او واجب نیست .

۹- نذر مدت دار

مدت دار بودن نذر دو فرض دارد :

الف : نذر مشروط باشد و شرط آن مدت دار باشد به این معنا که اگر تا وقت معینی شرط محقق شد ؛ مثلاً حاجت او برآورده شد ، فلان کار را انجام می دهد و اگر تا آن موقع شرط محقق نشد ، عمل به نذر ، واجب نیست .

ب : عمل به نذر مدت معینی داشته باشد به این معنا که نذر می کند تا فلان موقع ، به نذر عمل می کند ، در این صورت اگر بدون عذر تا وقت معین به نذر عمل نکند ، تخلف نذر به حساب می آید و کفاره دارد .

۱۰- نذورات نسبت به حرم ها و اماکن دینی

۱- اگر برای حرم یکی از امامان (علیهم السلام) یا امامزادگان چیزی نذر کند ، باید آن را به مصارف حرم برساند ، از قبیل فرش ، پرده و روشنایی .

۱۲۱

۲- اگر برای خود امام (علیه السلام) یا امامزاده چیزی نذر کند ، چنانچه مصرف معینی را قصد کرده ، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده ، باید به فقیران و زائران بدهد و یا مسجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به امام (علیه السلام) هدیه کند .

۱۲۲

جلسه بیست و سوم :

احکام قسم خوردن

۱- قسم شرعي

اگر کسی به یکی از اسامی خداوند عالم؛ مانند «خدا» و «الله» قسم بخورد که کاری را انجام دهد یا ترک کند؛ مثلاً سوگند بخورد که روزه بگیرد یا سیگار نکشد، واجب است به آن عمل کند. این قسم «انشائی» است و نوع دیگر آن قسم «اخباری» است.

۲- شرایط قسم

کسی که قسم می خورد باید این شرایط را داشته باشد:

*بالغ و عاقل باشد.

*از روی قصد و اختیار قسم بخورد.

*اگر می خواهد نسبت به مال قسم بخورد، حاکم شرع او را از تصرف اموالش ممنوع نکرده باشد.

۱۳۳

۳- قسم بدون اجازه پدر

اگر فرزند بدون اجازه پدر قسم بخورد صحیح است؛ یعنی قسم، مشروط به اجازه نیست و قسم زن نیز اگر منافات با حق شوهر نداشته باشد نیاز به اجازه او ندارد.

۴- كفاره عمل نکردن به قسم

اگر عمداً به سوگندی که خورده است عمل نکند، باید كفاره بدهد و كفاره آن یکی از این سه چیز است:

*آزاد کردن يك برده

*سیر کردن ده فقیر

*پوشاندن ده فقیر

کسی که قسم می خورد، - چه از گذشته خبر دهد، یا برای آینده باشد - اگر حرف او راست باشد، قسم خوردن او مکروه است و اگر دروغ باشد، حرام و از گناهان بزرگ است.

قسم اخباری

اگر انسان برای خبری که می دهد و مطلبی را به اطلاع دیگران می رساند قسم بخورد، چنانچه آن مطلب دروغ باشد، حرام است و اگر راست باشد قسم خوردن مکروه است.

جلسه بیست و چهارم:

امر به معروف و نهی از منکر

هر انسانی نسبت به کارهای ناپسندی که در جامعه انجام می‌پذیرد و کارهای نیک و پسندیده‌ای که ترک می‌شود، مسئولیت دارد، بنابراین اگر کار واجبی ترک شود و یا حرامی اتفاق بیفتد، سکوت و بی‌تفاوتی در مقابل آن جایز نیست، و تمام افراد جامعه باید برای برپایی «واجب» و جلوگیری از «حرام» اقدام کنند، که این عمل، «امر به معروف» و «نهی از منکر» است.

۱. اهمیت امر به معروف و نهی از منکر

علاوه بر آیات بسیار زیادی که در قرآن درباره امر به معروف و اهمیت و آثار آن وارد شده، در برخی از سخنان امامان معصوم (علیهم السلام) چنین آمده است:

«امر به معروف و نهی از منکر» از مهمترین واجبات و شریفترین آنهاست.

* واجبات دینی به سبب «امر به معروف و نهی از منکر» استوار می‌گردد.

«امر به معروف و نهی از منکر» از ضروریات دین است و کسی که آن را منکر شود کافر است.

۱۲۵

* اگر مردم امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند، برکت گرفته می‌شود و دعاها مستجاب نمی‌گردد.

۲. تعریف معروف و منکر

در احکام دین، به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می‌شود. بنابراین واداشتن افراد جامعه به انجام کارهای واجب و مستحب «امر به معروف» و بازداشتن آنها از کارهای حرام و مکروه «نهی از منکر» است.

۳. وجوب امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، واجب کفایی است که اگر به قدر کفایت به انجام آن اقدام کنند، از دیگران ساقط می‌شود و اگر همه کس آن را ترک کرده باشند، چنانچه شرایط آن موجود باشد، همه آنها ترک واجب کرده اند.

۴. مراتب امر بمعروف و نهی از منکر

۱- در مرتبه اول، با معصیت کار به گونه‌ای برخورد شود که بفهمد این طرز رفتار، به خاطر انجام گناه است؛ مثلاً از او روی گرداند یا با چهره عبوس و برافروخته با او برخورد کند، یا با او رفت و آمد نکند.

۲- در مرتبه بعد، او را با زبان، امر و نهی کند؛ یعنی به او بگوید و دستور دهد.

۳- مرتبه سوم، استفاده از زور برای جلوگیری از منکر و برپایی واجب است؛ یعنی زدن گناهکار.

به چگونگی اجرای مرتبه سوم امر به معروف و نهی از منکر چنین نگاشته اند :

«با توجه به اینکه در زمان قدرت حکومت اسلامي ، امکان ارجاع مرتبه سوم از امر به معروف و نهی از منکر به قوه قضائیه و نیروی انتظامی وجود دارد ، بویژه در مواردی که جلوگیری از منکر ، متوقف بر تصرف در اموال مرتکب شونده می باشد ، یا لازم است تعزیر شود یا او را زندانی کنند ، بر مکلفین واجب است در امر به معروف و نهی از منکر به دو مرتبه اول اکتفا کنند و در صورتی که اثر نکرد و نیاز به توسل و زور وجود داشت ، مسئله را به نیروهای انتظامی و قضایی ارجاع دهند .

۵- شرایط امر بمعروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر با وجود برخی شرایط ، واجب می باشد و در صورت نبود آنها ، تکلیف ساقط است و آن شرایط عبارت است از :

۱- کسی که امر یا نهی می کند ، بداند آنچه را که دیگری انجام می دهد حرام است و آنچه را ترك کرده ، واجب است ، پس هرکسی که نمی داند این عمل که او انجام می دهد حرام است یا نه ؟ جلوگیری واجب نیست .

۲- احتمال بدهد امر یا نهی او تأثیر دارد ، بنابراین می داند تأثیر ندارد ، یا شك دارد ، امر و نهی واجب نیست .

۳- شخص گناهکار اصرار بر ادامه کار خود داشته باشد ، پس اگر معلوم شود ، گناهکار بنای ترك عمل را دارد و دوباره تکرار نمی کند و یا موفق به تکرار نمی شود ، امر و نهی واجب نیست .

۴- امر و نهی ، سبب ضرر جانی یا آبرویی یا ضرر مالی قابل توجه ، به خودش یا نزدیکان و یاران و همراهان و یا سایر مؤمنان نباشد .

۶- وظیفه زائران در رابطه با تخلفات رفتاری موسم

سزاوار است ، کسی که به معروف امر می کند و از منکر جلوگیری می کند :

*مانند طبیعی دلسوز و پدری مهربان باشد .

*قصد خود را خالص کند و تنها برای رضای خداوند اقدام کند ، و عمل خود را از هرگونه برتری جویی پاک کند .

*خود را پاک و منزّه نداند ، چه بسا همان شخصی که اکنون خطایی از او سرزده است ، دارای صفات پسندیده ای باشد که مورد محبت الهی است ، هرچند این عمل او هم اکنون ناپسند و مورد غضب الهی باشد .

جلسه بیست و پنجم :

احکام نماز جمعه

۱- اهمیت نماز جمعه

یکی از اجتماعات هفتگی مسلمانان « نماز جمعه » است ، و نمازگزاران در روز جمعه می توانند به جای نماز ظهر ، نماز جمعه بخوانند .

امام خمینی (رحمه الله) در اهمیت نماز جمعه چنین نگاشته اند :

«نماز جمعه و دو خطبه آن ، مانند حج و نماز عید فطر و قربان ، از مراسم بزرگ مسلمانان است ، ولی متأسفانه ، مسلمانان از وظایف مهم سیاسی این عبادت ، غافل و ناآگاهند ، در صورتی که انسانی ، با اندک مطالعه و دقت در احکام کشوری ، سیاسی ، اجتماعی و اقتصادی اسلام در می یابد که اسلام دین سیاست است و کسی که دین را از سیاست جدا می داند ، نادانی است که نه اسلام را می شناسد و نه سیاست را .»

۲- شرایط صحیح بودن نماز جمعه

۱- تمام شرایطی که در نماز جماعت باید رعایت شود ، در نماز جمعه هم

معتبر است .

۲- باید به جماعت برگزار شود و فردا صحیح نیست .

۳- حداقل تعداد افراد برای برپایی نماز جمعه ، پنج نفر می باشد ؛ یعنی يك نفر امام ، و چهار نفر مأموم .

۴- بین دو نماز جمعه ، حداقل باید يك فرسخ فاصله باشد .

۳- واجبات نماز جمعه

نماز جمعه دو رکعت است ، مانند نماز صبح ، ولی دو خطبه دارد که توسط امام جمعه ، قبل از نماز ایراد می شود .

۴- مستحبات نماز جمعه

۱- خواندن حمد و سوره با صدای بلند (توسط امام جمعه) .

۲- خواندن سوره « جمعه » بعد از حمد ، در رکعت اول (توسط امام جمعه .)

۳- خواندن سوره « منافقون » پس از حمد در رکعت دوم (توسط امام جمعه .)

۴- خواندن دو قنوت ، يکي در رکعت اول ، پيش از رکوع ، ديگري در رکعت دوم ، پس از رکوع .

۵- وظیفه نمازگزاران جمعه

۱- بنابر احتیاط واجب باید به خطبه ها گوش دهند .

۲- احتیاط مستحب است از سخن گفتن بپرهیزند ، و چنانچه سخن گفتن ، سبب از بین رفتن فایده خطبه ها و یا گوش ندادن به آنها شود ، ترك آن واجب است .

۱۳۰

۳- احتیاط مستحب است ، شنوندگان ، هنگام ایراد خطبه ها ، روبه امام جمعه بنشینند ، و بیش از مقداري که در نماز اجازه داده شده ، به اطراف نگاه نکنند .

۶- آداب روز جمعه

شب و روز جمعه داراي اهميت و فضيلت خاصي است ، اعمال خير نيز در اين شب و روز از ثواب بيشتري برخوردار است . علاوه بر آداب که تحت عنوان « آمادگي براي نماز جمعه » گفته شد موارد ذيل در روز جمعه مستحب است :

۱- زيارت امام حسين (عليه السلام) ؛

۲- زيارت امام زمان (عج) که زيارت نامه خاصي نيز براي اين روز وارد شده است ؛

۳- خواندن دعاي ندبه ؛

۴- صلوات بر محمد و آل محمد ؛ هزار مرتبه و در روزهاي ديگر صد مرتبه .

۵- صدقه دادن به فقرا ؛

۶- هديه دادن به خانواده ؛

۷- آموختن مسائل ديني و معارف اسلامي ؛

۸- زيارت قبور مؤمنان ؛

۹- خوردن انار ؛

۱۰. خواندن دعای سمات در آخر روز جمعه .

۱۱. غسل جمعه . این غسل ثواب بسیار زیادی دارد و وقت آن تا ظهر روز جمعه است و چنانچه انسان تا ظهر موفق نشد ، بعد از ظهر نیز می تواند انجام دهد .

۱۳۱

جلسه ویژه خواهران :

اقسام غسل

۱. غسل حیض

غسل حیض (قاعدگی)

زمانی که خونریزی قاعدگی قطع شود ، زن باید برای نماز و سایر کارهایی که نیاز به طهارت دارد غسل کند .

نشانه های خون حیض

*قبل از بلوغ دیده نمی شود و اگر دختری قبل از بلوغ خونی ببیند حکم حیض ندارد^(۱) .

*زن های سیده پس از ۶۰ سالگی و زن های غیر سیده پس از ۵۰ سالگی ،^(۲)

۱. ممکن است دختری بالغ باشد ولی خونریزی قاعدگی نداشته باشد چون وراثت و تغذیه و آب و هوا هم در این مسأله تأثیر دارد ، چنانچه امروزه معمولاً نخستین خونریزی دخترها در سنین ۱۲ یا ۱۳ سالگی می باشد .

۲. به فتوای برخی از فقهاء ، زن های سیده و غیر سیده پس از ۶۰ سالگی یائسه می شوند .

۱۳۲

خون حیض نمی بینند و چنانچه پس از آن سنین خونی ببینند حکم حیض ندارد .

*دوره قاعدگی کمتر از سه روز نیست ، پس اگر جریان خون قبل از سه روز قطع شود حکم حیض ندارد .

*دوره قاعدگی بیش از ده روز طول نمی کشد و چنانچه خونریزی بیش از ده روز طول بکشد ، پس از ده روز حکم حیض ندارد .

*خونریزی در سه روز اول به طور مستمر می باشد - هرچند در داخل ، خون باشد و بیرون نیاید - پس اگر مثلاً دو روز خون ببیند سپس بطور کامل قطع شود و یک روز دیگر دوباره خون ببیند ، از آغاز ، حیض نبوده است .

*فاصله دو حیض حداقل ده روز می باشد ، پس اگر بعد از تمام شدن دوره قاعدگی قبل از آنکه ده روز فاصله شود خون ببیند ، خون دوم حکم حیض ندارد .

*خون حیض معمولاً غلیظ و گرم و پررنگ است و با فشار و کمی سوزش می آید .

احکام دوران قاعدگی

۱- در مدت قاعدگی ، این کارها بر بانوان حرام است :

*نماز و طواف کعبه

*کارهایی که بر جنب حرام است ؛ مانند توقف در مسجد .

آمیزش با همسر ، برای زن و مرد ، هر دو حرام است .

۲- در ایام قاعدگی نماز و روزه بر زن واجب نیست ، و نمازها قضا ندارد ولی قضای روزه های واجب را باید پس از ماه مبارک رمضان بجا آورد .

۳- خوردن قرص در ایام حج یا بعضی مواقع که زن ها میل دارند عادت ماهیانه نداشته باشند در صورت مضر نبودن اشکال ندارد .

وظیفه زن ، هنگام شروع خونریزی

ش	چگونگی جریان خون	وظیفه
۱	تاکنون خونریزی قاعدگی نداشته ، مانند دختری که خونریزش برای اولین مرتبه شروع شده . (مبتدئه)	
۲	اولین خونریزی قاعدگی او نیست ولی هنوز عادت منظمی پیدا نکرده است . (مضطربه)	
۳	خونریزی قاعدگی او از نظر تعداد روزها منظم است مثلاً همیشه پس از ۵ روز خونریزی پاک می شود ولی از نظر وقت شروع خونریزی منظم نشده است . (عدویه)	در این سه صورت از ابتدای خونریزی اگر نشانه های خون قاعدگی را دارد ، یا یقین کند تا سه روز طول می کشد باید آن را حیض به حساب آورد و به احکام آن عمل کند .
۴	خونریزی قاعدگی از نظر تعداد روزها منظم نیست ؛ مثلاً گاهی پس از ۵ روز خونریزی پاک می شود و گاهی پس از ۶ روز ، ولی از نظر وقت شروع خونریزی منظم است ؛ مثلاً همیشه ۲۵ روز پس از پاک شدن دوباره خونریزی شروع می شود . (وقتیه)	
۵	خونریزی قاعدگی او هم از نظر تعداد روزها و هم از نظر وقت شروع خونریزی شروع می شود و پس از ۵ روز قطع می گردد . (وقتیه عدویه)	در این دو صورت ، چون وقت شروع خونریزی مشخص است ، از ابتدای شروع باید آن را حیض به حساب آورد و به احکام آن عمل کند .

۶	عادت منظمي در خونريزي داشته است ولي اکنون آن را فراموش کرده است . (ناسیه)	اگر نشانه هاي خون قاعدگي را دارد يا يقين کند که ۳ روز طول مي کشد ، بايد آن را حيض به حساب آورد و به احکام آن عمل کند .
---	---	--

۲. غسل استحاضه و اقسام آن - قليله - متوسطه - کثيره

استحاضه

يکي ديگر از خون هايي که گاهي اوقات از رحم دختر يا زن بيرون مي آيد « استحاضه » است . خون استحاضه معمولاً زرد رنگ و سرد است و بدون فشار و سوزش بيرون مي آيد و غليظ نيست ولي ممکن است گاهي ، پررنگ و گرم و غليظ باشد و با فشار بيرون آيد .

« به زني که خونريزي استحاضه دارد ، مُستحاضه گویند » .

اقسام استحاضه

خون استحاضه براساس کمي و زيادي آن ، به سه دسته تقسيم مي شود : قليله ، متوسطه و کثيره . بر پايه اين تقسيم ، وظيفه زن نيز متفاوت است .

۳. وظيفات مستحاضه نسبت به نماز و طواف

وظيفه مستحاضه قليله

اگر جريان خون تنها يك طرف پنبه را آلوده کرده باشد و به درون آن نفوذ کرده ولي از طرف ديگر ظاهر نشده ، قليله است و زن بايد براي نماز بدن را تطهير کرده و بنابر احتياط واجب پنبه را عوض کند و وضو بگيرد . بنابر اين استحاضه قليله غسل ندارد .

وظيفه مستحاضه متوسطه

اگر خونريزي به قدری است که به درون پنبه نفوذ کرده و از طرف ديگر آن ظاهر شده ولي لباس يا پارچه روي پنبه را آلوده نکرده باشد ، استحاضه متوسطه است و زن بايد براي نماز افزون بر وظيفي که براي قليله گفته شد ، براي آن نمازي که قبل از آن يا در بين آن مستحاضه شده است غسل کند و تا زماني که

خونريزي مستحاضه متوسطه ادامه دارد هر روز قبل از نماز صبح غسل کند . بنابر اين ، در استحاضه متوسطه در هر شبانه روز يك غسل کافي است ، اما پس از قطع خونريزي نيز بايد غسل کند .

وظيفه مستحاضه کثيره

اگر خونریزی به قدری است که به پنبه نفوذ کرده و از طرف دیگر آن ظاهر شده و لباس یا پارچه روی پنبه را آلوده کرده ، استحاضه کثیره است و زن باید برای هر نماز علاوه بر وظایفی که برای قلیله گفته شد ، دستمال را عوض کند یا آب بکشد و غسلی هم انجام دهد ولی اگر نماز ظهر و عصر را با هم بخواند و فاصله نیندازد ، يك غسل برای هر دو کافی است و همچنین برای نماز مغرب و عشا .

چند مسأله :

۱- مستحاضه متوسطه و کثیره نیز باید پس از قطع خونریزی غسل کنند .

۲- غسل استحاضه با سایر غسل ها تفاوتی ندارد مگر در نیت .

۳- با غسل استحاضه نمی توان نماز خواند ، بلکه باید به علاوه غسل وضو هم بگیرد .

۴- وظایف بانوان هنگام حیض و نفاس در رابطه با نماز - روزه و طواف

اگر زن در ایام عادت ماهانه ، طواف بجا آورد باطل است .

طهارت از حدث شرط طواف مستحبی نیست ، ولی زن حیض و نفساء چون نباید به مسجدالحرام وارد شوند ، نمی توانند طواف مستحبی بجا آورند .

اگر سهواً یا از روی غفلت و یا به جهت ندانستن مسأله ، طواف را بیوضو یا با

۱۳۶

حال جنابت یا حیض یا نفاس بجا آورد ، باطل است .

اگر زنی قبل از احرام یا هنگام احرام و در بین اعمال عمره یا حج حیض شود ، وظایف خاصی دارد ، که در مناسك حج آمده است ، به آنها مراجعه کند و یا از روحانی کاروان سؤال نماید .

مستحاضه قلیله برای انجام طواف واجب و نماز آن ، باید مانند نمازهای یومیه ، بدن و لباس را تطهیر کند و وضو هم بگیرد .

مستحاضه متوسطه ، به علاوه کارهای قلیله ، باید برای طواف و نماز طواف ، غسل استحاضه انجام دهد ، و بنابر احتیاط واجب ، به غسلی که برای انجام نمازهای یومیه بجا آورده اکتفا نکند .

مستحاضه کثیره باید تمام وظایفی که برای نماز یومیه انجام می دهد ، برای طواف واجب و نماز آن نیز جداگانه انجام دهد ، و احتیاط واجب آن است به وظایفی که برای نمازهای یومیه انجام داده اکتفا نکند .

بخش دوم : مناسك عمره و حج

۱۳۹

آمادگی برای سفر

سفر به مکه مکرمه برای عمره و حج اهمیت بسیار زیادی دارد که بدون آمادگی لازم اقدام به آن شایسته نیست . آمادگی و توانایی مالی و بدنی و باز بودن راه جزو شرایط شرعی و استطاعت لازم برای این سفر است . افزون بر آن ، شناخت وظایفی که باید به آن عمل کنند و محرماتی که از آن بپرهیزند و معرفتی که پیدا کنند و کمالاتی که به دست آورند نیز لازم است . گذشته از این امور برخی از آمادگی ها که جنبه فقهی و شرعی دارد و پیش از سفر باید به آنها اقدام کرد ، در این مقال آورده می شود .

۱- لوازم مورد نیاز برای احرام

*لباس احرام

تهیه لباس احرام بهیژه برای کسانی که در بدو ورود برای اعمال به میقات می روند یا به اصطلاح « مدینه بعد » هستند ، از جمله اموری است که پیش از سفر باید اقدام کرد . در این امر ، هرچند وظیفه مردان و زنان با هم تفاوت دارد ، ولی

۱۴۰

شرایط عمومی لباس احرام برای هردو گروه داشتن شرایط لباس نماز است ، یعنی همان ویژگی ها که لباس نماز دارد ، لباس احرام نیز باید داشته باشد ؛ یعنی : مباح باشد ، پاک باشد ، از اجزاء مردار و حیوان حرام گوشت نباشد ، به مقدار لازم بدن را بپوشاند ، نازک و بدن نما نباشد و . . .

علاوه بر این شرایط ، لباس احرام مردان نباید دوخته باشد ، حتی به شکل لباس های معمولی نیز نباشد ، بلکه به صورت دو تکه پارچه ندوخته یا حوله است که یکی را به کمر می بندند و دیگری را بر دوش می افکنند .

چون در حال احرام ، استفاده از هرگونه عطر و بوی خوش حرام است ، لباس احرام نیز نباید خوشبو باشد ، لذا پیش از سفر این لباس را جایی که معطر است نگذارند تا هنگام احرام بوی خوش نداشته باشد .

*دمپایی و کفش بانوان

مردان در حال احرام نباید کفش بپوشند ، بلکه پوشیدن هرچیزی که تمام روی پا را بگیرد جایز نیست ، لذا برای حال احرام باید دمپایی مناسبی که تمام روی پا را نمی پوشاند تهیه کنند و این نیز چون در حال احرام پوشیده می شود ، باید برخی از شرایط لباس احرام را داشته باشد ، یعنی پاک و مباح باشد و از چرم حیوان حرام گوشت یا مردار تهیه نشده باشد .

کفش بانوان در حال احرام نیز باید این شرایط را داشته باشد .

*همیان

هميان ، كمربند پهنی است كه مردان در حال احرام بر كمربند مي بندند ، كه براي نگه داشتن حوله احرامي و نگهداري پول و لوازم ديگر از آن استفاده مي شود . دوخته بودن هميان ، حتي براي مردان اشكال ندارد .

***لوازم متفرقه**

داشتن ناخن گير يا قيچي براي تقصير ، تسبيح براي گفتن ذكر (چون در بسياري از اعمال عمره و حج اذكار مكرر وجود دارد) و نيز كتاب مختصر مناسك و دعا نيز مناسب است .

۲- تصحيح نماز

هرچند نماز را هميشه بايد صحيح خواند و تصحيح نماز از وظايف هميشگي نمازگزار است ، ولي از آن جا كه در مجموعه اعمال عمره و حج سه نماز واجب وجود دارد و اين نمازها نيز مانند ساير نمازهاي واجب داراي اهميت زيادي است ، افزون بر اين كه غلط خواندن آنها ممكن است موجب بطلان اعمال عمره و حج بشود و پيامدهايي نيز به دنبال خواهد داشت ، بنا بر اين ضرورت تصحيح نماز پيش از سفر دوچندان خواهد بود . لذا بر زائران عزيز لازم است كه نماز خود را بر عالم محل ، يا روحاني كاروان عرضه كنند و چنان چه اشكالي داشت ، برطرف گردد .

نمازهاي واجب اين سفر عبارتند از :

- نماز طواف عمره تمتع ؛

- نماز طواف حج ؛

- نماز طواف نساء ؛

و چنان چه عمره مفرده نيز به جا آورد ، آن هم دو نماز دارد ؛ يكي نماز طواف عمره مفرده و دوم نماز طواف نساء .

۲- حسابرسي اموال

همان گونه كه پيشتر گفته شد ، لباس احرام بايد مباح باشد و قرياني نيز اين چنين است ، بلكه هرچه در اين سفر خرج مي شود از مال حلال باشد ، هرچند زائران خانه خدا ، به طور غالب افراد تلاش گري هستند و با كار و دريافت مزد حلال و پس انداز مازاد بر مخارج سال براي اين سفر ثبت نام کرده اند و هرگز مالي كه غصبي باشد ندارند ، ولي گاهي بر اثر برخي كوتاهي ها وجوه شرعي واجب مثل خمس و زكات را نپرداخته اند كه لازم است پيش از سفر به اين امر مهم توجه داشته باشند و چنان چه تاكنون حسابرسي اموال نداشته اند با مراجعه به دفتر مرجع تقليد خود يا نماينده وي يا لاقل به روحاني كاروان مراجعه و نسبت به اين مسأله اقدام كنند و چنان چه چيزي باعث خمس يا زكات يا ساير وجوه شرعي بدهكار شدند بپردازند و با خيالي آسوده به

این سفر اقدام کنند . و چنان چه بدهی آنها زیاد باشد ، که اکنون قدرت پرداخت همه آن را نداشته باشند ، می توانند مهلت بگیرند و در آینده بپردازند .

یادآوری می شود کسانی که حساب خمس دارند و از درآمد بین سال پول ثبت نامی را پرداخته اند ، به فتوای بسیاری از مراجع معظم تقلید ، پول ثبت نامی نیز مشمول خمس است .

۴. شرایط استطاعت

یکی از سؤالات مهم درباره حج ، آن است که برچه کسانی حج واجب است و یکی از مسائل مهم در این اعمال ، نیت است . برای روشن شدن پاسخ این دو سؤال بحث استطاعت باید تبیین شود ، یعنی اگر شرایط استطاعت موجود باشد ، حج بر آنها واجب است و باید به نیت حج واجب یا « حجة الاسلام » به جا آورند

۱۴۳

وچنان چه آن شرایط موجود نباشد ، واجب نیست و به نیت مستحب به جا می آورند و می توانند به نیابت دیگری انجام دهند .

اقسام استطاعت

- مالی

- بدنی (صحت و توانایی)

- طریقی (باز بودن و امنیت راه)

- زمانی (داشتن وقت کافی)

استطاعت مالی نیز به امور ذیل حاصل می شود :

- داشتن مخارج حج (رفت و برگشت و مخارج دیگر)

- داشتن ضروریات زندگی ، مانند خانه مسکونی ، وسیله سواری ، لوازم منزل ، پوشاک ، ابزار و سایر نیازمندی ها

- داشتن شغل یا ملک یا راه درآمد دیگری که پس از برگشت مجبور نشود به سختی زندگی کند .

۵. نیابت

مسائل مربوط به نیابت پیش از سفر باید مراعات شود ، چون کسی که شرایط نداشته باشد ، از آغاز نمی تواند و نباید نیابت دیگری را در عمره و حج بپذیرد .

شرایط نیابت

- حج واجب برعهده نایب نباشد ؛

- عذري از انجام اعمال عمره و حج نداشته باشد ، مثلاً نمازش غلط نباشد به طوري که نتواند تصحيح کند ؛

- با مناسك حج آشنائي داشته باشد .

جلسه دوم :

عمره و حج تمتع

۱- معنای حج و عمره

حج به معنای قصد و عمره به معنای زیارت است ، ولي در اصطلاح فقه ، بجای آوردن اعمال خاصی در مکه و اطراف آن است که در جلسات آینده تفصیل آنها خواهد آمد .

۲- چرا حج تمتع به این نام نامیده می شود ؟

حج تمتع نوعی از حج است که وظیفه افراد بیرون از مکه که از فاصله ۱۶ فرسخ یا بیشتر می آیند می باشد و علت نامگذاری آن این است که تمتع به معنای لذت بردن ، بهره مند شدن است و چون در این نوع از عمره و حج در مدتی که انسان از احرام عمره خارج می شود تا زمانی که بار دیگر برای حج محرم می شود کارهایی که به سبب احرام حرام شده بود از جمله زن و مرد بر یکدیگر حلال می شود .

۳- فهرست اعمال عمره و حج

آن چه زائران ایرانی و کسانی که از بیرون مکه می آیند در ماه های حج انجام می دهند دو بخش است :

- عمره تمتع

- حج تمتع

فهرست اعمال عمره تمتع بدین شرح است :

- احرام ؛ در میقات ؛ مثلاً مسجد شجره یا جحفه

- طواف ؛ در مسجدالحرام به دور کعبه

- نماز طواف ؛ دو رکعت ، در مسجدالحرام ، پشت مقام ابراهیم

- سعي ؛ بين صفا و مروه ، پيمودن هفت مرتبه فاصله بين صفا و مروه

- تقصير ؛ کوتاه کردن قدری از مو و ناخن

۴- فهرست اعمال حج تمتع

- احرام ؛ در شهر مکه ، پيش از ظهر روز نهم ذي حجه

- وقوف در عرفات ؛ از ظهر روز نهم ذي حجه تا مغرب آن روز

- وقوف در مشعرالحرام ؛ شب عيد قربان (دهم ذي حجه)

- رمي جمره عقبه ؛ سنگ زدن به آخرين جمره در منا ، روز عيد قربان

- قرباني ؛ ذبح يك گوسفند يا گاو يا شتر در روز عيد قربان

- حلق (تراشیدن سر) يا تقصير ، در روز عيد قربان در منا

- بيتوته ؛ ماندن شب هاي يازدهم و دوازدهم ذي حجه در منا

- طواف حج ؛ هفت دور طواف كعبه به نيت طواف حج

- نماز طواف حج ؛ دو ركعت نماز پشت مقام ابراهيم ، پس از طواف

۱۴۶

- سعي ؛ هفت شوط سعي بين صفا و مروه

- طواف نساء ؛ هفت دور طواف به گرد كعبه به نيت طواف نساء

- نماز طواف نساء ؛ دو ركعت نماز پشت مقام ابراهيم به نيت نماز طواف نساء

اين فهرست اعمالی بود که زائران بيت الله الحرام به عنوان اعمال عمره تمتع و حج تمتع بجا مي آورند که هريك احكام و آداب خاص دارد که در درس هاي آينده خواهد آمد .

يادآوري اين نکته لازم است که اين اعمال دشوار نيست ، ولي دقيق است و چنان چه احكام و مناسك آن به دقت فرا گرفته شود به راحتی مي توان به آنها عمل کرد ؛ ان شاءالله .

۱۴۷

جلسه سوم :

احرام عمره تمتّع

اولین عمل از اعمال عمره و حج ، احرام است . احرام ، مستحبات و واجباتی دارد که در این بخش به طور اختصار به آنها می پردازیم .

۱- پیش از احرام

مستحبات :

- از اول ماه ذي القعدة و اگر از این تاریخ نتوانست ، از اول ذي الحجة ، موی سر و صورتش را کوتاه نکند .
- پیش از احرام بدن خود را پاکیزه کند و ناخن و شارب خود را بگیرد .
- پیش از احرام در میقات غسل کند .
- یادآوری :** چنان چه نتواند در میقات غسل کند یا خوف آن داشته باشد که در آن جا نتواند غسل کند ، می تواند ، پیش از میقات ، مثلاً در مدینه غسل کند .

۲- هنگام احرام (واجبات ، مستحبات)

واجبات احرام

- پوشیدن لباس احرام

۱۴۸

- نیت (محرم می شوم به احرام عمره تمتّع قربة إلى الله)
- لبیک ، لبیک اللهم لبیک ، لبیک لا شریک لك لبیک ، إن الحمد والنعمه لك والملك ، لا شریک لك لبیک .

مستحبات هنگام احرام

در صورت امکان پس از نماز ظهر محرم شود و اگر ممکن نبود ، پس از نماز واجب دیگر ، مثلاً نماز مغرب یا عشاء و اگر آن هم ممکن نبود ، پس از شش یا دو رکعت نماز مستحب احرام و نیز دعاهايي وارد شده که اگر بتواند بخواند خوب است .

۳- مکان احرام

مکان احرام عمره تمتّع میقات است ، و میقات مکانی است که برای احرام معین شده که عبارت است از : مسجد شجره ، جُحفه ، وادی عقیق (ذات عرق) ، قرن المنازل و یلملم .

کسانی که از مسیر مدینه به مکه می روند باید در مسجد شجره که بیرون مدینه و در منطقه ذوالحلیفه است محرم شوند و به فتوای اکثر مراجع تقلید ، باید داخل مسجد محرم شوند ، ولی در سایر میقات ها هرچند مسجدی ساخته باشند رفتن داخل مسجد و محرم شدن در آن لازم نیست ، بلکه در بیرون مسجد هم در منطقه ای که میقات است اشکال ندارد .

۴. محرمات احرام

انسان ، پس از پوشیدن لباس احرام و نیت و گفتن لبیک مُحَرَّم است و باید تا پایان اعمال عمره از کارهایی که بر محرم حرام است پرهیز کند .

۱۴۹

مجموع کارهایی که بر محرم حرام است ، بیست و چهارتاست ، ولی بسیاری از آن ها مورد ابتلاء نیست که در این جا به برخی از موارد مورد ابتلاء اشاره می شود .

*محرمات مشترك بين مردان و زنان که بر هر دو گروه حرام است :

- استعمال عطریات و بوی خوش

- نگاه در آینه

- ناخن گرفتن

- زدودن مو از بدن

- کندن یا کشیدن دندان

- روغن مالیدن به بدن

- بیرون آوردن خون از بدن ، مثلاً زخم کردن آن

- قسم خوردن به الله

- فخرفروشی به دیگران

- کندن درخت و گیاه منطقه حرم

- زن و شوهر نیز در حال احرام بر یکدیگر حرامند

*محرمات مخصوص مردان

- پوشیدن لباس دوخته

- پوشیدن چیزی که تمام روی پا را بگیرد ؛ مثل کفش و جوراب

- پوشاندن سر

- در حال حرکت سایه بان بالای سر داشتن ، مثل گرفتن چتر روی سر یا در ماشین سقف دار سوار شدن

۱۵۰

***محرمات مخصوص بانوان**

- پوشیدن صورت با روبند و امثال آن

- پوشیدن زیور برای زینت ؛ زیورآلاتی که قبلاً بر تن داشته لازم نیست بیرون آورد

گره زدن و سنجاق زدن به لباس احرام

مردان برای آن که لباس احرام از دوششان نیفتد ، می توانند قسمتی از آن را بر قسمتی دیگر بگذارند و با گذاشتن سنگ یا چیز دیگر و انداختن کیش به دور آن ، لباس احرام را نگه دارند و به فتوای برخی از فقهاء سنجاق زدن و گره زدن آن نیز اشکال ندارد .

۱۵۱

جلسه چهارم :

طواف عمره تمتع (۱)

پس از احرام و ورود به شهر مکه زائران باید هفت دور طواف کعبه بجای آورند که یکی از مهم ترین اعمال عمره و حج است ، طواف دارای شرایط و واجباتی است که در این بخش به آنها اشاره می شود .

۱- شرایط طواف کننده

***طهارت بدن و لباس**

طواف از جهات مختلف ، همچون نماز است ؛ از جمله این که طواف کننده باید بدن و لباسش پاک باشد ، افزون بر این که ، لباسی که بر تن دارد باید شرایط لباس نمازگزار را داشته باشد .

***طهارت از حدث**

طواف کننده باید با وضو باشد و غسلی برعهده او نباشد ، و چنانچه نتواند وضو بگیرد یا غسل کند باید تیمم کند . و طواف عمره بدون طهارت صحیح نیست ، خانم هایی که در ایام عادت ماهیانه به سر می برند باید صبر کنند و پس از

پاك شدن ، غسل بجاي آورند و طواف كنند .

***پوشش بدن**

طواف كننده بايد در حال طواف به مقداري كه در نماز لازم است بدن خود را بپوشاند .

***ختنه**

پسرها و مردها بايد ختنه شده باشند و بدون آن طواف صحيح نيست .

***نیت**

طواف و ساير اعمال عمره ، از عبادات است و بايد با نیت باشد ؛ يعني گشتن به دور كعبه بايد به قصد طواف و براي اطاعت دستور خداوند باشد .

۲. واجبات طواف

***شروع از حجرالأسود :**

طواف بايد از گوشه اي از كعبه كه حجرالاسود در آن قرار دارد آغاز شود ؛ همان گوشه اي كه نزديك در كعبه است .

حجرالاسود ، سنگ مقدسي است كه با ارتفاع حدود ۱/۵ متر از زمين در يكي از گوشه هاي كعبه كار گذاشته شده است و اكنون با يك قاب نقره اي محافظت مي شود . به هريك از گوشه هاي كعبه ، ركن و مجموع آنها را اركان كعبه مي نامند كه به ترتيب براساس دور طواف ، چنين نامگذاري شده اند : ركن حجرالأسود ، ركن عراقي ، ركن شامي ، ركن يمني .

***ختم كردن به حجرالأسود**

نقطه آغاز و پايان طواف حجرالأسود است ، يعني هفت دور طواف مقابل حجرالأسود به پايان مي رسد و طواف ، كمتر يا بيشتر از اين مقدار صحيح نيست ، اما دقت در اين امر لازم نيست و همين مقدار كه عرفاً بگويند روبه روي

حجرالأسود است كافي است . و ايستادن مقابل حَجَر در آغاز طواف و در پايان آن و در پايان هر شوط از طواف لازم نيست ، ولي مستحب است با دست خود به سمت حَجَر اشاره كند و دست خود را ببوسد .

***هفت دور طواف كردن**

طواف کعبه هفت دور است نه کمتر نه زیادت و به هر دور آن « شوط » گفته می شود .

***کعبه را در طرف چپ خود قرار دادن**

طواف کننده باید همان گونه که همه مسلمانان طواف می کنند به دور کعبه بگردد ، یعنی عقب عقب نرود ، برخلاف مسیر طواف کنندگان نچرخد ، و در حال طواف رو به کعبه نباشد ، ولی نگاه به سمت راست یا چپ ، حتی پشت سر اگر بدن را نگرداند اشکال ندارد .

***محدوده طواف**

به فتوای اکثر مراجع تقلید ، طواف کعبه در مسجدالحرام تا جایی که مردم طواف می کنند و عرفاً بگویند دور کعبه می گردد صحیح است ، ولی به نظر برخی دیگر از مراجع تقلید ، طواف باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم که حدود ۱۳ متر است باشد . ولی برای مقلدین این مراجع نیز اگر طواف در آن محدوده مشکل باشد یا ممکن نباشد ، و نتوانند صبر کنند تا در وقت خلوت طواف کنند ، در فاصله دورتر نیز اشکال ندارد .

***پیرون حجر اسماعیل طواف کردن**

طواف کننده باید به دور حجر اسماعیل هم بگردد ، یعنی در حال طواف داخل حجر نرود . حجر اسماعیل ، فضایی است بین کعبه و دیوار نیم دایره به عرض حدود ۱۰ متر که از رکن عراقی (شمالی) تا رکن شامی (غربی) کعبه امتداد دارد ، همان ضلعی که ناودان کعبه قرار دارد .

جلسه پنجم :

طواف عمره تمتع (۲)

به جز شرایط و واجباتی که برای طواف گفته شد ، آدابي نیز دارد که برخی مستحب و برخی مکروه است که مراعات آنها نیز در طواف بر ثواب آن می افزاید .

۱- مستحبات طواف :

*تلاوت قرآن

*ذکر گفتن

*خواندن دعاهاي واردشده

*به آرامی و آرامش طواف کردن

*استلام حجر

مناسب است زائران در حال طواف ، به ذکر ، دعا و تلاوت قرآن مشغول باشند تا هم از ثواب آن بهره مند باشند و هم از حواس پرتی و شك در تعداد دورهای طواف جلوگیری شود و نیز از عجله و تند رفتن در حال طواف بپرهیزند

که گاهی مزاحمت برای دیگران است .

دست زدن و بوسیدن حجرالأسود مستحب است ، ولی به جهت ازدحام زیاد و اختلاط زن و مرد در کنار حجر ، از این کار در حال طواف بپرهیزند و تنها به اشاره کردن با دست به طرف آن و بوسیدن دست اکتفا کنند .

در حال خواندن ذکر و دعا و قرآن نیز صدا را بلند نکنند و از دعا خواندن و صلوات فرستادن دسته جمعی بپرهیزند تا مزاحمتی برای طواف کنندگان نباشد .

۲- مکروهات طواف :

*خندیدن

*سخن گفتن

*شعر خواندن

*خوردن و آشامیدن

*دست کشیدن به دیوار حجر اسماعیل (علیه السلام)

هرچند در بسیاری از امور ، طواف مانند نماز است ، ولی از جهاتی نیز تفاوت دارد ؛ مثلاً خندیدن و سخن گفتن و خوردن و آشامیدن نماز را باطل می کند ، ولی طواف را باطل نمی کند ، امّا مکروه است و بهتر است از آنها پرهیز شود . دست کشیدن به دیوار حجراسماعیل (علیه السلام) به فتوای برخی از فقها جایز نیست ، ولی بسیاری از آنان نیز مکروه می دانند .

۲- مراقبت هایی که در طواف باید صورت گیرد :

*هنگام شروع طواف از مقابل حجرالاسود وارد جمعیت طواف کنندگان نشوید که اذیت می شوید و مزاحمت برای طواف کنندگان نیز هست ، بلکه مقداری جلوتر جایی که خلوت است وارد جمعیت شوید و بدون نیت طواف به راه خود ادامه دهید تا مقابل حجرالاسود برسید و از آن جا به نیت طواف بروید ،

حتی می توانید از مقداری پیش از طواف نیت کنید که از مقابل حجرالأسود ، طواف باشد که در این صورت هرچند مقابل حجر متوجه نباشید اشکال ندارد .

* هنگام اتمام طواف براي بيرون رفتن از صف طواف كنندگان از مقابل حجرالاسود بيرون نرويد كه موجب زحمت خود و مزاحمت و اذيت ديگران است ، بلكه بدون نيت طواف همراه جمعيت راه برويد تا جايي كه به راحتی از صف خارج شويد .

* در اثناء طواف ، به سراغ بوسيدن كعبه ، پرده كعبه ، حجرالاسود و . . . نرويد تا اشكالي در طواف شما پيش نيايد .

* هنگام طواف عجله نكنيد و از هل دادن و تنه زدن به ديگران پرهيزيد و چنانچه با آرامش طواف كنيد ، راحت و بهتر مي توانيد ادامه دهيد .

* اگر جمعيت شما را هُل داد و تندتر رفتيد اشكال ندارد ، حتي اگر به قدري زياد بود كه شك كرديد بي اختيار شديد يا نه باز هم اشكال ندارد .

* دور جمعيت حلقه نكشيد ، كه مزاحمت براي ساير طواف كنندگان است .

* افراد مُسن و ناتوان و بانوان معذور در وقت مناسب ديگري براي طواف بروند تا به راحتی بتوانند بهوظيفه خود عمل كنند .

جلسه ششم :

نماز طواف

پس از طواف بايد دو ركعت نماز به نيت نماز طواف بخوانند .

۱- كيفيت نماز طواف

نماز طواف مانند نماز صبح است ، ولي اذان و اقامه ندارد و بر مردان واجب نيست حمد و سوره آن را بلند بخوانند .

۲- مكان نماز طواف

نماز طواف را بايد در مسجدالحرام ، پشت مقام ابراهيم (عليه السلام) بخوانند به طوري كه مقام ابراهيم بين نمازگزار و كعبه واقع شود و چنانچه مسجدالحرام خلوت باشد و مزاحمتي براي ديگران نباشد ، هرچه نزديك تر بايستند بهتر است و به نظر برخي از فقهاء چنان چه دو طرف مقام (نزديك آن) بخوانند اشكال ندارد .

مقام ابراهيم ؛ سنگي است كه حضرت ابراهيم (عليه السلام) هنگام ساختن كعبه زير پاي خود مي گذاشت و اثر پاي آن حضرت به معجزه الهي بر سنگ مانده است و

اکنون در مسجدالحرام به فاصله ۱۳ متر با کعبه در يك محفظه بلورين و ضريح كوچك نگهداري مي شود .

۳- زمان نماز طواف

نماز طواف بايد پس از طواف و پيش از سعي خوانده شود و با طواف نبايد زياد فاصله داشته باشد ، يعني پس از تمام شدن طواف بايد نماز را بخواند به طوري كه بگويد بعد از طواف نماز طواف را خواند .

۴- شك در نماز طواف

شك در نماز طواف حكم شك در نماز واجب دوركعتي ، مثل نماز صبح را دارد ؛ بنابر اين :

الف) اگر در تعداد ركعت هاي نماز طواف شك كند ، نماز باطل است ؛

ب) اگر در اجزاي نماز ، مثل سجده يا تشهد شك كند ، دو فرض دارد :

۱- اگر در انجام دادن آن جزء شك كند ، چنان چه وارد جزء بعدي نشده (از محل آن نگذشته) آن جزء را به جا مي آورد ، مثلاً در ركعت دوم پيش از تشهد شك كند يك سجده به جا آورده يا دو سجده كه در اين صورت يك سجده ديگر به جا مي آورد و چنان چه از محل آن گذشته باشد ، به شك خود اعتناء نمي كند و نماز صحيح است .

۲- اگر در صحت آن جزء شك كند ، يعني نمي داند آن چه به جاي آورده صحيح بوده يا نه ، به شك خود اعتناء نمي كند و نماز صحيح است .

ج) اگر بعد از تمام شدن نماز طواف ، برايش شك پيش آيد ، هرچه باشد اعتناء نمي شود و نماز خوانده شده كفايت مي كند .

۵- وظيفه كساني كه نمازشان صحيح نيست

نماز طواف جزء نمازهاي واجب است و مانند ساير نمازها بايد به طور صحيح خوانده شود و چون جزء مجموعه اعمالی است كه اگر صحيح نباشد ممكن است ، پي آمدهايي داشته باشد ، مثلاً در احرام باقي بماند ، داراي اهميت ويژه اي است ، لذا بر تمام افراد لازم است كه براي تصحيح نماز خود اقدام كنند و چنانچه كسي تلاش كرد و تا وقت اعمال نتوانست تصحيح كند ، بايد خودش نماز طواف را بجا آورد .

۶- مستحبات نماز طواف

*خواندن سوره توحيد پس از حمد در ركعت اول

*خواندن سوره كافرون پس از حمد در ركعت دوم

*بجا آوردن حمد و ثنای الهی و صلوات بر محمد و آل محمد پس از نماز

*طلب قبولي نماز از خداوند

*خواندن دعاهاي واردشده پس از نماز

يادآوري مي شود چون نماز بايد به طور صحيح خوانده شود ، چنانچه سوره كافرون را نمي تواند صحيح بخواند . بايد هر سوره اي كه بلد هست بخواند .

۱۶۰

جلسه هفتم :

سعي صفا و مروه

يكي ديگر از اعمال عمره تمتع ، سعي بين صفا و مروه است ؛ يعني هفت مرتبه پيمودن فاصله بين صفا و مروه . صفا و مروه دو كوه كوچك بوده نزديك مسجدالحرام كه امروزه فاصله بين آن دو را به صورت راهروي سربوشيده ساخته اند .

۱- زمان سعي

سعي بايد پس از نماز طواف و پيش از تقصير انجام شود و فاصله انداختن بين نماز طواف و سعي اشكال ندارد ، ولي نبايد سعي را براي فردا بگذارد .

۲- مستحبات بين طواف و سعي

*قدري از آب زمزم بياشامد و بر سر و صورت خود بريزد و بگويد :

«اللهم اجعله علماً نافعاً ورزقاً واسعاً وشفاءً من كل داء وسقم»

*با آرامي دل و جان بالاي صفا رفته و رو به خانه كعبه كرده و حمد و

۱۶۱

ثناي الهي را به جا آورد و نعمت هاي الهي را به خاطر بياورد و اين اذكار را بگويد :

الله اكبر (هفت مرتبه)

الحمد لله (هفت مرتبه)

لا إله إلا الله (هفت مرتبه)

*سپس دعاهاي ديگري را كه وارد شده بخواند .

۳. واجبات سعي

*سعي بايد از صفا آغاز و به مروه ختم شود

يادآوري مي شود ، چون قسمتي از صفا و مروه را برداشته اند ، بخشي از راه شيب دار و محوطه مسطح نيز جزء كوه حساب مي شود ، لذا همين كه از بالاي قسمت شيب دار ، سعي را آغاز كنند صحيح است و رفتن بالاي صخره ها لازم نيست و بر مروه نيز پس از بالا رفتن از قسمت شيب دار و رسيدن به قسمت مسطح كافي است .

*هفت شوط بودن

سعي نيز مانند طواف هفت شوط است و پيمودن فاصله صفا تا مروه يك مرتبه و برگشتن از مروه به صفا مرتبه دوم به حساب مي آيد ؛ بنابراين هفت شوط سعي بر مروه ختم مي شود .

*رويه مروه و رو به صفا حركت كردن

در حال سعي ، وقتي كه از صفا به مروه مي رود بايد رو به مروه باشد و نيز وقتي به طرف صفا برمي گردد بايد رو به صفا باشد و عقب عقب يا كج كج حركت كردن صحيح نيست .

۴. احكام سعي

*براي سعي طهارت شرط نيست ، بنابراين سعي بدون وضو و با بدن و لباس نجس نيز صحيح است .

*نشستن و استراحت كردن و رفع خستگي بر صفا و مروه و در بين آنها جايز نيست و اگر در بين سعي باشد ، بايد از همان جا كه سعي را قطع کرده است ادامه دهد .

*سعي در طبقه دوم چون بالاتر از دو كوه است اشكال دارد .

۵. مستحبات سعي

*پياده به جا آورد نه سواره ، هرچند سواره هم - حتي براي توانمند - صحيح است .

*دعاها و اذكاري كه وارد شده است را بخواند كه از جمله آنهاست :

الله اكبر (۱۰۰ مرتبه)

لا اله الا الله (۱۰۰ مرتبه)

الحمد لله (۱۰۰ مرتبه)

سبحان الله (۱۰۰ مرتبه)

*برای مردان مستحب است ، فاصله ای که با خط و چراغ سبزرنگ مشخص شده است هروله کند ، یعنی کمی تندتر بروند و در وقت برگشتن نیز به همان ترتیب برگردند ، ولی برای زنها هروله کردن مستحب نیست .

۱۶۳

جلسه هشتم :

تقصیر - از تقصیر تا احرام حج

آخرین عمل از اعمال عمره تمتع تقصیر است ، یعنی چیدن مقداری از ناخن و موی سر یا صورت .

۱- زمان تقصیر

تقصیر باید پس از سعی باشد ، هرچند لازم نیست فوراً تقصیر کند ، ولی تا وقتی که تقصیر نکرده است ، هیچ کدام از محرمات احرام بر او حلال نمی شود .

۲- مکان تقصیر

تقصیر ، مکان معینی ندارد ، گرچه اکنون متعارف است که بعد از سعی بر مروه تقصیر می کنند .
یادآوری می شود که به تازگی در کنار مروه محوطه ای مسقف اضافه کرده اند برای افرادی که سعیشان به پایان می رسد و برای تقصیر توقف می کنند ، تا محل دور زدن مردم بر مروه شلوغ نباشد .

۱۶۴

۲- احکام تقصیر

*با تقصیر ، اعمال عمره تمتع به پایان می رسد و کارهایی که به سبب احرام حرام شده بود حلال می شود .
*تقصیر نیز جزء اعمال عمره و از عبادات است و باید به قصد قربت و به نیت یکی از اعمال عمره انجام داده شود .

*کسی که خودش تقصیر نکرده ، نباید موی شخص دیگری را بچیند ، چون هنوز محرم است و در حال احرام زدودن مو ، حتی از بدن دیگران نیز حرام است ، لذا افرادی که خودشان تقصیر نکرده اند نمی توانند برای دیگران تقصیر کنند ، ولی چیدن ناخن شخص دیگر اشکال ندارد .

*لازم نیست انسان خودش مو یا ناخن را بچیند ، پس دیگران هم می توانند برایش تقصیر کنند ، ولی خودش باید نیت کند .

*چون معمولاً محل توقف مردم برای تقصیر شلوغ است ، بانوان مواظب باشند برای تقصیر ، موهایی سرشان را مرد نامحرم نبیند .

۴. از تقصیر عمره تمتع تا احرام حج

در فاصله بین تقصیر عمره تمتع تا احرام حج برخی کارها بر حاجیان حرام است که باید از آنها بپرهیزند و بسیاری کارها مستحب است که می توانند آنها را انجام دهند .

*محرمات :

- به جای آوردن عمره مفرده

- تراشیدن سر

- بیرون رفتن از شهر مکه ، به فتوای عده ای از مراجع تقلید ، هرچند عده ای

۱۶۵

دیگر بیرون رفتن را به شرط آن که مطمئن است برای اعمال حج می تواند بازگردد جایز می دانند .

- کندن و بریدن درخت و گیاه حرم

- شکار ، حتی کشتن ملخ و امثال آن .

یادآوری : کندن و بریدن درخت و گیاه و نیز شکار از محرمات مخصوص حرم است و بر کسانی که عمره تمتع بجای نیاورده باشند نیز حرام است و اختصاص به این زمان - فاصله تقصیر تا احرام حج نیز ندارد .

*مستحبات :

- تلاوت قرآن و چنانچه بتوانند يك دور کامل قرآن را در مکه بخوانند ، ثواب بسیار زیادی دارد .

- طواف مستحب

- نماز در مسجدالحرام و سایر مساجد معتبر مکه .

در برخی روایات آمده است که ثواب يك رکعت نماز در مسجدالحرام معادل صد هزار رکعت نماز در جای دیگر است و چه به جا و مناسب است زائران محترم از این فرصت به خوبی استفاده کنند و چنانچه نماز واجب از آنها قضا شده است ، آنها را در مسجدالحرام در مکه یا مسجدالنبی در مدینه منوره بجای آورند تا افزون بر بجای آوردن وظیفه شرعی خود از پاداش بسیار زیاد آن هم بهره مند شوند .

- زیارت قبور اولیاء مدفون در قبرستان ابوطالب .

جلسه نهم :

احرام حج تمتع

اعمال حج نیز مانند عمره با احرام آغاز می شود . حجاج پس از اتمام اعمال عمره تمتع و فرارسیدن وقت احرام حج ، برای رفتن به عرفات و مشعر و منی و بجای آوردن مناسک حج آماده می شوند .

۱- واجبات احرام

احرام حج با عمره جز در نیت تفاوتی ندارد بنابراین واجبات احرام حج نیز عبارت است از :

*پوشیدن لباس احرام

*نیت

*لبیک

پس مردان باید همان دو تکه لباس احرام را با شرایطی که در اعمال عمره گفته شد بپوشند ، ولی لازم نیست حتماً همان لباس احرام عمره باشد ، بلکه عوض کردن آن نیز اشکال ندارد و بانوان نیز لباسی که پاک و مباح باشد و شرایط

لباس نمازگزار را داشته باشد و حریر نیز نباشد می پوشند .

پوشیدن لباس احرام و گفتن لبیک باید به نیت یکی از اعمال حج ؛ یعنی احرام و به قصد طاعت الهی باشد ، و تفاوت آن با عمره در این است که در آن جا به قصد عمره تمتع محرم می شدند و این جا به قصد حج تمتع .

کسانی که حج واجب خود را بجا آورده اند ، به قصد استحباب و کسانی که از طرف دیگران آمده اند به قصد نیابت از او محرم می شوند .

یادآوری : اعمال عمره و حج به هر نیتی شروع شود ، یعنی به هر نیتی محرم شود باید به همان نیت به پایان ببرد .

۲- زمان احرام

احرام حج باید در ماه های حج باشد ؛ یعنی شوال ، ذی القعدة و ذی الحجة ، ولی در حج تمتع باید پس از اتمام اعمال عمره تمتع باشد و نیز از نظر پایان وقت باید زمانی محرم شود که پیش از ظهر روز نهم ذی الحجة به صحرائ عرفات برسد تا وقوف در عرفات را که از ظهر روز عرفه است آغاز کند .

۳. مکان احرام

مکان احرام حج ، شهر مکه است و به فتوای بسیاری از مراجع تقلید احرام در قسمت های جدید و توسعه یافته شهر مکه نیز صحیح است ، هرچند برخی نیز احتیاط لازم می دانند که در مکه قدیم که حوالی مسجدالحرام است محرم شوند .

۴. مستحبات احرام

*پاکیزه کردن بدن و چیدن ناخن و شارب .

*غسل احرام .

*محرم شدن پس از نماز ظهر و اگر امکان نداشت ، پس از نماز واجب دیگر و اگر آن هم ممکن نیست ، پس از شش یا دو رکعت نماز مستحب .

*خواندن سوره توحید پس از حمد در رکعت اول و سوره کافرون در رکعت دوم در نماز پیش از احرام .

*حمد و ثنای الهی و صلوات بر پیامبر ، پس از نماز .

*خواندن دعاهایی که وارد شده است .

*تکرار تلبیه در موارد ذیل :

- وقت برخاستن از خواب

- بعد از هر نماز واجب و مستحب

- وقت رسیدن به شخص سواره

- هنگام بالا رفتن از تل (تپه) یا سرازیر شدن از آن

- وقت سوار یا پیاده شدن

- آخر شب

- وقت سحر

- تکرار لبیک ها تا ظهر روز عرفه است ، اما وقتی که ظهر فرا رسید باید تلبیه را قطع کنند .

*و نیز مستحب است در صورت امکان در مسجدالحرام و اگر ممکن بود در حجر اسماعیل یا نزد مقام ابراهیم محرم شوند .

۵- محرمات احرام

محرمات احرام حج ، همان محرمات احرام عمره است که تفصیل آن خواهد آمد ، ولی باید توجه داشت که حرکت از مکه به عرفات چنانچه در روز باشد ، مردان محرم نباید ماشین سقف دار سوار شوند .

جلسه دهم :

وقوف در عرفات

دومین عمل از اعمال حج ، وقوف در عرفات است . عرفات صحرايي مقدس است بیرون مکه با فاصله حدود ۲۰ کیلومتر تا مسجدالحرام و چند کیلومتر با شهر مکه ، حجاج پس از احرام در مکه روانه این صحرا می شوند تا یکی دیگر از وظایف واجب خود در حج را بجای آورند .

۱- معنای وقوف

وقوف در لغت به معنای ایستادن است ، ولی در اصطلاح فقهی « حضور در مکانی خاص » است ، بنابراین در روز عرفه حجاج باید در عرفات حاضر شوند و در آن جا بمانند و لازم نیست ایستاده باشند ، بلکه نشسته و خوابیده و در حال حرکت نیز اشکال ندارد .

۲- زمان وقوف

زمان وقوف به عرفات از ظهر روز نهم ذي الحجة (عرفه) تا غروب است که

این مدت را به طور کامل باید در آن جا بمانند ، لذا لحظه ای پیش از ظهر شرعی تا لحظه ای پس از غروب باید باشند تا یقین کنند تمام وقت را در عرفات بوده اند و چنانچه کسی عمداً دیرتر به عرفات وارد شود گناه کرده و چنانچه زودتر برود ، علاوه بر آن که گناه کرده و يك شتر كفاره هم بر او واجب می شود .

۳- مکان وقوف

مکان وقوف ، صحرای عرفات است ، هرچای آن که باشد و امروزه حدود عرفات با تابلوهای زردرنگ مشخص شده که سمت بیرونی آن نوشته شده : « بداية عرفات » و سمت درونی آن نوشته شده : « نهاية عرفات » . زائران نباید از این حدود بگذرند ، ولی اگر کسی بخشی از وقت را بیرون عرفات باشد و دوباره به عرفات برگردد ، هرچند گناه کرده ، ولی وقوف او اشکال ندارد .

۴. اقسام وقوف

وقوف در عرفات دو قسم است : اختیاری و اضطراری .

کسانی که عذری ندارند باید تمام وقت (از ظهر تا غروب) را در عرفات باشند که وقوف در این مدت را « وقوف اختیاری » می گویند و کسانی که عذری دارند و نمی توانند روز عرفه به عرفات بروند ، یا به جهتی به وقوف اختیاری نرسیدند ، باید بخشی از شب عید قربان را در عرفات بمانند که وقوف در این مدت را « وقوف اضطراری » می گویند .

۵. ترك وقوف

وقوف در عرفات از ارکان حج است و اگر کسی عمداً آن را ترك کند ، یعنی

۱۷۲

بدون عذر در روز نهم به عرفات نرود ، حج او باطل است . ولی چنانچه با عذر ترك شده ، باید وقوف اضطراری بجای آورد و اگر وقوف اضطراری هم نتواند بجای آورد باید خود را به وقوف در مشعر برساند .

۶. مستحبات وقوف

* با طهارت بودن در حال وقوف .

* غسل و بهتر است نزدیک ظهر باشد .

* پرهیز از هرچه موجب حواس پرتی است .

* اگر از سمت مکه می آید ، وقوف او سمت چپ جبل الرحمة باشد .

* وقوف در پایین کوه و در زمین هموار باشد (بالا رفتن از کوه مکروه است .)

* در اول وقت ، نماز ظهر و عصر را به يك اذان و دو اقامه بجا آورد .

۷. آداب روز عرفه

* خواندن دعاهاپی که وارد شده است .

* خواندن دعای معروف امام حسین (علیه السلام) (یا دعای امام سجاد) علیه السلام (در روز عرفه .

۸. برنامه های روز عرفه

اکنون برای بهره‌مندی بهتر از فرصت طلایی روز عرفه حجاج ایرانی برنامه‌های ویژه‌ای دارند که افزون بر مستحبات و آداب‌های ذکر شد، برنامه عمومی صبح و عصر به صورت گروهی و دسته‌جمعی برگزار می‌شود که بدین شرح است :

۱۷۳

الف (صبح : مراسم برائت از مشرکان :

که یکی از وظایف مهم حجاج در این ایام است و در عصر پیامبر و به دستور ایشان اجراء شده و سال‌ها متروک مانده بود . در سال‌های اخیر به امر بنیانگذار جمهوری اسلامی ، امام خمینی (قدس سره) احیاء شده و حجاج ایرانی و جمع زیادی از حجاج سایر کشورها این مراسم باشکوه را برگزار می‌کنند که در این سال‌ها صبح روز عرفه در عرفات برگزار می‌شود .

ب (عصر : دعای روز عرفه :

هرچند بسیاری از کاروان‌های حج و حجاج محترم در این روز و در این مکان مقدس دعای معروف امام حسین (علیه السلام) (یا امام سجاد) علیه السلام (را می‌خوانند ولی هرساله به طور دسته‌جمعی در خیمه‌گاه بعثه حج تعداد زیادی از زائران حضور پیدا می‌کنند و دعای عرفه را به صورت دسته‌جمعی می‌خوانند که از شکوه و جلوه خاصی برخوردار است .

۱۷۴

جلسه یازدهم :

وقوف در مشعرالحرام

سومین عمل از اعمال حج ، وقوف در مشعرالحرام است .

مشعرالحرام یکی از اماکن مقدس بیرون شهر مکه است و در کنار وادی منی و با فاصله حدود پنج کیلومتری از عرفات قرار دارد که اکنون بر اثر توسعه شهر مکه ، فاصله چندانی با شهر ندارد .

نام دیگر مشعرالحرام « مُزْدَلِیْه » است .

۱- زمان وقوف

زمان وقوف در مشعرالحرام از اذان صبح تا طلوع آفتاب روز عید قربان است . حجاج ، پس از غروب از عرفات بیرون می‌آیند و روانه مشعرالحرام می‌شوند و شب عید را در مشعر سپری می‌کنند و به فتوای بسیاری از فقها شب عید را نیز باید به نیت اطاعت الهی در آن جا بمانند و از اذان صبح نیت وقوف داشته باشند .

۱۷۵

۲. مکان وقوف

مکان وقوف مشعرالحرام است ، هرجای آن که باشد و هم اکنون حدود مشعرالحرام با تابلوهایی به رنگ بنفش مشخص شده که سمت بیرونی آنها نوشته شده « بدایة مُزدلفة » و سمت داخلی آنها « نہایة مُزدلفة » که وقوف در خارج از این حدود صحیح نیست .

۳. اقسام وقوف

وقوف در مشعرالحرام سه قسم است :

الف (اختیاری

ب (اضطراری شبانه

ج (اضطراری روزانه

وقوف اختیاری : از اذان صبح است تا طلوع آفتاب روز عید قربان .

وقوف اضطراری شبانه : بخشی از شب عید است ، پیش از اذان صبح ، هرچند اندکی از آن .

وقوف اضطراری روزانه : بخشی از نیمه اول روز عید است ، یعنی از طلوع آفتاب تا ظهر ، هرچند اندکی از آن .

۴. کوچ از مشعرالحرام

هرچند زمان وقوف تا طلوع آفتاب است ولی حجاج می توانند کمی پیش از طلوع آفتاب از مشعر حرکت کنند ، ولی بنا بر احتیاط نباید پیش از طلوع از وادی « مُحَسَّر » که حد فاصله بین مشعر و منی است و قریب به ۲۰۰ متر است بگذرند .

۵. وظیفه بانوان و معذوران

برخی افراد می توانند پیش از اذان صبح از مشعرالحرام کوچ کنند ، یعنی با انجام دادن وقوف اضطراری شبانه از آن جا بروند و وقوف بین الطلوعین بر آنها واجب نیست ، هرچند به فتوای برخی از فقها ، همین افراد نباید پیش از نصف شب از آن جا بروند ، بلکه باید قدری پس از نیمه شب هرچند اندک در آن جا باشند و آن افراد اینها را :

بانوان ، کودکان ، بیماران ، پیرمردان ، ناتوانان ، پرستاران و راهنمایان آنها .

۶. واجبات و مستحبات وقوف

در مشعرالحرام کاري جز حضور در آن جا به قصد وقوف ، قربة الي الله واجب نیست ، ولي مستحبات زيادي دارد که برخي از آنها بدین شرح است :

*هر مقدار از شب را که بتواند ، به عبادت و اطاعت الهي مشغول باشد .

*بخشي از وقت را هرچند کم به ذکر الهي مشغول باشد ، و برخي از فقها ذکرگفتن در مشعرالحرام را بنابر احتياط ، لازم دانسته اند .

*سنگريزه هايي که در مني بايد به جمرات بزند در مشعر جمع آوري کند .

*دعاهايي که وارد شده بخواند .

۷- شرايط سنگريزه ها

سنگريزه هايي که براي رمي جمع آوري مي کنند بايد اين شرايط را داشته باشد :

*زياد بزرگ و زياد کوچک نباشد ، به طوري که به آن ريگ گفته شود ، پس سنگ بزرگ و شن ريزه کفايت نمي کند .

۱۷۷

*سنگ باشد ؛ کلوخ ، سفال ، سيمان ، موزائيک و آجر نباشد .

*از حرم باشد . مشعرالحرام و مني و شهر مکه - مگر قسمتي که از تنعيم گذشته است - جزء منطقه حرم است ، ولي عرفات بيرون از حرم است .

*ديگري آن را در رمي به کار نبرده باشد .

*مباح باشد ، رمي با ريگ غصبي و ريگي که ديگري براي خود برداشته صحيح نیست و ريگ گرفتن از ديگران که با رضاييت بدهد اشکال ندارد .

لازم نیست ريگ ها را خود انسان جمع کند ، بلکه اگر شخص ديگري هم جمع کند به او بدهد اشکال ندارد .

۱۷۸

جلسه دوازدهم :

واجبات مني (۱)

پس از طلوع آفتاب روز دهم ذي الحجة (عيد قربان) حجاج براي بجاي آوردن بقيه اعمال حج از مشعرالحرام بيرون آمده و روانه مني مي شوند .

مني ، سرزميني است واقع بين دو رشته كوه نذديك مشعرالحرام و مكه كه از انتهاي وادي مُحسّر تا جمره عقبه امتداد دارد .

اعمالی که در مني باید انجام دهند بدین شرح است :

و

$\frac{1}{4}$

ه

$\frac{1}{4}$

!

*رمي جمره عقبه

*قرباني در روز عيد قربان

*حلق يا تقصير

*بيتوته (شب هاي ۱۱ و ۱۲ ذي الحجة)

*رمي جمرات (روزهاي ۱۱ و ۱۲ ذي الحجة)

۱- رمي جمره عقبه

۱- در آخر مني سه جمره وجود دارد كه اولي « جمره اولي » ، دومي

۱۷۹

«جمره وسطی» و سومي « جمره کُبري يا عقبه » نام دارد .

تا چند سال پيش اين سه جمره به صورت سه ستون سنگي به عرض کمتر از يك متر بوده ، ولي اكنون به سبب ازدحام جمعيت حجاج و مشكلاتي كه هنگام رمي پيش مي آمد آنها را توسعه داده اند و به صورت يك ديوار چند متري ساخته شده است .

اولين عملواجب در روز عيدقربان زدن هفت عدد ريگ به جمره عقبه است .

۲- واجبات رمي

*نیت : رمی نیز مثل سایر اعمال حج از عبادات است و باید با قصد قربت و بدون هرگونه ریا و خودنمایی صورت پذیرد .

*سنگ ها هفت عدد باشد ، یعنی هفت عدد سنگریزه باید به جمره زده شود ، ولی لازم نیست پشت سر هم بخورد ، پس اگر مثلاً دو عدد از آنها به جمره بخورد و سومی نخورد ، چهارمی اگر به ستون بخورد ، سوم حساب می شود .

*سنگ ها را بیاندازد ، پس اگر جلو برود و سنگ بگذارد کفایت نمی کند .

*سنگ به جمره بخورد .

*با پرتاب به جمره بخورد ، پس اگر با برخورد به جایی یا با برخورد سنگ دیگران به جمره برخورد کند کافی نیست .

*به تدریج بزند ، پس اگر چند سنگریزه را با هم به جمره بزند کافی نیست بلکه یکی حساب می شود .

۱۸۰

۲. مستحبات رمی

برخی از مستحبات رمی بدین شرح است .

*با طهارت بودن هنگام رمی .

*هر سنگی که می اندازد تکبیر بگوید .

*جمره عقبه را پشت به قبله و در روزهای بعد که جمره اولی و وسطی را نیز رمی کند ، آن دو را رو به قبله رمی کند ، یعنی هنگام پرتاب ریگ ها ، رو به قبله باشد .

*دعاهایی که در رمی وارد شده است بخواند .

۱۸۱

جلسه سیزدهم :

واجبات منی (۲)

قربانی

حجاج در روز عید قربان پس از رمی جمره عقبه باید حیوانی را در راه خدا به عنوان یکی از اعمال حج ذبح کنند .

۱. حیوان هایی که می توان ذبح کرد

*گوسفند

*گاو

*شتر (۱)

۱. شتر را مانند سایر حیوانات ذبح نمی کنند ، یعنی نباید سر آن را برید و چهار رگ را قطع کرد ، بلکه باید آن را « نَحْر » کنند ، یعنی کارد یا وسیله آهنی تیزی در گودی گلوی او فرو کنند .

۲. زمان قربانی

قربانی باید روز عید ، پس از رمی جمره عقبه و پیش از حلق یا تقصیر انجام شود ، ولی چنانچه در روز عید موفق نشد ، فردای آن روز باید عمل کند ، و به فتوای برخی از فقها ، ذبح در شب نیز برای کسی که روز عید موفق به ذبح نشده صحیح است .

۳. شرایط قربانی

حیوانی که به عنوان قربانی ذبح می شود شرایطی باید داشته باشد که اهم آنها بدین شرح است :

*سالم باشد .

*خیلی پیر نباشد .

*ناقص العضو نباشد ، مثلاً بیضه هایش را نکوبیده باشند ، کور و لنگ و دم بریده یا گوش بریده یا شاخ شکسته نباشد .

*لاغر نباشد ، چاق بودن شرط نیست ، ولی نباید لاغر باشد .

*سن آن کامل باشد ، یعنی :

- گوسفند (بز) : کمتر از دو سال نداشته باشد ؛

- گوسفند (میش) : به احتیاط واجب کمتر از يك سال نداشته باشد و داخل در دوسال شده باشد .

- گاو : کمتر از دو ساله نباشد و وارد سال سوم شده باشد .

- شتر : کمتر از پنج ساله نباشد ، بلکه وارد سال ششم شده باشد .

یادآوری : لازم نیست حیوان قربانی ، نر باشد ، اما مستحب است شتر یا گاو ماده باشد و گوسفند نر باشد .

۴- نیابت در قربانی

حاجی می تواند خودش حیوان را ذبح کند و می تواند به شخص دیگری نیابت بدهد تا او از طرفش حیوان را ذبح کند . پس نیابت در قربانی برای کسی که خودش توانایی ذبح دارد ، اشکال ندارد ، ولی باید توجه داشت که در سال های اخیر و در کشتارگاه های جدید ، به جهت ازدحام ، همه حجاج نمی توانند به کشتارگاه بروند و زن ها را نیز راه نمی دهند .

۵- مکان قربانی

قربانی باید در منی انجام پذیرد ، ولی در سال های اخیر به جهت ممنوعیت ذبح در منی و ایجاد کشتارگاه هایی در خارج - ولی نزدیک - منی ، از آن جا که چاره ای جز این نیست ، به فتوای مراجع تقلید ذبح در مسلخ های جدید کفایت می کند .

۶- مصرف قربانی

احتیاط مستحب است ، قربانی را سه قسمت کنند :

- يك قسمت آن را هدیه بدهند ؛

- قسمت دیگر را صدقه بدهند ؛

- و باقیمانده را بخورند .

یادآوری : برخی از فقهاء این احتیاط را لازم دانسته اند ، ولی امروزه عمل به احتیاط دشوار است ، چون تمام قربانی ها با دستگاه های مکانیزه بسته بندی می شود و برای استفاده مردم فقیر برخی از کشورها فرستاده می شود و برداشتن و تقسیم آنها دشوار و گاهی غیرممکن است .

جلسه چهاردهم :

واجبات منی (۲)

حلق یا تقصیر

آخرین عمل از اعمال روز عید در منی حلق یا تقصیر است .

حلق به معنای تراشیدن موهای سر و تقصیر به معنای کوتاه کردن قدری از مو و ناخن است .

۱- افراد موظف به حلق

کسانی که باید سر بتراشند عبارتند از :

*کسی که سال اول حج او باشد ، چه واجب ، چه مستحب ، برای خودش یا برای دیگری ؛ به فتوای برخی از فقهاء ، چنین فردی نیز می تواند تقصیر کند ولی حلق افضل است .

*کسی که موی خود را به منظوری چسبانده باشد ؛

*کسی که موی سر را جمع کرده و به هم پیچیده و گره زده و بافته باشد .

۲. افراد موظف به تقصیر

کسانی که باید تقصیر کنند ، عبارتند از :

*بانوان ، و اگر حلق کنند کافی نیست ؛

*کسانی که موی سر ندارند .

۳. زمان حلق یا تقصیر

زمان حلق یا تقصیر روز عید است ، از طلوع تا غروب آفتاب ، ولی برخی از فقهاء احتیاط مستحب می دانند که حلق یا تقصیر روز عید باشد و تأخیر آن تا روز سیزدهم ذی حجه را جایز می دانند و نیز برخی از فقهاء حلق در شب را برای کسی که در روز موفق به این عمل نشده است کافی می دانند .

۴. مکان حلق یا تقصیر

حلق یا تقصیر باید در منی انجام پذیرد و در بیرون منی صحیح نیست ، لذا کسانی که برای قربانی به کشتارگاه رفته یا به جهتی دیگر از منی خارج شده اند باید توجه داشته باشند که برای حلق یا تقصیر باید به منی برگردند .

کسی که نمی تواند برای حلق یا تقصیر به منی برود ، هر جا که هست حلق یا تقصیر می کند و موی خود را به منی می فرستد .

۵. مستحبات حلق یا تقصیر

*در تراشیدن سر ، ابتدا از سمت راست جلوی سر شروع کند .

*موی سر خود را در منی در خیمه خود دفن کند . (امروزه در برخی موارد عمل به این استحباب ممکن نیست)

*بهرتر است ، پس از تراشیدن سر ، از اطراف ریش و شارب خود را بزند و ناخن خود را بگیرد .

*هنگام حلق یا تقصیر ، این دعا را بخواند :

«اللهم أعطني بكل شعرة نوراً يوم القيامة»

۶- مستحبات روز عید

روز عید ، روز بسیار شریفی است و جدای از آنچه در منی برای حجاج واجب یا مستحب است ، آداب زیادی دارد که از جمله مستحبات آن روز عبارت است از :

*غسل ؛

*نماز عید ، مانند نماز عید فطر ؛

*خواندن دعای ندبه ؛

*خواندن سایر دعاهایی که وارد شده است ؛

*خواندن تکبیرها که کیفیت آنها خواهد آمد .

۷- مستحبات منی

به جز مستحبات رمی جمرات ، قربانی ، حلق یا تقصیر که آنها نیز در منی انجام می شود ، اعمال زیر نیز جزء مستحبات منی شمرده شده است :

*ماندن در منی در روزهای یازدهم و دوازدهم و بیرون رفتن از آن جا حتی برای طواف مستحب ؛

*تکبیر گفتن ، پس از پانزده نماز که اولی آنها نماز ظهر روز عید است ، و در غیر منی پس از ده نماز مستحب است و بهتر است این تکبیرها را بگوید :

الله اکبر ، الله اکبر ، لا اله الا الله والله اکبر ، الله اکبر والله الحمد ، الله اکبر علي ما هدانا ، الله اکبر علي ما رزقنا من بهيمة الأنعام ، والحمد لله علي ما أبلانا ؛

*خواندن نمازهای واجب و مستحب در مسجد خیف .

خواندن صد رکعت نماز در مسجد خیف و گفتن سبحان الله ، لا اله الا الله و الحمد لله هرکدام صدمرتبه ، ثواب بسیار زیادی دارد ، ولی متأسفانه در طول سال ، در این مسجد بسته است و در ایام منی نیز به جهت

بي برنامه‌گي و سوء مدیریت ، عده اي از زائران در آن جا مي خوابند و مي نشينند که نماز خواندن در آن جا بسيار دشوار شده است .

جلسه پانزدهم :

واجبات مني (۴)

بيتوته

۱- تعريف بيتوته

يکي ديگر از واجبات حج بيتوته است . بيتوته به معنای « شب را در جايي گذراندن » است .

۲- زمان بيتوته

تمام حجاج (چه آنها که براي اعمال بعد از مني به مکه رفته اند و چه آنها که نرفته اند) بايد شب هاي يازدهم و دوازدهم ذي حجه را از غروب آفتاب تا نيمه شب با قصد قربت در مني باشند ، بنابر اين آنها که به مکه رفته اند بايد قبل از غروب به مني برگردند .

به فتواي برخي از فقهاء ، حجاج مي توانند نيمه اول يا نيمه دوم شب را در مني بيتوته کنند .

۳- مکان بيتوته

مکان بيتوته ، مني است که حدود آن با تابلوهاي آبي رنگ مشخص شده که بر قسمت بيروني آنها نوشته شده « بداية مني » و در قسمت دروني آن نوشته شده « نهاية مني » لذا حجاج در وقت بيتوته نبايد از اين حدود خارج شوند و چنانچه از مني بيرون رفته اند بايد پيش از وقت بيتوته به مني برگردند تا تمام وقت بيتوته را در مني باشند .

۴- کساني که بيتوته بر آنها واجب نيست

*بيماران و پرستاران آنها و کساني که مانند در مني برايشان مشقت دارد .

*کساني که در مکه ، تمام شب را تا صبح به عبادت خدا مشغول باشند و کار ديگري به جز کارهاي ضروري نکنند .

*کساني که ترس آن دارند اگر در مني بمانند ، اموالي از آنها در مکه از بين برود .

کساني که در مکه به عبادت مشغول مي شوند مي توانند اعمال مکه (طواف و نماز . . .) را بجاي آورند .

عبادت در مکه لازم نیست در مسجدالحرام یا در مکه قدیم باشد ، بلکه در هر جای مکه هرچند در قسمت های توسعه یافته اشکال ندارد .

۵- ترك بيتوته

کسي که تمام بيتوته را ترك کند ، يعني جزء معذورين نباشد و هيچ مقدار از شب را در مني نباشد ، بايد يك گوسفند كفاره بدهد .

کسي که بخشي از شب را در مني نباشد ، مثلاً به مکه رفته و در برگشت به مني

۱۹۰

ديتر از وقت بيتوته رسیده ، بر او نيز بنا بر احتياط واجب ، يك گوسفند واجب مي شود .

يادآوری : به فتوای مراجعي که نيمه دوم شب را براي بيتوته کافي مي دانند ، کسي که نيمه اول شب را در مني نباشد ، بايد نيمه دوم را بماند و به فتوای مراجعي که نيمه اول را واجب مي دانند چنين شخصي بنا بر احتياط واجب بايد نيمه دوم را بيتوته کند و يك گوسفند نيز كفاره بدهد .

۶- محاسبه نيمه شب براي بيتوته

چون نحوه محاسبه نيمه شب در وقت نماز براي مشخص شدن پايان وقت نماز عشاء با اين جا تفاوت دارد ، لذا نحوه محاسبه نيمه شب يادآوری مي شود :

* بنا بر احتياط واجب ، شب را از غروب تا طلوع آفتاب حساب کنند .

* بنا بر احتياط مستحب ، شب را از مغرب شرعي تا طلوع آفتاب حساب کنند .

۱۹۱

جلسه شانزدهم :

واجبات مني (۵)

رمي جمرات

يکي ديگر از اعمال حج ، رمي جمرات است ؛ يعني سنگ زدن به جمرات به همان شيوه اي که در بحث رمي جمره عقبه گذشت .

۱- واجبات رمي

واجبات رمي همان است که در بحث رمي جمره عقبه گذشت .

۲. زمان رمي

زمان رمي روزهاي يازدهم و دوازدهم ذي حجه است و در اين دوروز بايد در فاصله طلوع تا غروب آفتاب انجام داده شود .

اگر رمي را فراموش کند ، بايد روز بعد آن را قضا کند .

۳. رمي شبانه

رمي جمرات بايد در روز انجام داده شود ، ولي کسي که از رمي در روز

معذور باشد ، مي تواند در شب بجا آورد .

يادآوري : بانوان مي توانند رمي جمره عقبه که در روز عيد بايد بجا آورده شود ، در شب انجام دهند ، هرچند از رمي در روز معذور نباشند ، ولي رمي روزهاي يازدهم و دوازدهم را مانند ديگران بايد روز انجام دهند ، مگر آن که عذري داشته باشند .

۴. ترتيب رمي

در روزهاي يازدهم و دوازدهم ذي الحجة ، ابتدا بايد به جمره اولي ، سپس وسطي و در پايان به جمره عقبه سنگ بزنند و مراعات اين ترتيب لازم است .

۵. شكيات رمي

*اگر شك کند ، ريگي که پرتاب کرده به جمره خورده يا نه ، بايد ريگ ديگري بزند .

*اگر شك کند هفت سنگ زده يا کمتر ، بايد آن قدر بزند تا مطمئن شود هفت عدد از آنها به جمره خورده است .

*بعد از فارغ شدن از رمي و انصراف از محل با اين که يقين داشته هفت عدد زده ، به شك خود اعتنا نکند .

۶. مستحبات رمي جمرات

آن چه در رمي جمره عقبه مستحب است - که در جلسه دوازدهم گذشت - در رمي جمرات نيز مستحب است .

۷. کوچ از مني

در روز دوازدهم ذي الحجة ، بعد از ظهر شرعي ، حجاج مي توانند از مني خارج شوند ، ولي چنان چه کسي آن روز از مني نرود تا آفتاب غروب کند ، بايد شب سيزدهم را نيز در آن جا بيتوته کند و روز سيزدهم نيز جمرات را به همان ترتيب روزهاي گذشته رمي کند .

جلسه هفدهم :

اعمال پس از مني

پس از اعمال مني حجاج بايد به مكه برگردند براي پنج عمل از اعمال حج كه معروف است به اعمال مكه .

۱. اعمال مكه و ترتيب آنها

اعمالي كه در مكه بايد به جاي آورند ، به ترتيب به اين شرح است :

*طواف حج

*نماز طواف حج

*سعي بين صفا و مروه

*طواف نساء

*نماز طواف نساء

۲. زمان اعمال مكه

گرچه وقت اين اعمال تا پايان ماه ذي الحجة است و حاجي مي تواند در مني

بماند براي بقيه اعمالي كه در مني بجاي آورده مي شود ، يعني بيتوته و رمي
جمرات ، ولي احتياط مستحب است در روز عيد قربان پس از اعمال روز عيد بجاي آورده شود .

۳. كيفيت اعمال مكه

كيفيت طواف و نماز طواف و سعي در حج با عمره تفاوتي ندارد ، به جز در نيت . بنابر اين تمام شرايط و واجباتي
كه در آن جا گفته شد ، در اين جا نيز بايد مراعات شود .

۴. طواف نساء

كيفيت طواف نساء و نماز آن ، مانند طواف عمره و نماز آن است ، ولي بايد به نيت طواف نساء و نماز طواف
نساء به جا آورده شود .

طواف نساء و نماز آن ، اختصاص به مردان ندارد ، بلكه بر تمامي كساني كه حج يا عمره مفرده بجا مي آورند
واجب است .

۵. مراحل خروج از احرام

بيرون رفتن از احرام حج و حلال شدن محرمات احرام سه مرحله دارد :

مرحله اول : با حلق يا تقصير كه تمام محرمات حلال مي شود ، به جز بوي خوش و عطريات و زن و مرد .

مرحله دوم : پس از به جا آوردن طواف حج و نماز آن و سعی ، بوی خوش و استعمال عطریات نیز حلال می شود .

مرحله سوم : پس از طواف نساء و نماز آن ، زن و شوهر بر یکدیگر حلال می شوند .

۶- فاصله بین اعمال

*بین طواف حج و نماز آن نباید زیاد فاصله شود ، بلکه باید پس از طواف ، نماز آن نیز بجا آورده شود .

*بین نماز طواف و سعی ، فاصله انداختن اشکال ندارد ، ولی نباید سعی را برای فردا بگذارد .

*بین سعی و طواف نساء ، فاصله انداختن اشکال ندارد و لازم نیست فوراً طواف نساء را بجا آورد و تأخیر انداختن آن ، حتی تا چند روز بعد هم اشکال ندارد ، ولی تا زمانی که مرد مُحرم طواف نساء و نماز آن را بجا نیاورد ، زن بر او حلال نمی شود و نیز زن مُحرم تا وقتی که طواف نساء و نماز آن را بجا نیاورد ، مرد بر او حلال نمی شود .

*بین طواف نساء و نماز آن ، نباید زیاد فاصله شود ، بلکه پس از طواف باید نماز آن را نیز بخواند .

۷- تقدیم اعمال پس از منی بر وقوف

اعمال مکه باید پس از منی به جا آورده شود ، و مقدم داشتن آنها بر وقوف جایز نیست ، مگر برای افرادی که در ذیل آورده می شود که این افراد می توانند پس از احرام حج ، پیش از رفتن به عرفات آنها را بجا آورند :

*پیرمردان و پیرزنانی که در مراجعت از منی به خاطر ازدحام جمعیت از بجا آوردن اعمال ناتوان باشند یا نتوانند به مکه برگردند .

*بیمارانی که بعد از مراجعت از منی نمی توانند به خاطر ازدحام جمعیت ،

طواف کنند یا می ترسند که نتوانند .

*زنانی که می ترسند به خاطر حیض یا نفاس پس از برگشت از منی نتوانند این اعمال را بجا آورند و نمی توانند تا وقت پاک شدن صبر کنند .

*کسانی که می دانند تا آخر ذی الحجة به جهتی نمی توانند اعمال مکه را انجام دهند .

جلسه هجدهم :

محرمات احرام (۱)

هنگام احرام ، چه در عمره یا حج ، بسیاری از کارها بر مُحرم حرام است که باید از آنها پرهیز کند که فهرست اجمالی آنها پیشتر در ضمن اعمال عمره تمتع گفته شد و اکنون نوبت توضیح بیشتر در مورد آنها است .

۱- تقسیم محرمات احرام

کارهایی که در حال احرام حرام است ، به سه دسته تقسیم می شود :

*محرمات ویژه آقایان : این دسته از محرمات ، تنها برای مردان حرام است .

*محرمات ویژه بانوان : این دسته از محرمات نیز تنها بر زنان محرم حرام است .

*محرمات مشترك : بقیه محرمات بر مردان و زنان محرم حرام است .

۲- تقسیمی دیگر برای محرمات احرام

مجموع کارهایی که بر محرم حرام است ، از جهت کفاره دار بودن یا نبودن به دو دسته تقسیم می شود :

الف (محرمات کفاره دار

ب (محرمات بدون کفاره

۳- محرمات ویژه آقایان

محرماتی که تنها بر مردان محرم حرام است بدین شرح است :

*زیر سایه بان حرکت کردن ؛

*پوشاندن سر ؛

*پوشیدن لباس دوخته ؛

*پوشیدن کفش یا چیزی که تمام روی پا را بپوشاند .

توضیح محرمات مخصوص آقایان

الف (با سایه بان حرکت کردن

۱- مردان محرم هنگام حرکت در مسیر دو منزل مثلاً از میقات تا مکه نباید زیر سایه حرکت کنند .

۲- زیر سایه رفتن در بین راه ، هنگام توقف در رستوران ، یا حرکت از زیر پل یا سقف پمپ بنزین و امثال آن اشکال ندارد .

۳- زیر سایه رفتن در منزلگاه اشکال ندارد .

۴- به فتوای برخی از فقها ، مردان محرم هنگام حرکت در شب می توانند ماشین سقف دار سوار شوند ، ولی به فتوای عده ای دیگر از فقهاء جایز نیست .

۵- به فتوای برخی از فقها ، تمام شهر مکه و تمام عرفات و منی منزلگاه محسوب می شود ، پس هنگام جابه جا شدن در این اماکن می توانند چتر روی سر بگیرند یا ماشین سقف دار سوار شوند ، ولی به فتوای عده ای دیگر جایز نیست .

ب (پوشاندن سر)

۱- مردان محرم نباید در حال احرام ، سر را بپوشانند ، و فرقی در این مسأله بین گذاشتن کلاه یا عرقچین بر سر یا انداختن چفیه یا حوله بر سر یا فرو بردن سر در آب نمی باشد .

۲- گذاشتن دست ها بر سر و گذاشتن سر بر بالش برای خوابیدن اشکال ندارد .

ج (پوشیدن لباس دوخته)

۱- مردان باید برای احرام ، تمام لباس های دوخته را از تن بیرون آورند و در طول احرام نیز نباید لباس دوخته بپوشند .

۲- بستن همیان بر کمر ، هرچند دوخته باشد اشکال ندارد .

۳- سنجاق زدن به لباس احرام و وصل کردن بخشی از آن با بخشی دیگر به فتوای برخی از فقها اشکال ندارد .

د (پوشیدن کفش یا چیزی که تمام روی پا را بگیرد)

۱- مرد مُحرم نباید چیزی مانند کفش ، جوراب و هرچیز دیگری که تمام روی پا را می گیرد بپوشد . ولی پوشیدن دمپایی بنددار که تمام روی پا را نگیرد اشکال ندارد .

۲- اگر لباس احرام یا چیز دیگری روی پا بیفتد و آن را بپوشاند اشکال ندارد ، چون بین پوشیدن و پوشاندن فرق است .

توضیح محرمات مخصوص بانوان

الف (پوشاندن صورت)

۱- زن محرم نباید تمام یا قسمتی از صورت خود را با نقاب و روبند و حتی

چادر بپوشاند .

۲- گذاشتن صورت روی بالش برای خوابیدن و گذاشتن دست ها بر صورت اشکال ندارد .

۳- آویزان کردن چادر از جلوی صورت اگر با صورت فاصله داشته باشد اشکال ندارد .

ب (پوشیدن زیور)

۱- پوشیدن زیورآلات بر زن محرم ، حرام است ، چه به قصد آراستن خود باشد یا بدون آن .

۲- زیورهای که پیش از احرام به پوشیدن آنها عادت داشته لازم نیست آنها را برای احرام بیرون آورد ، ولی نباید آن را به مرد نشان دهد ، حتی به شوهرش .

جلسه نوزدهم :

محرمات مشترك احرام

در حال احرام برخی کارها بر مردان و زنان محرم حرام است که به اختصار به آنها اشاره می شود :

۱- استفاده از بوی خوش

استفاده از بوی خوش به گونه های زیر در حال احرام جایز نیست :

*عطر زدن به بدن یا لباس ؛

*پوشیدن لباسی که بوی عطر می دهد ؛

*خوردن غذایی که بوی خوش دارد ؛

*بویدن گل ها و سبزی های خوشبوی غیر صحرایی .

خرید و فروش عطریات در حال احرام اشکال ندارد ، ولی آنها را نبوید ، حتی برای امتحان .

۲- نگاه در آینه

نگاه در آینه در حال احرام هرچند به قصد دیدن خود یا خودآرایی نباشد

حرام است ، ولی به فتوای برخی از فقها ، نگاه کردن در آینه اگر برای زینت نباشد ، اشکال ندارد .

نگاه کردن در دوربین عکاسی و فیلمبرداری و نیز عکس یا فیلم گرفتن در حال احرام اشکال ندارد .

۳- زدودن مو از بدن

- در حال احرام ، زدودن مو از بدن خود یا دیگری ، به هر وسیله ای باشد ، هرچند کم ، حرام است .

- اگر هنگام وضو یا غسل بدون قصد مویی کنده شود ، اشکال ندارد .

۴- کرم زدن و روغن مالیدن به بدن

- کرم زدن و روغن مالیدن به بدن در حال احرام هرچند خوشبو نباشد ، حرام است .

- کرم زدن پیش از احرام اگر بوی خوش نداشته باشد یا بوی خوش آن تا وقت احرام باقی نمی ماند اشکال ندارد .

۵- سرمه کشیدن به چشم

سرمه کشیدن به چشم در حال احرام حرام است . برخی از فقها تنها سرمه سیاه را حرام می دانند ، ولی عده ای دیگر غیرسیاه آن را نیز حرام می دانند .

۶- انگشتر به دست کردن برای زینت

در حال احرام اگر انگشتری برای زینت به دست کند حرام است ، ولی انگشتری که از پیش از احرام به دست داشته لازم نیست بیرون آورد .

۷- جدال :

جدال به معنای قسم خوردن به « الله » یا معادل آن به زبان دیگر است ، چه برای اثبات مطلبی یا رد کردن آن .

۸- فسوق :

فسوق ، دروغ و فحش و فخرفروشی به دیگران است ، و از محرمات احرام شمرده می شود . دستور دادن به دیگران اگر از روی فخرفروشی باشد حرام است وگرنه اشکال ندارد .

۹- بیرون آوردن خون از بدن

زخم کردن بدن یا خون گرفتن در حال احرام ، حرام است . ولی خاراندن

بدن اگر زخم نشود و خون گرفتن اگر برای تشخیص بیماری باشد اشکال ندارد .

- محرم می تواند از بدن دیگران خون بگیرد ، مثلاً پزشک مُحرم از بدن بیمار خون بگیرد اشکال ندارد .

۱۰- کشتن جانوران بدن

این نیز یکی دیگر از محرمات احرام است و امروزه چندان مورد ابتلاء نیست .

۱۱- ناخن گرفتن

چیدن و کوتاه کردن ناخن در حال احرام با هر وسیله ای باشد حرام است و فرقی بین ناخن دست یا پا نیست .

۱۲- کشیدن دندان

کشیدن یا کندن دندان در حال احرام حرام است ، ولي به فتوای برخی از فقها ، اگر خون نیاید حرام نیست .

۱۳- کندن درخت و گیاه حرم

شهر مکه و اطراف آن تا حدود معینی « حرم » است که دارای احکام خاصی می باشد ، از جمله کندن و بریدن درخت و گیاه آن حرام است .

اگر در حال راه رفتن به طور متعارف گیاه کنده شود اشکال ندارد .

کندن درخت و گیاه حرم اختصاص به افراد محرم ندارد ، بلکه به محرم و غیرمحرم حرام است .

۱۴- شکار

افراد محرم باید از هرگونه شکار حیوان های صحرایی پرهیز کنند و نیز نشان دادن حیوان به شکارچی و نگه داشتن حیوان شکار شده نیز حرام است .

کشتن ملخ و امثال آن نیز حرام است ، ولي حیوان هایی که قصد اذیت دارند ، مثل زنبور و عقرب اشکال ندارد .

۱۵- عقد کردن زن برای خود یا دیگری

عقد کردن زن برای خود یا دیگری در حال احرام حرام است .

۱۶- لذت های جنسی

در حال احرام هرگونه لذت شهوانی از جنس مخالف حرام است ، بنابراین زن و شوهر هرچند محرمیت آنها در حال احرام نیز باقی است ، ولي هیچ گونه لذت جنسی از یکدیگر حتی نگاه با شهوت جایز نیست ، اما نگاه و تماس بدنی بدون لذت اشکال ندارد ، ولي بوسیدن یکدیگر و آمیزش حرام است .

۱۷- استمناء

در غیر حال احرام جزء گناهان کبیره است و در حال احرام گناهش افزون تر است .

یادآوری : برخی از محرمات احرام که برای زائران مبتلأ به نیست گفتن آنها در جلسات آموزشی نه تنها ضرورت ندارد ، بلکه اتلاف وقت است .

جلسه بیستم :

کفارات محرمات احرام

در حال احرام برخی از کارها حرام است که موارد هر یک و احکام آنها گذشت .

برخی از این محرمات کفاره نیز دارد و کفاره محرمات احرام غالباً همان حیوان هایی است که به عنوان قربانی ذبح می شود ، یعنی گوسفند یا گاو یا شتر و گاهی يك مدّ طعام که تقریباً ۷۵۰ گرم است .

۱- ارتکاب سهوي محرمات احرام

هیچ کدام از محرمات احرام در صورت ارتکاب سهوي کفاره ندارد ، به جز صید .

یادآوری می شود غالب محرماتی که از زائران سر می زند عمدی نیست ، بلکه به جهت بی توجهی و فراموشی است .

۲- برخی از محرماتی که ممکن است اتفاق بیفتد و کفاره آنها

بیشتر محرمات کفاره دارد از جمله کارهایی که از زائران سر نمی زند و

چنانچه سر بزند سهوي است که کفاره ندارد ، ولی برخی از آنها که ممکن است پیش آید ، و کفاره آنها يك گوسفند است در اینجا می آوریم :

۱- استعمال بوي خوش

۲- پوشیدن لباس دوخته

۳- پوشاندن سر

۴- زیر سایه رفتن

۵- قَسَمَ راست (سه مرتبه)

۶- قَسَمَ دروغ (يك مرتبه)

۳- سقوط حرمت و وجوب کفاره

حرمت عمل ، حکم تکلیفی است و وجوب کفاره ، حکم وضعی است . چنانچه ارتکاب محرمات از روی ناچاری و با عذر باشد ، حکم تکلیفی برداشته می شود ، ولی حکم وضعی همچنان باقی است ، یعنی هرچند آن عمل به جهت معذور بودن مکلف گناه محسوب نمی شود ، ولی وجوب کفاره ساقط نمی شود ؛ مانند :

*زیر سایه رفتن یا ماشین سقف دار سوار شدن در حالی که ماشین دیگری وجود ندارد و برای زائر نیز این امکان وجود ندارد تا با وسیله ای دیگر برود . در این جا حرکت زیر سایه بان حرام نیست ، ولی کفاره يك گوسفند واجب است .

پوشیدن لباس دوخته برای کسی که به جهت مشکلی ناچار است لباس دوخته بپوشد ، مثل بیماری که باید جوراب یا دستکش طبی دوخته بپوشد .

*استفاده از کرم معطر برای کسی که به جهت بیماری پوستی باید در حال احرام نیز استفاده کند .

۴. شرایط حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می شود

حیوانی که به عنوان کفاره ذبح می شود لازم نیست شرایط حیوان قربانی را داشته باشد . مثلاً اگر حیوان لاغر هم ذبح کند کافی است ، اما احتیاط مستحب است که آن شرایط را نیز داشته باشد .

۵. محل ذبح کفاره

محل ذبح کفاره محرمات احرام عمره مکه است .

و محل ذبح کفاره محرمات احرام حج منی است و چنان چه در آن جا ذبح نکند و در محل خود ذبح کند ، کفایت می کند .

۶. مصرف کفاره

مصرف کفاره محرمات احرام فقراء هستند ، یعنی باید به افراد فقیر داده شود . و فقیر کسی است که خرج سال خود را نمی تواند تأمین کند .

جلسه بیست و یکم :

احکام متفرقه عمره و حج

۱. وظیفه معذوران

یکی از ویژگی های مهم احکام دین ، تناسب آنها با توانایی افراد است ، یعنی وظیفه هر یک از افراد نسبت به مسائل شرعی متناسب با قدرت و توانایی او مشخص شده است . بنابراین در اعمال عمره و حج ، کسانی که عذری دارند و از به جا آوردن برخی از اعمال معذورند نیز به طور واضح مشخص شده است که در این بخش به بیان وظیفه چهار گروه از معذوران یعنی بیماران و محصوران و مصدودان و بانوان معذور به عذر شرعی می پردازیم .

وظیفه بیماران

هرچند بیماران که از بجای آوردن اعمال عمره و حج عاجزند ، مستطیع نیستند و حج بر آنها واجب نیست ، اما چنانچه به حج رفتند یا در اثناء اعمال بیمار شدند ، وظیفه آنها بدین شرح است :

الف (احرام و وقوف در عرفات و مشعرالحرام را باید خودشان بجا آورند ، هرچند با وقوف اضطراری .

ب (بقیه اعمال را به کمک دیگران انجام دهند .

ج (چنانچه نتوانند با کمک دیگران اعمال را بجا آورند ، نایب بگیرند .

وظیفه محصورشدگان

محصور ، بیماری است که نتواند به مکه برود یا نتواند اعمال عمره یا حج را بجا آورد . کسی که محصور شده وظیفه اش بدین شرح است :

*اگر برای عمره محرم شده و نتواند به مکه برود ، باید قربانی یا پول آن را بهوسیله شخص امینی به مکه بفرستد تا در آن جا ذبح کنند .

*اگر برای حج محرم شده و نتواند به عرفات برود ، باید قربانی یا پول آن را به منی بفرستد تا در آن جا ذبح کنند .

*در هر دو صورت با آن شخص قرار بگذارد که در روز خاص و ساعت معینی آن حیوان را ذبح کند ؛ در حج روز عید قربان را قرار بگذارد و در عمره تمتع پیش از رفتن حجاج به عرفات .

*در روز قرار ، پس از وقت معین شده که حیوان را ذبح کرده اند ، تقصیر کند و از احرام خارج شود .

*و تنها برای طواف نساء نایب بگیرد تا برایش به جا آورند .

وظیفه مصدودها

مصدود کسی است که دشمن یا شخص دیگری او را از بجا آوردن عمره یا حج باز داشته است . شخص مصدود باید برای بیرون رفتن از احرام :

*در محلی که مصدود شده يك شتر یا گاو یا گوسفندی را به قصد بیرون رفتن از احرام ذبح کند .

*پس از آن تقصیر کند و با این دو عمل از احرام خارج می شود و طواف نساء نیز لازم نیست .

بانوان معذور به عذر شرعی

اگر برای بانوان عذر شرعی پیش آید یعنی حائض شوند ، دو مشکل برای اعمال عمره و حجشان پیش می آید :

الف (وارد شدن به مسجدالحرام و توقف در مسجد شجره برای احرام .

ب (به جای آوردن طواف و نماز طواف .

بنابراین نسبت به سایر اعمال هیچ مشکلی از این جهت ندارند ، چون در آنها طهارت شرط نیست و اما وظیفه آنها نسبت به توقف در مسجد شجره برای احرام :

*چنانچه بتوانند در حال عبور محرم شوند ، همین گونه عمل کنند .

*اگر نتوانند در حال عبور محرم شوند ، در بیرون مسجد ، محاذی مسجد یعنی دو سمت راست یا چپ آن محرم می شوند .

*و نیز می توانند با نذر پیش از میقات ، مثلاً در مدینه محرم شوند .

و وظیفه آنان نسبت به طواف و نماز طواف نیز بدین شرح است :

*اگر بتوانند باید صبر کنند تا پاك شوند و این اعمال را بجا آورند .

*و اگر نتوانند صبر کنند باید برای این اعمال نایب بگیرند و در برخی از موارد نیز وظیفه آنها از حج تمتع به حج افراد مبدل می شود که تفصیل آنها در کتاب های فقهی آمده است .

۲- فراموشی برخی از اعمال و حکم اعاده یا قضای آنها

چنانچه عملی از اعمال عمره یا حج فراموش شود ، اعمال بعدی بجای آورده شود ، در برخی از موارد اعاده یا قضای همان عمل کافی است ، ولی در برخی از موارد ، اعمال مترتبه نیز باید اعاده شود . لذا به زائران توصیه شود

چنانچه عملی را فراموش کردند یا متوجه شدند باطل بجا آوردند ، حکم آن را جویا شوند و به وظیفه خود عمل کنند .

۳- مستحبات مکه

ایام اقامت در مکه از فرصت های طلایی و ارزشمند عمر انسان محسوب می شود که نباید این فرصت را بیهوده گذراند یا به کارهای بی ارزش یا کم ارزش مصروف داشت .

به جز اعمالی که جزو واجبات عمره و حج شمرده می شود ، برخی از کارها در مکه مکرمه مستحب است که به برخی از آنها اشاره می شود :

الف (تلاوت قرآن که تأکید بسیار شده و ختم قرآن در مکه فضیلت بسیار دارد .

ب (طواف مستحب ، با همان شرایطی که در طواف واجب گفته شد با این تفاوت که نماز این طواف لازم نیست پشت مقام بجا آورده شود .

طواف مستحب را می توان برای خود یا به نیابت از شخص دیگر ، اعم از زنده یا مرده ، يك یا چند نفر بجا آورد .

ج (طواف وداع ؛ در آخرین لحظات اقامت در مکه و پیش از بیرون رفتن از آن مستحب است طواف ودعا بجا آورند .

د (زیارت قبور اولیاء الهی از جمله قبر حضرت ابوطالب و خدیجه در قبرستان حجون و مولدالنبي (**صَلَّى الله علیه وآله**) نزدیک مسجدالحرام و نماز در مساجد معروف مکه مثل مسجد جن و مسجدالرایة و . . .

جلسه بیست و دوم :

عمره مفرده

گاهی اوقات برخی از زائران پس از اتمام اعمال حج اقدام به انجام عمره مفرده می کنند ، لذا در پایان این بحث مختصری از احکام عمره مفرده آورده می شود .

۱- تعریف عمره مفرده

عمره به معنای زیارت است و چون این نوع از عمره جدای از اعمال

حج و خود به تنهایی اعمالی مستقل به شمار می رود آن را عمره مفرده

نامیده اند .

۲- زمان عمره مفرده

عمره مفرده زمان خاصی ندارد و در طول سال هر وقت که انسان به مکه مکرمه مشرف شود می تواند عمره مفرده بجای آورد ، ولی در برخی اوقات بجا آوردن عمره مفرده جایز نیست ؛ مثل :

*پس از اعمال عمره تمتع و پیش از احرام حج ، در فاصله تقصیر عمره تمتع و احرام حج .

*پس از اعمال منی و پیش از اعمال مکه .

*در فاصله کوتاه با عمره قبلی که تفصیل آن خواهد آمد .

۳- اعمال عمره مفرده

مجموع اعمال عمره مفرده هفت تاست و به این ترتیب بجا آورده می شود :

*احرام ؛

*طواف عمره ؛

*نماز طواف عمره ؛

*سعی بین صفا و مروه ؛

*تقصیر ؛

*طواف نساء ؛

*نماز طواف نساء .

۴- تفاوت های عمره تمتع با عمره مفرده

عمره تمتع	عمره مفرده
به نیت عمره تمتع بجا آورده می شود	به نیت عمره مفرده بجا آورده می شود
باید در یکی از میقات های پنج گانه محرم شود	باید در میقات یا أدنی الحل محرم شود
طواف نساء و نماز آن لازم نیست	طواف نساء و نماز آن لازم است

۵. استطاعت عمره مفرده (وجوب یا استحباب)

کسی که استطاعت حج را ندارد ، ولی استطاعت عمره مفرده را دارد ، بنابر فتوای مشهور فقها بجا آوردن عمره مفرده بر او واجب نیست ، یعنی لازم نیست به عمره برود و کسی که حج واجب بجا نیاورده و به نیابت از دیگری به حج رفته ، احتیاط مستحب است پس از اعمال حج عمره مفرده بجا آورد .

۶. عمره مفرده تکراری و فاصله دو عمره

نسبت به فاصله دو عمره مفرده چند نظر فقهی وجود دارد :

الف (حداقل يك ماه باید فاصله باشد و در کمتر از این فاصله رجاء می تواند بجا آورد .

ب (حداقل باید ده روز فاصله باشد .

ج (اگر دو عمره برای يك نفر نباشد ، مثلاً یکی را برای خودش و دیگری را به نیابت شخص دیگری بجا آورد فاصله شرط نیست .

د (بین دو یا چند عمره فاصله شرط نیست .